

VIATA ROMINEASCA

1960
M A I
ANUL XIII

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

CUPRINSUL

LA ANIVERSAREA LUI TUDOR ARGHEZI

VIAȚA ROMINEASCA: Scriitor și cetățean	3
TUDOR ARGHEZI: Texte alese	5

AMINTIRI ȘI MĂRTURII DESPRE TUDOR ARGHEZI

GEO BOGZA: Omagiu lui Tudor Arghezi	8
AL. PHILIPPIDE: Întâlnire cu „Agatele Negre”	12
AUREL BARANGA: Minunea tinereții argheziene	14
FELIX ADERCA: Pledoarie pentru „Bilete de Papagal”	15
ALFRED MARGUL SPERBER: Tinărului poet octogenar, Tudor Arghezi	26
SZEMLER FERENC: Traducindu-l pe Arghezi	28
DUMITRU CORBEA: Despre omenie	31
MIHAIL SEVASTOS: Amintiri despre Tudor Arghezi	37
CAMIL BALTAZAR: Tudor Arghezi și tineretul	39
NINA CASSIAN: Planeta de ucenic	...
IERONIM ȘERBU: Poetul nonconformismului	...
EUGEN BARȘU: Tudor Arghezi	...
AL. ANDRITOIU: Tudor Arghezi, poetul nostru	...

RADU BUCOV EMELIAN (U.R.S.S.): Întâlnire cu talemul	...
LIVIU DELEANU (U.R.S.S.): Arghezi	...
FODOR JOZSEF (R. P. Ungară): Mărturie despre poezia lui Arghezi	...
IANNIS RITSOS (Grecia): Lui Tudor Arghezi (în rom. de Nina Cassian)	...
GASTON BACHELARD (Franța): „Flăcările dinții”	...
GIUSEPPE PETRONIO (Italia): Omagiu	...

TUDOR ARGHEZI: Versuri și tălmădri inedite	54
--	----

BARUȚU ARGHEZI: Arghezi și „Viața românească” (interviu)	...
--	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

MIHAIL RALEA: Tudor Arghezi	...
TUDOR VIANU: Tudor Arghezi la 80 de ani	...
SERBAN CIOCULESCU: Caracterul inovator al poeziei argheziene	...
OV. S. CROHMALNICEANU: Poetul credinței și tăgădei	...
RADU POPESCU: Tudor Arghezi - gazetarul	...
DUMITRU MICU: Fenomenul arghezian	...
GEO ȘERBAN: Etica și poezia muncii la Tudor Arghezi	...

*//•>

MIHAI BENIUC : Inva ă-mă	161
MĂRIA BANUȘ : La izvor ; Călătorul ; Scurtă intilnire	161
DAN DEȘLIU : Ison	165
VICTOR TULBURE : Zaeharie Zugravul	166
ION BANUȚA : Lui Arghezi	168
AURORA CORNU : Pădure-n toamna	169
ION BRAD : împărăția poetului	170
CONSTANTIN NISIPEANU : Domniței din' poeme	171

ARGHEZIANĂ

Arghezi traducător : Din stal ; Poezie și adevăr ; „Bilete de Papagal” și sateliții lor , Prin paginile unor publicații uilale ; Traduceri din Arghezi în alte limbi ; O prietenie literară ; Tudur Arghezi desenator ; Arghezi și Sadoveanu ; înseamnări pe marginea „Testarnentului” ; O veche traducere din Arghezi	172
--	-----

ILUSTRATIA DE PE COPERTA : Tudur Arghezi (autoportret)
 FOTOGRAFII : Florin Dragu

Director: MIHAIL RALEA

Redactor șef: Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Colegiul redacțional: Acad. TUDOR ARGHEZI; Acad. MIHAI BENIUC;
 Acad. GEO BOGZA; DEMOSTENE BOTEZ; LUCIA DEMETRIUS;
 Acad. IORGU IORDAN; Acad. ATHANASE JOJA; REMUS LUCA'
 AUREL MIHALE; AL. PHILIPPIDE, membru corespondent ai Academiei R.P.R.;
 MARIN PREDĂ (*redactor-șef adjunct*); Acad. MIHAIL SADOVEANU;
 Acad. ZAHARIA STANCU † D. I. SUCHIANU; VICTOR TULBURE (*redac-
 tor-șef adjunct*); Acad. TUDOR VIANU.

LA ANIVERSAREA LUI TUDOR ARGHEZS

SCRIITOR ȘI CETĂȚEAN

7 ador Arghezi împlinește optzeci de ani de viață și peste șaiszeci de ani de activitate creatoare, de trudă continuă pe tărî/nul scrisului. Sărbătorim cu acest prilej nu numai pe cel mai mare poet contemporan, care a "îmbogățit cu mlădieri necunoscute plină la el limba rominească, isclnd frumuseți nebănuite din "împerecherea cuvintelor, Incingîndu-le fruntea „cu dunga unui fir de nimb", dar totodată pe artistul, care de-a lungul unei vieți a combătut cu înverșunare, prin pana sa, inechitatea socială. Și nu putea să se întîmple altfel cu artistul, care, dezamăgit de un dumnezeu fragil și insensibil la chemările sale înfrigurate și pline de neliniște, a înțeles că rostul vieții se confunda cu cel al poporului din care venea, în mitnca plină de rîvnă, în truda de fiecare zi. Poetul și-a dus oea mai însemnată parte a vieții în condițiile unei societăți nedrepte. Era firesc, deci. ca. orînduirea, în care trîntorii se bucurau de privilegiu și onoruri să-i repugne artistului. Divorțul dintre artist și oficialitatea putredă burgheză s-a concretizat pe plan literar mai ales în numeroasele și virulentele sale „tablete", pe care scriitorul le-a cultivat cu o hărnicie proverbială, dîndu-le importanța cuvenită în grădina sa literară („Tablete din țara de Kuty", „Poarta neagră" sau cele din seria „Biletelor de papagal", etc. au consemnat o latură importantă a multilateralului talent al scriitorului). Atitudinea protestatară a întregii sale activități publicistice a criticat cu vehemență oficialitatea burgheză pe toate fețele ei, dezvăluindu-i mucegaiurile, puroaie/e, murdăria. Pana poetului, conținînd o apreciabilă încărcătură satirică, a ataâat în numeroase rînduri șubrezenia și falsitatea principiilor morale ale trecutei orînduiri, ca și diversele instituții care o reprezentau : șodala, clerul, justiția etc.

După eliberare, condeiul poetului, la fel de activ, a căpătat scilipiri noi, conștiința sa cetățenească la fel de trează și pasionată aflîndu-și, de data aceasta, un rost nobil, acela de a milita pentru înfăptuirea ideilor socialiste. Miracolul „împlinirii" a generat o nouă atitudine din partea scriitorului, transformîndu-i condeiul din armă usturătoare într-o unealtă a muncii constructive capabilă să slujească era nouă ce s-a deschis înaintea vieții poporului nostru după 23 August 1944.

Alături de alți creatori de valoare, Tudor Arghezi a "îmbrățișat cu căldură și cu un entuziasm tineresc, care-i e caracteristic, tealizările regimului democrat-popular din țara noastră, politica partidului, „miezul

gînditor, clocotitor, de unde totul începe și pornește" — după cum îl numește undeva poetul.

Pentru publicistul înfocat care, în trecut, a luat apărarea celor mulți și asupriți, actul istoric de la 23 August s-a înfățișat ca „scăpărarea unei vârste istorice noi, de lumină”. Pentru scriitorul care în vremea regimului burghez a cunoscut, asemeni multora dintre semenii săi, umilirea și disprețul, epoca socialistă a însemnat recunoașterea dreptului de a ocupa locul meritat la Academie și în rîndul deputaților poporului. Cu ocazia primirii titlului de deputat, Arghezi a recunoscut, adine mișcat, că acesta, este „darul cel mai caracteristic și revelator” pentru importanța pe care o acordă culturii statul socialist. Poetul și neobositul publicist subliniază că socialismul este un sistem cu totul nou, bazat pe încrederea în posibilitățile creatoare ale poporului, încredere care „stăpînirilor vechi le-a lipsit”. Socialismul i s-a dezvăluit scriitorului ca o nouă geneză: întîlnim adesea în tabletele scrise în anii puterii populare constatarea „pentru prima oară” sau „întîia oară”. Socialismul înseamnă valorificarea talentelor poporului pentru întîia oară, prețuirea muncii scriitorului pentru întîia oară, și tot pentru întîia oară „transformări fundamentale, zadarnic dorite timp de zeci și sute de ani sterili”. Dimensiunile noii epoci au fost tot atîtea revelații pentru ochiul îneîntat și uimit al scriitorului. În condițiile statului democrat-popular, Tudor Arghezi consemnează de nenumărate ori că vechile deziderate devin realități palpabile iar criteriile de evaluare a valorilor sînt bazate pe munca, în trecut disprețuită: „Criteriile prețuirii s-au schimbat și în viață intră alături, braț la braț, oameni cu mîinile bătătorite și frații lor mai fragili, artistul cu vioara, cel cu pensula și cu pana”...

Prin cuvintele picurate cu hărnicie din pana sa, poetul și publicistul Arghezi a participat activ la cele mai de seamă momente din viața țării; împărtășind emoția întregului popor, de pildă, cu prilejul restituirii de către Uniunea Sovietică a tezaurului de la Pietroasa, s-a exprimat cu recunoștință despre gestul prietenesc al poporului vecin și prieten. Despre Țara Socialismului victorios, vizitată cu acest prilej, poetul are cuvinte de căldă și sinceră admirație: „Am intrat într-un univers de miracole nebănuite”, unde ia întrupare reală „viața basmelor de odinioară”, traiul și virtuțile poporului, vecin dezvăluindu-și-se ca adevărate minuni, pe care trebuie să le cunoaștem. Lansarea satelitelui sovietic este echivalentă cu un act prometeic în istoria omenirii. „De la Prometeu întîiași dată omul zguduie și sfărîmă zăvoarele ușilor de sus ale temniței lui”. Ideea internaționalismului, a prieteniei și păcii între popoare, a muncii constructive, libere de exploatare, țelurile mărețe ale poporului întreg, pornii pe o cale nouă sub conducerea partidului — s-au concretizat sub pana lui Tudor Arghezi în imagini adînci, emoționante, configurate cu patos cetățenesc în nenumărate tablete, foiletoane, medalioane, apărute în presa noastră. Împărtășind țelurile nobile ale noii orînduiri democrat-populare, marele poet a respins cu indignare și dispreț calomniile transfugilor cocoloșiți în Occident, dîndu-le o admirabilă lecție de patriotism tuturor acelor „ciocnitori de pahare străine”, — cum îi numește undeva — „care chelnăresc la indiferența magnanimă a marilor amici cu șervetul diplomatic pe braț”.

Alături de poporul său, pe care l-a iubit și în care a crezut neîncetat (acesta este secretul uimitoarei, tinereți a poetului octogenar), revista noastră îi urează, din lot sufletul, la mulți ani!

VIAȚA ROMÎNEASCĂ

TEXTE ALESE

TUDOR ARGHEZI

 Pentru noi, un început de epocă e ziua de 23 August, pe dimensiuni nebănuite. În 15 ani împliniți au fost realizate transturnări fundamentale, zadarnic dorite timp de zeci și sute de ani sterili. Gîndirea, pana, artele, fuseseră suspecte. Meșteșugul, de pildă, ai scriitorului, fiind să gîndească și să spuie ce-a gîndit, era incriminat. Persoana lui indezirabilă, redusă la rolul de lăutar gurist la petreceri și ospete, ținea de aprecierile jandarmului și polițaiului.

Toată țara e un gigantic șantier. Uzine peste uzine, fabrici și fabrici, o școlaritate care dă zilnic ingineri și lucrători de înaltă clasă.

E impresionant pentru sensibilitate și pitoresc, pentru contrastul de la negru la alb al vremilor prăbușite și orientate deodată la opus, ca de pe o platformă de macaz, întrecîndu-se strădania brațelor cu poezia, ori vezi aceleași miini învățate cu uneltele și opintirile grele, cu fierul încovoiat în trîntă cu omul și vrăjmaș încăpățînat să reziste, că semnează azi, cu finețe lină Hotărîrile de transfigurare a unei țări și unui popor, tot atît de chinuit în trecut pe cît și de înălțat, însfirșit.

(„Grivița roșie” — „Scînteia” nr. 4767/1960).

Cînd plecasem la oștire, nu știam nici eu, nici tu, să citim. Te-au luat și ți-au spus: „Babo, vino și învață carte”. Te-ai dus și-ai învățat. Republica e cartea, marnă. S-a clădit în Ciuperceni, Căminul. Acolo se învață multe... Dumitru cîntă din flaut, Gheorghiuță din cimpoi și nai, Petrișor cu scripca și au fost aleși pentru București. Asta e Republica, mamă. Au mai scos din sat și zece călușari... Ți-au pus ferestre în părăți. Republica e fereastră, mamă.

Mai-nainte era și tron, cu cap în el, dar să mă ierți, care cam mirosea urît, de duhnea pînă la noi, la Jii. Cui mai trebuiau asemenea tron și cap? Acum capetele multe, țărani, muncitori, cărturari, toți acei oameni care fac laolaltă țara asta iar în mijlocul lor miezul gînditor, clădit de unde totul începe și pornește, pentru toți și pentru flecare, chibzuiesc la un loc, cum să fie mai bine și din ce în ce mai bine. Asta-i Republica, mamă.

Nu vezi pînă departe și dincolo de mai departe, că s-a croit o cale nouă, pe care umblă toată lumea, mereu înainte? Nu vezi cum tot crește lumina și că intră și-n mințile noastre? Pe o parte și alta a căii noi, pînă în fundurile depărtărilor, s-au ridicat și se tot ivesc, mereu, niște clădiri ca niște gări, ca niște mori cu coșuri lungi pînă la cer, cu sute de muncitori fiecare: fabricile, mamă, acelea din care izvorăsc toate bunurile noastre de muncă și bucurie, oțelul, fierul, Una, bumbacul, mătasea, pielea, lemnul înfrumusețat și hrana gustoasă, să-i zicem pe nume și

ei : conservele, mamă, conservele de carne, de legume, de pește, dulcețurile și toate dulciurile bune.

Toate acestea sînt Republica, mamă.

(„Republica” — „Scînteia” nr. 4719/1959).

Diferența în ce privește artele și scrisul, dintre două regimuri, unul de indiferență și altul de realizări concrete, e limpede dovedită și pentru orbii benevoli.

(„Este, ori nu este ?”)

*

A fi scriitor nu mai e o rușine ca acum cîteva zeci de ani, nu prea mulți. În cazul cel mai favorabil, eternului muritor de foame și client de ospiciu i se cuvinea un loc de valet și rîndaș boieresc între o ușă și o scui-pătoare.

Avem aici de față cel mai delicat mijloc de a ajunge la cultură și perfecțiune, cartea. Statul i-a dat cărții prestigiu, tiraje în milioane de exemplare, pe prețuri, putem spune, derizorii.

(„Tableta culturală” — 1957)

*

Aplecat pe strungul sau pe lopata lui, în întunericul minelor adînci sau în aureola văpăilor și jarului unui cuptor, din care izbucnește vulcanic lava oțelului fierbinte, doborînd stîncile, ca să-și facă loc să intre în misterele cetluite ale naturii rebele, care-l pîndește să-l sfărîme, clădind fără odihnă și răgazuri, zi de zi, o civilizație amplificată și nouă, o altă viață, cu țeluri vaste, muncitorul cu brațele are aceleași drepturi la celebritate ca și muncitorul cu intelectul, căruia celălalt îi dă lumina, căldura, hîrtia, condeiul, masa, scaunul, pîinea și odaia, fără de care n-ar fi în stare să îplinească nimic.

(„Criterii și selecții” — 1957)

*

Pe neașteptate, s-a ivit într-o bună zi Zintîiul maiului socialist. Alți oameni : muncitorii din ateliere și fabrici, oamenii evoluți, probleme, alte moravuri, alte perspective.

(„Zintîi Mai” — 1956).

*

Treisprezece sute de tablouri romînești, 156 de icoane, zeci de mii de monezi din toate vremile, tot felul de odoare, cusături, pietre prețioase, bogății și miracole de mină de om, de prin veacuri, se întorc la obîrșii și vatră.

Comunicatul Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice, sobru și lipsit de parada frazelor diplomatice, numește acest grandios gest, cu simplitate, „un act prietenesc”. E a spune infinit de mult prea puțin. Rusia Sovietică, înapoiindu-i țării o parte din mărturia milenarelor ei tradiții și dovezile palpabile ale geniului unui popor, care suferind cumplit a știut să-și poarte durerile și luminile sus — România îi rămîne recunoscătoare adînc.

Nu e numai un act de prietenie, cum spune comunicatul, e viața și

mîngîierea noastră în darul pe care-l primim, putem zice Ia superlativ, împărătesc.

(„Restitutio in integrum" — 1956)

*

Surioara lui Ursei și Grivei și prietena credincioasă a pămînteanului e în viață, deasupra noastră, și în perfectă sănătate, la 500 de kilometri și mai departe, vorbește rotindu-se în spații cu posturile de radio, pe un unda convenită, în limba ei Laika latră, trăiește.

De Ia Prometeu, întîiași dată omul zguduie și sfărîmă zăvoarele ușilor de sus ale temniței lui.

(„7 Noiembrie" — 1957)

*

Prietenia poporului sovietic cu poporul românesc nu e o vorbă, e faptă întemeiată. Ea ne învață mai mult decît mileniile trăite, în care noroadele stăpînite, cu fierul și focul, s-au tîrît încet, cîte puțin, prin cenușă și țărînă, că o lume grandioasă se poate clădi numai în 40 de ani, peste sute de civilizații derizorii.

(„La Moscova" — 1956)

*

Din partea unei mari puteri, tratamentul se obișnuia să fie de ostilitate, mai ales cînd ai atacat-o și mai ales după ce te-a învins. În 45 de zile petrecute în Uniune, din contactul cu personalitățile sovietice variate, am avut constant aceeași impresie că Uniunea tratează România pe un picior de prietenească egalitate: Prietenie. Pictura meșterilor noștri e în mare onoare Ia Soviete: Prietenie. Muzica romînească și a lui Enescu e primită cu ovații în teatrele de concert: Prietenie. Editurile pregătesc traduceri din autorii noștri: Prietenie.

Ii putem răspunde Uniunii Sovietice cu alt sentiment decît al prieteniei?

(„De Amiciția" — 1956)

*

Cea mai crîncenă și mai funestă superstiție care rușinează omenirea e credința războiului inevitabil. Acest război vine, evident, nu de la popoarele libere, în legitimă apărare, ci de la agresori. Acest război este un război calculat, pregătit în vederea unei prădăciuni, a unei asupriri, a unei egemonii. Teoreticienii acestei ipocrizii, mascată cu principii, au mers pînă acolo încît să explice războiul ca o trebuință biologică, de lăsare de sînge. Cînd agresorul a hotărît că un popor vecin suferă de congestie, el îi aplică tratamentul de ușurare: tunul, pușca, incendiul și baioneta. O recentă filozofie militaristă a introdus mai recent în medicina cîrnilor de tun și a cîrnilor de cimitir și o inspirație de sentimentalism. Atacul trebuie să fie fulgerător, pentru ca popoarele să sufere mai puțin, adică mai scurt. Suferind de o sută de ori mai intens, să sufere de o sută de ori mai iute. Această milă de oameni se numește în jargon militarist „Blitzkrieg" și „Război total", adică un război în care dincolo și dincoace de fronturile de luptă pierde toată suflarea din interiorul țării atacate, copiii, femeile, bărbații, într-un vârtej de foc...

Și mai este invocat și Dumnezeu, ca patron al agresiunii.

(„Cuvînt la Congresul Național pentru Apărarea
Păcii din R.P.R. — 1952)

-AMINTIRI ȘI MĂRTURII DESPRE TUDOR ARGHEZI

OMAGIU LUI TUDOR ARGHEZI*)

GEO BOG ZA

ată, trăim în sfârșit această clipă la care în ultiinii ani mereu m-am gândit, ca la o bucurie de necrezut a inimii mele, ca la o mare sărbătoare a culturii noastre și a întregului nostru popor. Emoția este, așa cum am bănuț, copleșitoare, și vă rog să mă iertați dacă, din timp în timp, mi se taie respirația. Fiincă o asemenea clipă e fără precedent în istoria culturii rominești : nimeni n-a mai trăit-o nici odată pînă la noi, iar nonă ne este dat ceea ce n-a fost dat nici unei generații. Cel ce de multă vreme e considerat ca un al doilea luceafăr al poeziei rominești se află printre noi, — și il sărbătorim pentru împlinirea unui număr de ani care reprezintă un triumf de necrezut asupra legilor ce au guvernat pînă nu de mult viața poeților noștri.

Un mare poet, un poet de geniu, creator al unui nou univers poetic, care nu și-a sfârșit viața în împrejurări tragice, la treizeci sau patruzeci de ani, un astfel de poet sărbătorit la optzeci de ani, întreg și cu mințea întregă și sclipitoare, într-o adunare solemnă și de conștiința întregii națiuni, iată o biruință a luminii și a bucuriei pe care nici istoria literaturii universale n-a avut să o înregistreze prea des.

Clipa aceasta este cu totul nouă în viața poporului nostru, emoționantă, copleșitoare, monumentală. Ne-a fost dat să o trăim, și o trăim cu sete, cu patimă aș îndrăzni să spun, ca pe o recompensă uriașă pentru cîtă amărăciune strânsese pînă acum în inima noastră soarta poeților.

Pentru a măsura mai bine extraordinarul privilegiu ce ne este dat, vă rog să vă întoarceți cu mințea înapoi, într-o vreme nu prea îndepărtată, pe care atâția dintre noi am itrăit-o, unii mai tineri, alții în plină maturitate, inchipuiți-vă o sală, chiar sala aceasta, și o festivitate asemănătoare. Vorbitorii ar fi preaslăvit un mare poet al neamului nostru. El s-ar fi aflat de față, cărunț dar foarte vioi, și în cele din urmă ar fi urcat el însuși la tribună. Fotografii ar fi năvălit să immortalizeze încă odată chipul aceluia care de mult, de o jumătate de secol, era nemuritor. Iar sub această cupolă ar fi răsunit — inchipuiți-vă emoția celor prezenți și a întregului popor — glasul lui Mihail Eminescu.

*) Rostit la 20 mai 1960, în sala Ateneului R.P.R.

O asemenea cutremurătoare clipă am fi putut trăi, nu în cine știe ce limp trecut și legendar, ci în zile destul de apropiate de noi, în plină contemporaneitate, în 1930, dacă primul luceafăr al poeziei românești ar fi avut pe pământ soanta fratelui său de glorie, de nemurire și de eternitate.

Mi-am îngăduit să vorbesc despre această împrejurare care ar fi putut să fie și n-a fost, pentru a da prilej inimilor noastre să se emoționeze pe deplin de ceasul de față, fiindcă acest ceas este în istoria culturii noastre egal cu aeela pe care ni l-am închipuit.

Într-un asemenea ceas, fără precedent și solemn, care ar putea fi rostul meu aici, biată luminare fumegîndă, la tribuna de unde e preaslăvit al doilea luceafăr al poeziei românești ? îndelung m-am gîndit, cînd mi s-a încredințat această prea mare cinste, chinuit de îndoieli și spaime, iar în cele din urmă conștiința mi-a dat singura dezlegare cu putință : aceea de a aduce o mărturie personală, care e îngăduită oricărui cititor. Iar eu am fost toată viața un cititor pasionat și fericit al lui Tudor Arghezi.

Afirmația celor mai subtili critici literari, cînd a apărut prima ediție din „Cuvinte potrivite”, că ne aflăm în fața unui poet de talia lui Eminescu — afirmație pe care mulți au socotit-o un sacrilegiu — nu a avut nevoie, pentru mine și pentru cei ce împlineam atunci douăzeci de ani, de o prea îndelungată argumentare spre a fi crezută, însușită și transformată într-un drapel de luptă. Pentru că generația mea a intrat în viață și a dat prima ei bătălie literară cu numele lui Tudor Arghezi pe buze.

Acestea se petreceau prin anii 1927—1928, ani în care Tudor Arghezi — știut pînă atunci doar de puțini — a făcut explozie pe plan național.

Mai întîi, în 1927 au apărut „Cuvinte potrivite”, cu zguduitorul lor început :

Nu-ți voi lăsa drept bunuri după moarte
Decît un nume adunat pe-o carte.

De la primele două rinduri toate ferestrele s-au spart de trăznetul care cădea din senin. Critica și istoria literară au fixat și vor mai fixa momentul, ca pe al unui cutremur care treptat a cuprins tot mai multe conștiințe.

În ceea ce mă privește, cerul sub care trăiam, și ale cărui adîncimi încercasem să le sondez în atîtea nopți de vară de pe puntea corăbiilor pe care îmi petrecusem pînă nu de mult viața, mi-a apărut mai rpuțin vast și profund, mai puțin deschis spre infinit și spre misterul universului, ca poezia lui Tudor Arghezi. Eu am trăit atunci — și nu vă pot spune cu cită fervoare — sub poezia lui Tudor Arghezi ca sub un al doilea cer care se boltea deasupra mea, cuprinzîndu-mi toată ființa, înfiorînd-o, cutremurînd-o, făcînd-o părtaşă la marile taine ale firii. Afirmația că ne aflăm în fața celui de al doilea mare poet după Mihail Eminescu, pentru mine a fost un fapt de viață. Vreau să spun că nici unul dintre poeții ale căror cărți le-am deschis, fără să știu prea bine cine erau și ce aveam să pățesc, nu s-au abătut asupra mea ca o furtună — smulgîndu-mă din locul în care mă aflam cum smulge vijelia un copac și ducîndu-mă undeva, pe alte tărîmuri, departe de acelea mediocre de pînă atunci — cum s-a petrecut cu Mihail Eminescu cînd am împlinit

cincisprezece ani și cu Tudor Arghezi patru ani mai târziu. În acea perioadă, adică înainte de a avea douăzeci de ani, alți doi scriitori români au constituit pentru mine mai mult decât o simplă lectură, tulburându-mi toată ființa și încercînd — poate — să și-o dispute : Mihail Sadoveanu și Liviu Rebreanu. De zguduit toți m-au zguduit, dar de bătut n-a trebuit să mă bat decît pentru Tudor Arghezi.

Cu cine m-am bătut ? Cu tot felul de profesori și mai ales cu profesorii de limba romînă. Mai toți erau tributari lui Bogdan Duică, critic universitar obtuz, iar prototipul lor, un caraghios foarte activ, și agresiv, semna, în vederea eternității, cu multă grijă pentru inițiala din mijloc : Paul P. Papadopol. Susținuți de „cel mai mare ziar romînesc”, care de fapt era cel mai reacționar și monitorul desăvîrșitei platitudinii, căutau să domine opinia publică și chiar s-o terorizeze, în sectorul literaturii. Numele lui Arghezi îi scotea din sărite și nu-l admiteau decît pe cele mai de jos trepte ale scării de valori pe care, doctoral, ei o întocmeau. Nenorociții!

În aceste împrejurări, la 2 februarie 1928, — dată memorabilă în istoria literaturii noastre — apare primul număr din „Bilete de Papagal”. Tinerețea, îndrăzneala, neconformismul, timidele încercări de protest social — nu uitați : eram în 1928, cu cinci ani înainte ca inimile și conștiințele noastre să fie zguduite de sirena de la Grivița — aveau acum tribuna lor. Secundat de Aderoa, Tudor Arghezi desfăcea un vast curier, venit din toată țara, orientînd cea mai tînără generație de poeți și prozatori, îngăduindu-i să se smulgă din mlaștinile platitudinii, să fie îndrăzneată și protestatară.

Mîndria mea, la douăzeci de ani, a fost de a fi publicat de Tudor Arghezi în „Bilete de Papagal”. A fost acolo o școală literară, cea mai bună școală pe care putea să o urmeze generația mea. Dacă nu ne-am lăsat înecați de mediocritatea spre care ne împingeau atîtea personaje și instituții solemne și goale, dacă nu ne-am ofilit sufletele, dacă ne-am ascuțit cit de cit mintea, mult o datorăm marelui meșter care din bube, mucegaiuri și noroi iscat-a frumuseți și prețuri noi.

Tudor Arghezi a pus (pecetea unei alte vorbiri și implicit a unei alte gîndiri, pe generația znea. Zi de zi, în atelierul „Biletelor de papagal” se auzea nicovala : marele meșter bătea cuvintele pe o parte și pe alta, bine încălzite la flacăra geniului său, ca pe bucăți de fier, de tuci și de oțel, dîndu-le sunete noi, iar în jur, cu ochi mari și inimi entuziaste, se grămădeau ucenicii. Apariția, nu după mult timp, a „Florilor de mucigai”, a zguduit iarăși multe conștiințe prin frumusețea lor neașteptată și amară.

Bătălia literară în jurul numelui lui Tudor Arghezi a fost o bătălie a tinereții împotriva a ceea ce e depășit, și ea a deprins mintea și inima noastră cu gustul unor astfel de bătălii. În cursul ei am învățat să nu ne speriem de numele pompoase care urcau pînă pe cea mai înaltă treaptă a ierarhiei sociale, dar care nu reprezentau decît vidul acoperit cu decorații și păzit de agenții forței publice. În cursul ei am învățat să ne fie seirbă și să nu ne fie frică, deprindere cu care am rămas pînă în ziua de azi. Mult datorez eu și generația mea marelui meșter care, luînd ocară și torcînd ușure, a pus-o cînd să-mbie, cînd să-njure, iar veninul strîns l-a preschimbă în miere lăsînd întreagă dulcea lui putere.

Cînd, după Congresul al V-lea al Partidului Comunist din România, în țara noastră au început să se aleagă apele, generația mea a putut intra în luptă cu noile tipuri de arme făurite de Tudor Arghezi. În aspra bătălie la care ne-a chemat istoria noi am fost conduși de marele meșter al tinereții noastre, dar deprinderea luptei, instrucția pe ciinful de instrucție, de la el o aveam. Oricîtă oroare ar fi trezit în inimile noastre fascismul, oricîtă claritate ar fi adus în mintea noastră ireductibila ciocnire dintre stînga și dreapta, noi am fi pornit la atac mult mai puțin pregătiți dacă n-am fi avut pînă atunci o pasiune atît de mare, și combativă, pentru arta lui Tudor Arghezi.

Cutremurat fusesem de geniul lui Eminescu. Cutremurat de „Bordeenii” lui Sadoveanu. Cutremurat de „Pădurea spînzuraților” a lui Liviu Rebreanu. Cutremurat de „Testamentul” lui Tudor Arghezi. Tînăr care deschidea ochii mari asupra lumii, i-am întîlnit, — și întreaga mea ființă a fost zguduită. Visam pe atunci să străbat toate continentele, toate oceanele lumii.

Dar într-o zi, am auzit mugetul sirenei de la Grivița. Și tot atunci, din inima Germaniei s-a ridicat cel mai sinistru urlet de lupi ce a răsunit vreodată în istoria lumii.

Visam să fiu un mare călător, să străbat oceane și continente... Dar surprins de ceea ce începea să se petreacă pe pîrnînt, m-am oprit locului, încruntat. Iar din aceste zguduiri succesive, literare și sociale, ale conștiinței inele, a ieșit un soldat cam greoi dar credincios al mării lupte împotriva fascismului și al îndrăznețului vis de a zidi o lume fără exploatați și exploataatori.

Noua, neîndurătoarea bătălie a impus conștiinței mele o vibrație care a început să se deosebească, și uneori foarte mult, de vibrația argheziană. Însă oricît de departe m-ar fi dus vicisitudinile și grava răspundere a acestei lupte, ele n-au putut șterge din inima mea icoana meșterului făurar în atelierul căruia am pătruns cu atîta emoție și entuziasm în anii tinereții. Poeziei sale îi datorez nici nu știu cîte aripi ale sufletului meu. Cutremurat am fost, și nu de puține ori, de geniul lui Tudor Arghezi. El mi-a deschis porți noi spre atîtea frumuseți nebănuite ale vieții și ale universului. El este unul dintre aceia cărora, în clipe de avînt și adîncă sinceritate, mult aș fi vrut să le pot săruta mîna.

Lista lor, desigur că scurtă, începe cu Mihail Eminescu.

Eu nu știu cum au trăit și cum a putut fi sufletul celor de dinainte de Mihail Eminescu. Caut să-mi închipui lumea fără murmurul și limpezimea versului eminescian și îmi apare săracă și tristă. Gîndul unei Romîni pe care aș fi putut să o străbat de la miazăzi la miazănoapte, ca pe o singură cîmpie, fără să trec pe sub veghea solemnă a Carpaților, nu mă neliniștește mai puțin decît gîndul că din cultura noastră ar fi lipsit cele cîteva piscuri în fața cărora inima mea e cuprinsă de o infinită bucurie și de o adîncă smerenie.

Așa se face că atunci cînd l-am citit întîia oară pe Eminescu, de emoție și recunoștință m-aș fi dus pînă la capătul lumii, dacă aș fi știut că pot să-i sărut mîna.

Ce anecdotică mărunță, ce considerații circumstanțiale m-ar putea împiedeca să fac aceasta acum, cu acela care e azi aici, între noi — și despre care noi toți știm că va fi pentru poporul nostru o stea tot atît de veșnică și strălucitoare ca și Mihail Eminescu?

ÎNȚILNIRE CU „AGATELE NEGRE

AL. PHILIPPIDE

f.Jra prin ,1917, la Iași, când, în anticăria lui Kuppermann, am dat ,/ de mai multe numere din „Viața socială”.
... Prăvălia întunecoasă a lui Kuppermaonn, în care nu te puteai mișca decît umblînd pieziș printre maldărele de cărți mai înalte decît omul, strîmb așezate, gata parcă să se răstoarne la prima atingere, păstrîndu-și însă echilibrul și îngăduindu-ți chiar să cotrobăiești prin ele fără să te îngroape sub o avalanșă de file prăfuite, era ca o peșteră fermecată a hîrtoagelor miraculoase, în care adolescența mea pornită pe drumul poeziei, pe care mulți în acea vreme îl mai socoteau alunecos și afurisit, nu rareori afla între tartajele unei vechituri neluate în seamă simburile înoirii de care era însetată. Stăpînul prăvăliei, cu o barbă lungă și albă, cu obraji de fildeș gălbui și un fir de glas subțire, îmi aducea aminte de meșterul Ruben din „Sărmanul Dionis” și părea contemporan cu acela, dacă nu chiar de-o vîrstă cu Ahașver. În dugheana aceea veșnic plină de neprevăzut, găsirea acelor fascicule din „Viața socială” în care știam, că Arghezi publicase un mare număr de poezii era un eveniment emoționant, care venea după o lungă căutare. Pe Arghezi îl cunoscusem pînă atunci mai mult ca prozator, din cronicile și articolele polemice pe care le citisem prin reviste. Noutatea lor era adîncă. Felul în care Arghezi minuia limba, sucind în chip neobișnuit topica și dislocînd orînduiala sintactică era do vada unei originalități de structură, nu numai de expresie, și care mă interesa fiindcă îmi simțeam și eu o înclinare puternică spre înoire, înclinare care și la mine era substanțială. Din versurile lui Arghezi, însă, cunoșteam destul de puțin doar cele cîteva bucăți apărute cu vreo cîteva ani mai înainte în „Viața Romînească” și în „Cronica” (în aceasta din urmă mai cu seamă „Belșug” și „Arheologie”, două culmi). Și iată că acum, în prăvălia fantasticului anticar care părea că își numără vîrsta cu decenii și nu ou ani, dădusem- nu peste un sâmbure de înoire ci peste o livadă întregă de înoiri crescute deplin, încărcate de roade. Mă întilneam întîia oară cu aceste pagini ale revistei care nu durase decît vreun an și Jumătate (de la începutul lui 1910 pînă pe la mijlocul lui 1911), mă întilneam cu cea mai mare parte din acele „Agate negre” din care, pînă atunci nu aflasem decît două sau trei, copiate de mîna și umblînd din mîna în mîna, transcrise mereu și învățate pe de rost.

Găseam acum în acel bogat mănunchi de agate negre dorința de-a rupe cu falsa tradiție adormitoare a banalității și a moliciunii corecte, găseam o revoltă polemică, rezultat al unei nemulțumiri adinei față de o realitate viciată, găseam aspirația către înnoirea și înprospătarea unei atmosfere înăbușitoare ; și găseam, înainte de orice și mereu, o gîndire poetică adîncă, nouă, neprevăzută, și care își aflase un mod de expresie deosebit cu totul de poezia acelei epoci pe care istoria literară va trebui să se hotărască s-o numească de stagnare și care mai avea să dureze pînă după sfîrșitul războiului, în 1919.

Siroie dm acele poezii, citite și recitite, mi s-au întipărit atunci în minte, așezându-se temeinic în memoria mea deținătoare și azi de mii de versuri, adunate de-a lungul unei vieți în care poezia a fost pîinea cotidiană a sufletului, și s-au întipărit atît de bine încît în clipa asta, ca să le citez, nici nu am nevoie să mă ridic de la masă și să mă duc să'iau de pe un raft al bibliotecii volumul de versuri al poetului :

*îndepărtarea noastră, Lio,
îmi zboară gîndut ca un corb,
In ploaia unei toamne sure
Prin solitudini de pădure
Pe unde sufletul e orb
Și vîntul un amar adio.*

(„Litanii“)

sau prima strofă, vibrantă, din „Dedicație“

*Femei, potire leu venin,
Mîros de fin. stropit cu soare,
Lăsați-mi jalea să-mi închin
In astă toamnă-ntristătoare.*

sau acea cumplită „Sintaxă retorică“ :

*Norii se duc,
Escortă funebră, duc toamna-n mormînt...
Din negură, facle răsar;
Le-astupă vre-un munte ce trece masiv,
întreg firmamentul e-un bis de bețiv,
Pe culmi zboară 'spume și dire de'var...
O țeava se-asvîrle din Umeri titani,
De ștreanguri atîmă martiri de bitum,
Statui se răstoarnă în grupe de fum,
Se clatină cerul sub pași suverani,
Prin cețe compacte se spintecă drum ;
Și frigul străpunge plămîni golani
Și bîntuie ploaia-n castani
Și-n suflet remușcă trecutul 'postum...*

Multă vreme unele din acele poezii pe care le cetisem în „Viata sociala“ în 1917 n-au putut să fie găsite decît tot acolo (de ex. „Dedicație“ și „Sintaxa^ retorică“) fiindcă autorul lor le-a lăsat mereu de-o parte și nu le-a stnns in nici unul dm volumele sale pînă anul trecut, cînd le-a a'sezat in *addenda* dm volumul de „Versuri“ apărut la ESPLA. Ele au rămas asa dar timp de aproape o jumătate de secol numai în amintirea acelor care le citiseră in revista din 1910.

— Cînd, după o lungă ședere în străinătate m-am întors în țară am
\% %   † †? =? ?   » g*le negre“ în „Cuvinte potrivite“ din
1927, volum tn-ziu dar au întîrziat. Ele erau de-o noutate tot atît de fecunda și atunci ca și cu zece ani mai înainte — și ca și astăzi, la cincizeci de ani de la prima lor tipărire, cînd autorul lor își sărbătorește optzeci de ani
06 V1313.

MINUNEA TINEREȚII! ARGHEZIENE

AUREL BA RANGA

Istoria literară cunoaște fi două feluri de giganti a căror personalitate covârșitoare marchează o epocă. Unii care obligă la servilism și imitație, alții oare nasc fervori și vocații. Cei dinții lasă după ei epigoni, ceilalți, urmași.

Tudor Arghezi face parte din categoria a doua, care e de fapt prima.

L'am cunoscut în vara anului 1929, dacă n-ar fi mai potrivit să spun în vacanța anului respectiv, socotind după calendarul meu școlăresc de atunci, când, sufocat de emoții, timidități și impertinențe, am călcat pentru prima oară în chilia „Biletelor de Papagal”. I-am întins o poezie pe care Tudor Arghezi a citit-o cu o neprefăcută evlavie. Mi-a făgăduit spațiu în gazeta lui de a doua zi. A urmat însă o discuție ale cărei silabe îmi sînt gravate integral în memorie. „Scrieți de multă vreme versuri?” m-a întrebat Jnaestrul întrebîndu-mă neconținut pluralul majestuos, fără nici o urmă de ironie pentru capul tuns și pentru tunica mea liceală. „De

T. Arghezi în 1925

multă vreme” — i^ara răspuns sumbru, devorat de tenebre. „Și de ce n-ați publicat pînă acum?” „Dintivun sentiment de zădărnice”. „Vă înțeleg”, — mi-a spus prin abureala ochelarilor — „vă înțeleg. Sînteți atît de grav și de chinuit, încît mă întreb dacă nu camuflați un humorist”.

Mi-am retras poezia intitulată „Macabră” și i-am dat, dintr-un buzunar plin cu manuscrise, o schiță: „Noapte albă”. A apărut a doua zi _____ voi uita vreodată? — joi, opt august 1929, ocupînd jumătate din gazeta lui pentru uzul gîzelor. Aveam șaisprezece ani, iar poetul patru zeci și nouă. Diferența de vîrstă nu l-a împiedecat însă nici o clipă să mă onoreze cu prietenia și tandrețea lui, și cum voi uita vreodată drumurile lungi făcute împreună, cînd tăceam smerit ca să-i ascult „tabletele” orale încredințate debutantului, nu fără conștiința că-i face un dar de preț? Țin bine minte tableta iui despre „Iiirtie”, da, despre hirtia albă în fața căreia se uimește și astăzi ca dinaintea unei teribile invenții diavolești, cea mai perfidă și mai fermecătoare

dintre toate născocirile lumii. Tudor Arghezi are în fața hîrtiei albe un respect religios și o spaimă cumplită, izvorite amîndouă din conștiința și din scrupulul său literar, împinse pînă la chin și extaz. De la pilda eminesciană, adevărită postum prin registrele atelierului său damnat, cred că poezia romînească n-a cunoscut o osîrdie mai crîncenă și o muncă pe care el însuși mi-a comparat-o cu a unui Sisif modern, blestemat de propriile sale optări și decizii. În scoica „Biletelor” și la Mărțișor l-am văzut aplecat asupra colii albe în luptă cu lupii flămînzi ai cuvintelor, încolțit, îngîndurat, speriat, nesigur, încredințat de sute de ori că nu face decît să „măzgălească și să strice hîrtia”, intimidat și biruit, mulțumit numai rareori, agățat de satisfacția unei scame, macerat în secunda următoare de o nouă neliniște.

O tabletă dedicată ziarului de mîine începe printr-o primă redactare azi în zori, migălită pînă la relief definitiv, căpătat uneori noaptea, tîrziu, la lumina domestică a lămpii. Cuvîntul trebuie să acopere ideea la infinitezimal și nuanță, fără prisosuri și fără risipă, cu un suveran dispreț pentru punctul întins pe coală, din lipsă de gînd, pentru locul comun și vorba anulată prin întrebuintare. L-am văzut cuprins de o minie albă și nezgomoasă, intoleranța lui îndreptîndu-se împotriva celei mai primejdioase dintre toate formele prostiei : infumurarea, suficiența și delirul de grandoare. Dar l-am surprins înseninîndu-se în clipa următoare în fața minunilor simple ale vieții : firul cutezător și tenace al ierbii, zborul savant al păsării în văzduhul înalt și pur, mașinăria complexă și blindată a cărăbușului, pasul precaut al melcului, descoperirea epocală a unui copil care-și încălță pentru prima oară singur sandaua. ^Poet al revelațiilor simple și al nobleței omenesti, era în firea lucrurilor ca în al optulea deceniu al vieții sale Tudor Arghezi să se afle alături de cea mai fermecătoare dintre realitățile lumii: lupta pentru demnitatea condiției umane, cea mai vastă și mai îndrăzneată operă întreprinsă vreodată de spiritul omului, în lunga și controversata lui Istorie.

Din piscul împlinirii sale Tudor Arghezi nu se mulțumește să contemple miracolul, ci se străduie să contribuie la victoria lui.

Iar lumea și viața continuă să fie pline de minuni.

Fiindcă, iată adolescentul care i-a dat acum treizeci de ani prima sa schiță, are astăzi etatea de atunci a maestrului, iar poetul încărcat de glorie are prin candoare, tinerețe și suavități vîrsta debutantului care i-a călcat atunci pentru prima oară pragul.

Mă închin cu sfială și venerație în fața acestei minuni a tinereții argheziene.

PLEDOARIE PENTRU „BILETE DE PAPAGAL”

F. ADER CA

e afla acum treizeci și doi de ani, prin 1928, de-a lungul cărării dintre ziduri și ganguri ce lega vasta clădire a Eforiei de strada din fund, dinaintea Miliției Capitalei, o magazie prelungă de cărămidă în care se intra printr-o cămăruță umbroasă. Aci funcționa un fel de tipografie cu firma „Cartea medicală”, impunător fiind numai titlul. Cei cîțiva lucrători adunați la câteva mașini obosite și la tarabele cu litere în ca-

sete, ca c, se culegea cu mina , si țineau viața imprimind nu cărți medicale cum , -ar crede ci mai mult facturi, plicuri, cărți de vizită, afișe de ntânt Tipografia se administra aproape singură. De ce poetul Arghezi luase Z-pra-si sarcina (am spune buclucul) de a reprezenta această mică pogra e înaintea autorităților ?

S-ar putea crede că a născocit BILETELE DE PAPAGAL cu un răsunet neașteptat în opinia publică, în cultura țării, mai mult spre a se da de lucru, adică punea cea de toate zilele, unui mănunchi de ipograK dintr o mărunta tipografie care voia să se menție. Această cauză e precedată însă de alte doua, mult mai semnificative.

IOR T: T T - u j ... f ...' c ... P ... « î^tiul număr al BILETE-
LOR, T Arghezi se apropia de cincizeci de ani (exact avea patruzecii sii or>n
 Faimea lu, poetică cuprinsese o vastă arie a opiniei publice b T l f - .

^ = *tss*^nr j — i £ S

creator. El se adunase de pe drumuri depărtate în^rneW n " ^
 nic bărbat încă, făcea elogiul credinței dl n**EsotiTsTTrZw** T " *
 o zînișoară și an făt-fnimos, miniaturi vii, ,i ,.TM t
 care vor răspunde cînd și cînd în BILETELE DE PAPAGAL

a m ° + , , , , i u * , , , e, singura lui unealtă rămăsese tot'condeiul în^fl,
Pt de vijeliile mute ale simțirii, halucinat de vedeniile m ^ S j ^ d ^
 născare, ale poetului Dar ce se putea dobîndi cu asemenea product"de **voZ**
 și de închipuire, îndată după întâiul război mondial, cînd o carte vîndulă
 bine nu depășea cinci mii de exemplare, din care editorul frustra patru *

Ziarele mari, doua, cel mult trei, erau numai fărășele de gunoaie sau

T : ^ t £ ç u 7 ... P » - » eri financiare s T p o "

- . . o TM " i * i a , S b / f — c h i a r = i n t e r i n t a t i e de cap de familie — tocmit
 L i ? ^ ... **îndeletniciri** ? Putea Arghezi, Conștient de propria
 demnitate, deși amenințat să nu aducă la cină celor cinci-sase guri de-acasă
 nici măcar o lipie, să primească asemenea întrebuintare ? ' °

a „TI, în f " « i n « a d u i t o & i n m a d « **il, el, maestrul** stilului multiplu -
 „«ufor de **autori** - cum atât de bine l-a numit într-un vers Cicerone Tbeo-
 dorescu - spre a se dessolidariza public de o mentalitate tâlhărească ,i de
 o neegalata vulgaritate **stupi**». E o parodie de numai douăzeci s Tsai de
 Imn și care poate fi ușor găsită (B. de P. din 16 Februarie 1928 nr li)

Și acum grăiește Mițura :

„Intru în odăița tătutului în care stă și-și cheltuiește luminile ochilor
 la lumina lampu din tavan.

întilniVr^~^J ... ?H ^ c i g o n u i i e ? u c u m i TM «
 C l e n t . "Este ceva **T**alentul, t c c i o n i a u J ' m u s l e e m i n Z i e ? ' e f i m e c a i t a q Si
 n-am înțeles și altceva, tătutul, de ce cînd ai tu nevoie de un lucru nu ti-l
 da nimeni cum d da altora, ci bătîndu-te pe umăr îți zice : lasă, scumpe
 domnule, dumneata ai talent. Ce înseamnă asta, tătutul ? că ai dreptul m
 mori de foame pentru că ai talent? Te-am auzit zicînd că prietenul tău cel

mai *hun a cheltuit milioanele tainice ale Statului, împărindu-le la „gazetari”. Ce meserie au, tătușule, acești gazetari, care mănincă fondurile secrete de la toate autoritățile și fac slove cu mina altora ?*” (B. de P. din 24 Martie 1929, nr. 348).

în acel timp, Tudor Arghezi, cu toate vigoriile lui, proaspete ca în prima zi, iubit și admirat de cele mai de seamă inteligențe și talente ale timpului — vastitatea bulei interesate care se va isca și ridica curînd dovedea numai vastitatea conștiinței care se urmărea să fie înăbușită — era în felul lui un izolat.

Să nu ne rușinăm, așa dar, să recunoaștem că — „*dintr-un desgust*”, se destăinuiește poetul la a doua serie a BILETELOR DE PAPAGAL — ele au fost născocite și ivite din necesitatea stringentă a zămislirii unor bunuri care, oricît de subtile, noi și savuroase, să-i aducă unul din cei doi bani care era prețul derizoriu al biletului.

Al doilea îndemn hotărîtor nu putea fi, desigur, decît tezaurul propriu de simțiri care, asemenea unei mame în naștere, trebuie totdeauna exprimate de artist, de poet, neapărat exprimate — stranie vioară care explodează de la sine dacă nu-i eliberezi melodiile cu apăsarea arcușului de afară.

Și iată marea problemă :

Ce mai avea Arghezi de exprimat în 1928, după ce zbuciumul tinereții se încheiase, concluziile fuseseră trase, universului dușmănos opunîndu-i acum doar cetatea unei familii strîns închegate ?

Atunci, în 1928, cînd autorul acestor meditații provizorii, grăbite, al acestor aduceri-aminte, fusese chemat la secretariatul de redacție al BILETELOR DE PAPAGAL, nu și-a pus întrebarea de mai sus. Era în preajma a patruzeci de ani (exact treizeci și șapte), și el cu tinerețile aproape cheltuite, nîtit de deosebit în multe privinți de cel de azi că ar trebui să poarte, asemenea chinezilor care-și iau alt nume cu vîrsta sau îndeletnicire nouă, nume nou. Acel — să-i spunem deci, cum vreți — *colaborator, secretar* — care nu vedea mai departe de lungul nasului și uitase de pădure din pricina copacilor, integrat dintru început duhului arghezian ca pește-n apă, cum să-și închipuie el că talazele care-i îmbrănceau erau ale unor furtuni de sus de tot, din cerul fascinat de un soare cu focuri încruntate, zvîcnite, necruțătoare — și nevăzut ?

Ca să lămurim taina a fost nevoie să ne repezim și să cercetăm din nou cele 1836 de pagini prelungi (cam 3800 pagini obișnuite) ale BILETELOR DE PAPAGAL — deși mai trecuseră acum treizeci și doi de ani sub ochii și, o bună parte din ele, din primăvara anului 1928 pînă-n toamna anului 1929, sub condeiul lui.

Hamann, „magul Nordului”, care trăise în timpul și vecinătatea lui Kant, a exclamat odată — mai puțin mascat în citate arameene și grecești — că cine nu vede limpede viitorul nu poate cunoaște deloc prezentul. Nu e prezentul lui 1960 viitorul lui 1928 ? încît abia azi colaboratorul, secretarul, își dă bine seama ce au fost BILETELE DE PAPAGAL de care credea că-și da foarte bine seama și atunci, umblînd cu siguranța nedesmințită a cîrțiței în bezne.

Trebuie să mărturisim — din piscul timpului de azi — că asaltul întrebărilor a început după citirea din nou a celor 459 de numere. Oare atît eram de naivi cu toții ? Atît de miopi, deși gătiți în cele mai solemne maxime lilo-zoficești ? Au fost cu puțință, luni și ani, alături de campanii însuflețite de

mînia publică împotriva unui regim corupt, polemici pentru chestiuni adesea lăturalnice, sîciieli pînă la exasperare, conjugate cu iluzii copilărești?

Am făcut haz, dar hazul s-a întristat pînă la abatere văzînd că nu am înțeles întotdeauna sau repede am uitat, noi, cei care credeam că reprezentăm zona cea mai prețioasă a conștiinței publice, de fapt destul de opaci, forța dialectică a istoriei clin jurul nostru, unul din termenii fundamentali rostit de clasa muncitoare.

Desigur, au apărut în BILETELE DE PAPAGAL articole viguroase, energice luări de atitudine de felul celor pe care le vom pomeni mai încolo — și recitirea lor ne-a încălzit inima — dar multe din cele ce s-au spus în 1928 și 1929 în unele probleme ale politicii curente sînt azi o dovadă nu numai a neștiinței noastre — poate că nici nu eram în stare atunci să știm mai mult — dar chiar și a denaturării gîndirii printr-o viziune limitată. Și, cu toate acestea, nu ne pare rău ele zilele și nopțile trăite iar cu BILETELE DE PAPAGAL, de sfișietoarea întîlnire a nălcii colaboratorului de acum treizeci și doi de ani, care ne-a privit drept în ochi. Căci am ajuns astfel să înțelegem cum a fost totuși cu puțință ca marele nostru poet să dea glas — un glas tot atît de autentic ca-n cele mai autentice ore ale poeziei lui — acelor poeme unice „Cîntare Omului” și „1907”, unele din creațiile cele mai patetice, mai drepte și mai artistice ale noii noastre culturi: ajutat de Partid, să nu uităm, adică de spiritul clasei muncitoare, spre a-l reda în sîrșit, cu totul, pe poet lui însuși.

Așa dar, cum s-a petrecut această minune? Și a fost măcar o minune? Căci chiar numai în acești doi ani cît a lucrat în intimitatea BILETELOR DE PAPAGAL, colaboratorul a dat de elementele fundamentale din care se va alcătui „miracolul”.

E de ajuns să ne amintim de oroarea lui Arghezi de ideile generale, de pasiunea lui de a concretiza subtilități de gîndire și simțire de necrezut, care l-a dus la crearea unui grai atît de savuros și proaspăt, ca un fagure de miere, la iscarea unor imagini de o plasticitate pe înțelesul minții celei mai puțin exersate. Ne amintim pe poet Ia marginea mării, deșumbînd îndelung mădularele minuscule și fine ale unui crab, cules uscat din nisipuri — cu o răbdare și o curiozitate de ceasornicar, de giuvaergiu. A fost și lucrător în laboratorul unei fabrici de zahăr, ni se pare. Știm că-i plăcea să-și pregătească singur, meticulos, din esențe alese anume, pentru el și ai lui, apele de parfum. Și-a inventat și desenat însuși complexa alcătuire arhitecturală, cu turn, a locuinței din Mărțișor, din vecinătatea Văcăreștilor și a Mandraveli. A colindat țara în căutare de mașini tipografice aproape scoase din uz, la care se pricepea, dintr-o patimă pentru acest fel de unelte ale minții. își adunase într-o magazie din Mărțișor tot soiul de mașini de imprimerie, în nădejdea de a alcătui cît de cît pînă la urmă un atelier tipografic propriu, al lui, al familiei, cu intenția ca tatăl să scrie, Mițura să deseneze, Barulu să culeagă literile și mama, ca cea mai harnică, adică mai „exploatată”, să facă restul, poate chiar să-nvrtească la roata mașinii plane.

/ Căci Arghezi e în esențele lui fundamentale — ca să rostim, în sîrșit, Jhuvîntul — *un manual*. Pînă și slova lui e eliberată de ori ce zorzoană, mă-
Irunță din spirit de economie, bondoacă din vigoare elementară, elegantă totuși în cursivitatea ei neîmpiedecată, mișcare dusă de o inițiativă neîntre-
rupt stăpînată pe sine, calculată pînă și în explozia artistică.

Cum s-ar fi putut împăca asemenea fire *productivă* cu o lume alcătuită din uriașe, sterpe adversități, din energii distrugătoare, din contradicții grotești, sterile și umilitoare, în care tot ce era mai firesc, mai organic, mai prețios în el, poetul simțea că e jignit și lovit, dacă nu de-a dreptul distrus? Salturile uluitoare de la o școală de pictură la o fabrică de zahăr, la o chilie minăstirească, apoi ia o pribegie de eliberare între munții lui Jean Jacques Rousseau, ce altceva puteau semnifica dacă nu o neimpăcare și o răzvrătire în stare inițială ?

Iar ce a scris atunci, în versuri și proză, în anii pribegiei ca și după înapoiere, nu sînt — în formă la început, apoi și în cuprins — decît expresiile acestei revolte fără leac. Și astfel unul din cei mai suavi lirici ai limbii noastre, dintru întii cu nuanțe stranii baudelairiene și adinei sonorități de muzicalitate eminesciene, se înfățișează deodată acelor sterpi ani ca un justițiar pe armăsar de flăcări, lovind cu un cnut de plumb peste obrazele nerușinate ale unor suprimi demnitari.

Ce scrie T. Arghezi în primul număr al „Biletelor de papagal” (Joi, 2 febr. 1928, nr. 1), deși aproape de jumătatea vieții, deși cu aerul că e vorba numai de o ghidușie ?

(Vă rog a îngădui amănunțimea citațiilor oare vor urma, căci sînt, prw cum se va vedea, acte justificative, deși uneori în strai de mare poezie).

„Un ziar atît de mic n-a mai apărut niciodată, nici la fumici. Ne-avînd ziarul mare în care să scrie nerozii importante, redactorul acestei foije de țigarer'dă la lumină mai puțin decît o fîtuică și se mulțumește jsă publice crîmpeie surizătoare. Idealul lui nu era de altfel decît să realizeze în universul hîrtiei tipărite, un echivalent al puricelui din lumea de carne și oase”.

înțelegeți ? Un papagal, un Coco, scoțind surizătoare bilete aparent pe gustul fiecăruia, dar în care se ascunde acul neliniștitor al puricelui nevăzut...

Că puricele arghezian a devenit, pentru monstruozițiile societății din acel timp, un elefant cu trompă zdrobitoare, se va vedea numaidecît.

Avusesem de gînd, mărturisim, să organizăm într-un tablou sinoptic domeniile vieții publice în care sarcasmul, indignarea, revolta lui Arghezi se exercită cu o vigoare, o fantezie și o bogăție lexică fără pereche. Am renunțat, căci ar fi trebuit să reproducem trei sferturi din publicistica poetului în cei doi ani, adică să acoperim întreaga suprafață a acestei reviste. Spațiul fimdu-ne foarte limitat, ne-am limitat și dorințele, mulțumindu-ne cu mai puțin.

Dar ce indignări, ce funii să preferăm ? (Ne doare tot ce trebuie să lăsăm deoparte).

„...La episcopia Buzăului Dumnezeu este comunicat oamenilor și reprezentat de un bandit... Acest popă abject și episcop pornograf devastează eparhia, îmbălează altarul, minjește împărășania, spurcă mănăstirile de cîțiva ani nesupărat. Localicii s-au plîns pretutindeni fără rezultat de putoarea incomparabilului puroi. Ministerul Cultelor are în arhiva lui secretă un imens dosar extravagant al operii bisericesti a scleratului. A fost umilit, anulîndu-i-se cîteva acte administrative echivalente cu pîngărirea și asasinatul. Totuși indiferența morală care ne stăpînește, în ceasul cel mai greu al vieții noastre culturale, nici guvernul nici sinodul nu au curajul să doboare bruta : cel dintîi pentru, motivul de a evita un scandal imaginar, preferînd a fi mutat confesionalul în hazna ; cel de-al doilea din motive de conservare individuală” (B. de P. 11 Aug. 1928, nr. 159)

Farsa administrației publice, venalitatea oamenilor politici și a întregului aparat de Stat, minuit din umbră de „societăți anonime” alcătuite pe dreptul unui rapt legalizat, bacșișurile din justiție, de la grefier pînă la supremul magistrat măgulit și cumpărat cu beneficii superioare banului — nu mai e nevoie să fie citate. Oricine deschide oriunde colecția BILETELE DE PAPAGAL din 1928 și 1929 va da peste demascarea și înfierarea acelor nerușinări publice — în fruntea primei coloane de atac, T. Arghezi totdeauna.

în „*Pumni americani și leacuri românești*” (B. de P. nr. 345 din 1929), poetul îngrozit de brutalitatea reprezentanților capitalului american operînd în domeniul petrolului țării noastre, — scrie cu amară ironie :

„Domnilor Americani, poștiți la noi ca niște mari civilizați. întemeiați la noi tot ce doriți ca să ne ridicați nivelul moral, societăți, secte, organizații sportive și exploatări de petrol. Ați venit prea puțini, poștiți mai mulți și puneți stăpînire, odată cu pămînturile grase ce vă trebuiesc, pe toate bunurile de conducere... Și, după ce v-ați săturat și ați băut țeapăn, luați-ne la bătaie sistematic, în fiecare zi și nu numai din cînd în cînd. Așezați-vă în rînduri și, pornind din capătul orașelor, boxați tot ce întîlniți pe bulevarde. Cînd vă ostenește pumnul puneți mina pe rețevei, pe sifoane și, dorind să fiți mai expeditivi, lucrați cu revolverul și cu pușca de ucis mițe și șobolani. Noi nu vom sufla, ci încînțați că obrazul nostru poate fi onorat de palma americană, vom felicita telegrafic Prezenția și Casa Albă, că și-au ales agenții cei mai buni pentru tînuirea și batjocura noastră”.

Cu vreo cîteva săptămîni mai înainte (B. de P. din martie 1929 nr. 329) poetul ceruse cercetarea amănunțită și publicarea, pe temeiul actelor juridice, a marilor averi — și a originii lor. Făgăduiește s-o facă prin gazetuța-i de patru file... Se înțelege că mijloacele îi lipseau, puterile potrivnice îl depășeau cu mult. Poetul ar fi fost cu siguranță asasinat în semiintunericul vreunei grefe.

Și, în definitiv, de ce a oprit lingă el ca secretar de redacție tocmai pe acest colaborator și nu pe altul ? Căci mai toate condeele cunoscute și prețuite ale timpului se grăbiseră a fi de ajutor lui Coco, papagalul cu bilete, începînd ou uriașul prozei noastre, Mihail Sadoveanu. Ba unii scriseseră, cînd le venise rîndul, toate cele patru foi lunguete. Pînă la o destăinuire a poetului, toate presupunerile noastre de azi, după treizeci și doi de ani, se dovedesc vane. Oare pentru că acest colaborator cutezase a scrie întîiul, împotriva muțeniei și neînțelegerii marilor reviste, împotriva chiar a propriului cerc literar, înainte de apariția în volum a „*Cuvintelor potrivite*”, că T. Arghezi era pentru poezia și cultura romînă „*Un nou Eminescu*” ? Opinia, la început scandalosă, se generalizase bine pînă în 1928.

Nu cumva pentru neastămpărul răzvrătit care însuflețea în acel timp pe acest colaborator divers, căci se războia pentru convingerile lui nu numai cu adversarii politici și literari, dar și cu tovarășii de preocupări care cu atîta îngăduință îl primeau în revistele, ba chiar în casa și la masa lor ?

Atracția pe care a exercitat-o anarhismul asupra individualismului arghezian, asupra spiritului său rebel, dar nesuștinut de o concepție științifică asupra societății, transpare în numeroase BILETE DE PAPAGAL. Poetul se arată preocupat, documentat, cu o vastă lectură de specialitate, încît se oferă să documenteze și pe cititorii interesați, care și-ar exprima dorința. (B. de P. 23 april 1928'nr. 69). Cîteva zile mai tîrziu apar în BILETE DE PAPAGAL „*Contribuții la o doctrină*” de N. N. Matheescu și „*Despre anarhism*” de

A. Gălățeanu. Aplicații ale acestui fel de a gândi găsim apoi, fără vreo atenuare, în admirabila nuvelă fantastică de T. Arghezi „Statul blestemat”. (B. de P. 10 Iunie 1928 nr. 106) în care sînt luate în bătaie de joc „binefacerea Codului Civil combinat cu Codul Penal și cu Dreptul Maritim”, precum și în atît de spiritualul comentariu din „Orchestra singuratică” (B. de P. 29 Iunie 1928 nr. 122) cu această concluzie tipică: „Dacă s-ar experimenta Statul fără guvern (ca orchestra fără dirijor), Statul fără miniștri, credeți că nu s-ar învăța ceva și din această experiență ?”

Atitudinea de mai sus, dacă nu se îmbucă deloc cu experiența istoriei și trădează un substrat individualist și idealist, dovedește însă sigur răzvrătirea unui intelect neîmpăcat, neadaptat, năzuind după o nouă orînduire. E o postură tipică de intelectual, care în neputință de a face corp cu o colectivitate purtătoare de valori noi, de care nu s-au putut apropia, sau a cărei luptă organizată n-au reușit să o înțeleagă, își creează o „societate” de indivizi individuali, imposibilă aiurea decît în simțirea lor îndurerată, în fantezia lor răzvrătită. Căci în afară de societate, care creează colectiv, insul, oricît de excepțional înzestrat, e mai neînsemnat decît albina sau furnica, ființe integrate unui sistem.

Curînd se dovedește însă că filozofia izolațiilor fusese în sufletul poetului din 1928 doar ultima scăpare a unei constelații de năzuinți juvenile, care apuneau.

Simțul robust al acestui uluitor T. Arghezi, om întreg, evadează din utopie, el, dușmanul înnăscut al vidului și găunoșiei. El recunoaște acum „O putere singură”, privind o adunare de țărani în București, căci dincolo de atitudinile individualiste, poetul a intuit întotdeauna, chiar dacă obscur, forța autentică a poporului.

Gîndurile sînt prea frumoase, în vigoarea lor atît de convinsă, spre a nu cita măcar pe cele din urmă :

„Există în țara noastră o putere ocolită de indiferența tuturor oamenilor politici, care înainte de orice laudă sau injurie ne țin de rău de incapacitatea de a reacționa în fața oricărei încălcări de drepturi și oricărei ofense; o putere de sine stătătoare, furtunoasă și compactă, nestăpinită de nimeni, nefolosită de nimeni. Duminica trecută această putere grandioasă și ritual cuminte a trecut cu căruțele prin București. A văzut-o toată lumea venind din țarină, din brazdă și din Apocalips, escortată de bazme și de toată legenda. Nu se poate spune cu dreptate că acești Daci și Romani cu căciula de oaie au ceva comun, afară de ascultare, cu Domnii din București care-i administrează și nu-i cunosc. Și mulți dintre necredincioși, dintre sceptici, au avut ca un spectacol de renaștere și s-au simțit nădăjduind tinerește în farmecele viguroase și mari ale acestui pămînt, mut pîn-acum, dintre fluvii” (B. de P. 24 martie 1928 nr. 45).

Fraza a luat cadență de baladă și epopie.

Iar, cîteva zile mai tîrziu, această directă, completă și definitivă măr-turisire de credință :

„Insul manual, țaran sau muncitor industrial... n-a inaugurat niciun contact cu educația politică și socială a victorioșilor zilei. Rupt, dimpotrivă, prin deprinderi și port de lumea celor o mie, în care se intră în vîrful picioarelor și pe burtă tîrîș, el în orice ceas al timpului este nou... Aceste împrejurări vor deveni doctrină iar cînd intelectualii manualilor și manualii

intelectualizați fără contingente cu epoca lor, se vor înmulți, domnia celor o mie încetează, suprimată prin fluviul liniștit și adînc al conștiinței manuale.

„Educația noastră a fost greșită de cîteva zeci de ori și cea din urmă educație se determină acum, cînd constrîngerile sociale și beneficiile independenței personale, acceptate de conștiință cu simplitate, sporesc intelectualizarea manualilor și fac din oameni valori de echilibru și din minte un auxiliar imediat al brațelor de la unelte”. (B. de P. 13 April 1928 nr. 134).

Asemenea afirmații nu sînt sporadice, izolate. Ele apar numeroase în acest timp, proclamîndu-se (B. de P. 5 Sept. 1928 nr. 180) în „Cîntecul lebedei” sfîrșitul castelor, claselor parazitare și venirea la putere, definitivă, a profesiunilor creatoare.

Circonferința BILETELOR DE PAPAGAL, în acești doi ani de care se ocupă aci fostul secretar, cuprinde numeroase raze, indicînd aproape totalitatea funcțiilor sufletești și totalitatea actualității. Asupra evoluției artei literare a născocitorului BILETELOR DE PAPAGAL, colaboratorul (care a apucat să prezinte numărul 400) face aceste observații cu prospețimea aceluia timp :

„Fără vreo sfîciune, lăsînd deoparte orice delicateță, va trebui să mărturisim ceea ce dealtfel nu gîndim numai tîoi, că prin apariția Biletelor de Papagal s-a manifestat și o nouă latură a talentului divers care caracterizează personalitatea complexă a d-lui T. Arghezi — dar și un nou stil al I prozei romînești, dus de la început la desăvîrșirea care va face de-apururi I disperarea imitatorilor. Nuvelele d-lui Arghezi, care au apărut și prin alte reviste, dar în măsură și calitate hotărîtoare în Bilete de Papagal, aduc o viziune cînd realistă, cînd halucinantă, pornind totuși din realitate, un humor și o fantezie nemaîntîlnite, înviorînd întru totul la noi un gen care se înămolise în tîrîțele și cenușa celei mai dezolante și mai plate banalități. Tabletele nici nu pot fi numite cu vreun termen din registrul genurilor literare. Nu sînt poeme în proză, nici proză poetică; nu sînt schițe și nici nuvele rezumate. Ce sînt aceste ciudate țesături de umbre, culori, ecouri, zvonuri și viori din lemn necunoscut, îmbinînd și zămislind o lume în care intri pentru cîteva minute și din cure ieși cu un suflet ca din altă planetă ?

„Și în vreme ce în toate școlile literatura se predă pe cadavre de stil și pe copaci putrezi doborîți de proză găunoasă, iată, singurele pilde de sensibilitate, imaginație, originalitate și meșteșug lingvistic romînesc viu, se ivesc în Bilete de Papagal, spre stupoarea dascălilor și entuziasmul adevăratei generații care se ridică”.

La 8 august 1929, odată cu Nr. 459, Coco publică în BILETE DE PAPAGAL un „bilet de voie”, cerînd cititorilor o păsuire de două luni, pentru împlinirea unei lucrări literare mai lungi.

Astfel a luat sfîrșit și activitatea secretarului.

Succesul Biletelor de Papagal a fost într-adevăr neașteptat și — cum se spunea pe atunci — fenomenal. Căci ele ofereau nu „recordul kilogramelor și hectarelor de hîrtie pentru reclame politice și comerciale”, ci o lectură care aducea aminte cititorului că „el poartă în insul lui o inteligență, o simțire, un zbor turtit”, cum se exprimase creatorul lor. Curînd după apariție foile sînt furate de factorii poștali, din pachete. De cîteva ori administrația

micului, fremătătorului ziar se plînge autorităților de acest succes păgubitor. Curînd apar imitațiile. Fiecare județ cu Biletul lui, sub diferite numiri.

Neistovitul poet cugetă să purceadă în țară cu vreo câteva conferințe în mijlocul entuziaștilor cititori. Colaboratorii (dar și scriitorii foilor proprii din țară) se molipsesc nu numai de ingeniul, de libertatea de spirit, de fan-tezia cu tilc a BILETELOR DE PAPAGAL, ci și de felul de a scrie al lui Arghezi, scump cu fiecare cuvînt, constructor și pictor și muzicant cu frag-mentul de frază, cu perioada, cu pagina.

BILETELE DE PAPAGAL devin pe-ncetul o adevărată instituție (*Insti-tuția socială Coco*, precum scrisese odată secretarul), năpădită de plîngeri, denunțuri, rugăminți, infierări iscate de acel timp al jafului și bunului plac, dominat de interesele bănești ale partidelor politice burgheze și de borfașii lor administrativi. Oamenii erau de mult dezamăgiți de complicitatea inte-resată, vădită, a marilor ziare.

Adversarii acestui surprinzător succes au tresărit. Și au recurs la mij-loace lăturalnice de desființare. Indivizi oare n-au putut fi identificați au amenințat pe chioșcari cu poliția, dacă mai primesc și mai desfac BILETELE DE PAPAGAL. Alții au răspîdit zvonul că BILETELE DE PAPAGAL sînt confiscate pretutîndeni și că vinzătorii vor fi și ei „trași la răspundere”.

Poetul a publicat acest simplu avertisment:

„Desigur că tratamentul de strictă politeță cu care ne adresăm aici confrăților lui Coco, enervați de modesta lui existență, nu este obligatoriu la nesfîrșit. Dacă procedeele care atentează nerușinat și banditește la liniștea Papagalului se vor menține, vom fi siliți să ne părăsim terenul, strict îngrădit cu intenția unui stil și să instalăm un serviciu de pompe excrementiale”.

Avertismentul a fost auzit.

Din paginile BILETELOR DE PAPAGAL au ajuns pînă azi cu cinste, ba chiar cu mare cinste, poezii, foarte tineri pe atunci, Mihai Beniuc, George (Geo) Bogza, Măria Banuș, Cicerone Theodorescu — și alții.

BILETELE DE PAPAGAL au continuat și după 1929, fără prezența au-torului acestor amintiri, cu acelaș succes. Au încetat spre a reapare în 1934 încă vreo cîțiva ani în forma unor caetele gălbui, apoi în 1944 ca ziar mare. Cercetarea amănunțită a acestor variante este absolut necesară lămuririi evo-luției artei și gîndirii lui T. Arghezi.

Sînt mai bine de cincisprezece ani de cînd fostul colaborator și perma-nentul admirator nu l-a mai văzut pe T. Arghezi, fără a-l fi uitat o clipă. O împrejurare (neprevăzută) ne-a adunat de curînd la aceeași masă, la Casa Scriitorilor, după un dejun. Am mai ris de citeva întâmplări și figuri din trecut, apoi iie-ani ridicat. împreună cu Baruțu l-am condus pe poet pînă la ușa deschisă a automobilului care aștepta să ni-l răpească. Cînd il voi mai vedea și auzi? gîndeam, gemînd în mine. Peste alți zeee-cincisprezece ani? Și am voit să-l îmbrățișez. Dar nani avut cutezanța. El însă — ca și altădată, oa de-atîtea ori — mi-a venit în ajutor și, îmbrățișîndu-mă, mi-a șoptit în auz:

— Optzeci de ani sînt o viață, dragul meu ! Nu ? *O viață...*

Pentru oricare dintre noi, desigur. Dar pentru cultura noastră — și a liricii universale foarte curînd, sînt încredințat — Arghezi va însemna mai mult decît o viață, o *epocă*.

TÎNĂRULUI POET OCTOGENAR, TUDOR ARGHEZI!

ALFRED MARGUL SPERBER

ra în vara anului 1938 când am avut cinstea și fericirea de a fi primit de Tudor Arghezi în legendara și poetica sa reședință de la Mărțișor, în imediata apropiere a Văcăreștilor. Preliminariile acestei recepții n-au fost mai puțin neobișnuite și mai pline de farmec decât însăși întâlnirea. Când mi s-a deschis porțița de la intrare am fost salutat de un număr — nu-mi aduc exact aminte câți erau — de dini surprinzător de prietenoși, avînd un fler vădit al venerației pe care o nutream stăpîriului lor. Poteca ce ducea spre casă trecea printr-un parc și străbătea o curte pe lângă o prisacă de albine, unde am întâlnit o femeie cu fața înfășurată într-un mod ciudat într-o horbotă, ca să se apere de înțepături. După cum aveam să constat îndată, era însăși soția poetului. Curînd se arată și Arghezi.

Înainte a acestei întâlniri fusesem prevenit că Arghezi n-ar fi deloc afabil, că-i totdeauna pus pe ceartă, încăpăținat și dușman de moarte a tot ceea ce, după părerea curentă, ar mirosi a bulevard sau cafenea. Toate temerile mele s-au dovedit însă cu totul și cu totul neîntemeiate: poetul și-a îndeplinit obligațiile de gazdă cu o amabilitate desăvîrșită și, după primele cuvinte de salut, cu totul neformale, s-a stabilit între noi acea atmosferă de caldă cordialitate și de încredere — această unică vizită la Tudor Arghezi constituind pentru mine un eveniment de neuitat.

De ce venisem la Tudor Arghezi? Nu vroiam decît să-i povestesc despre o altă vizită 'pe care o făcusem, cu doi ani în urmă, în 1936, la Praga, poetului german F. C. Weiskopf. Atunci publicasem într-o gazetă din Praga traducerea mea a „Testamentului” lui Arghezi și citisem lui Weiskopf, soției sale și cîtorva dintre prietenii lor, poezia de mai sus a lui Arghezi, precum și alte traduceri, încă nepublicate, din versurile acestuia. Lectura mea avusese un efect cu totul neașteptat. „Cine e poetul acesta?” — mă întrebuse Weiskopf. „Cum se face că nu am auzit pînă acum nimic despre el?” I-am atras atunci atenția că traduceri din Arghezi apăruseră de mai multe ori în gazeta germană „Pragerpresse”. „— Aceasta este gazeta guvernului, n-o citește nimeni.” — îmi ripostase Weiskopf. „— Ar trebui să publicați traducerile d-voastră în presa antifascistă. Acolo veți găsi adevărații cititori. Acest om este, incontestabil, un poet de talie mondială!”

Admirația și receptivitatea cu care traducerile mele din lirica argheziană fuseseră primite de Weiskopf și de prietenii lui m-au încurajat și mi-au dezlegat limba. Pe atunci eram încă tînăr și, plin de entuziasm, începui să vorbesc cu o și mai mare pasiune. Le-am spus despre Arghezi tot ce aveam pe suflet. Am caracterizat poezia lui ca un produs firesc al unei naturi panice și al unei pasiuni elementare. Am vorbit despre puterea de sugestie a cuvîntului arghezian, despre forța lapidară a viziunii sale, despre personalitatea sa poetică; mi-am exprimat convingerea că nu se poate vorbi despre o metodă la Arghezi, întrucît poetul este inimitabil; că nu poate fi — sau numai cu totul imperfect — tradus, pentru că însuși traducătorul ar trebui să fie, la rîndu-i, un Arghezi în ce privește invenția cuvîntului și viziunea goetică. Îmi arătasem entuziasmul că, în lirica argheziană, țesătura

puterilor naturii, murmurul vieții organice, palpitațiile agitate ale inimii în fața întâmplărilor omenești se aud cu o claritate și cu o fidelitate unice. Și mai vorbisem despre pasiunea cu care Arghezi îmbrățișa cauza oamenilor, despre atitudinea sa de condamnare neîmpăcată, inflexibilă și neînduplecată a tuturor acțiunilor sociale care aveau repercusiuni tragice asupra omului, care schilodeau făptura omenească și făceau din viața insului acel infern, de atâtea ori înfierat cu energie de poet. În sfârșit, lăudasem talentul inimitabil al poetului, talent rămas pur în iadul lumii capitaliste, însușirea lui unică de a pătrunde în psihologia copilului, de a se identifica cu el, cu nevinovăția și viziunea lui. Lăudasem, de asemenea parfumul puternic și pregnant, realitatea direct pipăibilă a limbajului poetic arghezian și terminasem această revărsare panegirică a inimii mele cu cuvintele: „Arghezi își sapă opera poetică în piatră durabilă”. Aveam impresia că auditorii mei din Praga — după prea puținele dovezi pe care li le adusesem — aprobaseră judecata mea.

Toate acestea i le-am povestit lui Arghezi. Am observat că s-a bucurat dar, într-un fel, s-a și amuzat. Poate că de vină era și exuberanța mea. Când am terminat, Arghezi mi-a spus, rîzînd : „De ce ai spus toate astea oamenilor acelora ? Dacă le vei povesti bucureștenilor care mă citesc și îmi cunosc lucrările — și, după cum susțin, le și prețuiesc — ei nu numai că nu le vor crede, dar nici nu vor înțelege ceea ce susții. Cu atât mai puțin niște oameni care vorbesc o altă limbă și nu cunosc opera mea.”

De la această convorbire memorabilă pentru mine au trecut douăzeci și doi de ani, deci o tranșă apreciabilă de viață omenească, cu toate vicisitudinile incompreensibile și adesea de neimaginat, cu toate evenimentele și schimbările revoluționare pe care vremea le-a hărăzit oamenilor. Trăim azi în România o viață nouă, cu totul alta, în care poetul poate și are dreptul să și-o trăiască pe a sa din plin, făurind o poezie care corespunde chemării intime a inimii sale, o poezie care răspunde unei necesități sociale și are o misiune publică : poezia pe care oamenii muncii o așteaptă de la poeți. În acest regim și în împrejurări cu totul diferite a găsit, în sfârșit, și Tudor Arghezi posibilitatea de a-și exprima liber, rodnic și demn marile sale însușiri poetice, creația sa fiind martoră că de la 23 August s-a legat tot mai strîns de popor sub semnul marilor transformări ale zilelor noastre. Cărți ca „1907” și „Chitare Omului” nu aparțin numai fondului nepieritor al celei mai bune poezii românești, ci și literaturii universale.

Și dacă mi s-ar cere ca azi, după douăzeci și doi de ani, să-mi revizuiască cu atenție considerentele mele din Praga despre Arghezi, în lumina atîtor întâmplări și experiențe, n-aș putea retracta nimic din cele spuse de mine atunci. Cel mult m-aș putea exprima mai puțin exuberant și ași rosti, simplu :

— Tudor Arghezi, iubit, stimat și sărbătorit de oamenii muncii din patria sa, la aniversarea a 80 de ani de Viață, a rămas tînăr, întocmai ca și veșnic tînăra forță creatoare a poporului său. În întreaga sa operă strălucesc zorii viitorului pe care și-l plămăiește poporul său. El este cel mai mare poet contemporan din România și unul din puținele vîrfuri ale literaturii universale a zilelor noastre. Marele liric, neegalatul prozator și pamfletar a dovedit din nou, cu fiecare din operele sale, că poporul român pășește la egalitate în istoria popoarelor lumii, deopotrivă cu marile construcții ale socialismului și cu realizările sale culturale.

TRADUCÎNDU-L PE ARGHEZI

SZEMLER FERENC

traduce pe Arghezi într-o limbă străină nu este o sarcină ușoară. Dar Arghezi este în esență un poet realist care - chiar în poeziile unde expresia ajunge la maximum de distilare, de concentrare - urmărește să exprime un conținut bine determinat. Mai mult, poetul se exprimă în așa fel încît să nu ramînă nici un dublu ca singurul fel al creației sale este comunicarea ideii.

Este adevărat că un creion" începe cu următoarea Invocare: „Vino, joc de vorbe goale... Aceasta însă trebuie considerată o cursă întinsă editorului, ademenit să creadă ca va asista la un simplu joc și la nume altceva. Căci și în acest „Creion" apare tînsă' realitatea, e*primată nu cu „vorbe goale", ci cu cuvinte grele de încărcătura emoției și sentimentului. Așa stînd lucrurile, traducătorului care se va apropia de poezia argheziană preocupat exclusiv de expresie și nu de idee, îl va fi dat să sufere un esec deplin și imediat. Cheia pentru înțelegerea poeziei lui Arghezi nu trebuie căutată deci în cuvinte - potnvt.e, * drept, cu o măiestrie ce nu-și are egal - ci în conținutul de idei și sentimente

și forma. Pe acest drum cată să pornească cel ce vrea să pătrundă în universul arghezian și să-i tîlmăcească într-un grai străin melodia.

Evident acest mod de a proceda nu presupune ocolirea problemelor legate de limba și stilul poetului. Abia studierea acestor probleme face posibilă operația proiectată. E lucru cunoscut ca Arghezi a dat Umbli literare romîne o noua și neobișnuită strălucire. Z bube mucegaum și noroi / Iscat-am frumuseți și prețuri noi..." spune poetul. Trebuie să se țina seama apoi de faptul că chiar și din comorile deja existente - el a știut să T Z ^ T f f... "»' educatorul lui Arghezi trebuie să caute ca pentru aceste „frumuseți și prețuri noi" să întrebuițeze valori echivalente și de asemenea, necunoscute încă în limba în care lucrează.

Cel care crede că poate traduce poezia argheziană folosind idei și expresia spălăcite pînă uz îndelungat, e mai bine să se lase păgubaș. În cei șaiszeci de ani de viață rară poetul a urmărit, cu atenție neobosită, sfatul shakespearian de a fi totdeauna tiuit în idei, cit și în cuvinte - actual și contemporan.

Cercetătorii literari au atras de mult atenția asupra legăturilor care unesc poezia lui Arghezi de cea a predecesorilor săi. Dar numai traducătorul, obligat să redea cit mai fidel orice nuanță, descoperă cu toată siguranța potecile ce duc înapoi, pînă la Eminescu. Tonalitatea unora dintre poezii, anumite întorsături de frază, unele atitudini noi proprii poetului și, totuși, parcă moștenite, dovedesc adevărul celor declarate în "Testament" de însuși poetul. Modemul și inovatorul Arghezi este continuatorul, în același timp al unei tradiții literare netăgăduite.

Această tradiție este una realistă, izvorînd, în primul rînd, din poezia populară apoi din creația marilor reprezentanți, ai literaturii romîne, unde ideile de bază sînt totdeauna ale progresului social, unde cuvîntul exprimat în vers vorbește totdeauna în interesul poporului și servește, în ultimă analiză, țelurilor sale de luptă. Ceea ce e mai pre-

țios în creația lui Arghezi stă mărturie acestei direcții și, cu deoăebire, culmile creației 'sale de după eliberare: „1907” și „Cintare omului”.

. Traducătorul acestei poezii ar putea fi tentat, firește, să acorde atenție în special laturii înaintate a operei argheziene. Aceasta nu trebuie să ducă însă ta o deformare nenermisă a operei poetului. Să dăm un singur exemplu. În poezia lui Arghezi există și o notă mistică, religioasă. Acest „misticism/' se deosebește de noțiunea îndeobște cunoscută sub această denumire. În „misticismul” lui Arghezi se oglindește și un efort întru totul uman apropiat, terestru, de căutare a adevărului. Această căutare s-a desfășurat sub forma unui dialog - dud resemnat și mîhnit, cînd revendicativ și sfidător - cu dumnezeu. Ce va face traducătorul? Va renunța la cunoșcutii „psalmi”? Ar fi, crea, o gresală... Iată că poetul a publicat anul trecut un ultim „Psalm”, în care sîntem martora unui 'nou dialog cu necunoscutul. De astă dată poetul își pune însă singur capăt îndoielilor rîfuîndu-se deșinutiv cu năluca ce l-a urmărit atita timp... Pentru a mu diminua importanta acestei, lungi- și dramatice evoluții, e limpede că nici celelalte trepte, deși mai joase nu pot fi eliminate din opera poetului.

' Cu asemenea probleme - de principiu și de conținut - se luptă tîlmăcitorul lui Arghezi iar nu, cum s-ar părea, cu chestiuni de formă și de versificare. În această ordine de idei credem nu există nici o îndoială. Respectul formei originale este o porunca și o lege de la care nu poate exista nici o abatere. (În domeniul traducerilor obișnuite de literatura maghiară, această regulă poate fi considerată ca definitivă și general acceptată.) Traducătorul recunoaște, bine înțeles, cu toată sinceritatea, că nici acest capitol nu este Ppsit de îndoieli, de ezitări, chiar de unele probleme nerezolvabile - izvorde mai ales din deosebiri structurate dintre ađe două limbi. În asemenea cazuri traducătorul a ales totdeauna o soluție în favoarea conținutului, păstrînd adică ideea poetului și expmîndrO cu cea mai mare fidelitate, potrivit legilor limbii sale proprii, cu prețul renunțam la o absolută fidelitate a formei.

La baza osteneții traducătorului a stat un ghid nestrămutat: ca Arghezi să fie prezentat în limba maghiară ca și cum ar fi un poet autohton, ca și cum și-ar fi scris torsurile într-un grai nou, cu totul deosebit de al originalului. Semnatarul acestor rai-duri, care a publicat cea mai amplă culegere din poemele lui Arghezi, dintre toate cîte au apărut pînă acum într-o limbă străină, nu. știe dacă a atins sau nu acest țel. E sigur însă de un lucru : saorificîndu-și o bună parte din timpul său fără siguranța rezultatului, atît în lungul nenumăratelor zile și nopți petrecute în muncă asiduă, cit și după terminarea ei, pînă în momentul scrierii rîndurilor de față, niciodată nu s-a îndoit de adevărul celor scrise de Mihai Beuiuc în prefața „Versurilor” lui Arghezi :

„Tudor Arghezi este cel mai mare poet român în viață și unul a cărui operă se Doate înscrie pe orbita valorilor universale... Subțana sa cuvîntul devine poezie. Este neîndoite că după Emincseu ne găskn în iața celei mai puternice manifestări a geniului poetic rominesc...”

Acesta este adevărul. Arghezi are un condei vrăjit. Cuvintele sale, exprimînd idei profunde, strălucesc ca aurul, ca lumina zilei și. par a se îmbogăți cu sensuri deosebite, nemaiștute pînă acum. Aceasta este dovada gemului poetic. Traducătorul nu a urmărit altceva decît să dovedească acest lucru în mod convingător și peremptoriu cititorilor limbii sale materne.

DESPRE OMENIE

DUMITRU CORBEA

Intimplareape care vreau s-o povestesc s-a petrecut cu ani în urmă, în casa lui E. Lovinescu. De această întâmplare, fratele meu cel mare și bun, maestrul Tudoi-Arghezi, n-a avut cunoștință pînă cînd n-a aflat-o, întâmplător, de la mine.

E. Lovinescu era foarte supărat, înăcrit. Veșnic era supărat și înăcrit. Era înăcrit mai ales de tunetele și fulgerele lui N. Iorga, care nu-l slăbea nici o clipă. Din cauza lui căzuse propunerea de a fi academician, din cauza lui n-a putut primi catedra universitară, iar în «ele din urmă palatul regal 11 stricase și casa din strada Limpineanu și îl sili... i... sa se mute provizoriu în altă cas".

din fața Facultății de Drept *tn J { l f* ... cel nou Rebreanu. *cap'imea l...=*** mai mică în care sta Liviu

Ședințele cenaclului din casa 1,, V T duminica seara, iar într-o vreme m se n *o v...scu* *...™ cu regularitate Ședințele nu începeau imedi" 'la or" *l^ " " V*?*** ** «îmbăta seara, dmțele fără acei care se anunțu că *r Z T l f I^ ^* Lrau așteptați Liviu Rebre-inu rl *A D " ' ' C* scriitori întâmpla să lipsească *8 A 1 A S* «mil Petrec. Iar dacă se canapeaua din fund, locul e i *p r J e r l* «i " i c i l o v i a s c u P™ .

Unde-i Bebs ? Bebs lipsește 'N-a Ce'o f' după cum

FiiVn lui R,,.I T\ i "iicuoin ^apadal-JtSenffescu. *mea* lui Barbu Delavrancea era socotită =; i - . , nescu — oracolul cenaclului Acest *terme?* ~ ~ s denumita și de E. Lovi- il aveau oracolele zeităților J ^ S r T " ^ c... cmnea ei, pentru marea ei cultură s mai -l " p...v... i...ep- grele, hotărîtoare. Cuvîntul ei era ca o ne t .....i» Ie în discuții a celor ce se citeau în cenaclu, de către S o r i ^™ s...? s, -5... «onsacrare nu se intimidă să-și spună pierrea și T ^ ^ ! ff

furia unei săli pline de literați consacrați. Dar ea era calmă. Vorbea încet și sigur, cu o logică de fier. N-am asistat niciodată la o torpilare a celor spuse de fata lui Barbu Delavrancea, de Bebs.

La început se discutau știrile zilei, pe plan extern și intern. Aceste cozeru se prelungeau de multe ori, după cum socotea criticul E. Lovinescu. Nu știu cum, înti-o duminică seara a venit vorba de Tudor Arghezi, care era grav bolnav la spital, de mai multă vreme. Era prima dată când discuția despre marele poet s-a prelungit atîta. Lovinescu însuși se informase la spital, mi se pare chiar că s-a dus pentru a vorbi cu medicii. Era foarte îngrijorat de starea sănătății marelui poet. Toți erau impresionați și alarmați de veștile proaste ale medicilor. Se făcuse **.tăcere** în casă. S-au innegurat privirile lui. Liviu Rebreanu, s-au innegurat privirile lui Lovinescu. Era emoționat și îi tremura glasul cînd vorbea de Arghezi. Și, pentru a înlătura norii grei care pluteau în casă în iacea seară, a adus vorba de poeziile pe care marele poet le publicase în revista Fundațiilor. Era vorba de ciclul „Șapte cîntece cu gura-nchisă”. Și Lovinescu a deschis ședința în seara aceea citind întregul ciclu de versuri apărut în revista Fundațiilor. Fiecare poezie era citită de cel puțin două ori. Era liniște'. Liniște de morminit. Nu se auzea decît glasul tremurat al criticului, care se întrerupea după fiecare poezie și îi scotea în evidență ideea și frumusețea artistică. Ultima poezie a fost cea mai emoționantă :

*„Dormi, sufletul meu ? le-ai culcat ?
Plouă și singur mi s-a uril.
Vreau să nu te supăr.
Te-ai văzut citind la lampă
Și n-am băgat de seamă
Cînd ai închis oblonul din grădină,
Tărcat cu dungi egale de lumină.

Am bătut încet în fereastră
Și iar am bătut, mai tare,
Și am intrat în încăperea ta.
Curată rînduială !
Cartea sta deschisă la pagina albă :
Toate paginile cărții erau albe.
Ce citeai, tu într-o carte fără slove ?

Patul era nedesfăcut.
Cerșaful nou, perina proaspătă.
Unde ai plecat ?

Unde umbli noaptea singuratic ?
încălțămintea ți-este neatinsă.
Nu e gunoi la line.
Te-mbraci cu cămașă de piatră
Și te încingi cu funie de-argint.
Tu n-ai nici sudoare,
Nici praf, nici scuipai.

Un ac îmi înglodeșle inima străpunsă,
Medicule fără de prihană.
Sau e un cui de la Crucificai,
Sau un ghimpe din cununa lui.*

*Vindecă-mă,   suflete.
Vin-acasă,   suflete.
Adu   leacuri,   suflete."*

Marele poet era pe patul de suferință, în spital, de unde și scrisese ciclul apărut în revista Fundațiilor. În fața acestei suferinți criticul, polemistul neînduplecat, glacial și izolat, a trecut peste resentimentele personale și a devenit om. Omenia învinsese. Omenia îl făcea pe Lovinescu mai bun, mai frumos. Din seara aceea Lovinescu a uitat vechile adversități. Mă plimbam cu el prin Cișmigiu deseori și vorbeam despre Tudor Arghezi, citeam împreună din versurile lui, le comentam.

Între timp se întâmplă un lucru îngrozitor: legionarii îl asasinează pe N. Iorga. Istoricul avea ambiții și de desăvârșit literat, lucru care l-a dus la dușmănie și cu Lovinescu și cu Arghezi. Dar în fața nelegiurii fasciste și Arghezi și Lovinescu au fost zguduți puternic. Amândoi au condamnat mîrșavuii asasinat. Arghezi, după cum am aflat, a fost atît de impresionat, de revoltat, încît a izbucnit în hohote de plîns. L-a plîns pe N. Iorga, pe marele om de valoare mondială, umilit și asasinat de fiarele legionare. A plîns după omul care toată viața l-a dușmănit personal. I-a iertat umilirile și toate micimile. Un mare poet, un mare artist nu putea decît să prețuiască pe un mare savant, un mare istoric.

În timpul celui de-al doilea război mondial, s-a îmbolnăvit grav criticul E. Lovinescu. Era în spital. Tudor Arghezi, la rîndul lui, alarmat de starea gravă a fostului său adversar, uită animozitățile literare și i se adresează lui Lovinescu printr-o scrisoare deschisă, tipărită în unul din ziarele din Capitală.

„întîia mea mișcare a fost către condei: trebuie să-i scriu numaidecît, mi-a spus inima, care înfățișează în noi pe văduva și maica plînsă. Dar am șovăit întîi, de teamă să nu licărească prin slovele mele senzația pe care am avut-o și eu acum patru ani, cînd prietenii încercînd să mă consoleze, încremenit în pat, povesteau la căpătiul meu anecdote și hazuri lăcrămînd. Unul, trebuia să ridă în hohote la un final hilar și a plîns, cu ochii îngropați în batistă. Cîteva luni refuzasem să mă mai uit în oglindă și atunci am cerut-o să mă văd. Nu m-ani recunoscut și i-am spus prietenului meu: ai dreptate, mi se pare că s-a isprăvit.

îți scrie, iubite domnule Lovinescu, și bolnavul de atunci și omul de astăzi, înviat — și-ți scrie și simțimîntul meu de prețuire tăcută **pentru** o strădanie neclintită de 40 de ani, consacrați celei mai subiective dintre munci. Dumneata n-ai cunoscut nici o plăcere în afară de atelier, din care ai făcut un salon deschis, unic la noi, o școală de eleganță și un cămin primitiv, care pe unii răzleți, descurajați și în conflict cu viața, i-a împiedicat în secunda gravă a desnădejzii să se descumpănească”.

Sfîrșitul este emoționant și plin de gingășie sufletească, de o puritate copilărească la care numai un mare poet, un mare talent se poate ridica.

„Eu nu l-am cunoscut, Coco, pe Eugen Lovinescu acolo (în cenaclul „Zburătorul” n.u.). Am dat întîi de numele lui la Paris, pe urmă în cărțile lui. întîia oară, mi se pare că l-am salutat eu. Nu cred că am vorbit amîndoi de șase ori, însă de vorbă n-am stat niciodată: o sfială m-a ținut departe de toți contemporanii mei: teama de-a nu-i cunoaște mai mult decît trebuiește.

Trăim paralel și murim fără să ne fi întâlnit. Cunoștința adevărată am făcut-o la leagănele copiilor noștri, acum 16 ani, între florile din Cișmigiu, ca niște tați, nu ca niscaiva scriitori. Copiii erau mai vii și mai omenеști ca literatura.

Mi-aduc aminte surisul lui de atunci. Să-l luăm din amintire, Coco, și să ne apropiem cu el de bolnav. Să-i mîngîiem fruntea cu floarea lui de atunci, să se facă sănătos. Lui nu-i trebuie un medic, nici un admirator, îi trebuie un frate..."

Fără să fi știut de cele întîmplate în cenaclul „Zburătorul”, poetul sta de vorbă, închipuit, cu micul său papagal și își deschidea sufletul în fața suferinții omului care era pe moarte. Ca întotdeauna, omenia era mai puternică decît înverșunarea. Omenia este. bogăția scriitorului.

AMINTIRI DESPRE TUDOR ARGHEZI

MIHAIL SEVASTOS

Au ț e Tudor Arghezi l-am eunos-
Wjji cut către sfirșitul anului
Îlf-'JH 1911, o dată cu începerea
colaborării sale la „Viața Romi-
nească” și a mea la „Facla”, la care
am scris „Cronici rimate” semnate
„Proletar” pînă în 1913.

ii aduceam lui Tudor Arghezi
cereri din partea revistei ieșene și la
început ne întilneam de obicei în re-
dacția revistei „Facla”, de sub condu-
cerea lui N. D. Cocea. Această publi-
cație avea un modest sediu pe strada
Sf. Ionică. Era compus din două ca-
mere mici : prima în față, cu rafturi
pline de reviste, destinată administra-
ției unde, la o mașină de scris, lucra
o dactilografă firavă, blondă ; iar a
doua, în fund, împodobită cu scoarțe
romînești, avînd pe pereți desene și
tablouri, iar pe birou o statueta de
bronz.

în redacție scapără verva îndră-
cită a lui N. D. Cocea, care umplea în-
căperea cu vioiciunea și cu risul său comunicativ. Era un om zvelt, sprinten,
plin de o mobilitate lăuntrică care se exterioriza în gesturi, în mimică...
Avea o frunte largă, încadrată de un păr creț, și niște ochi pătrunzători, ju-
căuși, ironici... El a fost acela care mi-a ales pseudonimul și tot el mă anunță
prin scrisori la Iași despre apariția numerelor festive, sugerîndu-mi subiecte
(De pildă : „Scrive-mi o cronică împotriva dumnezeirii”, despre „Culesul vii-
lor”, „Contra palatului” etc).

Aici îl întilneam pe Arghezi, un bărbat nu mare de statură, bine legat,

Caricatură de I. Ross, (1937)

cu niște ochi scrutători sub sprâncene negre, abundente. Pe fața-i rotundă, mustățile — și ele negre pe atunci — ascundeau un zîmbet, care izbucnea însă prin ochi. Tonul înalt al vocii lui domoale, dar sacadate, stăpînirea-i de sine și sinceritatea, totul făcea convorbirea cu dînsul extrem de agreabilă. Politetea expresiei și a manierelor contrasta cu vigouroasa combativitate din păm_fletele sale.

Plecam de la redacție împreună eu dînsul spre apartamentul său din B-dul Elisabeta — sălaș de cărturar, om de gust, iubitor de cărți, scoarțe artistice, tablouri și de statuete. în drum făcea tîrguieli suplimentare pentru prînz, pe care le punea împreună cu o sticlă de vin într-o plasă, cum se obișnuia în străinătate — lucru curent astăzi și ia noi, dar nepracticat de intelectuali pe atunci. Nu-i văzusem niciodată, de exemplu, pe cei de la „Viața Romînească” aducîndu-și acasă, în sacoșă, cumpărături. Ba ei chiar își băteau joc de gradul de intelectualitate al acelor profesori universitari care făceau curse în fiecare zi la piață, împreună «u femeia de serviciu, și îi încărcau papornița cu provizii — după ce ei înșiși gustau cu o scobitoare icrele dio magazine și cu o coajă de piine smîntîna din oala precupețelor, așezate pe două rînduri în maidanul Sfîntul Spiridon.

Arghezi îmi povestea întîmplări din adolescența lui. Făcuse într-un rînd o excursie la mînăstirea Căldărușani împreună cu colegul și prietenul său Gala Galacticii. Au fost conduși de către un călugăr în gropniță, de unde au căpătat cite un craniu, pe care — învelit într-o gazetă — l-au dus cu peripeții acasă, ascunzîndu-l pe sub paturi pînă cînd gazdele l-au descoperit și i-au silit pe băieți să-l arunce. Apoi un preot a sfîntit locul „spurcat de nelegiuți”.

Mi-a istorisit și despre cariera lui de „chimist” la fabrica de zahăr Chitila și despre un succes al său de specialitate, descoperind o fisură într-un tub al unui mare recipient, prin care se pierdea o însemnată cantitate de zahăr. A făcut descoperirea prin analiza apei de răcire din jurul tubului. Găsind în apă, undeva, urme de zahăr — el a indicat cu precizie locul fisurii, confirmat apoi de tehnicienii care au executat reparația.

îmi vorbea de zilele petrecute la o mînăstire din țară, populată de fel de fel de monahi — de la cei mai decăzuți pînă la rare caractere de adevărați creștini.

își aducea aminte de Elveția, unde a petrecut mai mulți ani — trecînd uneori prin mari lipsuri, care l-au îndemnat să trimită „Vieții romînești” niște poezii în speranța onorariului. Dar versurile acelea, deși remarcate de G. Ibrăileanu, n-au apărut din pricina unor îndrăzneli de fond și de formă, cu care s-a împăcat revista ieșeană abia mai tîrziu, publicîndu-i în 1911 una din poeziile respinse cu cîțiva aiii în urmă.

Cît timp a locuit în Elveția, Arghezi a citit mult și a scris mult. îmi vorbea de marele număr al bibliotecilor populare și de organizarea lor ca și de custozii care sînt niște persoane cultivate, înzestrate cu gust artistic, fiind o călăuză a cititorilor atît în alegerea cărților cît și în aprecierea lor după lectură. în aceste biblioteci poți lucra o zi întregă, avînd la dispoziție un bufet cu ceaiuri și gustări. Astfel de biblioteci s-au creat abia sub noul regim democrat popular.

în vremea petrecută în Elveția, Arghezi a avut un grav accident de bicicletă, care putea să-I coste viața. Ciocnindu-se pe malul lacului Lemman cu un vehicul, el a primit o lovitură atît de puternică încît și-a pierdut coo-

știința. S-a trezit într-un spital, unde doctorii îi scoteau din piele nasturi, pietriș și bucăți de stofă...

Se plimba adesea pe malul lacului, admirînd piscul Mont-Blanc de vis-ă-vis. Privea cu încântare lebedele care se desfată pe unde și care apar atît de des în poezia lui. O singură deziluzie i-au procurat aceste păsări elegante. Trecînd în zbor un mic stol peste o limbă de pămînt, vreo două lebede s-au lovit de sîrmele de telegraf, frîngîndu-și aripile. Un restaurant le-a servit clientelor sub formă de friptură. Aveau o carne tare, ațoasă, searbădă — cu mult mai prejos de carnea rudelor lor vulgare din curțile noastre...

Vorbea adesea de muncitorul elvețian atît de priceput și de conștiincios, care după munca încordată din timpul săptămîinii, împînzește munții în zilele de sărbătoare, lăsînd pustiu orașul.

Descrîna moravurile austere ale familiei elvețiene. Lăuda cinstea exemplară a acestui popor, nealterată nici de vicisitudinile ultimelor decenii.

Să ne întoarcem la întîlnirile noastre de dinainte de primul război mondial, cînd, ducîndu-mă cu treburi redacționale de la Iași la București, îi vizitam totdeauna acasă pe Arghezi și pe Galaction, la care de altfel mă simțeam cam stingherit, căci (cum intram în casa lui de pe o stradă dinspre sosea) o droaie de fetițe se repezeau la mine și-mi sărutau mîna.

Vorbindu-i o dată lui Arghezi despre mișcarea din Capitală, care îmi părea că vădește o mare activitate rodnică, el îmi atrase atenția asupra eroii mele :

— Agitația și zarva din București sînt fenomene de suprafață. N-au nici un conținut serios. Capitala parcă-i o moară care merge în deșert, măcinînd vînt. Apoi te miști aici în mijlocul unei lumi hrăpărețe. Acel care muncește cinstit și abia ajunge să-și cîștige strictul necesar pentru traiul zilnic, cînd se întoarce seara acasă cu o piine dublă subsioara, trebuie s-o strîngă bine cu cotul ca nu cumva cineva să i-o smulgă de la spate. Rar găsești un suflet aparte, în intimitatea căruia să te simți bine, ca într-un pui fript desfăcut pe jumătate și refăcut la loc.

În convorbirile amicale, Arghezi — ca toți scriitorii autentici — nu-ți vorbește de procesul de creație sau de operele sale. Preferă să se ocupe de lucrările altora. Și nici n-a cerut vreodată unui director sau secretar de redacție al unei reviste să-i pună articolul în frunte în coloana întîia, cu literă mare și cu poza cea mai reușită, așa cum pretind unii scriitori de talent, dar cu un dram de cabotinaj în caracterul lor.

Primele producții ale lui Arghezi din „Facla” sau „Viața socială” surprindeau prin diversitatea genurilor în care se manifesta acest scriitor. Deoparte, în pamflete, o impetuoasă vigoare polemică, dusă uneori pînă la brutalitate, cu ajutorul unor cuvinte mai mult decît tari, iar de alta, în poezie, o fineță și o gingășie cu care meșterul își construia versul, folosind drept material artistic ața de păianjen și polenul de pe aripile fluturilor.

G. Ibrăileanu și tot cercul „Vieții romînești” admirau și polemicile și poeziile, și cronicile, ca și orice rînd scris de Arghezi, făcînd rezerve numai asupra unor expresii prea dure care nu contribuiau la realizarea unui desăvîrșit efect artistic.

Ibrăileanu spunea despre Arghezi :

— Un scriitor, care, în limba publicisticii, a ieșit din cercul tras de Maiorescu (creatorul stilului de idei, prea aristocratic) și se mișcă cu succes estetic pe registrul cel mai întins al graiului romînesc, mi se pare a fi Tudor

Arghezi, un adevărat revoluționar în limba noastră... E un artist al expresiei, cum nu ne putem închipui altul mai strălucit și — să spun euvintul exact — mai mare... El a creat poezia vremii noastre. ...Este singurul scriitor român contemporan, care are scilipiri de geniu.

Arghezi a izbutit să schimbe părerile lui Ibrăileanu asupra unor chestiuni, ca de pildă utilizarea vieții copiilor mici ca obiect de poezie. El se fixase pe această poziție datorită poezilor noștri, în frunte cu Barbu Nemțeanu, care publicase prin reviste o serie de versuri slabe despre ținci.

— Leagănul, pelincile etc. nu pot servi poetului drept material artistic — repeta Ibrăileanu.

După ce a citit însă „tabletele” lui Arghezi despre Matura și Baruțu, publicate în „Adevărul literar”, Ibrăileanu mi-a spus :

— Am greșit. Dacă scriitorul are talent, poate scoate poezie adevărată și din scutece. Arghezi m-a făcut să-mi schimb părerea.

Cu prilejul unei călătorii la București, înainte de primul război mondial, G. Topîrceanu care se distingea prin lapidaritatea versului, a atras atenția lui Arghezi asupra unor imperfecțiuni de formă.

Arghezi i-a răspuns că nu-și dă seama dacă este la mijloc ceva nepotrivit, neartistic, o neglijență...

— Sau, poate, a adăugat el, oi fi avînd eu o meteahnă la cap.

Cît privește îndrăznelile de fond, ele rămîn totdeauna la Arghezi în cercul artei, nu hălăduiesc în bobote ca producțiile atîtor „moderniști” în literatura și în arta de pe vremuri.

Poziția față de arta „trăznită” și-a fixat-o însuși Arghezi într-o scrisoare adresată directorului unei asemenea publicații :

„În revista d-voastră am găsit capete cu unsprezece profiluri, cu un ochi deasupra pălăriei și cu celălalt pe mușama ; am găsit fire de mustață ivite în spinare, peste sacou ; nasul demontabil și ghetele făcînd corp cu ființa. în loc de creier, un portret purta, mi se pare, în craniu, un grilaj de lemn vopsit verde, prin care se uita încoace un cîine dresat — și o inscripție : „Sunăți !”. Propriul meu portret era agrementat cu zece-cincisprezece capace de aluminiu, așezate în dosul urechii mele : ar fi fost destul un bobirnac în ultimul capac, pentru ca portretul să înnebunească”.

în domeniul polemic, Arghezi nu s-a mărginit să încondeieze în „Facla” numai nevrednice fețe bisericesti, ci a dus și susținute campanii de ordin literar, dirînd și primînd lovituri. într-o scrisoare deschisă, adresată lui C. Banu, directorul revistei „Flacăra”, și publicată în „Facla” (nr. 2 din 1912), Arghezi își fixează astfel poziția ideologică :

„Onoarea mea negreșit că nu o discut cu „Flacăra”, unde acest lucru, probabil ca socialist, am învățat să știu cît prețuiește”.

C. Stere, care avea o mare stimă pentru talentul de polemist al lui Arghezi, vorbind într-o seară la redacție despre N. Iorga, a spus :

— Iorga e un fel de domnu' Goe matur. Acesta ar fi un subiect succulent pentru un pamfletar. După mine, dintre scriitorii romîni numai Arghezi l-ar putea realiza perfect.

Arghezi a colaborat mulți ani la „Adevărul literar”, dar cu o întrerupere care își are oîntecul ei — ceea ce m-am hotărît să destăinuiesc aici. Iată părerile lui Arghezi exprimate de dînsul asupra „Adevărului literar” într-un articol din „Dimineața” în anul 1933 :

„Adevărul literar” e singura publicație literară săptămînală variată și

completă, de care publicul românesc s-a legat. Volumul mare și prețul mic permit cititorului să se țină în curent cu tot ce se gîndește și se scrie în țară și în toată lumea, și fiecare număr nou dovedește o perfecționare. Pe lângă așa numita beletristică, reprezentată constant în fiecare săptămână a foii, înformația ei corectă și scrisă în diapazonul marilor reviste străine o pune în rîndul celor mai bune".

Prin colaborarea lui, Arghezi a contibuit în cel mai înalt grad la ridicarea nivelului artistic al acestei reviste.

Totuși, într-o zi, am fost chemat în biroul său de administratorul întreprinderii „Adevărul”, care mi-a cerut să renunț la colaborarea lui Arghezi la „Adevărul literar”, întru cît acest scriitor a publicat ceva jignitor la adresa lui Aristide Blank, care era alfa și omega financiare ale instituției. Mi s-a cerut însă ca să iau asupra mea îndepărtarea lui Arghezi, care nu trebuia să bănuiască că în această chestiune este amestecat numele lui Blank, cel al lui Const. Graur și — mai cu seamă — al administratorului.

Nu-mi aduc aminte în amănunt cum s-a întrerupt colaborarea lui Arghezi la „Adevărul literar”, dar mi-a rămas în suflet o amintire amară că acest scriitor, atît de prețuit și de iubit de mine, a putut crede un moment că nu i-am fost prieten.

Am căutat să mă informez asupra conflictului dintre Arghezi și Aristide Blank. Mi s-a spus că Arghezi publicase un articol asupra traducerii Bibliei. Spunea acolo că editura „Cultura națională”, proprietatea lui Blank, reziliase contractul cu Gala Galaction pentru traducerea Bibliei. Arghezi adăoga că lucrul era normal. Anormal fusese însuși contractul inițial. Istoria ne arată — urma el — că o astfel de inițiativă a fost luată, în decursul timpurilor, de un papă, un rege, un împărat. Dar niciodată n-a fost un bancher pe frontispiciul Bibliei.

La primul prilej, am izbutit să fac iarăși posibilă colaborarea lui Arghezi la „Adevărul literar”, dar cînd i-am înmănat primul bon de onorar, el m-a rugat să trimit băiatul de serviciu pentru viza bonului de către administrator.

— Nu vreau să mă duc la dănsul, îmi spuse Arghezi, fiindcă de cite ori mă vede... strâmbă din nas : parcă tot îi pute...

Eu n-am făcut nici o indiscreție în această chestiune. Poate Arghezi mirosise ceva... Dar nu cred. Căci acum câțiva ani, oînd i-am destăinuit adevărul, am avut impresia că lucrul era cu totul nou pentru dînsul.

Colaborarea lui Arghezi a continuat regulat la „Adevărul literar”, încă ani de zile ; și de fiecare dată cînd mă duceam la Iași, Ibrăileanu nu scăpa niciodată prilejul de a lăuda „tabletele” argheziene.

Intr-o convorbire cu Arghezi despre revista ieșană, el mi-a spus :

— Numai cînd am făcut cunoștință cu Ibrăileanu, abia atunci am înțeles taina cercului de la „Viața românească”, atît de unitar și de statornic.

Arghezi avea la loc de cinste, între preocupările lui, și problema ridicării culturale a maselor. în această privință pot cita un fapt elocvent.

în 1936, primarul Capitalei, vrînd să reorganizeze direcția culturală a municipiului, a cerut „Adevărului literar” sugestii.

Eu am consultat pe colaboratori și în urmă am înaintat primăriei un memoriu, care a rămas însă literă moartă.

Găsînd printre hărțile mele sugestiile și informațiile date de Tudor Arghezi, cred că este util a le reproduce pentru a se vedea părerile progresiste și strădaniile sale de a contribui pe toate căile la cultura poporului.

Iată însemnările pe care, în 1936, mi le-a dat Arghezi în acest scop și care sînt cu totul inedite :

„Populația din mahalale este foarte dorită de spectacole bune *gratuite*. Urăște conferințele și predicile, două lucruri care nu mai prind în popor. Spectacole literare amuzante, muzică și producție teatrală, cu *elemente din mahala*, nu cu actori.

Sînt amatori în toate cartierele : ei trebuie să plătească cît de puțin.

Să se sprijine înființarea de organizații locale, fără preoți și fără consilieri, conduse de intelectuali localnici independenți, care au încrederea cea mai sigură a populației. Muzică și coruri civile.

Să li se atribuie acestor organizații localuri cît de mici, unde să se poată înjgheba o bibliotecă din donațiuni benevole — iar pentru producții cite un local de școală, fără participarea obligatorie pentru cetățeni a directorilor de școli. Nici ei, nici preoții nu sînt iubiți, pentru că n-au inițiat nimic fără câștig.

Membrii organizatori nu au lefuri, n-ău nici un fel de beneficii materiale și trăiesc din profesiile lor.

Unele producții excepționale pot fi făcute cu intrare.

Organizațiile să poată colecta iarna lemne, alimente, îmbrăcăminte, pe care să nu le utilizeze ei.

Organizarea în jurul organizațiilor de inițiativă producătoare pentru nevoiași integrali ; vînzarea ziarelor în cartier exclusivă, colportajul de librărie mică, crearea de ateliere mici pentru oamenii și femeile fără lucru din cartier; confecțiuni pentru armată și rufărie ieftină pentru populația săracă și slugi ; dreptul de colportaj gratuit cu tofba, practicat odinioară în București de fete slovace (șorțuri, fuste, capoate etc). Colportajul permis mahalagiilor din mahala fără taxe și autorizații.

Lîngă organizații, grădini de copii, pretext de a se aduna din stradă copiii cu părinții la lucru sau cu părinții acasă și a li se da o preocupare, un joc, un tibișir și o tablă.

Obiecte ieftine mici gen pirogravură pentru zeci de trebuințe, foarte căutate — lucrute de copii și desfăcute într-o sală de expoziție permanentă din centru (o școală).

O ciorbă cotidiană succulentă, la prînz și seara, cu carne și pîine de maximum doi lei în total, suficientă pentru o masă — pe lîngă fiecare organizație (ciorbă de burtă).

Medicamente gratuite (farmacie urgentă).

O vizită medicală obligatorie pentru medicul comunal, duminica, la sediul organizației. Dentiști ieftini.

Serviciu de maternitate și spital asigurat prin organizație.

Cititul pentru adulți după metode rapide.

Obligații de gospodărie (plantarea de flori, de zarzavat, curățirea curțiilor, păstrarea străzilor) controlate și premiate de organizații.

Falimentul tuturor așa numitelor atenee. Totul trebuie reluat de la început, pe baze practice noi, cu fapte multe și vorbe cît mai puține. Populația are repulsiune pentru atenee. O dată cu introducerea de idei noi, trebuie schimbată radical și nomenclatura.

Să se studieze la municipiu, atît pentru sănătatea locuitorilor cît și pentru frumusețea mahalalelor o formulă de construcții ieftine, plătibile săptămînal din plata simbetei, timp de ani de zile, în rate echivalente cu chiria. Se pot dărîma astfel cartiere întregi și transforma în adevărate grădini.

Această preocupare, care-i esențială și vitală pentru mahalagii și oamenii fără adăposturi sănătoase, să fie legată de organizațiile culturale. Cetățenii să se poată plinge la organizații și acestea să fie ascultate activ de organizația centrală și chestiile să fie soluționate imediat.

Trebuie evitate din răspuseri cuvintele de genul următor : cultură, cultural, popular, populație săracă, pomană, național, biserică etc, de care populația, speculată de toți demagogii culturii, ai ortodoxiei, ai patriotismului afixat este profund obosită. Să fie, evident, — căci nu se poate altfel — și națională, și culturală, și morală, și patriotică acțiunea, însă prin rezultate, nu prin programe bombastice, de mii de ori propuse și repetate.

Totuși, o seamă de conferințe — care nu se fac — plac.

Subiectele de conferințe care interesează populația : lumina electrică, apa, creșterea copiilor, sănătatea, foloasele cărții, automobilul, radiofonia, organizația Statului și a comunii, drepturile și datoriile etc, prezentate amuzant, după un control unic și un impuls dirijat de la centrala tuturor manifestărilor din cartiere.

De pildă, organizațiile locale prin membrii lor vor primi săptămânal, sau la două săptămâni, un text circular, scris de un specialist căruia i se comandă subiectul, dar revizuit în ceea ce privește expunerea și vioiciunea lui, de organizația diriguitoare centrală. Acelaș subiect poate fi citit, de pildă, în 30 de cartiere deosebite, la aceeași dată, sau modificat de conferențiarul local".

Un asemenea proiect a putut deveni realitate — și încă pe o treaptă nesperată atunci de Arghezi — abia după 23 August 1944. Continuându-și ani după ani activitatea literară, pe care n-a părăsit-o nici în al optulea deceniu, poetul a zămislit cărțile de înaltă valoare artistică „1907” și „Cântare Omului”, încoronare a unei opere ce constituie unul dintre cele mai însemnate piscuri ale literaturii române, vrednică de vremurile mărețe pe care le trăim.

TUDOR ARGHEZI ȘI TINERETUL

CAML BALTAZAR

fSkkl acă a existat vreodată în literatura noastră un dărîmător de idoli, de figuri Ji., sacrosante, de ifose boierești și de atitudini găunoase pe ort de pline de sine t 2«!ile personajelor respective — apoi atunci, acela a fost Arghezi. Diatriba sa ținea ca un șfichi metalic de nagaică, iar atacul lui critic avea funcțiunea unei imense etuve de ecarisaj social, îndeplinind permanent un oficiu de demascare a culturalismului de fațadă și parazită, punînd la zid, cu corosivitate, aceste pseudo-valori ce mișunau în toate tărîniurile de activitate ale societății burgheze.

Prin această liberă și curajoasă dezbateră în coloanele publicațiilor la care a colaborat și în discuțiile din sînul redacției „Biletelor de papagal” — prin dezbateră problemelor zilei, scrisul lui Arghezi a avut pentru generațiile succesive de scriitori și cititori, un rol mobilizator. Într-o epocă cu puternice tendințe de trivializare a literaturii pentru a satisface gustul josnic a burgheziei și a perverti gustul cititorului din mulțime, — Arghezi a încercat să îndrume publicul către un climat asanat de duhori, — Arghezi fiind în ciuda violențelor sale verbale, un moralist. Semnalarea ororilor vieții sociale cu o cruzime rar înțilinită, el o face cu sentimentul chirurgului pregătît să extirpeze cangrenele sociale. Zugrăvirea, în neuitate imagini artistice, a chipului roamei din , Ochii

maicii domnului", și preocuparea pentru copii și tineret din volumele „Cartea cu jucării”, „Prisaoa” și altele — vădind un interes deosebit pentru lumea în care evoluiază și se dezvoltă copilul — ca și atâtea stihuri compuse cu dragoste pentru copii și tineret — odată ajunse sub ochii lor îi ©ducă și inițiază în atributele frumuseții artistice, fiind scrise pe înțelesul lor și desfătându-i.

Descripția uritului se aliază cu evocarea inegalată a suavităților și frăgezimilor, cu dragostea pentru tot ce e gingaș.

Acei cărora ne-a fost dat să cunoaștem, cu aproape patru decenii în urmă, incandescenta geniului arghezian și farmecul prezenței umane a cronicarului dur a! epocii sale puteam observa atitudinea sa combativă și în viața cea de toate zilele, aidoma cum se proiecta în scrisul său. Dar urmăream totodată mișcați și afecțiunea sobră pentru tineret, a artistului care după „Cuvinte Potrivite” hărăzea poporului său, cu cât se adunau anii, inereu altă diademă de desfătare intelectuală. La 50 de ani „Florile de Wucigai”, la 55 de ani „Cărticica de seară”, la 60 de ani „Horele”, la 75 de ani „1907” și „Cîntare omului”, fiecare operă a sa constituind un univers nou de artă și prezență socială.

Amintirile în ce privește pe maestrul Arghezi, mă duc cu aproape 40 de ani în urmă. În acea vreme scriitorul ilocuia în bulevardul Elisabeta nr. 5; pe atunci încă-pătorul cămin de la Mărțișor era doar un imens teren viran întărcuit cu un gard de lemn, armat cu sârmă ghimpată. Cum proprietarul poetului, om tare lacom de cîștig, scumpea din an în an în mod exagerat chiria apartamentului, Tudor Arghezi a hotărît într-o bună zi să se mute la marginea orașului. Firește, această decizie a dat loc la aprinse discuții, doamna Arghezi a întreat, cu ndreptățire, : „Unde vom locui ?” căci pe acea vreme nu se afla pe colina Mărțișorului nici un fel de încăpere.

„— Deocamdată în ghereta paznicului.” Zis și făcut. Și ca în povestea năzdrăvană în care tot ce visezi cu ochii deschiși, se înfăptuiește în plină zi, cabina paznicului a fost transformată într-o odaie de locuit pentru familia scriitorului. Pe măsura necesităților, ei j s-a adăugat o odaie și încă una, care au ajuns pînă la locuința cu aspect de mic castel a unui gentilom de la țară, gentilom care-și cultivă însă singur domeniul, minuid cu o adevărată satisfacție sapa, ca strămoșii săi. Cînd apoi dimpreună cu un arhitect prieten, Tudor Arghezi a întocmit proiectul casei sale, nu prevăzuse extinderea ce o va lua grădina sa de zarzavat și livada de pomi fructiferi, care cereau mereu alte lucrări și îngrijiri. Livada aceasta a crescut văzînd cu ochii, tot ca-ntr-o poveste. Atunci s-a ivit necesitatea construirii unei verande cu geamlîc în partea spre grădinile producătoare. Așa dar casa a fost construită pe etape, ca un poem. L-am cunoscut pe maestrul Arghezi în perioada proiectării acestei locuințe și l-am văzut apoi după ce proiectul a fost tradus în viață. Căldurii prieteniei afectuoase a amfitrionului, i se adăuga mîndria de a te servi cu produsele livezii proprii ; mere de soi, caise, piersici — nu mai pomelesc de dulceața de căpșuni făcută de însăși dna Paraschiva Arghezi. În atmosfera dezghețată, de cordialitate, te serveai după pofta inimii și placul ochilor. Așa erau tratați scriitorii începători ce băteau la ușa casei Arghezi. Acolo, în mijlocul naturii luxuriante și al familiei sale l-am cunoscut pe omul Arghezi, pe virulentul luptător, suavul poet, autorul atîtor portrete gravate în aqua forte.

Se revela cealaltă față, a pamfletarului care mînuia atît de adînc ironia și un sarcasm atît de particular ; era franchețea și amiciția. Tatăl duios se arăta ca atare nu numai pentru membrii (familiei, ci și pentru nenumărați tineri care-l vizitau. Departe de a-i trata ca un șef de cenaclu sau director de revistă, Arghezi îi primea cu zîmbetul pe buze și sfătoșenie tovărășească. De cum intra tinerelul în casă, maestrul îl îmbia prin simplă și învăluitoare căldură umană să se simtă ca la el acasă, să părăsească sfiala și să se poarte simplu și detașat, cum se purta și maestrul. Așa deprinsese Tudor Ar-

ghezi pe numeroșii săi vizitatori întru vis și literatură, încît nu cred să greșesc afirmînd că n-a fost scriitor mai căutat și mai vizitat ca Arghezi. Firește, unii abuzau și de timpul și de răbdarea artistului, dar el, imperturbabil te asculta, te îndemna să citești nestingherit ce ai adus și apoi îți publica sub oblăduirea lui Coco, ce era vrednic să vadă lumina tiparului.

Pe acești tineri și pe mine îi impresiona modestia marelui scriitor, simplitatea sa. Simpatia nu presupunea însă la el indulgență. I-a plăcut întotdeauna să stimuleze îndrăzneala, tăria sufletească, disprețul pentru moliciune și convenție. Îmi aduc aminte că în 1921 apăruse în prima pagină din „Rampa” un articol elogios la adresa poeziei argheziene, iscălit de B. Fundoianu. Văzîndu-l a doua zi pe scriitor și aducînd vorba de articol, Arghezi și-a exprimat printr-o exclamație brutală jena că se vorbea atît de laudativ de dînsul și fără întemeiere critică.

Așa l-am cunoscut pe omul Arghezi, comprehensivul și grijuliu prieten al tinerețului, pe camaradul atent la ifrămîntările creatoare ale fragedelor vîlăstare ce-i băteau la ușa casei și cereau și adăpostul și sfatul inimii sale. Atunci cînd deseocerea în scrisul tău o fărîmă de frumos, o scăpărare, te ajuta din toată inima să-ți croiești drumul. Firește, după ce te vedea că ești sensibil la consiliul său de a prelucra, cizela și a aduce la un stadiu definitiv creația literară. Așa dar, (înainte de a avea satisfacția să fi publicat tîn minuscula dar atît de populara revistă, simțeau încîntarea și bucuria de a face cunoștință cu insul uman ce completa minunat pe scriitor. Aflai în oimul modest pe care îl jena lauda de sine, un tovarăș laborios, convorbînd cu seriozitate și discernămint cu tine, ca un coleg mai vechi, dar egal, constituind pentru fiecare debutant un exemplu de muncă și exigență artistică. Datorită acestei calde atitudini prietenești „Biletele de papagal” au reușit a strînge în jurul lor un grup numeros de scriitori tineri pe atunci ca : F. Aderca, Minai Beniuc, Geo Bogza, Cicerone Theodorescu, E. Jebeleanu. Publicau alături: Măria Banuș și Emil Boita, B. Fundoianu și Mircea Pa-velescu, Octav Suluțiu și G. Ivașcu, I. Peltz și C. Nisipeanu, George Lesnea și Liviu Deleanu, Tudor Măinescu și Aurel Lambrino, etc.

Majoritatea celor menționați și a celor nemenționați, sau hrănit la geniul lui Arghezi și s-au înfruptat de merindea inimii omului, o inimă fierbinte, năvalnică, pe care mulți se mirau s-o găsească la mușcătorul pamfletar, dar care ifăcea parte din farmecul uman, nemărginit, al poetului.

La vîrsta patriarhului, T. Arghezi e mai prezent și mai activ decît era la 30, 40, și 60 de ani. Vitalitatea și viguroasa lui fecunditate nu au diminuat, ci dimpotrivă au crescut în chip proteic. El vrea să confirme că geniul plural poate desfăta și instrui, indiferent de etate.

PLANETA DE UCENIC

N/NA CASS/AN

„Și Hireasern. dealul Mărțișorului strîngînd în mină un caiet subțire, alb albastru (îl am și azi, înobilat de adnotările Maestrului). Cînd am pătruns în grădină și l-am cunoscut pe lucidul ei stăpîn, am văzut că totul era adevărat din cîte scrisese el : iarba avea vîrfurile auriu, gîzele, capace de smalt; o boare de frumusețe străvezie plutea peste toate acele minuni mărunte. În cuibar — oul cu coaja lui, nici piatră, nici hîrtie. Totul era adevărat : ziua și noaptea, două uluitoare miracole : licărul stelei — subțire ca acul; iar cățelul și pisica, două personaje foarte semnificative. Stăpînul

grădinii s-a uitat la mine, neiertându-mi nici o trăsătură, și apoi, în caiet neiertându-mi nici o literă, iar eu îl priveam și-l ascultam cu un tel de spaimă vrăjită.

La plecare, am primit din mina fetei dumisale, un trandafir mare și somnoros. Caietul albastru rămăsese în Mărțișor, pentru o lectură amănunțită.

Mi-a fost înapoiat, nu mult timp după aceea, cu un comentariu din care extrag pentru uzul ucenicilor, următoarea

„Rețetă : a se scrie în fiecare zi cel puțin 3 ore,- timp de cel puțin un an, A se pune progresiv totul de o parte și a se reciti după 2—3 luni, apoi după 6 și, în sfârșit, și mai lîrziu. Ce se reține rămîne de calitate.

Lipsă de milă pentru ce se aruncă la coș.

A i se citi — celui care notează cu roșu — din cină în cînd, cîte o bucată nouă la telefon, pentru comentarii”.

Aveam pe atunci cincisprezece ani și nu am izbutit să respect întru totul ascetica recomandare. Dar am înțeles cu acel prilej că poezia e o disciplină, un har organizat.

Mulțumesc poetului Tudor Arghezi care, în două sute patruzeci de anotimpuri, a găsit cuvinte potrivite pentru cîteva mii de adevăruri, li mulțumesc pentru încurajările, circumspecțe — dar fără echivoc — pe care mi le-a dat de mult, într-o zonă a vieții care absoarbe'cu pasiune ori ce îndemn de prestigiu.

Regret absența adnotărilor sale exacte și virulente la versurile mele de azi, deși recunosc că ucenicii fiind acum nesfîrșit de mulți (unii au și intrat în istoria literaturii), meșterul n-ar prididi cu povețele.

Așa e Grădina, s-a umplut de ucenici și fiecare din ei întinde meșterului grădinar, la sărbătorire, cîte un trandafir roșu.

POETUL NONCONFORMISMULUI

IERONIM SERBU

iterar m-am născut în plină zodie argheziană. Nu știu de ce, un orgoliu adolescent sau o sfială temătoare, m-au reținut în pragul casei din Mărțișor. Am ezitat acolo unde veneau îndeobște inși feluriți, de la vecinul cu necazuri casnice, inventatorul fără noroc și pînă la visătorul clătinat de-o îndoială. Dus aproape cu forța de un coleg de peniță, am urcat dealul cunoscut, dar La poartă, mut și închis, m-am întors.

Poate, în ultima clipă, mi-am amintit de privirea ageră și malițioasă, sticlind înapoia lentilelor. Poate, în memoria mea se întipăriseră nenumărate siluete desenate în aqua-forte, de curioși nesimțiți și pisălogi, fixați neiertător în latura lor caricaturală de cel cărui'a îi furau orele. Acești „contemporani de bilet de tramvai", cum îi numea într-o tabletă poetul, tni-au risipit curajul și mi-au impus rezerva.

Și astfel, în curgerea timpului, n-am reînnoit tentativa, oricâte ispite s-au mai ivit. Am rămas de-o parte, dar nu în afara hotarului artei argheziene. Ar fi fost și cu neputință, deoarece toți stăteam sub vraja verbului său. Dar când am fost în stare să judec, încă de pe atunci m-au surprins unele limite de interpretare. Entuziaste de obicei, cum era și firesc, profunde

adesea, nu întotdeauna cuprinzătoare. Era și greu. O operă cu atâtea fațete orbitoare cerea distanță.

S-a scris și despre artistul concepției duale, despre viziunea germinației universale, despre joc ca o funcție gratuită a spiritului, despre fantezia creatoare de mituri, despre distilatorul de arome tari și crude, despre viitorul diatribelor, atingându-se atâtea aspecte variate ale operei argheziene. Nu-i rostul meu să le discut. Le las pe seama criticii.

Ceea ce însă mi se părea că s-a ignorat era nonconformismul poetului. Acesta explica pentru mine obscuritatea care l-a înconjurat o vreme, și căderea sa ca un meteorit în arena literară. El siărîma tipare învechite, înnoia sintaxa, plămădea alte forme artistice, redînd cuvîntului întreaga-i forță generică. Nici una din virtuțile, lui nu-i era străină: incandescența, suavitatea, plasticitatea grasă, fetidul și mireasma. Folosindu-le pe toate, comitîndu-le, asociindu-le savant, și-a hrănit expresia din sucurile proaspete ale limbajului popular.

Era aci nu numai o simplă revoluție stilistică. Poetul își călea, își ascuția arma lui cea mai de preț, potrivită unui temperament liber, răzvrătit și nonconformist. Chiar și în numeroase poezii acest lucru este evident. Permanent se află într-o poziție de ostilitate față de univers, de divinitate, bîntuit de incertitudini, setos de adevăr, mîndru de condiția sa de om. Duhul mistic nu trebuie să întunece vizibila insurecție constantă a celui care spune :

Cercasem eu, cu arcul meu
Să te răstorn pe tine, Dumnezeu !
Tîlhar de ceruri, îmi făcui solia
Să-ți jefuiesc cu vulturii tăria.

De la smerenie și rugă fircă adesea pînă ia imprecăție. Gingășia îloarei, puritatea cristalului le alternează cu mîzga, viermele și lintița. Trecerea de la o formă cristalizată la una degradată a materiei, de la regnul animal la cel vegetal, întrepătrunderea sau raporturile nebănuite dintre ele, nu urmăresc doar un efect literar. Procesul se încorporează într-o viziune antinomică a naturii, văzută în complexitatea elementelor ei. Dar însăși această viziune este străbătută, mi-aș îngădui s-o spun, de UIT anume spirit polemic, conținut în minii, revolte și contraste, realizate la un înalt mod «rtistic. Și cine spune spirit polemic înțelege împotrivi-rea, neaderența, noconformismul gndirii.

În proză, în pamflete, în portrete, acest spirit va lua o amploare și o virulență nemaipomenită. Verbul arghezian șueră, plesnește și arde. Sînt atacate pe rînd politica, administrația, școala, moravurile unei societăți căreia scriitorul îi relevă anomaliile și abjecțiunea. „Icoane de lemn", „Poarta neagră", și în deosebi „Tablete din Țara de Kutu" conțin paginile cele mai corosive care s-au scris despre burghezie. Împingerea pe un plan fantastic a mecanismului social absurd și abuziv, îngroșarea pînă la caricatură și grotesc a potențaților politici, nu iau nimic din eficiența practică, denunțătoare, a pamfletului.

Acest nonconformism față de-o ordine strîmbă, i-a adus poetului dușmănie tenace, (care l-au însoțit în tot timpul activității sale. Și nu accidental, reacțiunea a țintit să-i denigreze opera poetică. Versul arghezian era

O negare a clișeelor tradiționaliste, atât în imagine cât și în gândire, după cum pamfletul era un șalpel nemilos în putreziciunea vieții politice și sociale.

În anii tulburi ai perioadei preîasciste, de-asupra valurilor murdare răscolite de șovinism, răsuna și trîmbița dogită a unui Cocoș, care-l expunea pe poet vindictei publice. Atunci a fost a doua oară, cînd m-am aflat de-o potrivă cu alți tineri din generația mea aproape de marele lyric. În aula unde este astăzi Biblioteca Universității, admiratorii și iubitorii poeziei sale și-au demonstrat solidaritatea cu cel despre care un critic spunea într-o formulă fericită : „Pînă la Arghezi se scria într-un fel. De la Arghezi încoace se scrie altfel”. Un singur individ, o unealtă tristă a obscurantismului, a încercat să strice această sărbătoare a spiritului. Glasul l s-a stins însă în gîtîej fca un chițcăit de șoarece și indezirabilul a fost repede expettorat din sală.

A venit apoi perioada întunecată a fascismului și m-am bucurat cînd într-o zi a fulgerat iarăși spada sa de lumini, în vîrful căreia se zbătea o jivină de baron, traducînd zvîrcolirile nazismului. Dar mai mult m-am bucurat cînd după risipirea coșmarului și mătușarea burgheziei, l-am reîntîlnit pe poet alături de clasa care instaura o nouă epocă în istoria țării. Reluîndu-și instrumentele majore, a cîntat neuitatul an.al răzvrătirii din 1907, iar apoi, împăc'at cu sine, „Cîntare Omului”, imn și elogiu <al personalității umane descătușate, concepută ca centru al creației, în proiecția unei ample viziuni lirice.

Eliberat de propriile sale contradicții, senin și armonic, poetul s-a regăsit pe sine însuși, în această slăvire finală a omului. El este astfel mereu printre noi, viu și prezent, și iată de ce nu pot să cred, refuz să cred că noi îi sărbătorim al optzecilea an al existenței. Marii poeți n-au vîrstă. Ei sînt de-a pururi tineri, în eternitatea poporului lor. E privilegiul geniului.

A R G H E Z I

" EUGEN BARBCI

Într-o zi de primăvară, cu vînt, un vînt care arunca liliacul din gardurile mahalalelor, ca pe niște valuri violete, amenințînd strada cu o devorare vegetală, am urcat însoțit de un prieten dealul Mărțișor. La poarta mică de lemn, cu sonerie, au bătut multe miini și scîrțîitul ei primitiv a fost auzit de multe urechi. Te întîmpina pe atunci un zîmbet de român cu cobilița uitată undeva pe aproape și o mină fierbinte. Dulcele glas al poetului, cu dulcetuși și șiretenii te poftea pe o aleie către marea de umbră a grădinii. Bizîiau albine și sub sulite verzi ale soarelui scăpat de sub acoperișul frunzișului te simțeai înviorat. Zgomotele orașului, ucise de înălțime și de depărtare, nu se mai deslușeau aici. Erai la țară, între ciini blînzi și mițe grațioase, sub zidurile albe ale locuinței lui Tudor Arghezi.

Nu știu dacă maestrul mă mai ține minte, pentru că am tăcut tot timpul și oamenii care tac par proști ori profunzi, și era greu de stabilit în scurtul răstimp cărei categorii aparțineam, dar asta n-are importanță. Amicul meu a scos cu insolentă aparatul de fotografiat și în cinci minute a umplut grădina

cu tăcănitul drăciei cu peliculă, alungind albinele. Au rămas din scurtul popas la Mărțișor opt sau zece bucăți de carton păstrate și acum cu sfințenie într-o pungă de hirtie. Poetul e în cămașe cu minecile suflecate și sub pielea antebrațului se vede o vină zvînind cu vigoare, o vină cît un otgon, trădînd o vitalitate bănuită de mult. Zimbește într-o fotografie, într-alta mîngîie o pisică neagră cu o coadă ca o toartă de Tanagra, iată-l aici încruntat puțin, fără să bage de seamă silința celui cu obiectiv în mină. Părul cărunt, mustața de oltean și zimbetul său îmi aduc aminte de acea după amiază a nu știu cărui an. Eram curios ca o femeie, voiam să-l ascult și am plecat de acolo cu sentimentul că mi se întîmplase ceva miraculos, deși omul acela blînd și așezat nu spusese nici o vorbă mare. Simplitatea, iată ce-l caracteriza. Venisem dornic de puțin senzațional. Eram tînăr și-mi închipuiam că un polemist trebuia să arate ca Flaubert — pentru că în articolele sale cuvintele prea detunau — și cinci colo găsisem un gospodar cu glas de miere, rîzînd pe furiș parcă de ceva știu! numai de el.

L-am mai văzut de atunci de multe ori, l-am ascultat la Ateneu ținînd o conferință și, după aceea, la Congresul Scriitorilor i-am fost în preajmă, dar mie cea mai dragă amintire despre dînsul aceasta îmi rămîne, a după amiezii cu tunete în frunzișul grădinii, cînd Arghezi vorbea ca un țăran despre porumb și universul său domestic. Ca orice om pe care hirtia îl întărită și scoate electricitate din asocierea cuvintelor, era un vorbitor modest. Cînd și cînd, însă, o ureche atentă putea să deslușească sunetul inedit. Trebuie să spun că aș fi fost dezamăgit dacă ar fi fost altfel decît așa. Nu-mi plac guralivii și farsorii. Am văzut în viața mea o casă cu un tron, locuit, de șezutul unui poet ilustru, dar nu cred în geniul de 24 de ore. Starea de inspirație are durata fulgerului și artistul, vai, rămîne omul de fiecare zi, totdeauna. El mîncîcă, bea apă și doarme, ascultă tăcerea, veghează zborul păsării sub eșarfa cerului, dar n-o face în chip spectaculos. A cere admirația semenilor cu conștiința că ești altceva decît o îngrămădire de celule este o infatuare, și adevărații oameni de valoare nu au avut-o niciodată.

Cunosc toată anecdotică în jurul strălucitei personalități a poetului și nu vreau să reproduc aici fapte cunoscute. Un mare artist fascinează publicul și a nu afla ceva nou despre el într-o zi este ca și cum ai ignora stelele, pentru că ele, vrei, nu vrei, îți cheamă privirile în sus. Mi se părea deci cu totul normal să doresc atunci să-l văd, să-i stau în preajmă, să respir măcar acel sfert de ceas aerul din jurul său. Cred că în acea grădină și viața florilor era altfel, pentru că spiritul este ca soarele, emană căldură și atunci cînd nu se vede. Spun poate lucruri ce par exagerate, dar asta nu mă obligă să-mi tacă cerneala.

De cînd am încercat cu uleiurile mele să colorez sărbătorește litera, am învățat de la el cite ceva. În liceu, un fel de manual comandat de domnul Iorga unui Cocoș oarecare, gazetar cu blocuri și case cu tarif, ne învăța că desmățatul de geniu, strică rumîneasca. Profesori gingavi, cu diplomă clar fără înțelepciune, se mirau cu stupoare în fața unei arhitecturi poetice inedite: ce-o fi asta?

Ce să fie? Așa cum Eminescu spărsese tiparele obișnuitelor versulețe amabile și aruncase cuvîntul în cămașa de forță a revoluționarului de limbă, Arghezi mutase poezia romînă din Evul ei mediu în Epoca modernă.

Omul care a răsucit sintaxa ca pe un fular, sporînd frumusețea verbului agățat de substantiv, ne-a învățat cum să rînim de moarte prostia cu penița. Cine-i citește pamfletele știe cum pot ele să strivească tot ce a căzut sub lespe-

zile aruncate zilnic într-un chenar modest de hirtie. Arghezi a sărbătorit deopotrivă și acele pagini moarte numite de unii, cu scuză : proză, când ea ar trebui să fie lavă și grădini și oceane de pasiuni. Modest, ne-a învățat la bătrânețe să întârziem pînă la moarte în straie de ucenici, pentru că literatura este o competiție în care scleroza n-are ce căuta. Uimește încă prospețimea imaginii și ciclul „Antepostumelor” mi se pare o glumă de adolescent. E drept că în versuri aud orga înțelepciunii și erupția lor de aur mă înfioară, dar numai un spirit de copil poate redescoperi lumea cu atita candoare. Așa cum știm cu toții, în artă este mai important să construiești decît să știi și lucrul acesta Arghezi îl face. He multă vreme, neobosit.

Să mulțumim naturii că ne-a fost dat să auzim sunetul grav al artei sale, pentru că ivirea unor fluvii gigantice de poezie într-o cultură hotărâște soarta ei pe sute sau pe mii de ani.

TUDOR ARGHEZI, - POETUL NOSTRU

AL ANDRIȚOIU

ntre Tudor Arghezi și cititorii săi cei mulți, s-a stabilit, încă demult, o intimitate de substanță, talmăcită într-un ton direct și familiar :

*Vrei, cititorule, să-ți fac un clar
O cărticică de buzunar.*

Pentru această cărticică și pentru celelalte, haina cititorului ar trebui prevăzută cu un buzunar deosebit: în dreptul inimii.

Și ni s-a dat fericirea, nouă, poezilor tineri, să-i fim cititori și ucenici și să ne mîndrim. că-i sîntem contemporani. Mîndria este egală cu aceea pe care o aveau contemporanii lui Eminescu, printre care Arghezi însuși : maestrul mărturisește că l-a văzut odată pe bardul de la Ipotești. Prin timbrul ei cu totul unic arta lui Tudor Arghezi rămîne, ca arta lui Eminescu, o experiență înaltă fără de care nu se poate scrie. Nu poți trece pe sub lumina soarelui fără să ți se aștearnă strălucirea pe umeri. De altfel Tudor Arghezi se dovedește, dincolo de geniul său, un tovarăș bun și un coleg devotat al scriitorilor. Al tuturor : fie vîrstnici, fie bătrîni. Cîți confrăți de breaslă nu au trecut pe la casa din strada Mărțișor și li s-au deschis porțile.

Porțile au rămas închise numai în fața celor străini de arta adevărată, de arta legată de mase. Pentru aceștia, dinii curții miroseau de departe literatura fezandată și-o lătrau cu dispreț.

Pe stradă, la ședințe, la o agapă, maestrul Arghezi se simte între scriitorii tineri ca acasă. E atît omenesc în tovarășia poetului încît nu pot pricepe cum ni l-ar putea îndepărta statuia, cu cei cîțiva metri de soclu. L-am simțit atît de aproape de umerii noștri încît socotesc că cea mai autentică statuie ar fi aceea cu marmora sau bronzul țîșnite direct din pămînt. Care soclu, care statuie, ar putea atinge înălțimea artei eminesciene și argheziene ? Poate acelea pe care, o dată și-odată le vom dezveli în stele.

Omenescul artei lui Tudor Arghezi vine de demult, de la primele lut rînduri aşternute pe hîrtie. „Cu oamenii adevărați poetul a fost totdeauna frate, în măsura în care, printre spoliatori și canalii s-a simțit însingurat și potrivnic, oitînd :

*Tare sînt singur, Doamne și pieziș,
Pieziș, adică refractar rebel.*

De la mînia strămoșilor, îndreptățită și testamentară și pînă la „Cîntare omului”, umanismul lui Tudor Arghezi a rămas nealterat, iar dacă întîinirea cu partidul s-a făcut abia după eliberare, poetul a rămas pina atunci atît cît l-a ajutat inima și conștiința, un artist cetățean. Acest umanism a mers, — tocmai prin atitudinea cetățenească — paralel cu protestul și revolta alimentate de structura epocii. Menit să acuze și să pedepsească în numele generațiilor de iobagi, ipoetul intră în literatura nu cu lira, ci cu biciul :

*Biciul răbdat se-ntoarce în cuvinte
Și izbăvește-ncet, pedepsitor
Odrasla vie-a crimei tuturor.*

Judecata de apoi devine pămîntească și în fața judecătorului-poet trec totî vinovații, începînd cu dumnezeu însuși, cu care Arghezi tace uneori 'un armistițiu temporar, ca apoi să-l judece fără mila m ultimii „Psalmi”.

Dar despre ce n-a-scris Arghezi ? Ce categorie sociala parazitara n-a trecut pe sub ascuțișul peniței sale, în tablete și pamflete, în poeme și romane ? în panorama de bilciu al banului și corupției, simpatia scriitorului se îndreaptă către desmoșteniții soartei.

Cu aceste virtuți cetățenești poetul se va prezenta fortificat în lupta pe care o dă literatura noastră nouă. O contribuție hotărîtoare în evoluția operei argheziene o are cel de-al doilea război mondial. O data cu acest cataclism al istoriei, substanța de clasă a operei sale devine mai consistentă Fascizarea țării nu l-a lăsat pe Arghezi indiferent. Și dacă am cita numai pamfletul „Baroane”, încă ar fi de ajuns. Dar poetul urmărește, am zice topografic, intrarea și înscăunarea teutonilor cu zvastica pe teritoriul

..... Ce-or fi căutînd? Intrușii scot sfori și unelte de măsurat pămîntul. La nedumerirea și revolta băștinașilor ei răspund, cu obrăznicie :

*...ba mai taci din gură
Ce tot vorbești ? Că țara se și fură.*

Iată și rezultatul : războiul banditesc împotriva Uniunii Sovietice, război în care au fost tîrîți fără voia lor flăcăii țării.

*Un' mă duc și un' mă port
Pute-a candelă și-a mort.*

Cu aceste îndrăzneli, Tudor Arghezi a ajuns în lagărul de la Tîrgul Jiu.

Abia ieșit din lagăr, poetul se și răfuieste cu boierimea în anul 1945, anul reformei agrare. Răfuiala, imprecăția, diatriba sint, la Arghezi, mare artă. Să ne amintim de savoarea folclorică a blestemelor, de lășia clocotită a pamfletelor. Toate, cu bube, cu noroi, cu zdrențe, deveneau ca la un semn chenare de aur. În vechea-i răfuială cu moșierimea autohtonă, Arghezi a știut găsi vioara pe care minia să sune frumos.

Portretele boierilor (și, în genere, a protipendadei), sînt succinte, de sinteză însă. Coloratura breugheliană :

*Și-a făcut înghițitoare
Pe pofta lui de mincare.
Toate bunătățile
l-au mînjit mustățile.*

Peste încă trei ani, poezia „Trișca” se încheia prin :

îmi e rușine, omule, îmi e rușine.

Vă închipuiți ce distanță enormă e între acest scepticism și între luminosul, victoriosul și marele poem „Cîntare omului”. Alt om, altă lumină, altă lirică. Omul, cuvînt scris de Gorki cu majusculă, omul din peștița și acida comedie umană a lui Balzac, suferindul prin epoci în tragedia lui Madach, luat „singur și în mase” de Whitman, rezumă în poemul lui Arghezi istoria concentrată a omenirii. Omul e cîntat în luptele încleștate pe care ie-a dus cu fiarele, cu natura, cu el însuși și cu stăpînitorii.

Viziunea dialectică, marxistă a poemului este mărturisită în versuri de natură definitorie. Iată o lirică și rimată tălmăcire a legii dialectice :

*Căci dintre taine, legea, din 'toate, cea mai \mare
A vieții,-i trămîntarea și veșnica schimbare.*

Marea capacitate artistică a lui Tudor Arghezi, geniul său creator a știut duce, pe nesimțite, evoluția omului de la prima silabă articulată la noua sa geneză. Acum, cartea trece printr-un focar de lumină, întretîind istoria.

În „Cîntare omului” (ca de altfel și în cărțile următoare) imanentul se rupe de transcendent definitiv. Arghezi devine un activ luptător împotriva misticismului. Viziunea înaintată a poetului pune în lumină caracterul nociv al religiei și exploatarea religiei de către stăpînitori :

*Dar șovăind cu ghidul între •pămînt și cer
Te-au prins, pe nesimțite, cătușile de fier.
Și -lanțurile, 'jugul și temnița. Mîndria
De-a te simți de sine, îi-o palmul robia.*

Peste putreziciunea lumii vechi, peste paițele de paie trece taifunul purificator al revoluției :

*Irumptă, p/menirea, din ghizduri și zăgaze
Iscla viitori, prăpăstii și piscuri de țalaze.*

E cel de-al doilea focar al poemului, însă cel hotărîtor, după care poemul se încheie, într-o splendidă aureolă, plasticizînd portretul muncitorilor liberi, creatori ai unei neînchipuite civilizații.

*E timpul, slugă veche și robul celui 'rău
Tu, omule și frate să-ți fii 'stăpînul tău.*

O altă sinteză istorică este tălmăcită cu ochi atent și îndurerat în „1907”. Poemul e ca Propileele, alcătuit din coloane. Portret sau baladă, doină sau schiță, fiecare poezie se armonizează cu ansamblul poemului fiind, totodată, în orchestră și solo. Începutul e de reportaj liric.

Vorbesc, așadar, documentele. Dar transfigurate artistic, ele devin nuinaidecît poezie și converg către imperativul liric:

*Nu căuta dreptatea domnească, frățioare.
Ia pe \ciocoi și hreanul -și dă-l pe rătătoare.*

Imprecția ia toate nuanțele și toate scările. „Duduia” din poezie e hermafrodită și de-o sălbătecie' în care se împletesc forțele bărbatului și vicleniile femeii.

Arghezi întîrzie, și nu fără cădere, asupra avocatului limbut și demagog, asupra schimbului de telegrame dintre minister și prefecți. Dar peste aceste momii automate, peste acest birocratic sistem al crimei, domină, statuar, colosal și simbolic, portretul lui Patru al Catrincii :

*Gătît cu giuvaere, -brățări și lanțuri grele,
II puse stăpînirea la glezne și ghiulele.
Și strălucea în fiare ca lin mitropolit,
Ros în căleai de scoabe cu nituri și strivit.
Cînd se mișca din lanțuri și se-ndrepta să vază,
O sută de cădelniți părea că tămîiază*

Tudor Arghezi, care se cutremura de veșnicie și măsura cosmosul cu suspiciune, vede astăzi cu o claritate a' ideologiei proletariatului istoria trecută, prezentă și viitoare. La optzeci de ani el cochetează altfel cu Veșnicia. Inacomodabil în trecut, prins în febra muncii în prezent, el își sărbătorește vîrsta octogenară cu o vitalitate spirituală la oare rîvnim cu toții. L-a călit lupta cu lumea din trecut. Ajuns la vîrsta înțelepciunii și a marilor sinteze, el ne-a îmbrățișat astăzi cu inima-i tînără, mare, pe cît de miare îi este poezia.

Vrei, cititorule, să-ți fac un dar ?

Dar cîte daruri nu ne-a făcut? Vedeți! Tocmai datorită acestor daruri multe și inestimabile, ne oprim stingheri în fața casei sale iar dacă nu stîrnim soneria, e pentru a nu întrerupe armonia universală a rimelor. Salutăm, inclinîndu-ne, fiindu-ne dată fericirea să știm că dincolo de ziduri cineva stă de vorbă cu nemurirea.

ÎNȚÎLNIRE CU TALENTUL

RALU BUCOV EMEUAN

(U. R. S. S.)

Nu țin minte data precisă. O îi fost prin anul 1935. O întâlnire cu Tudor Arghezi la tipografia Guttenberg din București. Am organizat-o noi, uteciștii de atunci. Tipografii aflaseră cu câteva zile înainte că-i va vizita maestrul și, la ora seratei, s-au adunat în sală, care deodată s-a făcut neîncăpătoare. Poetul nu s-a lăsat mult așteptat. A intrat, ne-a dat binețe, a fost salutat, s-a așezat la masă, și-a pus cartea în față. S-a uitat lung, pe deasupra ochelarilor rotunzi, la auditoriu. Ambele părți erau stăpînite de o curiozitate legitimă. Se vedeau pentru prima oară. Observai pe fața maestrului o umbră de îndoială. Șovăia, gîndindu-se pe semne : Fi-va oare priceput versul lui aici, în mijlocul celor care, în România veche, nu prea citeau poezie ? Întîlnirea literaților cu muncitorii pe vremea aceea era o raritate. Acum talentata tinerime literară romînească atît de populară în mediul oamenilor muncii, cu greu își poate închipui relațiile anormale, mai bine zis lipsa aproape totală de relații-între scriitori și muncitori în cadrul regimului monarhic.

...Tudor Arghezi a început să citească. Citea domol, fără să-și ridice fruntea, ca și cum nu se afla nimeni în jurul lui. A terminat lectura primei poezii și și-a ridicat ochii cam sfioși. Aplauze. Dar nu numai ele i-au spus maestrului că ajunsese cu versu-i la inima celor de față. I-au spus-o privirea auditoriului. Investigator în al sufletelor umane, poetul a apreciat într-o clipă starea sufletească a celor prezenți și fața i s-a îmbujorat, trădînd acea mulțumire calmă pe care o pot avea razele solare vîzîndu-se oglindite în ape primitoare. Citind a doua poezie, maestrul nu și-a întetit glasul, dimpotrivă, își zicea mai încet versul, din care izvora o vigoare crescîndă.

— Mai citiți-ne una !

•— Mai citiți-ne una !

Răsunau glasuri din toate părțile. Și vocea argheziană curgea neconținut deasupra capetelor, intrînd liber în inimile muncitorilor, cum intră o gospodină pe ușile propriei case. Contactul literar între poet și auditoriu se stabilise. Poetul în acest moment era fericit. O spuneau ochii lui înrouați de adîncă simțire, proprie acestui mare îndrăgostit al literelor. Atunci l-am cunoscut pe Tudor Arghezi — omul.

E o înălțătoare mulțumire să fii înțeles și apreciat de poporul care, dăruindu-ți lumina ochilor, te-a înzestrat cu harul talentului.

ARGHEZI

LIVIU DELEANU
(U. R.S.S.)

I ini adevăruri neasemuite...
I Iar tu, si condeier și făurar,
ISlill Ai fost 'ivit cuvinte potrivite
in psalmi pagini și-n cîntece de har.

Si-asemeni unor bunuri moștenite
Prin Testamentul tău de nou glosar,
Din tată-n fiu rămas-au pasă-mi-te,
Cu miezul lor de brazdă și cleștar.

E-n ele focul răbufnit in noapte,
Și zbucnetul din 907,
Și lauda făpturii omenești.

Iar toți acei ce ți-au aflat tăria
Și ți-au deprins de mici ucenicia
Strunesc cîntare omului ce ești.

MĂRTURIE DESPRE POEZIA LUI ARGHEZI

FODOR JOZSEF
(R.P. Ungară)

PW[^]iîte pierderi pentru viața spirituală a unei țări, luată in toată com-
plexitatea ei, cînd o politică naționalistă și tot soiul de prejude-
că Șâcâți — incompatibile cu adevărata cultură — o împiedică să cu-
noască suficient arta și literatura unui popor vecin ! înainte de 1945 — anul
eliberării noastre — din păcate aceasta a fost situația în Ungaria în ceea ce
privește cunoașterea literaturii romîne. Numai oamenii cu concepții pro-
gresiste care vedeau dincolo de limitele obtuzei politici a vremii aceleia,
s-au interesat cu dragoste de literatura poporului lui Eminescu ; oficialita-
tea califica un asemenea lucru drept „lipsă de patriotism”. Astfel, nu-i mi-
rare că alături de alți eminenți scriitori, nici Arghezi nu era cunoscut in
mod deosebit la noi ; cît despre ponderea reală a operei sale, mărturisim —
nu știau decît vre-o cîțiva literați, poeți și critici; aceasta însă nu-i o laudă
pentru noi, chiar dacă vina unei asemenea lacune o punem în seama regi-
mului trecut. Din fericire în zilele noastre ni s-a dat posibilitatea să cunoaș-

tem opera poetului în ungurește, grație traducerii excelente a poetului Szemler Ferenc; întârzierea este oarecum compensată de faptul că în locul unei cunoașteri parțiale, cititorul maghiar primește dintr-o dată un întreg volum; astfel, impresia este mai puternică, mai deplină.

Eu însumi, care cunosc destul de bine literatura clasică românească și am cîntat în anii copilăriei mele destule cîntece pe versuri de Eminescu împreună cu poporul pămîntului românesc, mărturisesc, n-am știut pînă acum multe despre acest mare poet român. Totuși, spre norocul meu, *ceva* știam. Ce anume? Să mi se permită o fabulă, care într-un fel corespunde. Cînd Tennyson, poetul englez a fost întrebat de cineva dacă a auzit de Walt Withman, a răspuns cam așa : da, aflase că în America există un „monstru minunat”, care involburează apele pe-acolo ; mai mult și mai exact n-a putut să spună, doar atît că trebuie să fie „cineva mare”.

Eu însă știam *ceva* mai mult despre Arghezi; doar au apărut — e drept, sporadic — traduceri din versurile sale. Chipul său însă abia acum s-a întregit în mintea mea, cînd am putut citi o bogată antologie din opera sa.

Ce impresie a produs poezia lui Arghezi asupra mea, poetul maghiar, contemporanul său cu douăzeci de ani mai tinăr? Eminentul literat maghiar Mikes Lajos, redactorul-șef al publicației unde lucram odinioară, ioițiindu-mă ca pe un tinăr poet ce eram în secretele poeziei, mi-a spus odată : „Poezia bună, poezia mare o recunosc dintr-o dată, fiindcă lacrima lectură mă izbește. Dacă lipsește șocul, poți printr-un efort de inteligență, prin autoconvingere estetică, să-ți apropii o poezie oarecare, însă-i cu totul exclus să fie vorba de o poezie ieșită din comun. Poezia bună te prinde dintr-o dată ; e ca fulgerul.” Acest fulger l-am simțit atunci cînd am cunoscut poezia lui Arghezi. E cu atît mai concludent, cu cit acest poet nu caută ciudățeni formale, exprimări bizare, surprize exterioare. În privința formei — ca să încep cu asta — noul cititor constată imediat, că în poezia lui se continuă nobilele tradiții, totodată însă într-o viziune cu totul nouă, originală. Forma și stilul acesta au mai multe trepte, spre realizarea simplității și îmbogățirii conținutului. De la somptuozitatea baudelairiană de început, pînă la claritatea extremă de azi, pînă la cea mai necăutată formă de exprimare a conținutului. La prima vedere, aceasta ar fi fost într-o privință, lucrul cel mai interesant observat de mine.

Cum strălucesc în versurile-i din tinerețe giuvaericele școlilor lirice apusene ! Cîtă bogăție în tablouri, ce sensibilitate sufletească a nuanțelor în transpunerea unui cîntec stufos într-o formă și-o muzică nouă, tot mai nouă. În această parte de început a creației sale sînt multe frumuseți poetice în ele însele; politică — puțină. Nu-i totuși un joc gratuit nici chiar aici, ci depășind frumusețea rigidă, neînsuflețită a îetișismelor parnasiene, e pătrunderea vieții cuceritoare, vibrînde, a adevăratei vieți.

Mai impresionantă însă decît toate, în poezia sa e faza revoltei. Locul somptuozității, al cuvintelor sonore, uneori abia stăpînite în revărsarea lor bogată, al stărilor lirice delicate, îl ia expresia seacă, zgîrcită, de esență. Și cît e de bruscă această schimbare, ca o despicătură de prăpastie! Ca o

neașteptată „schimbare la față”. Aproape uluitoare, și raportată la prima fază, aproape străină. Parc-ar îi doi poeți aici și parcă pe unul l-am pierdut. Nu ne este indiferent, dat fiind că și primul ne-a cucerit. Totuși, ceva îi unește pe amândoi și această împăcare sporește bucuria estetică; e semnul adevăratei și marei poezii: personalitatea.

Monumentalitatea s-a păstrat; e chiar mai izbitoare în această fază ajunsă la întreaga ei împlinire în poemele scrise după eliberare. Expresie aspră, perspectivă largă și profundă. Nici un accent pe căutarea formală; totul e substanță. E o poezie politică excepțională, aproape inegalabilă în vehemența cu care scormonește răul trecutului, zdruncimdu-l din temelii. Pare că însuși poporul își face auzit glasul aici, și amintindu-și de secolele de împilare își împospătează puterile în construirea lumii noi.

Ajungem astfel la esența poeziei argheziene, așa cum o vedem din bogata culegere de versuri alese. Notez însă, ceea ce ar fi trebuit s-o fac mai sus: ar fi o încercare lipsită de modestie, să masori această poezie, atât de bogată din punct de vedere tematic, multilaterală și variată în expresie căutând câteva aspecte lăturalnice, chiar dacă sînt caracteristice. Autorul rîndurilor de față nici n-a dorit o atare tentativă estetică; vrea doar să-și destăinuie impresiile despre acest uriaș al poeziei. Că eu văd lucrurile așa cum le spun, e firesc, după cum firesc este ca alții să le vadă altfel; adevărul este că toți avem dreptate. Adevărul deplin despre o poezie atât de multilaterală îl constituie unificarea analizelor tuturor criticilor.

Ori ce domeniu tematic ar ataca, poezia lui Arghezi e revoluționară prin substanța ei. Iată, primele lui versuri, în potrivirea lor specifică, chiar atunci cînd nu manifestă o atitudine politică netă, conținutul lor este întotdeauna izbitor prin poziția lui originală, deosebită. Cît privește poezia politică a lui Arghezi, după mine rar nimerești în poezia universală poet care să impresioneze atât de puternic, de convingător, care să trezească în noi atât de firesc revolta împotriva răului, — și să arate poporului atât de fără emfază drumul adevărat spre mai bine, spre socialism. Acela dintre poeți care vrei să fie de folos poporului și în același timp să se păstreze la nivelul cel mai de sus al poeziei (curn o face Arghezi), acela își dă seama cît se poate de bine ce important lucru este acesta, în care poetul octogenar ne dă și azi pildă. Exemplul său este fertil și în Ungaria, în situația de azi a poeziei noastre, cînd mulți caută noul, contemporaneitatea pe drumul suprarealismului, oînd noul nu poate fi realizat, cuta ne-o demonstrează și căruntul maestru, decit pe drumul realismului socialist.

Am putea să vorbim mult despre limba poeziei lui Arghezi, despre conciziunea ei și iorța ei expresivă, despre imaginile ei mereu noi și surprinzătoare, despre filozofia atât de omenească, de socială, și de-atîtea ori extraordinară în profunzimea ei. Rîndurile de față însă au avut doar un țel: să exprime oarecum impresia de mare artă pe care marele poet român i-a prilejuit-o unui poet contemporan maghiar. Prin conținutul poeziei sale e omenesc, iar prin ținuta ei e într-adevăr mare acest poet. întorci paginile și gîndindu-te la poetul care a atins culmea vieții sale exclami involuntar: Cită proștețime! Ce forță! Cită viață!

LUI TUDOR ARGHBZI

IA NNIS RITSOS
(Grecia)

*colo unde pământ și cer se plămădesc,
acolo unde patima atinge seninătatea,
un gest familiar iastupă hăul
și adâncut lui orb —
acolo încolțește poezia.*

•

*Intr-o cută lamară a buzelor
sau a versurilor tale,
vegheză, dilatată, luciditatea.
E undeva, atârnată în umbră
o cheie tăcută,
strălucind ca un ochi Unic,
care supraveghează și ordonează,
și, astfel, deschide uși mari sau mărunte,
întunecate, inviolabile ;
îndărătul tor, lumina stă și așteaptă
ca un om răbdător, cu brațele încrucișate
pentru ceea ce numim fraternitate,
dar gata să se desfacă pentru o
supremă îmbrățișare,
înțelegere, pace,
pentru ceea ce numim (și care spune tot) :
libertate.*

o

*Această cheie tainică am văzut-o
pe geamurile ochelarilor tăi
ca o fulgerare de lumină, și nici nu știu
dacă era reflexul frumoasei dimineți
a României
sau al privirii tale ascuțite — era, poate,
răscrucea lor, oglindirea lor reciprocă ; era
marea limită umană, poezia —
trecînd toate hotarele.*

In rominește de Nina Cassian

Mai, 1960

„FLĂCĂRILE DINȚII”*)

SCUMPE DOMN

C. cărți ne aduci din Romlînia ! Poezia străbate veacurile. D-ta îi restituie flăcările dinții. Și avem atîta nevoie de poeme care să vorbească despre crezul unui popor, despre crezul poetului în poporul său. Am citit de îndată prefetele dumitale. Ești, într-adevăr, un animator. După ce te-am ascultat, sîntem obligați să citim. Am început cu Arghezi. Din poemele lui irumpe tinerețea. Citind poemul din pagina 23, n-am astîmpăr — oît sînt de bătrîn — să clădesc, cu propriile mele mâini, o casă în Vale. Mă surprind visînd că pala-mi cerneală este mânerul tuturor uneltelor. Ce vis minunat să-ți simți palmele fierbinți pentru că citești poemul.

îți mulțumesc

Cu toată simpatia, al d-tale,

BACHELARD

OMAGIU

GIUSEPPE PETRONIO

(Italia)

 scrie despre Tudor Arghezi nu este, pentru un străin, un lucru atît de ușor, chiar dacã acest străin are, printre cărțile sale, vechiul volum de *Versuri* ed. a II-a, proaspăt ieșit de sub tipar atunci cînd el se afla la București, ca să facă o lectură a primelor sale texte romînești.

Nu este lucru ușor, pentru că lungă viață a lui Tudor Arghezi e atît de bogată în opere — și tot atît de bogată și de lungă i-o urează și de aci înainte, fiecare din admiratorii săi — încît străinului nu-i este cu putință s-o parcurgă din nou, în amintire, ca să scoată din ea o judecată critică valabilă.

Nu este, de asemenea, lucru ușor, pentru că limba lui Tudor Arghezi e atît de bogată în tonuri variate, pătrunse de sevă țărănească și chiar de aluviuni argotice, atît de sprintenă prin întinsa gamă a termenilor, a cadențelor și ritmurilor, încît a pătrunde pînă în adîncime sensurile ei ultime spre a-i extrage întreg parfumul este hărăzit numai aceluia care posedă la perfecțiune limba română.

Și străinul poate, totuși, în ziua în care Maestrul- își sărbătorește cea de a optzecea aniversare, să-și exprime admirația, bucuria, recunoștința sa de cititor. Și poate, mai presus de orice, să-i mulțumească pentru lecția de poezie și de umanitate care, de la *Cuvinte potrivite* la *Cîntare omului*, s-a îmbogățit, după propria mărturisire a poetului, datorită generațiilor de strămoși, care au suit treptele abrupte ale istoriei. Și mai poate străinul, atît de departe de România cunoscută și iubită, să-și repete, onorîndu-l pe Maestru, acele cuvinte atît de înălțătoare și pline de măiestrie care, scrise cu mulți ani în urmă, ne apar atît de pline de sensuri, anticipînd viitorul, în *Testamentul* poetului :

Făcui din zdrențe muguri și coroane.

* Citind „Antologia poeziei romînești” în traducerea lui Hubert Juin, cunoscutul critic francez Gaston Bachelard i-a trimis această scrisoare pe care o publicăm.

TUDOR ARGHEZI

STIHURI DE ABECEDAR NATURĂ MOARTĂ

Sufrageria nu știu să fi vorbit vreo dată
In stihuri și in proză — și cred că-n orice gen
Să le surprindă graiul ar fi rămas mirată
însăși urechea Domnului Jean de LaFontaine.

f -f\$~ acîmurilor, linguri, furculițe și cuțite,
f • *i ' ' 'etam auzit revolta pe șoptite
'_____ în spălătorul din bucătărie.
— „Noi nu slujim decît cu farfurie
Și stăm numai atît la masă
Cît se duminică felul de mîncare grasă,
Și repetăm o singură figură,
Din gură-n blid și de la blid la gură.

în farfuria-ntinsă ori adîncă,
Ajuți boierii timpul cît mănîncă.
Tot rostul nostru e să stăm aproape
De mina celor ce-au să se îndoape.

Din strălucita mea tovărășie
Trec în lighean, de-a dreptul la leșie.
Icre stacojii, sos franțuzesc,
Tot una mi-s, că tot mă murdăresc.
Și, tot trecînd prîn pipăiri și guri,
Nu mai cunosc mîncarea de lături.

N-aș vrea să-mi fac păreri, dar, cînd ne-au luat,
Spuneau: „Sînt de argint adevărat”.
Dar adevăru-i numai de cutie
Și galantar, unde stă scris: „Argintărie”.
Nu te-ai întors în cîrpă niciodată,
Să-ți vezi și coada că ți-a fost gravată ?

GINTEC DE SOMN

Gline te-a făcut să suferi,
Să te-ncrunți și să te superi?
Ca să-l caut prin odaie
Și să'l prind, să-i dau bătaie
Mînea ți-a fugit din pat,
Leul s-a cam deșirat,
Tigrul, cînd îl tragi de sfoară.
Limba n-o mai scoate-afară.

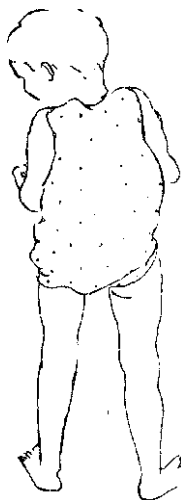
Ori veniși, tu crocodile,
Șchiopătînd pe trei rotile?
Ori vreo perie, pe-aici,
Și-a pus labe de arici?

Ori un urs
Cu nasul scurs,
Vreo girafă,
Lungă-n ceafă,
S-au pîtit și dau din cap
Și din gît, după dulap?

Lighioane scilciate,
Descusute, deslîinate,
Viezuri, lupi, păuni și fiare
Cu cimpoi la-nghițitoare,
Cu măsele și cu ghiare
De amici și de bumbac !

V-aș da miez de cozonac.
Dar să vă jucați cu fata,
Cum v-a spus odată tata.
Unde nu, luați seama bine!
Că dați ochii iar cu mine!
Pentru mămuțoiul cîrn
Am și-adus un băț de tîrn.

Ia veniți în pat încoace
Și-adormind să facem pace.

desen de Mîtu>a Arghezi

VICLEIM

G-așa ieftină la mine
Blana gîngășei hermine
C-am înveșmînta, cucoane,
Dauă sute de pogoane.

*Dacă vrei, și Dumitale
Pot să-ți dau vreo cinci mantale
Și te-ai și putea alege
Ce-ai poftit, Irod sau Rege.*

*Eu să-ți spui adevărat,
Aș avea în arătură*

*Un loc slobod de-mpărat
Tocmai bun și pe măsură.*

*Miști doar subsuorile
Ca să sperii ciorile.*

*Însă, rugu-te, grăbește
Că hlamida se topește.*

VÎNTUL

*tăi . . .
. . . i i'-'Au stiu cine, pe tuns,
I f j Mi-a smuls toamna-n miez de noapte,
UlLisMms^ @i- grădini ca un afiș.
Cineva, vorbind în șoapte,
De pe-o scară de coșar,
A-ntocmit-o-n șase, șapte,
Și-a hăgat-o-n buzunar.
Hoț de frunze, cinei știe
Să ia seama. Vine iar.*

TOAMNA

*ade frunza de pe nuci,
Tălpi croite, de papuci.*

ÛRECHEL NI TA

*nde fugi, nebună oarbă
Cu picioarele de barbă?*

TUNĂ

ună-n cer. Se surpă, poate
Stive de lemne tăiate.
Că nu-ți vine chiar a zice
Că juca Domnul popice.

VRĂBIILE

-a strigat la gard un om
Că-mi fug perele din pom.
Dar avui și eu noroc:
Erau cu coadă și cu cioc.

ADANI SI EVA

(fragmente)

/ . Paradisul

Grădina se chemase Paradis și Rai.
Acolo-ntotdeauna-i Mai —
Oftează Eva a pustiu,
Cînd povestește, mai tîrziu,
Copiilor ținuți în poală,
De cîte ori îi culcă și îi spală,
Acolo anul ține, fără greș,
De la caise pînă la cireși,
De la cireșe pînă la caise.

De două luni e anul, pare-mi-se.
Ba mi se pare, nici de-atît.
Nu-i viscol, ger, și timp urît.
Doar poame bune, cu toptanul,
Cît e grădina și cît ține anul.

Un rîu de miere și un rîu de lapte
Se-mpreunau în Miazănoapte.
Și am văzut și altceva:
Bomboane-n flori și gîrle de cafea,
Zahăr movili și c'ornuri mari cu mac,
Stafide, nuci cu cozonac.

Puneai o chiflă și ieșeau o mie,
Crescute câte cinci pe farfurie.
Cu frișca și-nmuiate în sirop,
Cu rom o picătură ori un strop.
Ziceai în gând, și, tăvi, nu mai fiu minte,
Veneau pe fuga cu plăcinte,
Frigări cu pui intrau pe uși,
Aduse de curcani și de păpuși.

Peștii ieșeau, să întrebați pe tata,
Din iazuri, la dorință, copti de-a gata.
Și alegeai, pe sus, orice friptură
Și se prăjea prin aer, pin la guță.
Orice ai vrut și jinduit
Era de-ajuns să fi rîvnit.
Tata mișca numai sprinceană
Și vinul alerga cu damigeana.

Așa eră în paradis. Păcat
Că l-am pierdut și nu am ascultat.

2. PORUNCA

SĂ rin rai copiii-au dus-o foarte bine
Cum ar fi dus-o orișicine,
Jucîndu-se cu gîzele și iezii.
Care săreau pe mugurii livezii.

Nici culcă-te devreme, nici te scoală,
Nu era cine ține socoteală,
Că întîrzi, Adame, de la școală,
Că lecția s-o spui fără greșală,
Că Eva, încă nici te-ai pieptănat
Și te găsește prînzul tot în pat.

Nimic, nici tați, nici mame, nici dădace,
Nici profesoară, rea ca o răgace,
Nici dascălul cu zgîrci în beregată,
Care să sîcîie băiatul și pe fală.
Totul era de glumă și de joacă
Și așteptai doar pomii să se coacă.

Dar ce-i veni-ntr-o zi lui Dumnezeu
Că se-arătă încins în curcubeu
Și dete-ntiile porunci,
Anume ce-i iertat și nu e să mănînci.

— „Din pomul ăsta, Evo și Adame,
Să nu v-atingeți nicidecum de poame.
De unde nu, cunoașteți ce v-așteaptă
Pedeapsa mea cea crîncenă și dreaptă.”

— „Ai auzit?” — „Am auzit!” — Ce fel.
Că se rînie Domnul, însuși el?
— „Mi-e tare poftă, dragul meu, să gust
Tocmai din pomul ăla, plin de must.”

JOC DE CHICIURI

ine s-a jucat aznoapte
Că ne-a uns pomii cu lapte
& Jt., JIȘ- vopsit cu tibișir
Coardele de trandafir?

Ba se poate că o mină
Le-anșirat c-un fir de lînă
Și-a tras crăci de corcoduși
Prin degete de mănuși.

Vinele dintre petunii
S-au făcut cit niște funii,
Sirma gardului de plasă,
E de zece ori mai groasă
Și-mpresoară murtea mea
Cu zăplaz de catifea.

Sforile de telegraf
Leagănă cite-un cearceaf.
Pe o căpiță de mei
Șed opt mii de porumbei
Căci întregul Duhul Sfînt
A pogorit pe pămînt.

Iepuri albi cu blana groasă
S-au strîns pîlcuri lîngă casă.

Țarina, ca de hîrtie,
E-nvelită cu dimie.
Peste casă, 'o broboadă
A căzut, ciucuri, grămadă.

Cerbii-n turme și cirezi,
Prinși de coarne-s în livezi
Și-ncepînd coasta s-o urce
Se zmucesc să se descurce

Ce folos! Din ramuri, iacă,
Nu mai pot să se desfacă,

Și-n plopi sună clopote
Șubrede, de horbote.

FABULE PUPĂ LA FONTA1NB

COCOSUL SI MĂRGĂRITARUL

— „Vocoșul zgîriind în bălegar
mi-a dat de un mărgăritar
Și-l duse la ceasornicar.
— „Se vede, zise, că-i un lucru rar
Pentru boierii bunei cuviințe.
Nu-mi dai pe el o mină de semințe ?”

ȘARLATANUL

— Je când se trec pe lume anii
lipsit, știut e, șarlatanii ;
Ba spița lor împuie din belșug
Dascăli dibaci și tari în meșteșug.
Unul din ei se lăuda odată,-
Meșter în țilc și-n vorba strecurată,
Că e destoinic, nu numai pe mut
Să-l facă să grăiască și limbut,
Dar că dă ghiers de oameni și la vite,
Chiar dobitoacelor nepotcovite.
Spunea : „Eu fac, de vreți să m-ascultați,
Catîrii profesori și advocați”.
Se lăuda așa, nerușinatul,
in țîrg de-a lungul și de-a latul.
Aflînd și prințul, prin boieri,
Cîte priceperi avea el și ce puteri,
Dete porunci să vie la Palat,
Să afle ce-i din spusa lor adevărat.
Și el veni cu chivără și-nzorzonat.
— „Am un măgar în grajd, o frumusețe
Și-ar vrea vorbirea-ntortochiată s-o învețe,
S-ajungă și el orator”.
— „Nimic, răspunse șarlatanul, mai ușor !”

De cheltuieli ca să-i ajungă,
Prințul îi dete aur mult, o pungă,
C-abia în zece ani avea să fie
Burduf școlarul de filozofie.
Curtenii-i zic : — „Să bagi de seamă,
Domnule Nuștiucumtecheamă.
Cu prințul nu-i de joacă și te-așteaptă
Pedeapsă aspră însă dreaptă.
Să nu dai greș, că spînzură în piață
Momîia leșului Matala de paiată.
Nu te băga, de nu te simți în stare
Să faci un doctor cu patru picioare”.

Meșterul zise : — „Vom vedea,
în zece ani dă ortul popii careva,
Din trei cîți sîntem, țineți minte bine,
Măgarul, prințul și cu mine”.

MUSCA ȘI CALEAȘCA

„E la dealul jumătate,
l /y'.V^ Căii, frînți de greutate,
/p_____’ Și caleașca s-au oprit.
Drumu-i greu și povîrmit,
Surugiu-i obosit,
Biciul nu e de folos.
Călătorii se dau jos
Ca să facă mai ușoară
Cu opt pîntece-o povară,
Ce crescuse
Cu dăsdgi și catrafuse.
Lumea, popa și-o nevestă
Stau acum în praf și-adastă
Să urce droaga la coastă.
O arșiță de cuptor
Arde vlaga tuturor
Și, de sete,
Limba-n dinți, ca un scaiete
Se răscăoțe și se uscă.

Dar s-a ivit și o muscă.
— „Roiul meu juca în soare”
Zise — „strîns la o gustare.
Și văzînd cită v-ați dat
Multă bătaie de cap,
Mi-am zis că ar fi păcat

Să nu viu ți să vă scap
De sudori și de căldură
Și din mare-ncurcătură.
Hai, cu mîinile, cu gura,
Să urnim, din loc trăsura.
Puneți umărul o dată
Cîte doi ți trei la roată.
Nimeni să nu stea din muncă
Pină ce nu dau poruncă".

— „Eu te-aș întreba ceva”
— Zise unul, careva,
„Ce rost ai Domnia ta ?”

Zise musca : „Miră tare
Așa soi de înfruntare,
Cînd cu-atîta bunătate
îmi iau drept de-nîietate.

Pîntecoși că niște ploști,
Voi ședeți ca niște proști,
N-aveți cine să vă-nvețe.
Vă dau ghiers eu și povețe
Și în loc să mulțumiți
Iată ce fel mă primiți.
Să nu mă apuce mila,
Că fac binele cu sila".

Musca trage rotocoale,
Bizîie ți dă tîrcoale,
Nimeni nu o mai întrebă
Ce și cum se află-n treabă.
Musca-n coada calului
iese-n vîrful dealului.

Cînd caleașca fuse sus
Musca zise : „Ce v-am spus
N-ajungeați voi fără mine
Niciodată-n deal cu bine".

Popa zise : „Se prea poate
Musca să aibă dreptate.
A vroit s-ajungă ea
Fiîndcă zborul n-o ținea
Ca să se ridice sus
Și-a știut unde s-a pus.
Totul e să înțelegeți
Locul cum să ți-l alegeți".

LUPUL §1 MIELUL

li- n miel gingaș, pe placul Dumitale
EV Se adăpa la râul imașului, de vale
t – Sorbindu-i apa limpede și rece,
Citul iată și flămîndul lup că trece.

Rămîne-n loc, se uită strîmb, nu știe
S-aleagă ce fel de filozofie,
Căci gîndurile îl împing și-l rod
Să-i caute în papură, lui, nod.

„Nu-i de ajuns să-ți fie sete,
Ca tu să-mi tulburi, apa, măi băiete !”
Răcni din susul apei fiara.
Așa începe căpcăunul, cu ocară,
Și-i trebuiesc, de ochii lumii, mai 'nainte,
De-anfuleca, susțineri și cuvinte.

•— „Doamne, răspunse mielul, să nu-ncapă
Atîta supărare pentru apă.
Măria-ta e-ti deal, eu sint în vale.
Cer judecata Prea Luminat iei-Tale
De s-ar putea să fie cum ai spus,
Că tulbur apa eu, de jos în sus”.

— „O tulburi ! zic. De altfel, am af
Acum un an că m-ai și înjurat !”
— răcni călăul, încruntat la el.
— „Anul trecut nici n-am fost miel,
Nu mă născusem, nu eram !”
— „Atuncea frale-tu/” — „Nici n-am”.
— „Să taci ! Din neamul vostru careva
S-ancumetat a mă-njura !
Nu știi anume cine-a fost tilharul,
Tu, oava, baciul, cîinele, măgarul.
Tot una mi-e și ceasul este bun,
Eu trebuie, oricum, să mă răzbun !”
Și fără altă vorbă-l și înșfacă
Și duce-n codru mielul și-l dezbracă.

ARGHEZI ȘI „VIATA ROMÎNEASCĂ”

Prin Amintiri

BARUȚU ARGHEZI

De oarbă cu Tudor Arghezi

În ce miez de noapte vrei, iubite cititor, să deschidem și de astă dată ușa chiliei lui Tudor Arghezi? Pe ce ioaie de calendar prinsă între două veacuri își oprește pipăitul fin degetul dumitale? Ai în urmă 80 de ani de ales...

Te-ai oprit în 1896 — e anul când Arghezi și-a trimis prima poezie la ziarul „Lumea nouă” și care nu s-a publicat niciodată; 1904 — Arghezi publică în „Linia dreaptă” versuri din „Agate negre”. Ai smuls o filă din decembrie 1911 — cam de atunci Arghezi a început colaborarea la revista „Viața Rominească”...

Hai să intrăm în chilie și să rupem liniștea de lucru, pe rînd, și eu și dumneata, cu cîte o întrebare. Arghezi cred că o să ne răspundă bucuros.

— Cum începe colaborarea la „Viața Rominească”?

— *Primul meu contact pe care l-am luat cu revista ieșeană a fost tocmai de la Geneva, unde mă găseam pe atunci. Împrejurarea care a determinat legătura — sau mai bine zis aninarea — este legată de o strîmtorare în care mă aflam... Revista îmi sosea cu regularitate din iară, ca și alte publicații și o găseam la căsuța mea poștală din, cartier. Am rămas surprins citind pe coperta revistei o înștiințare că redacția primește manuscrise și că le plătește. Era prima oară cînd o revistă se angaja să se achite elegant și practic de colaborările publicate... I-am trimis revistei cîteva versuri, nu-mi aduc aminte cîte și nici ce titlu aveau. Versurile nu s-au publicat, dar am aflat mult mai tîrziu, după ce am ajuns colaborator regulat al revistei, cred că de la colegul Sevastos, că plăcîndu-i lui Ibrăileanu, versurile n-au bucurat excesiv pe alți redactori... Ibrăileanu plătea va să zică „onorarii” din sărăcia unei publicații, cea mai reprezentativă pe vremuri și, poate, că și din buzunarul lui de profesor...*

— Cam în ce an s-a petrecut această luare de contact?

— *Cred că prin 1906, în ori ce caz după 1905.*

— • Am răsfoit numerele revistei din anii dinaintea primului război mondial și am găsit versurile „Doliu”, „Cenușa visărilor noastre”, „Miez

gios și că în cadrul ei lucrurile sînt puse mereu în discuție, confruntate cu experiența vieții, întoarse pe față și pe dos, pentru autorul „Psalmilor” însăși certitudinea existenței lui Dumnezeu rămînînd încă o problemă. Zbaterea între tăgadă și credință se petrece atît în cuprinsul unot piese poetice, cit și de-a lungul întregii lirici argheziene. „Te slujesc, dar, Doamne, pînă eînd ?” întreabă cu impietate psaknistul și încrederea lui care se clatină cere probe materiale : „In rostul meu tu m-ai lăsat uitării/ Și mă muncesc din rădăcini și sânger / Trimite, Doamne, semnul depărtării / Din cînd în cînd, cke un pui de înger”. „Pari cînd a fi, pari cînd că nu ești”, mărturisește chinuit de îndoieli Arghezi ca să-și dezvăluie îndată gândul dureros. „Vreau să te pipăi și să urlu : „Este !”. Printre cuvintele lui de slavă se amestecă și reproșurile : „Gura ta simtă, toți părinții știu / Nu s-a deschis decît ca să ne-njure” ; „Vreau să vorbești cu robul tău mai des” ; „De cînd s-a întocmit Sfînta Scriptură / Tu n-ai mai pus picioru-n bătătură / Și anii mor și veacurile pier / Aici sub tine, de-desubt, sub cer”.

Căutarea „dirză” și „fără de folos” din „Psalmi” e învinsă de descurajarea agnostică din „între două nopți” și în locul ei apare teroarea 'mistică din „Duhovnicească” ! Dar zbuciumul interior nu se sfîrșește, pentru că, așa cum spune poetul, „Săgeata nopții zilnic virfu-și rupe. Și zilnic se-ntregește cu metal”. Meditația religioasă argheziană iese din spațiul strimt, de reclusiune al chiliei monahale ca să îmbrățișeze lumea cu un sentiment franciscan, aproape panteistk al prezenței divine în tot ce „ne înconjoară și mai ales în moleculele vieții, în gîngăni și ierburi, în ființele nevinovate și umile, în universul infinit al „boabei și al fărâmei”. E iarăși, însă, doar un moment de împăcare sufletească, pentru că o teribilă descurajare reînvie neliniștea. Beatitudinea din „Cărticica de seară”, din „Ce-ai cu mine, vîntule ?” și din „Hore” dispore și o senzație tot mai

pronunțată a neantului îi ia locul. Poetul începe în „Una sută una poeme” să se îndoiască de însuși rostul căutărilor sale. „înțelepciunea” dezolantă Ja care a ajuns e a lăsa mai bine lucrurile necercetate, deoarece îndărătul lor se ascunde nimicul : „La pipăit mătasea se descoase / ; Un fir întreg răsleț în țesătură / Leagă ruptură de ruptură” ; „O funie de clopot vrea să tragă / Și bronzul sună-n patru zări a doagă” ; „Compasul scrie cercul strîmb, / Cîntarul e scaJrrwb” ; „Chemai un înger și veni un drac / Diavol și el, de vată șt bumbac / în ciutura cu lanțurile noi / De-o viață scoți țarină sau noroi” („înțelepciune”). Credința îmbracă forma unei resemnări amare : Poetul se simte „hotărît de sus” să fie „caricatura lui Isus” și „ostenit în drumul lui îngust” să ia în spinare de cînd se știe mereu „povara cea mai grea”. Poruncile divine îi apar însă lipsite de orice sens („Hai, ticăloșii, blinzii, toți de-a valma” : „Sînteți ai mei, și răi și buni. Veniți” ; „Aș căuta zadarnic a-nțelege...”) drept care în minte-i incolțește gîndul înfricoșetor, articulat cu sfială :

„Eu, doamne le-am primit și mă supun,
Stăpîne drag, gîngăș ca un lăstun.

Vreau să te-ntreb : cînd m-ai ales, ai fost
nebul ?”

(„De cînd mă știu”)

în sfîrșit, din acest marasm total sufletec spiritul lui Arghezi, înarmat cu concepția materialist-dialectică asupra lumii se smulge într-o ultimă și splendidă zvăcnire, a tăgădei definitive, pe care se înalță „Cîntarea Omului”.

„A scăpărat un fulger din caznă
și-ntîmplare
Și fu decît și stîncă și legile mai tare.
De vreme ce modelul putuse-ntreg să
scape,
Nesfîșiat de fiare, nemistu.it de ape,
De-aou pășește ager că ți-a ajuns totuna
De te-or găsi mânia și prigonii furtuna
Și trăsnetul și marea, și crivățul, să piei,
Te vei lupta prin timpuri cu zeci de
dumnezei,

ingrămădiți pe tine și poruncindu-ți :
 „Crede
 Să-ți fure giuvaerul ascuns, ce nu se ^
 vede .
 („La stele”)

Actul liric nu e așa dar în poezia religioasă a lui Arghezi consecința convertirii definitive la credință. El nu traduce efectele unui proces spiritual încheiat, ca în literatura ortodoxistă, nu e ca la Crai-nic, Voiculescu sau Pillat expresia unei mișcări sufletești, declanșate de o convingere absolută în existența divinității.

Poezia religioasă a lui Arghezi transcrie *căutarea* lui Dumnezeu.. Actul liric tine prin urmare ia el, de un moment sufletesc anterior, în care rațiunea mai înfruntă încă predispozițiile mistice ale spiritului. Acesta m-a atins starea de revelație și rămâne deschis dublilor. Ba mai mult, pentru că tinjește după certitudinii definitive, pentru că - așa cum am spus. - trăiește cu o mare acuitate interioară drama căutării, pentru că face, cu alte cuvinte, din lămurirea chestiunii existenței sau inexistenței lui Dumnezeu o problemă capitală intelectuală și morală, e îndemnat să opună sentimentului religios, "într-un fel de îndirjire a extremei sincerității, chiar și umbra oricăror îndoieli.

Asistăm astfel la o adevărată hirtmre a conștiinței cu mereu alte întrebări eretice'. De acea Arghezi e poetul deopotrivă al *credinței* și al *tăgădei*.

La el lirica religioasă nu e rugăciune, ci în primul rînd meditație. „Biblia” - scrie poetul, vorbind de „Sfintele Scripturi” - „rămîne încă, afară de Homer, lectura principală, nu a omului care vrea să se roage, dar a omului care vrea să gândească, ceea ce-i tot una, *cea mai vie rugăciune fiind cugetarea*” (s.n.).

Trăirea experienței religioase are la Arghezi un radicalism care o împiedică să se cufunde total în eroare. Angajat în direcția ei, poetul s-a călugărit la 19 ani ; ca să atace apoi ou o violență nemaiîntil-

< Sfintele Scripturi”, Bilete de Papagal, nr. 66 (1928).

nită parodiarea credinței în interiorul formelor organizate ale ortodoxiei. Pe Dumnezeul bonom, binevoitor și familiar din „Cărticica de seară” și „Hore”, l-a denunțat ca pe aliatul stăpânilor de sclavi, sătoilor și înșelătorilor multîmii în „Chitare Omului”. Căutarea adevărului divin a asemuit-o în „Haruri” cu „osânda pe viață” de a „dărîma” ou tărîncopul „ceța”, de a „găuri vîntul”, de a „slei” o fântîna cu ciutura din doage, prin care se scurge toată apa.

Ar fi însă pueril a escamota în această întreagă abatere sufletească partea plătită de Arghezi credinței. Ca să scoată din autorul „Icoanelor de lemn” un poet cu operă structurală „mistică”, „variantă a unei drame de conștiință care-și trăiește viața proprie înlăuntrul conceptelor biblice”, și e „mulată în tiparele predestinate de metafizica Scripturii”, un poet cu o sensibilitate „creștină”, „ortodoxă”, în creația căruia „nu vom observa nicăieri cea mai ușoară umbră de ateism”, Pompiliu Constantinescu a sărit complet peste activitatea pamfletarului, a forțat uneori pină la denaturare sensul „Psalmilor” sau al poeziei „De-a v-ați ascuns”, a ales numai ce i-a convenit din „Florile de mucigai” și a transformat abuziv romanul „Ochii Maicii Domnului” într-o piesă fundamentală a literaturii argheziene. Critica științifică, marxistă nu îngăduie ca exegeza să cadă acum în păcatul opus.

Reducerea tuturor lucrurilor la o rațiune unică, în afara lor, personificată și înzestrată cu atributele atotputerniciei și perfecției e neîndoios, oricum i-am spune, credință religioasă, mistică.

Nu cauți decit ceea ce bănuiești că ar exista. Arghezi are sentimentul credinciosului că îndărătul firii se ascunde prezența misterioasă a unui autor. Natura îi apare astfel un „adine tablou” din care facem parte și unde ^pensula”, „umbrei mari, oe-n el ne-a zugrăvit” atingîndu-ne din nou ne dă de fapt sen-

’ Pompiliu Constantinescu, „Tudor Arghezi” Ed. Fundațiilor, 1940.

zația plenitudinii vitale („Pia”). „In giulgiu clătinate - scrie poetul - se leagă cu lacul / Făptura pretutindeni de față și dosită / A celui ce cu firul de umbră și cu acul / Scintei, îndesește pânza mereu pe sită” („Heruvic”). Proclamarea neputinței minții omenești de a cuprinde taina dumnezeirii trădează de asemenea un spirit înclinat către credință. Atitudinea religioasă pleacă de la premiza că gândirea nu poate concepe ceea ce a conceput-o pe ea însăși.

Recunoașterea unor limite absolute ale rațiunii umane e o acceptare implicită a ideii existenței lui Dumnezeu. De aceea Lenin spunea că orice agnosticism duce cu necesitate la fideism. Misticul renunțând să *înțeleagă*, așteaptă ca tainele lumii să i se *releve* prin contopire cu rațiunea supremă a ființei divine. La Argezi, umilirile minții sînt ale credinciosului, atunci oînd mărturisește : „Sînt, Doamne, prejmur ca o grădină / în care paște-un minz” („Psalm”) ; „Povară mi-e mintea oa tuciu” („Graiul nopții”) ; „E o, statuie de-ntuneric sfîntul / Și ochiul care săd pătrundă / Nu la născut din lutul lui pămîntul” („Potirul mistic”) ; „Omul cu șoimul caută mereu / Răspîntia lui Dumnezeu / Noi o vedem în cîmp și în liveze”. „El singur are ochi și nu o vede” („Mă uit la flori”). „în altar sfîrșesc și-ncep / Cele ce nu se pricep” („Inscripție pe Paraclis”). „Doamne vreau să-ți mulțumesc...” / „Dar în graiul omenească / Slova vorbelor tocită, / Vorba slovei prihănită, / înțelesul otrăvit / te-a mușcat și-mbolnăvk / Un strigoi / Pune-n negreală noroi / Pravila de baștină / S-a pierdut în mlaștină / Ochii mici ai litera / Sclipesec ca ai viperii” („Colind”) ș.a.m.d. „Psalmistul singuratic”⁵ explicitează consecințele acestor mărturisiri răs-pindite sub o formă sau alta în meditația argeziană :

„Pentru ce mi-ai dat minte, Doamne și judecată ? - întrebă el. Ca să mă batjocorești ?”

Cugetul românesc, nr. 3, 1923.

„Eu am pus preț pe mintea mea, imi-am frămîntat-o cu mințile altora, cu mintea morților și ou mintea celor vii și m-am apucat să te chibzuiesc pe tine...”

Și am rămas tot atît de prost ca și înaintea.

Căci, făcîndu-mă, tu mi-ai curmat amintirea și sînt ca un prunc orb născut, care nu și-a văzut muma niciodată și care și-a simțit-o cîndva cu pipăitul.

Pipăitul sufletului meu e plin de tine. Doamne, și buricele degetelor mele au mirosul laptelui uitat, pe care l-aș fi supt. Dar judecata mea e deschisă ca o scorbura de copac, în care s-au adăpostit, toate eite o noapte, păsările călătoare...”

Așa cum renunțarea la concursul rațiunii în dezlegarea tainelor creației e un prim pas către recunoașterea atotputericiei divine, ambiția de a pătrunde cu mintea ordinea transcendentă constituie din punct de vedere religios un act de impietate, pentru că implică o coborire a dumnezeirii la nivelul terestru, trădează o culpabilă prezumție omenească, o trufie care jignește pe Cel de Sus. Conștiința credinciosului e mistificată într-o asemenea măsură, încît înregistrează ca inovate formele ei de manifestare lucide. Argezi le proiectează astfel în simbolurile cețoase din bucata : „între două nopți”. Aici cutezanța căutării de a înțelege misterul divin e figurată printr-o acțiune nebunească. Singur, între pereții chiliei lui, pe furiș, oa un hoț, poetul scurmă în beznă, înconjurat de o noapte sinistă, apocaliptică :

„Mi-am implântat lopata tăioasă în odaie. Afară bătea vîntul. Afară era ploaie.

Și mi-am săpat odaia, departe sub
pămînt.
Afară bătea ploaia. Afară era vînt.”

Săpatul acesta disperat nu duce la nimic) Lopata se frînge, lovînd „moaș-

⁵ Ideea se regăsește la rîndul ei explicitată de „Psalmistul Singuratec”. „Un om **nebun**”, zice el (s.n.) — „a înfipt lopata în adîncul cerurilor și a scos movile de argint — și lopata a trecut din mină-n mină pînă ăla noi. Săparăm noaptea în-

tele de piatră" ale „Tatălui”. Pământul aruncat din groapă, afară pe fereastră ridică muntele calvarului, în piscul căruia, clemența divină personificată prin Dumnezeu-Fiul, adică prin Isus, plinge. Când își dă seama că a greșit și pornește să cerșească grația, poetul constată cu o mare tristețe că și-a risipit vremea, care i-a fost acordată pentru dobândirea rnin-tuirii :

„Și m^am întors prin timpuri pe un.de.am
scoborit.
Și în odaia goală din nou îmi fu urit.

Și am voit atunci să sui și-n pisc să fiu.
O stea era pe ceruri. In cer era târziu”.
(„între două nopți”)

Aceasta e o expresie a teroarei mistice. Transferind toate nădejtile umane în „viața de apoi”, religia ca „opium al poarelor” cum o numește Marx, anihilează orice efort practic de împlinire a năzuințelor omenești. Privită numai ca un moment trecător dintre veșnicie făgăduită dincolo de moarte, existența te-restră nu rămâne pențtu credincios decit un răstimp limitat, în care are de ciștigat indulgența divină. El trăiește spaima ca nu cumva clipa morții să-i răpească prilejul mîntuirii. Realitatea se estompează astfel aproape complet din viața lui sufletească, fiind înlocuită cu un fel de așteptare chinuitoare. Ca poet al credinței, nici Arghezi nu e străin de această stare obsesivă. în conștiința sa timpul ajunge vid de evenimente, coagulîndu-se tot în jurul unor abstracții, tulburi, nedefinite, menite să sugereze momentul crucial al grației, momentul unic, care poate

treagă și cu ivirea dimineții gropile s-au umplut zilnic la loc și cu căderea serii, lopata începe din nou să muncească. Ne găsim și <del> într-acșași loc. Brațele noastre muriră mereu dar n-au ostenit.

Cine-i făptura ciudată care se străduiește în zadar să intre în locul oprit ?

Eu, Doamne, care te caut, de la facerea lumii, și care știu că osînda mea e în zadar”.

urmează .să sosească sau poate, fără să fi. fost luat în seamă, a și trecut :

...„Drept înainte inimă trează ! scrie
Arghezi,,

Pitește-te. Cineva o să bată
La ușa pe dinăuntru încuiată.
Să nu răspunzi că ești bolnav de vreme
Cîntă. O să asculte, o să te cheme -
Ora e umedă și rece -
Și o să plece”.

(„Ora rece”)

sau

„Stai călăreț !
întoarce-ți calul semeț :

Fă un ocol și lasă -
Vecia e mare - deasă
Ai pierdut-o. Ce-ai făcut ?
Tu n-ai ospătat, calul n^a păscut.
Ai căutat steaua polară
Te-a așteptat aci pîn-aseară”.

(„Ora trezie”)

sau în sfârșit :

„Nu închide ochii, nu adormi.
Ceasul e pe-aproape, pe^aci
Trebuie să treacă.
Poate cam pe la toacă.
Poate cam între vecernii și utrenii..
Cam după amurgul cu mirodenii...”

Ia seama bine
Ceasul o singură dată vine.
Bagă de seamă.
Nu tăcea dacă auzi că te cheamă...”

(„Brivighere”)

Neliniștea, temerea aceasta devine în „Duhovnicească”, groază. Aici poetul trăiește presimțirea efectivă a sfârșitului și, pe de o parte, credința că există o viață veșnică, pe de altă parte nesiguranța de a fi dobîndit-o il umple de o spaimă cumplită. I se pare că, intrat într-un imperiu înfricoșător al întunericului („Ce noapte groasă, ce noapte grea”) materia, spațiul, nu-l mai protejează. Pe afară „cineva” „umblă” „fără lumină”, „fără lună”, „fără lumina”, se lovește de „p-mii din grădină”, calcă „fără zgomot, fără pas”, „mut și nevăzut oa-n povești”, „sco-bește zidul cu carnea lui / Cu degetul ca

un cui" îl privește, prin beznă și-i vede „cugetele toate". Panica e atât de intensă, încît operează o regresie biologică. Prăbușit într-o dezarmare infantilă, sufletul caută instinctual ocrotirea maternă („Cine-i acolo? Răspunde! / De unde vii și ai intrat pe unde? / Tu ești, mamă? Mi-e frică, / Mamă bună, mamă mică!"). Dar teama de moarte paralizează pînă și instinctul filial. Eventualul imbold al celor defuncți de a se reîntâlni cu ai lor apare terifiant, întrucît concretizează ideea. părăsirii vieții.

Asemenea intenții, strivit de groază, poetul se simte îndemnat să le discute chiar cu prețul minciunii. El se ascunde de presupusele demersuri ale morților apropiați, sub anonimul neantului.

„Toți nu mai sînt" - îi strigă omaică-sii, pe care o bănuiește a fi „umbra rătăcitoare de afară".

„Toți s-au culcat, ca tine, toți au
înnoptat,

Toți au murit de tot.
Și Grivei s-a învîrtit în bot
Și a căzut. S-au stărpit cucuruzii,
S-au uscat busuiocul și duzii,
Au zburat din streșini colunii,
S-au despărțit de casă rîndunelele,
lăstunii

Stiubeele-s pustii
Plopii-s cărămizii.
S-au povîrnit păreții. A putrezit ograda"

Extincția e împinsă în delirul mistic pînă la mineral :

„Aici nu mai stă nimeni
De douăzeci de ani...
Eu sînt risipit prin spini și bolovani...
Au murit și numărul din poartă
Și clopotul și lacătul și cheia..."

(„Duhovnicească")

Dar am spus că Arghezi nu e numai poetul credinței ci și al *tăgădei*. Chiar în asemenea stări extreme de misticitate, îndoiala pâlpaie încă undeva, pentru că renunțarea la existența pămîntească nu se produce, dimpotrivă viața se apără ou

un fe] de îndârjire disperată. în conștiința năpădită de tenebrele morții și terorizată de reprezentări apocaliptice, încolțesc ca un ultim refuz gânduri sacrilege. Nici Isus n-a fost în stare să înfrunte ceasul acesta teribil al sfârșitului și a fugit de pe cruce. A lui e de fapt umbra din grădini. El imploră afară, singur și înfricoșat, adăpost :

„Mi-e limba aspră oa de cenușă,
Nu mă mai pot duce.
Mi-e sete. Deschide, vecine.
Uite singe, uite slavă.
Uite mamă, uite otravă.
Am fugit de pe Cruce.
Ia-mă-n brațe și ascunde-mă bine".
(„Duhovnicească")

Toată existența e încordată în așteptarea ceasului suprem („Priveghere"). Dar da ideea sosirii lui, viața se crispează într-un gest defensiv de o neașteptată duritate :

„Spune-i ceasului : „Ți-am auzit aripa
de scrum,
Caută-ți de drum".

Vezi ușile să-ți fie încuiate,
Ferestrele ferecate
Și poarta de la ogradă,
Că or să vie grămadă
Și sfintele femei,
Care se vor înălța din călcie cîteșitrei.
Cu făclii de ceară
Până la geamuri ca să ceară
Trupul tău adormit.

Strigă : „Nu-i adevărat ! Nu sînt
răstignit !
Dovadă pǎlmile și tǎlpile mele.
Și pune cîinii pe ele !"

(„Priveghere")

Aici, îndoiala s-a ghemuit undeva în străfundurile conștiinței și sclipește doar în reacții elementare de rezistență la consecințele ultime ale desprinderii mistice de realitate. Spiritul rebel, înclinat spre tăgadă, se afirmă însă cu violență în alte versuri. „Psalmii" lui Arghezi nu sînt un elogiu al divinității decât numai

în măsura în care recunosc o înfrângere finală, o neputință de a accede la taina dumnezeirii.

Altfel, ei constituie o interogație dureroasă, temerară, dramatică, mereu nesatisfăcută a celui de sus. Poetul se declară dispus să creadă, dar nu se sfiește să-și arate îndoielile. Cugetul lui se înverșunează să priceapă. De aceea, neîmpăcat, cutează să ridice întrebări, să ceară certitudini. Domnului îi mărturisește :

„Ochiul mi-e viu, puterea mi-e întregă.
Și te scrutez prin albul tău veșmint
Pentru ca mintea mea să poată

să-nțeleagă

Ne-ai-geiiunchiată firii de pământ".

(„Psalm")

Căutarea e „drămuire" „în zgomot și-n tăcere", „pîndă" în timp, ca a unui „vînat", posibilitate de confirmare sau de dezamăgire : „Să văd : ești șoimul meu cel căutat ? / Să teucid sau să-nge-nunchi a cere" („Psalm"). Zbuciumul conștiinței rămâne deschis concluziilor celor mai opuse. „Pentru credință sau pentru tăgadă" / „Te caut dirz și fără de folos" („Psalm"), nu se ascunde să-i declare lui Dumnezeu, poetul după cum nu ezită să-i reproșeze faptul de a nu i se fi dovedit și lui ca în Scripturi :

„Cînd magii au purces după o stea
Tu le vorbeai - și se putea.
Cînd fu să plece și Iosif
Seris l-ai găsit în catastif
Și i-ai trimis un înger de povață -
Și îngerul stătu cu el de față.
Îngerii tăi grijeau pe vremea aceea -
Și pruncul și bărbatul și femeea.

Doar mie Domnul, vecinicul și bunul
Nu mi-a trimis, de cînd mă rog,

nici unui".

(„Psalm")

Psalmii conțin veninul îndoielii în această permanentă -tânguire după revelația divinității, în manifestarea ei pipăibilă. „Sfinții-au lăsat cuvînt" că l-au

„văzut", pe Dumnezeu și că purta „toiag și barba-ntreagă" („Psalm") ; „O sută de veacuri, cusutei cotoare", aduc iarăși mărturia apariției lui „întreg, în odăjdii de brumă și soare" („Inscripție pe Biblie"). Arghezi disimulează îndărătul unei pioșii pline de candoare, necredința lui Toma. Ca el, vrea să-l „pipăie" pe Dumnezeu ca să poată urla „Este !". Atîta vreme cît nu primește din partea divinității nici un semn se simte un „copac pribeag, uitat în cimpie", cu „fruct amar" și cu „frunziș țepos", adică neatins de har.

„Tânjesc - spune - ca pasărea ciripitoare
Să se oprească-n drum.
Să cînte-n mine și să zboare
Prin umbra mea de fum

Aștept crâmpeie mici de gingășie,
Gîntece mici de vrăbii și lăstun
Să mi se dea și mie,
Ca pomilor subțiri cu gustul bun".

(„Psalm")

E mîhnit că „gătită masa pentru cină / rămîne pusă de la pxînz" („Psalm"), fără ca oaspetele așteptat să fi venit, că, o mie de neamuri, plecate „domoale" îl caută „în ceruri", în vis, în „pămînt", fără să-l fi găsit, că l-au crezut ascuns în „cuvînt", dar dacă sfarmi cuvîntul „cuvintele-s goale" („Inscripție pe Biblie"). Unul din „Psalmi" face chiar confesiunea maximei cutezante iconoclaste : „Păcatul meu adevăirat" scrie Arghezi, „e mult mai greu și neiertat".

„Cercasem eu, cu arcul meu
Să te răstorn pe tine, Dumnezeu,
Tilhar de ceruri, km făcui solia
Să-ți jăfuiesc cu vulturii tăria."

(„Psalm")

Un ecou al necredinței e și tristețea cu care psalmistul își recunoaște înfrîngerile în râvna iui de a descifra misterele firii. Concluzia că mintea omenească nu e în stare să conceapă rațiunea divină, o acceptă - cum am spus - adeseori - dar cu un fel de resemnare amară, de

supunere neîmpăcată și în loc ca experiența aceasta, constituind în ordine mistică o confirmare a atotputerniciei lui Dumnezeu, să ridice spiritul ia starea de extaz religios îl lasă abătut, bolnav, mistuit de doruri neimplinite. Atitudinea agnostică, înregistrată ca o suferință devine la Argezi rebeliune împotriva mărginirii condiției umane. Poetul se simte prizonier în „marele ocol”, „închis” de apele mării, „oprit” de „iut”, „prins de patru laturi deodată” („Psalm”). Neputința de a „scăpa”, oricât ar alerga, din „zarea” imensei, „stepi” e pentru el o rană care-l „doare”. Domnului îi mărturisește : „Ești chinul dulce al tristeții mele” („Mă uit la Flori”), „Ard către tine-ncet ca un tăciune” („Psalm”) :

Vreau să pier în beznă și în putregai
Ne-ncercat de slavă, crâncen și scirbit.
Și să nu se știe că mă deznierdai
Și că-n mine însuți tu vei fi trăit".

(„Psalm")

Chiar momentele de cucernicie sânt umbrite de tristețe, pentru că Argezi le înregistrează ca stări de vid sufletesc, de sleire interioară, de neimplinite surdă : „Transfigurarea” echivalează cu un soi de beție :

„Cu toate că i-am spus că nu vreau
Mi-a dat noaptea-n somn să beau
întuneric, și am băut urna întregă”.

„Puteam să știu că-n zeama ei suavă
Albastră alburie era otravă ?
M-am îmbătat ? Am murit ?
Lăsațiimă să docm... M-am copilărit.
Cine mai bate, nu sânt acasă
Cine întreabă, lasă...
Cui mai pot să-i ies în drum
Cu sufletul meu de acum?"

(„Transfigurare")

Contopirea cu întreaga creație devine suferință pentru imperfecția ei :

„în toate - zice poetul - inima bate
și tresare
în pruncul tăvălit de lingoare
în slăbănoagele lui mădulare

în stolul de muște
Tăbărite să-l muște”.

„N-am iaz curat
De adăpat
Vitele rnele-n pășuni
Rumegă tăciuni și rugăciuni
Caut izvorul cu undele noi
Și sorb din borș de noroi,
Mocirlă și zmirc.
Mi-e inima și-n cocostire
Și în săgeata-i vânăta din cer,
în fierăstrăul de fier
Al măcăcinilor de pe mormintele pustiei,
în șoarecii de câmp ai stihiei,
în viespe și în tăun.
Cântecul nu e bun,
Cuvântul e oftat,
Brațul târăganat
Moleșită aripa
Mă bate vremea, mă bate ziua, mă bate
clipa”.

(„Cântec de fluier")

Însăși ideea pe care și-o face Argezi despre Dumnezeu se deosebește radical de cea a poezilor ortodoksiști de la „Gândirea”. Divinitatea e pentru el proiecția unor năzuinți supreme omenești. „Ești visul meu din toate mai frumos” ; „Doamne, izvorul meu și cântecele mele !” „Nădejdea mea și truda mea !” (Psalm), - exclamă Argezi, pentru că Dumnezeu se confundă în concepția lui cu un ideal de înțelepciune, dreptate, bunătate, forță și frumusețe. Din această idee a divinității nu dispăre într-o abstractizare totală socialul, filozoficul, eticul, esteticul. Dimpotrivă, Argezi obligă dumnezeirea la o permanentă confruntare cu contradicțiile existenței omenești. La el, spre deosebire de ceea ce afirmă Pompibu Constantinescu, reluând o formulă blagiană nu transcendentul *coboară* ca la gândiriști, ci lumea materială invadează cerul. Pe Dumnezeu și-l închipuie restabilind egalitatea socială. „Vecinul”, care „a strâns cu ne-ndurare / Grădini, livezi, cirezi, hambare”, Domnul face să i se umple „cu scamă, de mucgaiuri” urechea închisă la suferință, să i se usuce ochiul, să-i crească în pîntec

„spini, urzici și aguride”, să-i ajungă în-
treaga ființă „șubredă” „ca o funicno-
dată”, „cu căpățîiu-n barca înecată”
(„Psalm”). El pedepsește la fel trufia
stăpânilor. „Doamne”, spune Arghezi :

„Prefaci în pulbere mărunță
Puterea dirză și voința cruntă,
Faci dintr-un împărat
Nici praf cit într-un presărat
Cocoloșești o-mpărăție mare
Ca o foiță de țigarc.
Dintr-o stăpânire semeață
Ai făcut puțină ceață”.

(„Psalm”)

Dumnezeu dă fără să întrebe și uită
cît a dat, darul lui sporind. De la el „sa-
cul ce se scoate / Se însutește cu bucate”
(„Psalm”). El dă „voie bună” și „voia
bună crește” ; „dragoste și dragostea spo-
rește” („Psalm”). „Din buturugă” scoate
„vioară” ; pe „Șoim” îl face să poată zbu-
ra „la stele” („Rugăciune”). El e „vecinicul
și bunul” („Psalm”), „giganticul, molate-
cul, vioiul” („Suiș”). Arghezi nu pregetă.
să-l certe pe Dumnezeu pentru tot ce nu
corespunde acestei imagini. Așa, de pildă,
îi reproșează că-și neglijează atribuțiile,
namaiolindînd lumea de la întocmirea
Sfintei Scripturi („Psalm”), că amestecă
„ticăloșii” cu „blînzii”, toți „de-a valma”,
cîți au „întins obrazul” „oiți l-au bătut
cu palma” („De cînd mă știi”), că a
„stîrnit” fără rost „țarina” zămislindu-l
pe om, de vreme ce l-a făcut „vremelnic
și plăpând”, dând începutului sfârșit, „de-
mainainte de a-i și-ncaput” („Rugă-
ciune”), că asistă impasibil la zbaterea
firii : „De cite vremuri țî-l tot ții închis /
Nu știu ce ai, viață, vis / Bine, rău / In
strînsul pumnului tău ?” „Umblă omul,
vîntuJ și fiarele / Să te rîcîie cu ghiarele /
Viii / Nici nu simți, nici nu știi” („Sfin-
tule”), că nu-și ține cuvîntul („Haruri”),
că e pus pe înșelăciuni :

„Ai văzut cum Dumnezeu ne păcălește,
De ne trec lucrurile printre clește ?
Ce șiret ! Ce icalfc ! Ce tertipar !
Pune un lucru tot într-alt tipar...

Cînd încoace, cînd încolo ia
De ici, de colo, citeceva
Și măsluie sufletul și trupul
De nu știi care-i albina și care e stupul ?”
(„Ai văzut ?”)

că se ascunde în fluturile de catifea ca
și în mierla, care-l mănincă („Puțin”).
„Pentru ce, Doamne,” - întreabă muștră-
tor, „Psalmistul singuratec” - „atîta cru-
zime și atîta măcel în grădina ta fru-
moasă ?”

„Unul mai viu mă pîndește întot-
deauna -ca să măucidă : că sînt eu floare,
pasăre sau altă făptură, mare și mică.
Toți sintem bolnavi de sfîrșit și toți pur-
tăm în noi, ca niște cutii numai mîncarea
altora mai fâlcoși.”

„Este drept ca să ne înghițim unii pe
alții ? O floare înăbușește o floare : un
om pe alt om ucide. Este drept ?” *

în sfârșit, în fața „marilor infecții ale
existenței”, a muștelor și viermilor, a
gunoaielor și puroaielor, a murdăriei și
urăciunii universale, Arghezi îl acuză pe
Dumnezeu că a făcut natura „într-un
ceas de scîrbă divină, meșterind scupa-
tul cu țarina”^o. „Coborârea transceden-
tului” e principiul în numele căruia poezii
gîndiriști procedau la deformarea mistică
a imaginii realității „îndumnezeindu-se”
- lumea înceta să mai prezinte pentru ei
contradicții, inechități sociale, calamități
morale, defecte de construcție. În stare
extatică, ajuns la convingerea că nu tre-
buie să „tălmăcească vremea și zodiile /
altfel decît baba ce-și topește cînepa în
baltă” ; că n-are de rîvnit altă menire
decît a „clopotarului ce petrece morții la
cer”, chiar neortodoxul Blaga vedea „toa-
te turmele pămîntului” purtând „aureole
sfinte / peste capetele lor”, se scutura de
el însuși, „ca un -cine, ce-a ieșit dintr-un
rîu blestemat”, își dorea ca „smgele-i”
„să curgă pe scocurile lumii, / să-nvîrte

* „Psalmistul Singuratec”. Cugetul Ro-
mănesc, nr. 3 (1923).

^o „Musca și Coco”, Bilete de Papagal,
nr. 60 (1928).

roțile / în mori cerești" și se simțea „tremur de fericire", pentru că „ziua întreagă deasupra lui", „puterile păsărești au arătat în triunghiuri/ spre'tinte luminoase" („Am înțeles păcatul ce apasă peste casa mea". - „In Marea Trecere"). Lucrurile din jur îi apăreau purificate, sfințite, scăldate de o lumină ireală : „Pe dealuri unde te-ntorei", - scrie el - „cu ciocuri infipte-n ogor sănătos / sânt pluguri, pluguri, nenumărate pluguri ; / mari paseri negre / ce ^u coborît din cer pe pământ. / Ca să nu le sperii - / Trebuie să te apropii de ele cântând" /. / „Vino-ncet" („Pluguri". „In Marea Trecere").

„O înviere e pretutindeni, pe drum" ; („înviere de toate zilele", „In Marea Trecere") ; „îngerii au cântat toată noaptea în păduri" („Bunătațe, toamna", ibid.) ; „Din orașele pământului / fecioare albe vor porni/ cu priviri înalte către munte. / Pe urma lor vor merge tineri goi / spre sori păduratici, / și tot ce e trup omenesc va purcede/ să mai învețe odat' / poveștile uitate ale sângelui" („Semne", ibid.). Universul lui V. Voieulescu se popula cu serafimi, heruvi și arhangheli, oare stăteau de strajă la poartă, la trepte, la ușă, în odaie, culegeau griul, tăiau cu securi pădurile, minau vacile satului, îngrijeau prisăcile, băteau în tobe de nori, strîngeau jalbele pământenilor („Poeme cu Îngeri" ; „Destin"). Nichifor Crainic vedea „seara, ca o călugăriță / innegrind tăcut pe brațe de troiță", „stelele de jar", „tămîind" („Reculegere", „Țara de peste veac") ; îngerii, „privind în jos către copii" stoluri de porumbei, „scânteind peste ape" „ca niște duhuri sfinte" („Duminia", ibid.), norii, închipuind „icoane" și „spânzurând de bolți amvoane" („Cântecul Apei, ibid.) iar „pe Sin Petru cu Moș-Dumnezeu" amestecând „în praf printre drumeți", „ea-n vechile balade ciobănești", „dumnezeiasca lor epifanie" („Terține patriarhale", ibid.). La Pillat, de asemenea, peisajul autohton căpăta stilizare de icoană, înscriindu-se hieratizat în legenda biblică. Un urcuș spre stână devenea „Drumul

Magilor" („Biserica de altădată"), „o casă din Muscel", „Raiul", unde „Maica Domnului stă în pridvor", lucrând „ur năvod", „iar Dumnezeu și Duhul Sfînt și Fiul ei", înăuntru, „la masă", vorbesc „de rodul viei", „de muncile de pe pămînt / ca gospodari chivernisiți ce sînt" („Mreață", ibid.). în baltă pescarul simțea cum mîna Domnului l-ajută să tragă plasa plină cu pești înclinând lotca sub greutatea trupului său, pe cînd deasupra-le „un zbor de barze", „vislind spre Jurilofca" se rînduia deodată „în cruce" („Năvodul", ibid.) ; Moș Gheorghie Jitarul satului, se confunda cu Sin Patru „albit de soartă" la poarta paradisului („Satul meu").

Arghezi are rareori asemenea viziuni transcendentalizate ale realității („Vînt de toamnă", „Pia", „Icoane", „Heruvic", „închinăciune", „Cîntec mut", „Urare", „Danie", „Clopotele", „Cuprins"). La el însă, mai des, dumnezeirea se umple cu conținut omenesc, se materializează, problematica vieții de toate zilele, cu contrarietățile, necazurile și insatisfacțiile ei înserîndu-se - cum am constatat - în planul religios. Misticismul ortodoxist e expresia unei aversiuni radicale față de social, o încercare disperată de eludare a acestuia, prin tr-o falsă generalizare a condiției umane în afara oricăror realități istorice. Pe gîndiriști îi interesa în primul rînd o ordine transcendentală, pentru că ea le îngăduia să disprețuiască revendicările concrete ale vieții. Spiritualismul lor, hrănit de spaima claselor și păturilor din societatea românească, interesate în stăvilirea chiar și a dezvoltării capitaliste, era întors cu violență împotriva progresului și civilizației, a științei și tehnicii preconizând o întoarcere absurdă îndărăt la un nou ev mediu, la o lume ierarhizată după principiile lui. Apologia unei mitice existențe inocente, primare, se întîlnește pe alocuri și la Arghezi. Și el deplînge o arhaică „viață de foc", închisă în „vatra noastră", „înăbușită", de „chibrit" și stinsă de „hârțile" aruncate în „flacăra-i albatră". Și el vorbește de o vreme cînd „păs-

roream cu turmele pământul / Și ne mutam ușori din loc în loc / Și muștiarfundene-o fi mormântul / Și viețuiam cu zarea la un loc", cînd „necunoseînd hîrtie și cerneală/ Cîntecul nostru se-nălța cîntat/ iar .nesfârșitul vieții nu era stricat/ De un canon, un scris, o zugrăveală", cînd în sfârșit, evitînd „turlele" și „orașele", „pureedeam", „pe patru drumurile largi ale făpturii", însoțiți „de-asupra-ne" de „vulturi" și de „ugerii, alături, ai vitelor, cu lapte", simțindu-ne „acasă, în cer, ca-ntr-o odaie". („inchinăciune").

Poetul Psalmilor are nostalgia unei epoci binecuvîntate cînd „pămîntul antic" nu se „civilizase încă" și „ne soseau prin curte/ Și stau de vorbă-n cîntece cu noi/ îngerii mici cu aripile scurte/ Și sfinții candizi în stihare noi" („Evoluții"). Dar dacă și spiritualismul arghezian, ca orice spiritualism privește cu scepticism roadele progresului material, victoriile tehnice, aparatele, motoarele și mașinile, spre deosebire de cel gîndirist nu fuge de prezent dintr-o dorință de eludare a mizeriei suferinței și nedreptății sociale pdn recursul la o vreme de autoritate religioasă, de falsă egalizare a omenirii în fața morții și veșniciei. Poetul nu tânjește după un nou ev mediu, ci după timpurile biblice. El caută în creștinism nu momentul lui de suprație, de biruință în ordine lumească, ci cel subversiv. Arghezi nu visează ca *ortodoxiștii* restaurarea unei epoci bizantine, în care morala evanghelică să garanteze trînicia statului .stăpînilor. Dimpotrivă, el dorește reînvierea vremii, cînd creștinismul submina temeliile acestuia, cînd era religia desmoșteniților lumii :

„Sinodul dacă ar avea harul și dacă ar avea cel puțin credința - scrie Arghezi - și-ar fi adus aminte că Isus Hristos a umblat gol, flămînd și desculț, că Isus a funcționat fără leafă, fără palate, fără automobil, fără -milioane ; că -toți apostolii și următorii lor au dormit pe scîndură și pe piatră ; -că Pavel și Petru au străbătut pămîntul ca să învețe pe oameni, să-i vindece și să-i sporească în

puterile lor de blîndețe, de răbdare și de cuviință ; că un singur ascultător al Învățătorului nu a fost văzut într-altă infățișare decît a suferinței și a luptei".¹⁰

Regresiunea argheziană tinde către sursele primitive ale creștinismului, tocmai dintr-o nevoie de a nu evita injustiția socială, de a nu lăsa spiritualismul pe care-l profesează să se golească de orice conținut concret omenesc. Printr-un efort disperat poetul încearcă să-și mențină Dumnezeuul lui - așa cum am spus - în centrul unui ideal omenesc de dreptate,, frumusețe și adevăr. De aceea îl opune bisericii, care a trecut de partea profitorilor și îmbuibaților. Pe reprezentantul ci îl numește „arhiereule al lui Mamona" și-l desparte net de trecutul apostolic. „Fostul tău Dumnezeu - îi strigă cu dispreț - e cu omul pe care-l -mînți și-l apeși. Isusul tău *merge de mină prin spice și țorumbiște cu plugarii, e al lor, e al nostru*"¹¹ (s.n.).

Pe gîndiriști îi condamnă tocmai pentru că și-au ales un ideal comod, în conformitate perfectă cu interesele -stăpînilor lumii. „Ei duc lupte, caută pe Hristul ortodox în -funinginea timpului românesc cu atitudini agresive, ca și cum s-ar lupta cu niște adversari, care nu sînt". „E idealul" „cu cele mai favorabile consecințe" - precizează Arghezi - „să -te lupți ca Romîni ca să afle că -sînt Romîni și zece anii- de preoți și arhierei că sînt ortodoxi, și făeindu-te că-i spînzuri să-i legeni în cuvinte cu resort".¹²

Accentul cade în primul rînd pe caracterul neconformist al credințelor, pe obligația ca ele să nu ignore injustiția socială și suferințele omenirii. „Nu pentru acești idealști răsfățați este făcută Doftana și s-a răstîgnit fiul lui Dumnezeu"¹³ - scrie Arghezi, delimitîndu-se net de concepțiile, care urmăresc să împace aspirațiile către absolut cu ordinea existentă, cu

¹⁰ Un epiilog ; Bilete de Papagal nr. 303 (1929).

¹¹ Ibid.

¹² „Epistolă lui -Sabin Drăgoi". „Bilete de Papagal" -nr. 246 (1929).

¹³ Ibid.

regimul exploatării și asupririi maselor în numele ortodoxiei.

Pentru el, căutarea unui adevăr suprem e incompatibilă cu umilirea rațiunii, cu renunțarea la înțelegere, așa cum cere dogma. În postulatul acesta Arghezi vede o mutilare a naturii umane, o tiranie pe care, oricât s-ar sili spiritul său rebel, refuză a o accepta. Datorită unui astfel de refuz organic, lirica lui religioasă nu rămîne o simplă expresie a sentimentului de pietate, ci reflectă o *dramă a cunoașterii*, cu tot ce păstrează ea omenesc și nobil chiar în eroare.

Mai mult, prin faptul că în aceste versuri ale sale Arghezi nu consimte să se desprindă complet de lumea reală, ci confruntă mereu consecințele actelor de fervoare cu practica vieții sociale, cu ideea de dreptate, de bine și frumos, poezia „credinței și tăgădei” dobîndește în cazul lui puterea de a transcrie și o *dramă etică*, iarăși de un netăgăduit interes uman. Dezbaterea interioară depășește datorită autenticității și profunzimii cadrul strimț pe care și l-a desemnat inițial apropiindu-se de, întrebările capitale asupra rosturilor existenței. Desigur că toate acestea nu schimbă direcția falsă, demobilizantă, către care duce orice soluție religioasă dată problemelor vieții. Oricît de frumoase, nădejțile puse în Dumnezeu rămîn tot forme de sustragere a nemulțumirilor și revoltelor omenestii de la obiectivul lor real. În ipostaza de „poet al credinței și tăgădei”, Arghezi se găsește și el pînă la un punct sub o anumită influență ideologică a claselor stăpînitore. Distincțiile semnalate, separîndu-l categoric de gîndiriști, explică însă fondul uman al liricii sale religioase ca și evoluția ei ulterioară. În acest sens nu mi se pare lipsită de interes însăși înfățișarea particulară, artistică, pe care o ia Dumnezeu în poezia argheziană. El e aproape întotdeauna Tatăl. Isus nu intervine decît arareori și mai degrabă ca om, „fugit de pe cruce” („Duhovnicească”) sau „flămînd și gol”, rătăcind fără adăpost („Inscripție pe o casă de

țară”). Dumnezeu lui Arghezi e sau biblicul Iehova, abstract, nevăzut, aspru,, gelos și răzbunător, sau miticul moș din credințele populare, familiar, bonom, gospodar și prieten cu vrăbiile și lăstunii.

Asemenea imagini nu sînt mai puțin în relație cu nuanțele ideologice analizate pînă acum. În referința cu precădere la Dumnezeu Tatăl se regăsește aceeași tendință de întoarcere la surse, de respingere a religiei constituite și devenite biserică a lui Hmtos. Arghezi se situează aici pe linia tuturor mișcărilor spirituale, care cu un substrat popular au încercat să corecteze îndepărtarea creștinismului de formele sale inițiale, subordonarea „Jui din ce în ce mai vizibilă întreselor celor avuți și puternici. Poetul nădăjduiește, zadarnic, ca atîtea alte suflete scîrbite de abuzurile clerului, să reinvie abnegația apostolică printr-o întoarcere îndărăt simbolizată de Dumnezeu biblic. Pendularea între credință și tăgadă dictează la rîndul ei reprezentările diferite ale divinității. Arghezi nu se poate închipui în încelestare, în lupta cu un principiu al clemenței, ci cu unul al autorității. De aceea Dumnezeu împotriva căruia se răzvrătește e neînduplecatul Savaot, stăpînul îndepărtat și sever,, obișnuit să vorbească supușilor săi, învăluit în nori deși de fum, prin glasul tunetelor și fulgerelor, gata să-i bată oricînd cu foc și grindini, să-i amestece cu pulberea drumului. Cînd cugetul poetului înclină însă spre împăcare, imaginea Tatălui se îmblînzește, umanizîndu-se în spiritul etice populare.

Dumnezeu devine vecinul de peste drum („Din cerdacul meu la el / E un zbor'de porumbel"¹¹⁾) amicul vechi al casei, deprins cu taifasul, seara în pridvor, atent în relații („îmi trimite danie / Cke o gînganie"¹²⁾), blind cu dobitoacele, iubitor al făpturilor mărunte și nevino-vate, (vaca lui e buburuza, furnizoarea penei sale de scris, o țarcă)¹³, îngăduitor, glumeț, generos.

¹¹ „Denie” — „Hora”.

¹² ibid.

¹³ „Vaca lui Dumnezeu”; „Abcce” — Hore.

Cele două atitudini cheamă universuri imagistice diferite : Primul e al chiliei sau pustietății, unde s-a retras pentru meditație schimnicul, urmărit zi și noapte de cuvântul Scripturii (Versurile sînt intitulate : „Psalm”, „Heruvim bolnav”, „Pia”, „Icoană”, „Heruvic”, „închinăciune”, „Potirul imistic”, „Denie ou clopote”, „Interior de Schit”, „Rugă de vecernie”, „Duhovnicească” etc. ; vorbesc de „apa din Iordan”, de „străjerii”, „răzimați pe suliți”, de aroma „vinului” și „undelemnului”, de „magii”, oare „au purces după o stea”, de „odăjdii”, „sfinți”, „stihare”, „jertfelnice”, „cădelniți”, împrumutând adesea formulele biblice : „leacul -mare-al morții tuturor”, „ispitele, ușoare” și „blajine”, „povața cea bună”, „firea de pământ”, „împărăția nopții ce vine”, „șoimul cel căutat”, „marele ocol”, „sufletul șubred”, „liniștea de apoi”, „lepădarea de sine”, „căminul dorurilor”, „fintina setii”, „pământul de pedeapsă”, „osînda de-a crește îndoit”, „țarcul de zestre”, ș.a.m.d.). Al doilea aparține gospodăriei rustice, populate de vite și orătării, livezii pline de pomi roditori, ogrăzii țărănești, unde omul își vede de îndeletnicirile lui zilnice. Prezența divină, Arghezi o salută aici într-un cadru naturist și familial, printre mățe și iezii, prisăci și cotețe, punind să-i vorbească Domnului eu foșnetul lui cucuruzul, trirnițind să-i aducă „binecuvântare”, „greerul”, „Gânduri line/ Spice coapte/ Doniți pline/ Miere, smirnă, must și lapte”, urîndu-i bun sosit în graiul naiv al colindelor¹⁹. Un peisaj, sortit să fie teatrul marilor îndoieli, e arid, sălbatic, incremenit într-o liniște -solemnă și o așteptare chinuitoare. Celălalt, decor al evlaviei, capătă o înfățișare cuminte, senină și idilică.

Zbaterea liricii argheziene între credință și tăgadă, cunoaște însă - cum spuneam - un moment de -depășire revoluționară sub influența ideologiei proletariatului. Poetul denunță însăși zădărnicierea căutării lui Dumnezeu într-un ultim

¹⁹ „Denie”, „Urare”, „Colind” — „Hore”.

„Psalm” (Versuri 1959). Cutezanța ca și umilința duc la același rezultat. „Căl-are-n șea, de-a fuga pe vînt, ca Făt Frumos”, în-fruntînd codrii, rîpele, depărtările și înălțimile, poetul n-a dat nicăieri de umbra pe care a căutat-o, viața-ntreagă. N-a dus la nimic nici urmărirea, prin „stihuri”, „cuvinte și silabe”, „pe genunchi și coate tîriș, pe patru labe”. În toată această strădanie omul nu dă decît de „belciuge”, „lacăte și -drugi”. Și ultimul sunet de coardă din harfa psalmistului, azvirle în fața tronului ceresc concluzia definitivă a negației, Arghezi strigîndu-i fantasmei, care se ascunde îndărătul porților încuiate :

„înverșunat de piedici să le sfări-m
imi vine :
Dar trebuie-mi dau seama, să-ncep
de-abia cu tine.”

La vechile întrebări, „Cîntarea Omului” aduce răspunsurile care au determinat această convingere. Nici o minune n-a prezidat apariția ființei umane pe pămînt. Omul s-a format el singur, lucrînd asupra naturii și prin aceasta asupra lui însuși. Descoperirea -făcută de Marx că „istoria *industrii* și existența devenită *concretă* a industriei sînt *cartea deschisă a forțelor esențiale ale omului*”¹⁹ îi luminează de astă dată poetului „misterul” creației.

El nu mai are sentimentul că-si amintește de o origine divină. Dimpotrivă, dumnezeirea îi apare ca expresia forțelor oarbe ale hazardului, înverșunate împotriva strădaniilor -omului de a se ridica de-asupra inerției minerale și a instinctelor animalice.

„A-toate făcătorul de rî-pi și de izvoare
în temnița ființei te-a-nchis între zăvoare.
Tu trebuia să -suferi, să rabzi cumplita
lege,
Că omul, ca și piatra, stă sterp
și nu-nțelege ;

¹⁹ Marx, „Manuscrite economico-filozofice” l. III, pag. 118—121.

grinzi" ; secera, care pleacă „de cu noaptea, cu luna prinsă-n plopi / Și se întoarce seara pe cerul nalt de snopi / acul, harnicul nimica", „viori ca o lăcustă / care se-nghesuie și-aleargă pe marginea îngustă / Și-mbracă omenirea de miile de ani", așa „mătasea de păianjen, cu care coase acul pe Gange și Teleajen", roata, „burghiul, cazmaua sau lopata", „frânghia, sârma, lanțul" toate câte îi fac „brațul molatec mai voinic", voința, „mai dirză" și „mai tare" („Născocitorul").

în docul rațiunii divine, origine și cauză ultimă a lucrurilor, poetul așează dialectica neîntreruptă a materiei : („Căci dintre taine, legea din toate cea mai mare / A vieții,-i frământata și veșnica schimbare...") ridicându-se ia această splendidă imagine heracliteiană gigantică și delicată, colosală și gingașă :

„Curg zilele și vecii, ca apele de vale
Și totul se-nmulțește, crescând să se
prăvale
Și prăvălit, se iscă din nou, fără hodină,
Mai sus și mai puternic în-tr-ak chip de
lumină.

E-o nuntă-n toată firea, cu văluri și
panglici,
Cînd stelele-n obroace, pe bolți se fac
mai mici...
(„Nunta")

Tăgada definitivă merge până la dezvăluirea rostului social pe care îl îndeplinește religia. însușindu-și ideologia revoluționară a proletariatului, Arghezi nu ezită să arate cum credința în Dumnezeu slujește stăpînitorilor ca să mențină mai bine în robie mulțimile. în „ceata" „mîncărilor șireți", care predică obligația maselor de a imune și dreptul lor la „lenevie", apar și „cinci inși, ca de argint" „cu imina-cîrligată în sus, blagoslovind". Ei trădează chiar prin înfățișare ipocrizia pentru că sînt „umflați" ca niște „uriaeș burdufe de cimpoaie" și n-ar putea, niciodată să se îndoie din șale și să dezlege - cum propovăduiesc - „cu-

relele opincii celui ce va să vie". Nimic nu arată că ar practica asceza creștină pe care o recomandă altora, deoarece „groși în fuste" nu umblă îmbrăcați în „piele de capră" ca schimnicii și, numai „burți", dau dovadă că nu mănîncă „lăcuste" ca Ion Botezătorul.

„Noi sîntem totdeauna - zic „psalții", clătînînd din cădelniți - cu orice stăpînire Și-o legănam cu stihuri cîntate din

psaltire,
Creștinii ou creștinii, păgânii cu -păgânii
Că Dumnezeu ne-alege să ne-ascultăm
stăpînii".

Sensul preceptului mistic „deșertăciunens toate, sîntem deșertăciune..." e scos cu vigoare satirică la iveală necruțător de clar. în numele lui evanghelia spune :

„Nu adunați în viață durerilor comoară.
Comoara voastră-i strînsă în cer și, după
moarte,
Cel ce cunoaște toate vă cheamă și v-omparte...
lubiți-vă ,mai marii și-i ascultați... Veniți
Și-ngenunchiați la tronul aleșilor

smeriți...
Sînteți flămânzi desculții și goii ? Un
sătul
Nu are ce v^așteaptă, pe voi mai
îndestul.

Ui.tați-vă-n văzduhuri cum cele
zburătoare
Nu se-ngrijesc de hrană și-o au
cu-mbelșugare...

Și cine-i înveșmînta pe crini
împărătește ?
Izvoarele și unda lor cine le păzește ?
Răbdați cu bucurie mucenii și chin
Prigoană, nedreptate, batjocură... Amin".
(„Un altul zise")

Poetul „credinței și .tăgadei" iese astfel dintr-o lungă și dramatică încețare interioară, proclamînd victoria rațiunii asupra regatului de umbre, pe care milenii de ignoranță, teamă și minciună le-au adunat în sufletul omului.

centrul atenției generale care înconjoară creația lui Tudor Arghezi pe pragul celui de al nouălea deceniu de viață stă, cum e și firesc, opera poetică. Toate privirile se îndreaptă spre acest îndrăzneț și mîndru pisc, a cărui soartă frămîntată, a cărui înfățișare măreț chinuită și patetic împăcată, cu muchii aspre, cu suișuri ametoare, cu văi adinei, își trădează, chiar și în chinurile dulci și luminoase, cumplita origine vulcanică. Mai curînd idecît marmura, materialul monumentului poetic arghezian este lava și bazaltul, trepidante mereu, mereu fierbinți. Dar fierberile, fuziunile, topirile clocotitoare și neistovite, lăvele ascunse decantate de la o vreme în flacăra din ce în ce mai pură, vin din depărtări. Piscul concentrează și înalță în văzduh, fără ruptură geologică, toate substanțele unui sol întins și omogen în complexitate : ia erupția în nerv a vulcanului arghezian participă, anulînd distanțele, fiecare slovă pe oare a scris-o, și, poate, fiecare cuvînt rostit. Cine cercetează structura profundă a monumentului poetic, descoperă adeseori o linie, o nervură, un cristal, pe care le-a întîlnit și le-a cunoscut, hăt, departe, în șes. Cum au ajuns acolo? Prin libera unitate din adîncuri, prin comunicația directă, în toate sensurile, cu întreaga sa activitate literară și publicistică...

Cu intreruperi absolut neînsemnate, ilustrul nostru maestru trăiește, de mai bine de șaiszeci de ani, literalmente cu condeiul în mînă. Dacă am avea mania americanescă a statisticii, oare exprimă cantitativul, chiar și al muncii literare, în procente, coeficienți, indici și totaluri de litere, cuvinte, rînduri și pagini, (cu încă trei coloane : cerneală consumată, penițe uzate, hîrtie înnegrită), am ajunge la cifre uluitoare. Cu sau fără cifre, cantitatea de scris produsă de Tudor Arghezi este uriașă și, înăuntrul ei, mai ales cantitatea de gazetărie care întrece, cred, pe a oricărui alt scriitor român, atît în dimensiunea absolută cît și în cea relativă. Gazetăria a fost munca lui de fiecare zi, argăția lui de aproape toată viața, silnicită, pînă dincolo de vîrsta de șaiszeci și cincide ani, la stăpîn, la stăpîn de ziar și presă iburgheză, cel-mai mizerabil, și cea mai mizerabilă dintre toate. Ga sub blestemul unei agriculturi care nu cunoaște pauza iernii, o agricultură de tropice, bănuiesc că el ar fi zis, dacă mi-e îngăduit, o agricultură de *tropice mari*, sau : *de tropice și, de ecuator*, (și în fraza lui ar fi fost grozav !), el și-a arat zilnic pogonul de două coloane, totdeauna „în parte”, totdeauna dijmaș pe un latifundiu de hîrtie al „cărui moșier sau „direotor-proprietar” nu se arăta cu anii desculților presei, și nu avea habar cum se ține condeiul pe pagina albă, așa

cum ciocoiul nu avea habar să țină coar-
nele plugului. E adevărat că a fost, o
scurtă clipă dintr-o viață gazetărească de
cinci, șase decenii, stăpânul ogorului său,
un ogor minuscul, o fâșie de pământ cât
palma, echivalentul, pe planul presei,
al acelei amărâte proprietăți țărănești,
atât de redusă încât pentru a o caracteriza
după dimensiuni, economia politică și
statistica, științe prin excelență „exacte”,
i-au căutat măsurătoarea în lumea bas-
melor, pecetluind-o cu denumirea, de
proprietate *pitică*. Acest ogor a fost mi-
eunatul, unicul în istoria presei burgheze,
Bilete de Papagal. Ce n-^a făcut Arghezi
•în acest admirabil mic ziar, cum nu mai
apăruse niciodată altul, „nici la furnici”,
de a cărui neagră scripă matinală copi-
lăria și adolescența generației mele își
va aminti totdeauna ca. de o emoție ne-
măsurată, emoția, care silabisese zilnic,
la vârsta care caută și așteaptă atitea,
mesajul fanteziei libere, al curajului pa-
tetic și isurizător, al mării literaturi, al
poeziei? 'Ce n-a făcut? Aci, în primul
•rând, el a zămislit, din umezeala cernelii
și din fierbințeala plumbului topit, pe
Coco, pasărea enigmatică, înțeleaptă și
ironică, papagalul celebru, geniul tute-
lar al *Biletelor*, preopinental, mandata-
rul și confesorul gazetarului răscolit de
patimi, calcinat de decepții, involburat
de speranțe. Aci a apărut zilnic articolul
său, în oare s-au arătat cu maximum de
libertate posibilă pe atunci (relativa
libertate a omului „stăpân la el acasă”), ex-
tremele talentului său de prozator al
presei, cu sensul distinctiv al tuturor
treptelor și nuanțelor dintre ele, totul
sintetizându-se și definindu-se până la
urmă, într-un produs specific și unic
arghezian, *tableta*, care a îmbogățit ga-
zetăria cu un gen și o specie absolut ne-
cunoscute până atunci, și pe care de
atunci n-a izbutit să le mai cultive și să
le mai producă nimeni. Aci, pe aceste
patru paginuțe, în care abia putea încă-
pea materia unui sfert din pagina ziaru-
lui de format obișnuit, Arghezi a mai
făcut ceva care trebuie neapărat amin-

tit : aci el a știut să deschidă drumul,
presei și literaturii unei serii întregi de
foarte tineri aspiranți și începători, nu
în atmosfera de solemnitate și de ifos a
unui cenaclu, nu în condițiile sectare ale
unei „școli” și ale unui „curent”, și mai
ales nu în condițiile de umilință, dema-
gogie și nepăsare practicate pînă și în
cele mai sordide, mai agramate și mai
efemere redacții ; el, recunoscut pe
atunci, cu scrășnete de minie sau cu to-
rente de elogii, drept cel mai mare poet
al epocii (era la cîțiva ani după apariția
explozivă a *Cuvintelor Potrivite*) el, care
avea în urma sa trei decenii de bătălii
gazetărești purtate cu atîta strălucire și
duritate încît îi atrăsese răta și ura
aproape unanimă a citmuitofilor vre-
mii și îl însinguraseră într-o pozi-
ție de permanent „răspăr” față de
întreaga lume oficială și oficioasă a țării;
el, care n-a lansat niciodată un manifest
poetic și n-a elaborat nici un program
literar ; el a deschis coloanele-pagini ale
Biletelor de Papagal unor necunoscuți a
cărora producție a considerat-o, cu multă
acuitate dar cu tot atîta generozitate,
doveditoare de talent și i-a tratat pe
aceștia la egalitate de epolet, umană și
literară. Geo Bogza, Mihai Beniuc, Aurel
Baranga, Cicerone Theodorescu, Eugen
Jebeleanu, Măria Banuș și alții al căror
nume nu mi se reamintește în acest mo-
ment și-au putut citi cu acea mirare,
plină în aceiași timp de voluptate și de
spaimă, cate nu se poate uita niciodată,
primele semnături în revista lui Tudor
Arghezi și alături de Tudor Arghezi.
Multe a făcut Tudor Arghezi în aceste
Bilete de Papagal, splendidă încercare
solitară de afirmare a unei conștiințe
care lupta pentru libertatea sa, la drept
vorbind, ea însăși destul de nelămurită
în imbolduri și țeluri, fapt care însă nu
scade ci adaogă ia pateticul frămîntării.
•Dar care a fost pînă la urmă soarta
Biletelor în totalitatea activității gazetă-
rești a redactorului lor ? Exact aceea a
proprietății *pitice* țărănești, supusă ero-
ziunii și șocului capitalist burghez, te-

nace și nemilostiv : a căzut, s-a stins, s-a topit. Din fericire roadele unui ogor de presă nu sînt perisabile ca ale unui ogor de pămînt. Ceva durează, și din *Bilete* durează multe, și durează mult. Însă nu despre asta e vorba. Arghezi și-a pierdut ogorul dar a trebuit să-și continue munca și efortarea. Din nou clăcaș, din nou dijmaș, iarăși la stăpîn, în gazete care-i ofereau pâinea pentru a-i exploata celebritatea și a se măguli, a se împăuna cu un nume deosebit de atoacțios în presa burgheză, totdeauna setoasă să-și deghezeze platitudinea congenitală și servilismul absolut cu panașul „independenții” și chiar al rebeliunii. Ah ! care ziar, în istoria presei burgheze, nu s-a numit „independent” ? Cîte n-au purtat „campanii”, cîte n-au ridicat un „steag”, cîte n-au dus, neînfricat, din pură sete de ideal”, o „luptă” ? Asemenea ziare aveau nevoie de condeiul lui Tudor Arghezi, recunoscut, la scara popularității, ca fiind sincer rebel și liber, așa cum aveau nevoie toți negustorii să pună în vitrină un eșantion de mare autenticitate și strălucire pentru atragerea naivilor în du-ghJana cu marfă stătută și falsificată. Cu ce preț anume și-a păstrat Arghezi acel sâmbure de credință, de libertate și de spontaneitate care era în fond întreaga sa poziție de „răspăr”, arătîndu-i tăriile și scânteile în coloanele și redacțiile ziarelor burgheze, - iată o întrebare al cărei dureros, tragic răspuns, numai intuiția fiecăruia îl poate căuta și da. O indicație importantă pot da însă izbucnirile lui împotriva presei burgheze și a slujbașilor ei, izbucniri în care, din punct de vedere verbal, violența pamfletară directă atinge nivelul maxim, chiar din brutalitate. Presa este „*imorală și hîdă la exces*”, iar ziarele „*trei suie șaizeci de zile, cîte incap într-un an*”, „*masacrează idee, inspirație, limbă, construcție și stil*”. Aupra celui care dă profilul său moral acestei presei, „*ziaristul român*”, curge și se prăbușește un șuvoi de negre jerbe imaginative, izvorîte dintr-un fond îndelung constituit și îndelung compr-

mat, de minie, dezgust și sângeroasă ură. Un pamflet intitulat, generic, „*Gazetarul*”, e un act denunțător adresat cititorilor presei burgheze, cînd scrășnit, cînd urlat, cînd cadențat într-un fel de hohot de ris amarnic amestecat cu lacrimi de exasperare. Sentimentul său față de profesiunea căreia slujește, și de acei care în limbaj de convenție curentă trebuiau să se numească „confrăți”, e declarat fără înconjur : „*E/te-aș minți la rîndul meu cînd aș vorbi de patima subit morală a celor ce le instruiesc cu. cîte cincibani pe zi blttle - fără sârbă*”. Presupunând că cititorul acelei presei ar dori să afle organul în care a fost situat „*sufletul omenesc - inimă sau creier*” al gazetarului burghez, Arghezi îl îndeamnă astfel : „*pipăie și vei afla - și de preferință vei pipăi cu piciorul*”. Pentru a pregăti terenul psihologic și moral al cititorului, Arghezi procedează după toate regulile unei retorici clasice, dezlănțuind un torent de întrebări terifiante, și din ce în ce mai terifiante, prin simplul adaos al nuanței, la începuturile oarecum identice ale interogațiilor, provocând astfel așteptarea de spaimă gătită a unui răspuns îngrozitor : „*Te-ai întrebat, omule cititor, tu care te hrănești de trei ori pe zi cu carne și de cîteva ori. cu hîrtie mînjită, trecută prin sufletul lui. ce-i ziaristul și ce este nefericitul tău Ziar ? Știi tu cine fabrică foaia care îți dă iluzia să crezi că ai colaborat la d'msa și tu, onor pasager de pe tramvai și consumatorul ilfiui salariu de funcționar de stal ? Știi tu cine te judecă și. cine te măgulește, cînd în „opinia publică” inexistentă îți foxe loc șl ție, cu pălăria ta, cu neamurile tale și cu gentila-ți naivitate de sublim gură-cască ? Cine îți' dă îndreptare, cine povață, cine te încălzește și te minte ?*” Totul și orice, în ordinea surprizei sinistre, poate fi cuprins în acest șir de întrebări, din care nu lipsește, de altfel, și o ușoară zgîlțitură, e drept amicală, chiar pentru „omul cititor”, a cărui pasivitate și „gentilă naivitate”, Arghezi a deplîns-o adeseori, fără

însă a ordona și preciza o viziune cam globală, și ea însăși cam confuză, a publicului și a confuziei sale întrucît nu a diferențiat pe forțe sociale conținutul unor moțiuni atît de vagi ca *public, opinia publică, cititori*, sentimentul său a purtat întotdeauna pecetea unor svicniri contradictorii și prezintă, cu toate că forța de instinct e foarte sigură, o divergență și o diversificare în propriul său conținut, care, pe măsură ce sentimentul se dezvoltă, îl risipește și-i răpește din vigoare. Aceasta, însă, e o paranteză.

Ei bine, „cine” ? Cine e ziaristul ? E „*porcul molău al tresei*”, „*pezevengbiul vetust*”, „*fîița întru tot scîrnăvă și pestilențială*” care pune „*laba*” pe condei. Citindu-i „*scriptura de cele mai multe ori neiscălkă, lipsită de culoare și cardeter ori mizera și degenerată*”, publicul e „*escrocat în speranță*”, „*escrocat. în bună credință*”, și devine „*victima pe vecie a tuturor celor care se vîndi într-o parte ca să te aștî și în cealaltă ca să te adoarmă*”. În convorbirea aceasta, interlocutorul tău general și nevăzut va afla că ziaristii sînt „*bandiții sufletului tău*”, și îl va auzi cerîndu-i să refuze „*ideile ce-ți vin rumegate gata cu balele atîtor vite scelerate*”, și să-și refacă, pe planul gîndirii, „*o virginitate terfelită în redacții*”. Presa burgheză e încarnată în făptura „*gazetarului de drumul mare*”, care operează banditește în somnul moral al cititorilor, cu rezultate depline : „*tejgheaua se umple, bancnotele se strecoară, buzunarele s-au umflat*”

Natural că aci e vorba de o descărcare de minie, în explozia căreia toate epitele sînt egalizate la nivelul exasperării, și aproape sinonime din punctul de vedere al conținutului, la care informația, de pildă, că ziaristii sînt „*spărgători și scunsari ai sufletului*” celui ce le citește proza, nu pare să mai adaoge nimic în folosul îmbogățirii articolului, oricît de surprinzătoare ar fi combinația de epitete și metafore. Dar e numai o aparentă, o părere. Aci epitetele îmbogățesc tocmai prin repetare, prin relativa sino-

nimie, prin aparenta monotonie. El *trebuie* să fie oarecum repetat, înmulțit în egalitate și similitudine, pentru că sentimentul care trebuie comunicat e nu numai de o intensitate extraordinară, dar și de un *volum*, de o *greutate* imensă, și, în ambele direcții, compact, unitar. Un fir de grîu, un bob de grîu, nu dau ideea de *grîu* : pe aceasta o dau mormanele imense de la treerătoarele, sau pogoanele, holdele întinse de spice. E o problemă de cantitate, firească într-o stare psihologică ide minie exasperată, care se exprimă pînă la epuizare, la nivelul maxim, și necesară pentru a crea convingerea unui sentiment puternic și întins, rezultat diritr-o observație și experiență îndelungată, și provocată de un fenomen vast și important, care ou se poate cîntări și măsura decît în numere cu multe cifre, cu mulți zero.

Aceasta, pentru că s-a vorbit mult, foarte mult, și pentru că ani de zile, în trecut, s-a încercat de către cercurile intelectualității și presei burgheze, să se acrediteze ideea unui Arghezi exagerat, subiectiv, care satisface, prin torente de violență rancunele unui temperament impulsiv, fără preocupare de concordanță cu dimensiunile adevărului real, obiectiv. (De altfel se va vedea că tonul de violență, hai să-i zicem injurioasă, nu e de loc caracteristic și obișnuit gazetăriei argheziene : polemica *ad hominem*, asaltul asupra unui individ anumit, sînt destul de rare în continuitatea zilnică a luptei sale gazetărești. Ideea, însă, a acestui articol de demascare a gazebarului este alta, și ea se referă la așa-zisa „libertate a presei” cu care se împăuna grozav regimul falsei democrații constituționale burghezo-moșierești. Arghezi arată anume „omului cititor” că toată infamia slujbaşului rezulta, ca un fruct perfect, din rădăcina de infamie a slujbei acestui regim de presă congenital sclavă, inevitabil mincinoasă și necinstită, fatal dușmană oricărei necesități și impulsioni de progres, dreptate, frumusețe. Zguduindu-1, cu o dragoste amestecată

cu amărăciune, pe cetăţeanul cititor de presă, pe „sublimul gură-cască”, înghiţitor pasiv şi infinit al otrăvii distilate atit de grosolan în *„cinci bani hîrtie pe zi”*, el îi cere să se smulgă de sub *„dogma libertăţii de presă”* şi să descopere adevărul ce se ascunde *„sub această tri-vială etichetă”*. Nimic nu e mai patetic în acest articol - asupra căruia am întir-ziat pentru că în el se dezvăluie esenţa întregii poziţii şi întregii drame a lui Arghezi în sinul gazetăriei burgheze - decît sentimentul cu care acest om apără pe cititor, şi se apără pe sine însuşi, împotriva unei situaţii descoperită prin experienţe ce nu e greu a fi bănuite cit de dureroase au fost, despărţindu-se cu un curaj bărbătesc de adevărat luptător, de impostura breslei şi profesiei sale oficiale, cu ale cărei mijloace exterioare (*„cerneala cu care au scris şi dînşii”*) el îşi va urma totuşi o chemare proprie. Înlăntuirea presei de regimul exploatării capitaliste prin chiar mecanismul acestei exploatări, sub forma „libertăţii absolute” (toate libertăţile însorise în constituţia burgheză erau „absolute” şi „garantate”), iată cauza, mai rar presimţită, mai confuz întrezărită de Arghezi, ale cărei efecte directe, însă, el le-a simţit şi le-a urit ca nimeni altul. Pe terenul acestei minciuni, se nasc *„mlaştinile de untură din care iese broasca vărcată şi ostenită-n piele a presei romîneşti.”*

Soluţia la care ajunge Arghezi este, chiar venind de la el, cu totul neaşteptată. El îi propune cititorului, nici mai mult, nici mai puţin decît să se „dezintoxice” de drogul tipărit pe care-l înghite zilnic, îi propune, adică, greva lecturii, boicotarea, refuzul ziarelor : ceea ce înseamnă, pur şi simplu, desfiinţarea, presei. E naiv, e paradoxal, e cabotin ? O nu, e cu siguranţă sublim, sublim în naivitatea soluţiei de desperare, cînd indignarea, furia, devenite insuportabile, îl pot mina pe om spre autodistrugere. Nu cred să fi existat vreodată un gazetar, în România sau în oricare altă ţară, şi în toată istoria presei, care să fi cerut des-

fiinţarea presei. Arghezi, gazetar pătimaş, gazetar născut, a făcut-o...

Acestea le scria Arghezi în anul 1915. Poate că o stare de asemenea desgust şi dispreţ a fost justificată de un anume stadiu de primitivitate a presei, corespunzător stadiului de dezvoltare a societăţii feudalo-burgheze, cu moravurile încă foarte orientale, cu democraţie incipientă, cu nivel cultural foarte scăzut. Au trecut însă anii, s-au produs evenimente capitale, s-au succedat generaţiile : ceva se va fi schimbat, ceva va fi primit (măcar în parte atmosfera, se va fi ameliorat cit de cît şi situaţia presei şi situaţia gazetarului, aducând după sine posibilitatea, dacă nu a unei împăcări în colaborare, cel puţin a unei convieţuirii fără ură, mânie şi dispreţ. Iată cum vede Arghezi presa românească după treizeci de ani de la articolul mai sus citat, în 1943, definind, în treacăt, „un mare ziar de credinţe, de atitudine şi convingeri”, şi trebuie înţeles nu „un” ci toate ziarele : *„Se ştie ce-i un mare ziar de atar! esenţe : are douăsprezece pagini : patru pentru credinţă, patru pentru atitudine şi patru pentru convingeri, între care mai intră şi cită niţică publicitate, animată de credinţe, de atitudini şi de convingeri. Atitudinea e adeseori mai ales „romtnească” : se recomandă cea mai bună şampanie produsă în ţară. Preţul sticlei e de o mie de lei, şi atitudinea, vreau să zic publicitatea, costă, de pildă, cinci mii de lei pentru o singură dată. La un abonament se face rabat. Sînt şi ziare de atitudine în patru pagini, cu alte tarife. In defînitiv nu-i nici o incompatibilitate : atitudinea e la inimă şi ‘tariful în mină : dualitatea ^necesară, suflet şi trup. Numai rareori se inversează formula : se vede convingerea şi nu se vede tariful Chestii de administraţie S.A.”* în acelaş an. *„Gazetarii erau nişte valefi ai unoi stăpîni, neturburaţi în siesta lor de crocodili de nici o îngrijorare, iar ziarele nu erau ale cititorilor fără alt stăpîn decît ei, nici diriguite de către un camarad, pasionat de opera lui, de o cinste profe-*

sională și a judecății mai presus de atestate și elogii." în acelaș an „*Lae Chiorul*” și „*Domnul Polemist*”, care ar trebui citate integral pentru ca cititorul de azi isă cunoască,* așa cum cititorul de atunci a recunoscut pe Pamfil Șeicaru, fructul, ciuperca și idolul cel mai desăvârșit al presei burgheze, descris strict realist, așa cum era campionul doctrineilor politice, filozofice și literare naționalist-sovine și făscistoide : mincinos, lacom, crud, șantajist, demagog, agramat și urlător, și descris și fizic, în stilul fantasticei caricaturi arghiezene, de o exactitate absolută, adică de o urîtenie grețoasă și înspăimântătoare, egală aproape cu hidoșenia morală și perfect turnată pe ea. Ziariștii anului 1943, ultimul în care Arghezi a mai putut scrie înainte de eliberare, sînt direct implicați în categoria „năpârcilor” cărora Arghezi le prevestește chiar atunci sfîrșitul, regimul presei burgheze fiind sugerat în alt articol dintre cele două războaie, astfel : „*Critica este urmată de represiune și gîndul slobod e pedepsit cu întemnițare. îndată ce condeiul se deplasează din presa care cîntă în presa care geme, apare procurorul. De ce n-ai mîngîiat scroafa și n-ai sărutat-o pe fițe, de ce n-ai lins-o între unghii ?* Critică - temniță ! într-adevăr, chiar în acel an 1943, Arghezi avea să fie arestat din ordinul lui Antonescu, pentru că-l scuipase în frunte pe regele acestuia, nu pe Mihai I, ci pe von Killinger.

Iată deci și imaginea presei burgheze, și poziția lui Arghezi în sânul presei burgheze, în cele două mari etape ale Romîniei în care ei'și-a practicat profesiunea, și în momentul Ide început, de mijloc și de înaintată vechime a experienței sale profesionale. Trebuie înțeles, trebuie simțit în tonul de amărăciune, cînd exasperată, cînd batjocoritoare, care îmbracă într-o aură psihologică foarte distinctă opinia lui despre presa burgheză, cit de cumplită trebuie să fi fost însingurarea din ce în ce mai accentuată rezultată din poziția, din ce în ce mai re-

fractară, a acestui om în cadrul „profeșiunii și al breslei sale. Aci a început desigur să se închege, ca o reacțiune perfidă, imaginea unui. Arghezi „singur și pieziș”, a unui Arghezi totdeauna „în răspăr”. Cuvintele sînt ale lui, înțelesurile nu ale lui și ale acelora care au întrezărit, niai Ide vreme sau mai târziu, tragicul lor conținut, ci ale acelora care au vrut să se apere pe ei de acest spin intrat adînc în voluptățile presei burgheze. Dar greu a fost, cumplit a fost, căci nimic nu poate fi mai greu și mai cumplit decît lupta dusă în singurătate. Această singurătate, marea dramă a întregii opere argheziene, a depășit cu mult cadrul profesional, și asupra ei trebuie să se oprească oricine cercetează deopotrivă poema sau articolul zilnic. Deocamdată am vrut să evocăm și să explicăm poziția lui Arghezi în presa burgheză și față de ea. Presa a fost marea lui înrobire, lanțul lui, și dacă n-ar exista satisfacția superioară pe care el a știut s-o extragă, ca un mare filozof al vieții, din decepțiile și chinurile profesiunii zilnice, ar fi numit-o, fără ezitare, ocna lui.

*

Se procedează, cînd e vorba de opera gazetărească a lui Tudor Arghezi, la o separație arbitrară, «provocată inert ide accepția cea mai facilă și mai curentă a termenului pamflet. Se consideră a fi gazetăresc, specific gazetăresc, pamfletul, în înțelesul de critică violentă, de mare agresiune verbală, de negație și distrugere. Se reține, deci, pentru gazetărie, această parte anume a scrisului său cotidian. Restul e lăsat operei literare, e considerat a face parte integrantă din ea, fără însă a fi Idefinit, sau a i se da măcar o titulatură. La aceasta a contribuit deopotrivă și faptul că în mentalitatea burgheză misiunea și funcțiunea gazetarului este mai ales polemică, nu în sensul doctrinar și critic, ci în acela demagogic și calomnios, de detractare și bătălie simulată : acesta e modul presei burgheze de a mima libertatea și independența, pe un fond de permanentă

aservire la coman.danient-I.II clasei plăti-
toare și exploatatoare. Argliezi - tempe-
rament autentic de luptător, dar nu spe-
cialmente polemic - a pătruns foarte
bine caracterul acestor rățoieli de teatru
și bilei, cu zăngănitul lor ide tinichea
făcut să impresioneze pe naivi, și a ales
să le definească, într-o formulă tipic
pamifletăresc-argheziană, tocmai articolul
intitulat „Apă și făină”, articol în care
substanța și combinația specifică a uni-
versului burghez „se arată a fi amestecul
șubred și flasc al apei cu făina, stăpâni-
rea burgheziei numindu-se „imperiu de
cocă”, iar România burgheză „Spritz-
iand”, țara compromisului fundamental
și a alterărilor fără leac. Dar iată for-
mula bățăliilor de presă burgheză :
**„Lectorul se împacă foarte bite și cu o
agresivitate care-i în fond o mîngiere
profundă, căci nu mai lingi o mină pe
dinafară ci un abdomen pe dinlăuntru.”**

Critica literară a epocii în care scrisul
gazetăresc al lui Argliezi a început a fi
considerat ca un fenomen aparte și de
mare amploare, a încercat să justifice și
să promulge teoretic această opinie care
era a celei mai rudimentare concepții
despre gazetărie. Eugen Lovinescu, de
pildă, omul cu cea mai șovăielnică opi-
nie față de Argliezi, a considerat activi-
tatea ziaristică a acestuia drept un act
impur, ale cărui rezultate terestre și te-
lurice erau de natură să influențeze în
modul cel mai dăunător opera poetică, și
care nu puteau fi privite decît cu oroare
de un fin paznic estetic al poeziei.
N. Iorga, omul, poate, „cu cea mai hota-
cîtă și mai consecventă opinie despre
Arghezi - hotărîtă și consecventă în
opac, absurd și chiar în ridicol - judeca
absolut dimpotrivă. El asimila poezia cu
articolul ide ziar, contestîndu-le însă am-
belor dreptul de cetate în literatură. De
fapt, opinia aceasta, când nu era înteme-
iată pe rea credință flagrantă, venea și
ea din vechi inerții, care se întilneau însă
cu celelalte pentru „a-l separa pe poet
de gazetar și pentru a reduce opera ga-
zetărescă la pamflet. Până cînd o nouă

generație de cititori și critici avea să
simtă și să înțeleagă ceea ce avea să
afirme G. Călinescu tocmai prin 1959, și
anume că „Arghezi coboară cu toate ari-
pile poeziei în cronică”, s-a constituit
imaginea îndărătnică a lui Arghezi-gaze-
tar, și a gazetarului exclusiv pamfletar.
Fapt care explică, de altfel, cealaltă ob-
servație a lui G. Călinescu, anume că
pînă în momentul apariției „Cuvintelor
potrivite”, Arghezi era foarte cunoscut
ca pamfletar dar aproape necunoscut ca
poet, și că pamfletului său nu i se recu-
noștea nici o afinitate cu fenomenul lite-
rar.

Realitatea este, cred, următoarea. Ga-
zetărescă este toată activitatea publicis-
tică a lui Arghezi, în sensul unei cores-
pondențe directe între caracterul ei pe-
riodic și detaliul curgător al vieții zil-
nice. Toată activitatea sa gazetărescă
este prin excelență poetică, în sensul că
utilizează în mod absolut transfigurarea
și imaginea poetică, viziunea plastică,
simbolul, și mai ales în sensul că mijlo-
cul său principal de convingere este emo-
ția neașteptată și intensă pe care o pro-
voacă cititorului. în sfîrșit, separarea
pamfletului în înțelesul acordat mai sus,
de rest, este nu numai convențională și
falsă, ci dăunătoare chiar pentru pamflet,
care nu poate fi înțeles în semnificațiile
lui generale decît în permanentă alter-
nare cu articolele, cum să le zicem, ne-
pamfletare. Un Arghezi, poet prin ver-
suri, nu e complet - un Arghezi, gaze-
tar numai prin pamflete, nu există...

De aceea, cred că pentru gazetăria ar-
gheziană expresia caracteristică și cuprin-
zătoare nu este pamfletul, după cum nu
este nici cealaltă categorie, a articolelor
de mare luminozitate și echilibru al sim-
țirii, de privire calmă, proaspătă și mie-
ori chiar infantilă, ide suavități și seni-
nătăți filozofice, articole cu un caracter
pronunțat poetic. De cele mai multe
ori, ambele tendințe «înt cuprinse într-un
singur articol scris pe dimensiunea **Bile-
telor de Pagagal**, și l-aș considera mare
vrăjitor pe acela care ar putea să spună

nu numai din ce categorie face parte acest articol - pamflet sau poem, sau altceva? - dar măcar când anume, la ce prag, an ce moment, prin ce modificare de viziune, de imagine, de stil, pamfletul alunecă în poem, sau, dimpotrivă, poemul începe să se transforme în pamflet (iată pilde: „Adversarii”, „Naivitatea”, „Lupta cu taurii”, luate, toate, la marea viteză, numai din articolele propriu zise cuprinse în culegerea „*Pagini din trecut*”). Aceeași problemă se pune, de altfel, și pentru volumele de proză, *Icoane de lemn* sau *Poarta neagră*, foarte ușor fragmentabile în piese de dimensiunea articolului, sau pentru romane ca *Lina* și *Cimitirul Buna Vestire*, în care alternarea de la o categorie la alta e neîncetată, aproape excluzând epica.

Caracteristică și cuprinzătoare, concludentă pentru forma literară ca și pentru fondul de idei, în gazetăria argheziană este tocmai coexistența, determinarea celor două categorii într-o formulă care-i aparține, și care se numește *tableta*, creația lui specifică și admirabilă.

Cititorul trebuie să privească astfel opera lui gazetărească, în spiritul tabletei, - care este poem, pamflet, satiră, psihologie, cronică și multe altele - și să nu uite acest spirit nici atunci când articolul îi apare construit pe o singură latură, dominant pe o singură notă. Tableta și spiritul tabletei exprimă bogata diversitate, contradicțiile numeroase și de atâtea ori dureroase ale întregii sale opere, psihologia lui vulcanică și filozofică, conștiința lui ciudată, labilă, plină de elanuri dar și de rezistențe, de căutări și de convingeri inebriabile.

Dar *Poarta neagră* și *Icoane de lemn*? Sint tot niște tablete, voluminoase pe o singură temă, faguri, mozaicuri de tablete care desenează, în culori, o mare frescă sau un portret gigantic...

*

Acum, ne putem referi fără îndoială și la „pamflete”, adică la acele pagini

de critică violentă, neagră, distructivă și omoritoare, datorită cărora s-a încheiat prima celebritate a poetului și prima lui imagine.

E destul de cunoscută astăzi, după ce a fost, în trecut, judecată cu cea mai rea credință, diagrama întortochiată, divergentă și confuză a evoluției ideologice a lui Tudor Arghezi, și se știe că ea s-a oglindit acut în activitatea lui gazetărească risipită pe parcursul atitor decenii. Nu încapă îndoială că sursa primă a tuturor credințelor și ideilor pentru care a militat, se află în trecerea lui prin cercurile și redacțiile socialiste, cam între anii 1910-1914, pregătită, printr-o mulțime de împrejurări și căutări încurcate, și, desigur, și prin anteriorul său exil voluntar elvețian, în timpul căruia avusese posibilitatea unei informații mai directe și a unui contact mult mai liber, dacă nu mai strâns, cu atmosfera progresistă și chiar cu organizațiile socialiste ale unei democrații occidentale. Acestei treceri destul de fugare prin socialism, și colaborării la unele ziare și reviste socialiste sau socializante, Arghezi îi datorește nu înarmarea cu o concepție științifică și cu o învățătură revoluționară apte să-l ghideze ferm de-a lungul și de-a latul unei realități plină de ostilitate față de idealurile poporului și ale clasei muncitoare concepția științifică avea să și-o apropie abia după vreo patruzeci de ani, în epoca noastră. Dar îi datorește tot ce e mai bun și mai adevărat și în ceea ce s-ar putea numi *starea, de conștiință* sau *starea de spirit argheziană*, care este o realitate foarte vie, foarte caracteristică și foarte singulară în peisajul intelectualității burgheze din primele patru, cinci decenii ale secolului. Vie, caracteristică, ușor de identificat prin contactul sensibilității, - dar greu de definit. Aș spune că în conținutul, în conturul și în dinamica ei, se caracterizează prin setea de dreptate, prin iubirea celor exploatați și suferinzi, prin ura față de exploatare, parazitism, trândăvie, viciu și imoralitate, combinate și modelate, la tensiunea unei

individualități de sensibilitate acută, se-
toasă de • absolut, vizionară, înclinată
temperamental spre luptă, emoționată în
mod egal față de detaliu ca și față de
ansamblu, de secundar ca și de princi-
pal, capabilă de contrastul imens, pră-
păstios, rezultat din sinceritatea nestăpă-
nită și convingerile arzătoare surprinse
de nesiguranța ideilor și de succesiunea
consecutivă a erorilor, și, în sfârșit, în
setea de afirmare a unei personalități ex-
cepționale, în încrederea naivă dar orbi-
toare în puterile intelectului, ale cul-
turii ca har diferențial, și ou sentimentul
intim de răspundere față de toți și față
de sine, care obligă la participare per-
manentă și la o intoleranță sublimă ;
și totul, avînd supapa de exprimare a
unui talent vulcanic, cum vremea noastră
nu a cunoscut altul. Toate acestea des-
chid desigur Idrumul influențelor celor
mai contradictorii, al iluziilor celor mai
inconsistente și al erorilor, ca și al de-
cepțiilor celor mai felurite. Dar toate
acestea dau o conștiință dramatică, în
permanentă ebulițiune, în permanent ex-
taz sau în permanentă negație, al cărei
foc s-a simțit în atmosfera noastră inte-
lectuală, politică și artistică, timp de șai-
zece de ani. Ceea ce s-a numit „arghe-
zLsm-ul" a fost înțeles de spiritele înguste
sau mediocre ca o simplă imitație ver-
bală, zadarnică totdeauna. Oamenii mai
au priceput că **arghezismul** e un fenomen
moral, o stare de spirit, pe care numai
intensitatea ei și un mare talent-ii pot
da o formă consistentă și consecventă,
cu botul vagul ei fundamental (vag, care
de altfel trebuie considerat, poate, cauza
fundamentală a **argheziismului** sau a **stă-
rii, de spirit argheziană**).

Există, desigur, o imensă cantitate de
pamflete, în înțelesul de mai sus, scrise
de Arghezi Ide-a lungul carierei sale ga-
zetărești, mai ales în preajma eliberării,
mai exact pînă în 1943 când, din cauza
tocmai a unui pamflet ou largă semnifi-
cație politică antihitleristă și antirăzboi-
nică și cu o rezonanță populară uriașă,
poetul a luat pentru a doua oară drumul

pușcării. E însă de remarcat un fapt :
producția gazetărească nu este absolut
egală din punct de vedere cantitativ,
de-a lungul întregii activități de presă.
Dominantă în primii aproape douăzeci
de ani, ea scade începînd de prin 1920,
o dată cu apariția **Biletelor de Papagal**,
cînd se constituie, în plină maturitate
scriitoricească a poetului **tableta**, în ca-
drul căreia alternează cu articolul
poematic și liric-filozofic sau se conto-
pește din ce în ce mai mult cu acesta ;
această fază durează și ea vreo cincispre-
zece ani, pînă în anii războiului, cînd
cantitatea de pamflet crește din nou ver-
tiginos, justificată de dorința poetului
de a-și exprima cît mai direct și mai ales
posibil ideile și sentimentele antihitle-
riste, antifasciste și anti-războinice. În
anii puterii populare și ai construirii so-
cialismului, Arghezi a scris mult mai
puțin pamflet. Poetul identificat tot mai
mult cu poporul constructor al socialis-
mului, cu noua societate a oamenilor
muncii, cu cultura ei, cu atmosfera ei
morală, nu se mai simte în aceiași mă-
sură stimulat să recurgă la pamflet. E o
armă pe care nu mai trebuie să o întreb-
bunțeze ca în regimul burghez la bot
pasul. Totuși, din cînd în cînd, cu mâna
netremurată a vechiului luptător, el se
întoarce la această veche armă pentru a
se război împotriva dușmanilor de de-
parte ai patriei, a iresponsabililor politiciii
imperialiste, a ațăătorilor la război ;
atunci ea se arată la fel de ageră, luptă-
torul la fel de cumplit. în perioada
actuală ; poetul se aseamănă foarte mult
cu făt-ifrumosul din poema sa „La
treabă" : gospodărește, e absorbit de
munca pașnică, de construcție.

Bun. Dar ne rămîn ceilalți treizeci și
mai bine Ide ani, în care Arghezi a ridi-
cat pamfletul românesc pe o treaptă de
adîncime a conținutului și de strălucire
a formei la a cărei înălțime nimeni ti-a
mai ajuns. Realizare care nu era de loc
ușoară și înnoire care echivalează direct
pe aceea produsă de el în poezie. Presa
și literatura română au cultivat și dezvoltat

tat pamfletul într-un mod extraordinar. O tradiție pamfletărească s-a născut, poate, o dată cu cronicarii, și G. Călinescu a remarcat cu multă ascuțime tonul pamfletăresc cuprins în opera multor scriitori și oratori clasici, de pildă a lui Antini Ivireanul, și o anumită permanență a acestui spirit care izbucnește în epoca modernă când și când, de pildă în poezia lui Arghezi sub forma predilectiei pentru (blesteme. Fără a porni însă chiar de la aceste îndepărtate origini, fapt este că încă de la jumătatea veacului al XIX-lea, când presa română se poate considera înjghebată, pamfletul s-a dezvoltat în condițiuni uluitoare. În ultimele decenii ale secolului, noi aveam un gigantic gazetar și pamflet de idei, de critic la un înalt nivel teoretic și la cea mai aprinsă scânteie a vieții, pe Mihail Eminescu. Nu era singurul. În aceeași perioadă, Caragiale crea pamfletul satiric, iar în primele publicații socialiste și socializante apărea pamfletul ideologic, de aplicație a unei concepții generale științifice asupra societății. Când Arghezi își „făcea” primele sale arme gazetărești-litaraie, presa democrată era dominată de numele unor polemisti și pamfletari de mare valoare și prestigiu. Miile, Bacalbașa, Coșbuic, Vlahuță, Macedonski, Delavrancea practicau presa și se încercau, cu rezultate diferite în pamflet. În chiar generația și seria sa, N. D. Cocea își formase un nume pamfletăresc recunoscut și temut.

Așadar, pamfletul românesc, cel autentic, ce! care se putea mândri a fi slujit sub steagul progresului și al dragostei de popor, nu era de loc un teren virgin și unele piscuri ale sale sclipeau foarte sus. Nu era lucru ușor nici să-l renovezi, nici să-l faci să avanseze pe drumul unei dezvoltări mereu ascendente, nici să-l domini. Arghezi a pus și în această direcție pecetea unei forțe și a unei originalități geniale, care a făcut, întocmai ca în poezie, să comunice direct și de la egal la egal numai cu Eminescu.

Să încercăm să vedem : cum, și prin ce mijloace ?

‘Ceea ce frapează astăzi pe cel ce privește cît de cît în ansamblu pamfletul arghezian, este categorica și constanta sa poziție de generalizare. Spre surprinderea omului care acceptă noțiunea de pamfletar și pamflet în accepția burgheză, atacurile lui Arghezi la cazul individual și la faptul concret, limitat, sînt foarte rare. Desigur că formulările lui atît de neobișnuite, capacitatea lui de a trata un subiect prin contopirea cea mai strînsă a pateticului cu caricaturalul, și mai ales violența necruțătoare, au stîrnit, la vremea respectivă, un imens interes de scandal, și în consecință, de notorietate, în jurul mai ales al unor asemenea pamflete portretistice : în burghezie și în presa burgheză, interesul și pasiunea merg spre particular, nu spre general, spre persoană și nu spre idee. Pamfletul arghezian urmează drumul opus, păstrîndu-se mai totdeauna în sfera generalului, coborînd foarte rar, subliniez : foarte rar, spre persoană. Dacă scrie, de pildă, în 1928, faimosul articol intitulat „Plîngerăa lui Oscar pe ruine”, aceasta, se întîmplă numai după și în timp ce, ani și ani Ide zile el a dus campanii teribile împotriva magistraturii în general, a justiției de clasă în general (Pentru cei care nu cunosc substratul acestui articol de pură minuție pamfletară, scris cu o rezonanță și o capacitate de sugestie extraordinară, pe un singur ton, pentru o singură trăsătură, a individului atacat, pe trăsătura lăcomiei de bani, exact ca „aria pe coarda de sol” a lui Băcii, amintim că acest „Oscar” era pronumele ciudat și comic al numelui mare de Nieulescu, Oscar Nieulescu fiind Primul Președinte al înaltei Curți de Casație, deci cel mai înalt magistrat al statului burghez ; uzînd de această măreață calitate, el a presat în modul cel mai nerușinat și cel mai cinic asupra Primăriei Capitalei, care hotărîse exproprierea casei sale pentru alinierea Bulevardului Colței, obținînd un preț fabulos și creșeîndu-și astfel averea

din banul public al câinii cel mai vigi- lent paznic s-ar fi căzut să fie). în întreaga sa carte intitulată „Poarta Neagră”, cel mai crud și mai adine rechizitoriu literar dresat justiției, magistraturii și regimului penaj și penitenciar al României fourghezo-moșierești, JIU se pomenesc prea multe mume, indivizii deseori fiind astfel prezentați încît să-și desemneze, în general, profesiunea și funcțiunea socială. „Plângerea lui Osear pe ruine” nu este un atac împotriva unui individ care s-a făcut vinovat de o faptă reprobabilă: este un simplu exemplu concret, în treacăt, țîșnit din realitatea zilnică, al unei viziuni, al unei imagini generale a unui fenomen social. Același lucru, de pildă, despre articolele mai sus pomenite, privitoare la hidosul și de sinistră memorie Pamfil Șeicaru. Desigur că senzația produsă într-o lume terorizată de cenzura fascismului antonescian al cărui campion de presă era „Lae Chiorul”, satisfacția dată urii și disprețului general care îl înconjură pe acest individ, au provocat reliefaarea pamfletului cu adresă personală și încadrarea lui în memorie. Dar un astfel de articol nu era decît verificarea, prin caz individual, a zecilor de articole și a nenumăratelor considerații argheziene despre imaginea generală a presei burgheze, despre care am vorbit, de altfel, pe la începuturile acestor pagini. Nu, pe Arghezi îl interesează fenomenul, nu individul, ideea generală, nu cazul de speță și de accident.

în mici o direcție, această-poziție fundamentală a lui Arghezi nu apare mai clar decît în combaterea moșierimii romine dinaintea primului război mondial, în demascarea și biciuirea căreia el, intrat în presă curând după răscoalele din 1907, a scris nenumărate articole arzătoare de ură și dezgust, sentimente și material din care, după aproape patruzeci de ani avea să se înalțe „1907”. Spre deosebire, aproape paradoxal de poem, unde nevoia poetică de individualizare a

dat naștere lui „Comu Aiecu”, „Duduii”, „Cucoanei Mari” etc, în pamflet nu există mici un nume, mici referirea la o lege, la o măsură oarecare din cele care fac obișnuitul material de comentare al ziaristului. Nimic, decît un personaj sintetic, cu semnificație generală de clasă, denumit „boierul”. Dar, în schimb, cît material de viață în detaliul zugrăvirii demascatoare. Iată pretenția ciocoimii la superioritate morală și socială: *„Boierul e o ființă sacră. Observați cum este croit, cu eleganță. El n-are decît cinci degete la un picior și picioarele lui au miros de lavandă. Cînd scuipă, el face perle. Cînd strănută, cîtită: boierul adevărat, ca și boierul parvenit, care tot boier adevărat este, căci nu se poate boier. neadevărat, are în nas o vioară. Cînd își suflă nasul, izvorăște miere muzicală. Nădușeala lui e eau. de Colog?ie - pardon I eau de Belgique.... Boierul pute frumos. Boierul e cerul. Boierul e floarea. Boierul e seînteia, e ideea, e geniul. Mă rog e boierul”.*

Acest articol e scris în 1915, și data nu e deloc lipsită de semnificație. Este momentul agitației politice extreme din timpul -celor doi ani de neutralitate care au precedat intrarea României în primul război mondial, cînd ambele tabere imperialiste făceau eforturi pentru a o atrage în banda lor. Valeții respectivi din clasele conducătoare, moșierimea și burghezia, căutau să-și servească stăpînul, practicînd -hipnoza național^șovină, natural în numele „idealului străbun”, al „tradiției strămoșești”. Arghezi însuși era departe de -a avea o poziție justă în această problemă.

Incît denunțarea, în generalitate de clasă, în portret sintetic, a ciocoimii latifundiare, capătă, în acel moment deosebit de grav, o semnificație și o valoare care depășeau cu mult, sau mai bine zis se despărteau cu totul de țelurile și de perspectivele presei burgheze, care se incurcau, rău intenționat și proteste, în domnul cutare, în grupul lui cutare, în programul partidului cutare...

Privirea de ansamblu pe care o aruncă Arghezi asupra acestei, lumi îi dezvăluie numai „*varietatea balamucului public străbătută de zig-zagul asasin al ?narii. dezorientări și demoralizări sociale*”. În fața ei, e rind pe rind indignat, îngrozit, dezgustat, mânios, cu acumularea tuturor acestor stări în adinea presiunii morale care îl fac să izbucnească în atacuri enorme, îmbrăcate în cele mai variate forme, de la invectiva brutală, directă, la ironia alegorică și la marile, întunecatele viziuni infernale.

Dar, deocamdată, aceasta îi îngăduie o privire unitară, de sus, a fenomenului și îl scutește să se împiedice în iluzia accidentalului și în accidentul iluziei. În sensul acesta, trăsătura principală și cea mai fecundă a pamfletului arghezian, este aceea de a fi un pamflet de idei, în ciuda structurii sale pur poetice, și așa spune, aproape, un pamflet de sistem. Aproape nici o excepție, nici o mască, apărută eventual pe orbita clasei stăpînitoare nu-l ademenesc și nu-l seduc. El cunoaște ansamblul, și nu se lasă abătut, - nu numai în judecată, dar și în observație - de aproximațiile efemere. Este clară că, unită cu propriile sale intuiții, această pătrundere este cel mai bun și mai durabil, ecou al contactului său din tinerețe cu socialismul.

O directă consecință a viziunii de ansamblu a decrepitei, ticăloasei și condamnatei ordini burghezo-rnoșierești, este aria colosală a atacului. Depășind din prima clipă naivitatea și îngustimea amănuntului, el a putut parcurge pe maluri, sau prin străfunduri, în orice caz pe categorii vaste, întreg, sau aproape întreg peisajul social, cu rezultate pe care numai presa socialistă le-a putut obține în acea vreme. Una e să denunți, să „înjuri” un popă, fie el și episcop sau mitropolit, un magistrat, fie el și „înalt”, cum se zicea pe atunci, sau un deputat, fie el și șef de partid, și alta e să cuprinzi în atacul pamfletăresc biserica, magistratura, parlamentul, în legea lor

generală și în unitatea lor în cadrul unei orânduiri. El a putut și a știut să parcurgă și să îmbrățișeze aproape toată lumea burghezo-rnoșierimii, fără să se încurce în fleacuri polemice și să se împiedice în efemerida zilnică. Din punctul acesta de vedere, gazetăria lui e cotidiană numai în sensul că e actuală, și e actuală în esența ei, prin menținerea permanentă a atenției cititorului asupra fenomenului general, a cărui apăsare causală permanentă explică și luminează cotidianul.

Și astfel a atacat, a atacat, a atacat...

Și a atacat totdeauna sus, direct la cap, adine în miez, ca un maestru șahist care-și joacă partida cu douăzeci de adversari deodată, și pamfletul său era ca un lasso care se încolăcește pe gîtul zimbriului, și îl trânteste, zvăcnit, la pămînt, cu toată matahala deodată, butuc. A atacat biserica din ergastula căreia tocmai evadase, ducînd încă agățată pe condeiul proaspăt o amintire de nume: Ex-ierodiaconu! Iosif. A atacat-o direct în funcția ei obscurantistă antipopulară, în conflictul ei permanent cu ideea de progres și de eliberare morală prin cultură, reprezentată de către învățătorul sătesc, denunțînd-o ca agent principal al dominației Idei clasă, complice și protejat al tuturor funcțiilor statului,

E greu să urmărim pamfletul antibisericesc și anticlerical al lui Arghezi, pe imensa lui întindere, în cadrul unei simple încercări de schiță. Urmărim numai să subliniem caracterul lui general, de luptă cu o ideologie și cu o instituție care funcționa ca unitate de primă mărime în orînduirea unei societăți întemeiată pe exploatare și deci direct interesată la oprimarea spirituală a masei. Țelul de obediență socială, obținut prin exercitarea unei autorități vicioase, rudimentare și primitive, asupra tuturor puterilor și elanurilor omenești, - iată ceea ce din prima clipă l-au pus în conflict cu reprezentanții lui Dumnezeu pe pămînt: „*Aripi ! Aripi! Sufletul mi-e o lăcătușerie vulcanică !*” Acesta e strigătul cu care

se deschide volumul „Icoane de lemn”. Căci el a lăsat bisericii, ca o chintesență a poziției și luptei sale pamfletare, această carte care nu este decît adevărata și hidoasa realitate a celei mai vechi și mai prestigioase organizații ideologice a claselor stăpînitoare, este iadul terestru al promisiunilor deșarte ale idealismului, iadul, așa cum e și cum numai Arghezi l-a putut descrie, după ce a stins făclia minciunii și mireazma hipnozei, suflînd omește în cădelniță...

A atacat, a atacat, a atacat..:

A atacat justiția burgheziei, justiția de clasă, acest resort principal al unui stat antipopular, al cănii rol terorist a fost întotdeauna deosebit de important în societatea romînească trecută, sprijinită în primul rînd pe un uriaș aparat represiv și colcăitoare de moravuri feudal-orientale. Statul românesc fourghezo-moșieresc era o imensă roată de măcinat libertatea și viața cetățenilor săi din marea mulțime muncitoare. Dinții hrăpăreți ai roatei au prins de două ori și mina lui Arghezi și puțin a lipsit, mai ales a doua oară, ca pamfletarul nostru să nu fie tras înăuntru cu totul, fărâmițat și expedit apoi „fără număr, fără popă, fără cruce” spre „groapa comună”. El a avut de-a face cu justiția burgheză. A cunoscut-o foarte de aproape, nu numai pentru că a fost întotdeauna sărac, sărac la modul gîfîit al intelectualului și artistului, a cărui muncă era disprețuită de către societatea capitalistă și deci retribuită mizerabil, dar și pentru că a. fost în mod special fascinat, ca și Balzac, de savanta mecanică legislativă și procedurală (de „tertipul legii” — cum spune el), desfășurată într-un scop care depășește și ofensează realitatea, dreptatea, morala și omul și care e al favorizării lăcomiei, agonisirii și cinismului brutal sau ipocrit, podobebele proprietății private. „în vremea noastră m-am mărginit să scol dintr-un fapt divers cu mai multe pușlantale, ideea generală că justiție nu poate să fie” - scrie Arghezi. Aspectul justiției burgheze i-a dat sentimentul lui Juvenal : „dif-

firile est satyram non scribere”. Imaginînd farsa enormă a unui proces în jurul miei fabrici de sifoane, Arghezi 'batjocorește, la modul swiftian, abstracționismul juridic, cultul procedurii seci, indiferența față de faptul real și de judecata obiectivă, ilogismul monstruos al vidului, al căror unic rezultat concret era seria de șicane juridice infinite, prelungirea pe generații întregi a unui amant de conflict pentru satisfacerea confortului birocratic și hrănirea cu singe a hienei avocățești și a ploșniței birocratice. Iată teoria acestei justiții făcută chiar de către un reprezentant al ei : *„vedeți dumneavoastră, reluă judecătorul transformînd explicațiile adresate ignoranței mele într-o lecție pentru toți cei prezenți: omul care vine la judecată, chiar reclamant, and i se fură vitele, cmd e bătut, de primar, cînd i s-a dat. foc casei, își închipuiește că faptele petrecute interesează justiția și că faptele sînt fapte juridice. Cumplită eroare ! Nimic din ceea ce se petrece nu; este juridic, juridic e numai ecoul faptelor, strămutate pe planul raționamentului juridic și. pentru ca o acțiune să devină într-adevăr juridică, are nevoie de timp, de colaborarea, cu alte cuvinte, unui abstract'.*

Explicația continuă cu rigoarea strînsă a silogismului, exacerbînd nedumerirea și stupefiind hunul simț : *„Ce sens ar avea, într-adevăr, continuă magistratul, fără această preocupare esențială de a transforma vulgarul în juridic, termenele, din ce în ce niai lungi pe care le acordăm părților și înmulțirea dosarelor unei afaceri ? După două sute cincizeci de aminări, toate cauzele devin juridice și după douăzeci și cinci de dosare ale unei și aceleiași pricini, cu. atît mai virtos. Ajungem la o limită : dincolo de ea începe faptul juridic, vecin în absolutul lui' cu matematicile, cu filozofia și cu științele ermetice, care consistă în a căuta lucrul în sine : sunetul sunetului, simburile germenului, măduva gămăliei”.* Acum iată și aplicația acestei concepții juridice și a acestui spirit de justiție, la concret,

la cazul practic, la viață (cititorul n-a uitat, sper, că e vorba de o fabrică de sifoane) : „*Intii. Că acidul carbonic, fără să fie juridic, poate să devină un fapt juridic, dacă fabrica noastră își mută coșul la 2 kilometri și dacă ne scoatem marfa pe șoseaua județeană. Al doilea ' : că sifonul e juridic numai în părți, de la începutul țevii, din fund pînă la ii centimetri în interior (ipso factii lot sifonul devine juridic cînd' întregul conținut se scurge pe țeava, pe această porțiune). Mai este juridică urechea de care apuci cu băgare de seamă ? E însă mai juridic sifonul mic decît sifonul mare și ar putea deveni juridic de tot, după un studiu serios, sifonul care nu curge de loc. Dintre un sifon plin și unul gol, incontestabil că cel mai juridic este sifonul gol, înrllicit el poate fi asimilat cu absența lui, cu lipsa de sifon și iulriu.it lipsa de sifon echivalează cu inexistența totală a sifonului, care fiind o apă minerală artificială, necunoscută și inexistentă, nu poate intra în domeniul juridic existent"*

Desigur că cine nu recunoaște în acest galimatias amețitor, în afară de lansarea în vid a imaginației desfăcute de real și a raționamentului învîrtindu-se în gol, fără obiect, într-un amestec de spaimă și voluptate tonul formalismului juridic burghez, nu va putea gusta pe deplin măreția aproape nebunească a acestei șarje, oare egalează și chiar întrece faimoasa pagină a lui Dickens, în care același formalism găunos și supărător de viață vorbește pentru condamnarea parlamentarismului burghez britanic, prin gura ministrului Circomlocațiunilor. Dar va înțelege perfecta adaptare a tonului pamphletaresc la fiecare treaptă și nuanță a obiectivului, atunci cînd, trecînd prin conversația pehlivănească. dintre marele avocat și asasinul care îi oferă pur și simplu împărțirea prăzii, Arghezi abordează problema regimului penitenciar, imaginea cea mai fidelă și cercul cel mai •de jos al infernului justiției de clasă. In descrierea acestui proces de transformare a omului în pietriș, pulbere și neant mă-

cinat de moara capitalismului, pamphletarul redevine negru, cînd minios, cînd încărcat parcă de misterul oricărui coșmar. •Căci Arghezi a lăsat un dar și justiției statului burghez, i-a lăsat *Poarta Neagră*, dincolo de care, în atmosfera de fioroasă sinceritate a prăbușirii, palpită pe pragul neființei umanitatea, unitară în semnificația nenumăratelor drame individuale, numai atît cît trebuie pentru a constitui termenul de opoziție ireductibilă cu *neumanitatea*, cu orinduirea care se exprimă atît de net în înstrăinarea de tot ce e omenesc. In această lume crepusculară, în care imnurile unei flașnete pătrund în stare de putrefacție sonoră, în care cucuvelele filfii tutelare și enigmatice, în care scribii pușcării stau aplecați pe hirtia birocrăției destinului ca „*niște savanți cu obrazul de capra*”, plutesc, într-o lumină de tulburătoare puritate simplă, Măria Nichiior, țărancă arestată la pira nedreaptă a stăpînilor, Măria Nichifor care a născut la pușcărie înconjurată de emoția generală a borfașilor și a prostituatelor și care a fost *uitată* acolo după executarea pedepsei nemeritate, exact atîta timp cît a trebuit pentru ca să i se îmbolnăvească și să-i moară copilul ; sergentul Răiculescu, țăranul patriot, erou de război, condamnat pentru a fi înfruntat ordinul criminal al unei autorități ofițerești idioate, „fetica”, și alții din aceeași familie, care alunecă parcă tăcuți spre a se contopi în imaginea lui Ion Ion, țăranul rămas mort în închisoarea capitalismului, „departe de satu-i și prins de boieri”.

A atacat, a atacat, a atacat...

A atacat, desigur, în spirală și în burghiu (iarăși, cum ar fi spus el), lovind în categorii din ce în ce mai largi și mai importante. A atacat lumea politică, expresia cea mai directă a claselor stăpînitoare, care a modelat viața publică și •funcția conducerii în viciile specifice originii, - politicianismul, demagogia, abuzul, uzurparea ideilor și a valorilor, cinismul și insolența, lichelismul și parazi-

tisniul, prostia și ifosul, disprețul, mai ales, față de suferința și așteptările marelor. Nimeni, ca al, nu a văzut atk de bine și de adine caracterul de generalitate al fenomenului, și nimeni nu l-a demascat mai exact și fără cruțare, adaptînd toate posibilitățile literare și gazetărești posibile, și ereînd altele noi, timp de aproape patru decenii, fără cruțare, fără excepții, fără clemente, fără dispense, totdeauna intratabil, totdeauna crâncen, totdeauna fulgerător. în primul rînd, natural, impostura democratică, mascată prin așa zisul Parlament reprezentativ și liber ales, făcut pur și simplu să acopere cu un vâl searbăd perfecta complicitate a posedaților împotriva exploataților. Iată-1 în 1913 : „*Uti an, doi. ani, zece ani, aceeași agreabilă petrecere, aceeași trășături, aceiași, muscali și vardi-ști. - și Parlamentul același. Cu cit se schimbă mai des, cu atît seamănă mai mult joben cu joben, ochelari cu ochelari, haină cu haină și cap cu cap. Ca un bărbat moral și foarte conjugal, care după douăzeci și cinci de ani de căsătorie începe să semene cu nevasta ca un frate, soțul pleșuvînd și soția clobîndînd tulcir sub nas și-n măgura bărbiei, guvernele ajung să se înfățișeze cu figura guvernului precedent, întocmai*”.

Cine sînt oamenii care joacă rolurile de vedete în această, farsă, vio.iinele și rolurile prime, cu ce se îndeletnicesc ei, și cum se reflectă farsa în îndeletnicirile lor, după ce ei înșiși nu sînt decît reflexul ei ?

„*Vedem miniștri transformați în oameni de afaceri, în agenți ai culărei și autărei întreprinderi. Avutul statului ia în -inimile lor cele mai extravagante forme și cele mai. potrivite ca să se strecoare din vistierie în buzunarele lacome cile politicienilor. Lupta pentru așazisa. putere, pentru portofolii ministeriale, pentru stalurile de primul rang din panorama politică 11-0 determină vreun ideal, vreun dor de îmbunătățire, vreun neas-tîmpăr moral, vreo revoltă cît de tntie*

a sufletului ofensat și amenințat de fluxul mlaștinilor împrejmuitoare. Dimpotrivă, oșetiturile se pot lesne costuma și lesne găti cu cîte o frază, cu cîte un discurs...” Iată explicația marilor pretenții programatice, înnoitoare și idealiste, care se traduceau în proliiferația de partide burgheze, iat-o, găsită în însăși falsificarea ideii de democrație :

„*Această poftă, prea puțin satisfăcută, dă uneori naștere la partide noi, cu programe noi, cu așazise idealuri. Democrația, care poate sluji de platformă și celor mai sălbatice oșetituri, e numaidecît speculată ca un criteriu fundamental. Cîte partide și cîți cavaleri ele industrie nu se pot zămislî în democrație ! Pentru ca să se ajungă la afacerile pe care le denunță în fiecare z' ziarele, era. nevoie de -un partid care să reprezinte păsurile și-năzuințele maselor populare*”.

Aceste rinduri sînt, iarăși, din 1913. În 1929, după un salt peste o epocă, Arghezi a evoluat numai în formele pamfletului, oare s-au înmulțit și nuanțat. Adoptînd din ce în ce mai ades tonul clasic al dialogului și dizertației, mai ales după nașterea lui Coco, pasăre moralistă și sentențioasă, el se adresează astfel unui „tî-năr de optsprezece ani”, dîndu-i „sfaturi” :

„*Sfatul meu este să te faci om politic, omuleț politic, lichea politică, gînganie politică. Șase luni de guvernare cu partizanii tăi au doborît toată munca pe care m-au silit dascălii mei de hîrtie să ți-o propovăduiesc. Cel din urmă dintre politici bate cu o sută de lungimi pe cel •mai destoinic dintre cărturari. El. parcurge mizeria care l-a despărțit de opulență cu viteză accelerată. În prima zi de guvern ia o mită sau un comision de cîteva milioane. Vinde stalul zilnic în fragmente de pămînt, de ape, de mine, de păduri. Preface totul în diferențe, în plus valută și, dedesubtul morii de măcinat averea publică, la zece ministere, își deschide buzunarul. Stîrpitura se face personaj. Hoțul se transmută în potentat. Clientul prezumtiv al codului penal e le-*

giuitor și paznic al drepturilor și datorilor obștești."

•Calea spre un asemenea succes social și politic nu poate fi decît calea pe care o trasează însăși realizarea deplină, calea unei lumi care se definește congenital prin minciună, începînd cu cea publică și sfîrșind cu cea privată. Oricare ar fi drumul pentru a trăi în această lume, el nu poate fi decît un drum al minciunii și al celui mai abject conformism, al renunțării definitive la toate formele de ideal și la toate necesitățile de demnitate umană. Continuînd seria „sfaturilor”, Arghezi pare că apasă pe detaliul crud, scandalos : în realitate, ei nu face decît să consemneze, la modul său generalizant și, uneori, sentențios, diferite fapte și simptome care au marcat evoluția în jos a moravurilor societății burgheze :

„Să-ți faci o educație 'a odraslelor, liniate ca un caiet de socoteli, în pătrate mărunte, ușor de supraveghiat. învață-ți copiii să mintă cu agerime și să se falsifice cu entuziasm. Dacă printre picături îți vei putea decide nevasta să iasă la anumite ore și să se absenteze oportun, beneficiile sufletești vor putea să fie sporite cu importante aporturi conjugale. În special îngrijește de viciile șefilor tăi și furnizează, dacă se poate și dispui de o familie bine aprovizionată, toată ierarhia. Vicii feminine și vicii masculine, le poți satisface pe toate și pe cele din urmă cu împărtășaniile-ți proprii- lauda, mersul pe burtă, transportarea scuipătorii, articolul de gazetă. Partea întâia se numește : închide ochii ; iar a doua : deschide-i bine."

(A se remarca în acest citat, o trăsătură caracteristică a stilului pamfletăresc arghezian, pe care aș numi-o alternarea structurii și posibilității critice a cuvintelor. •Mai ales de la o anumită epocă înainte, adică de prin 1928-29, ani într-adevăr de cotitură a scrisului arghezian, pe toate planurile - anii în care apar „Bilete de Papagal”, - Arghezi nu utilizează nici în cadrul aceluiași articol, nici în cadrul chiar al aceleiași fraze, cuvinte din aceeași categorie : epitete brutale, invective violente

sau cuvinte ceremonioase, sau ironice, sau cu mare forță de sugestie poetică. De aceea tonul și categoria pamfletului respectiv devine foarte greu, mai greu decît oricînd, de definit. Cititorul pasajului de mai sus poate observa, de pildă, cum uneori și într-o singură propozițiune, unele cuvinte sînt brutale și direct insultătoare, unele explodează, altele scuipează, unele se lipeșc de obiect ca șopirlele, dînd un fior de ghiață, altele sînt disprețuitoare prin abstracțiune sau solemnitate etc. etc. E o artă extraordinară, care țese în jurul obiectului straturi de densități, greutate și culori diferite, dînd expresiei critice o elasticitate pur și simplu uluitoare. Același procedeu, aplicat cu inspirație maximă, pe altă treaptă, duce la **tableta**, adică la acea contopire, firească și misterioasă în același timp, a suavității cu cruzimea, a gingășiei cu brutalitatea, a poemului angelic cu poemul infernal, care caracterizează, de altfel, esența întregii arte argeziene).

Mai mult decît în orice alt domeniu, atacînd moravurile politice burgheze și pe reprezentantul lor, Arghezi se lasă ispitit de batjocura enormă, fără frîu, de farsa galopantă (în a cărei ascendență se pot întilni Raibelais, Swift, Ion Creangă și Anton Pann), ca de pildă în această pagină, în care „Domnul Om Politic” este cuprins de nevoia vorbirii prestigioase, a impresionării naivilor printr-o solemnă demagogie verbală, absolut lipsită de idee și de conținut real, și îl contagiază delirant și pe interlocutorul său „Domnul Mare Cetățean” :

„Sînt scîrbit, Domnule Mare Cetățean, mi-d răspuns Omul Politic. Turpitudini, incertitudini: în viața politică ai căuta zadarnic rectitudini, corectitudini, fiind plină de ingraturități. În continuă acțiune, pentru națiune, capeți o bizară noțiune și convicțiune că viața politică, este o abjecțiune. Să nu crezi că am ajuns la superstițiune. Apelez la spiritul d-tale de justiție 'și cu intuiția Constituției te întreb : ce este această inechitate și dacă ea va durii o eternitate ?”

Arghezi promulgă, hohotînd interior,

această pășărească politică :

„Ascultînd pe Omul Politic mi-am dat seama că pentru a intra în mișcarea militantă, prima condițiune nu este numai să fi versat în cornplucațiunile Constituțiunii, dar făcînd chiar excluziune de această condițiune, o imperioasă datorie îți dă obligațiunea să te exprimi în cuvintele cu teiminațiunea în „ițiune” și „iție” ; în „Mine”, în „igie” și „iziune””. Dacă ai crezut puternic în ceva, dacă ai avut, un ideal și o ideațiune însemnează că. ai o religie sau o religiune și acest lucru de bază în politică nu poate să aibă altă expresie sau expresiune” etc. etc.

Aci se ascunde, poate, și o intenție satirică la adresa anumitor inerții lingvistice, sau la adresa unui anumit stil oficial și oficios în oratoria și presa partidelor burgheze. Dar legată în mod direct de stilul demagogiei găunoase a politicianului, omul cel mai indiferent la idei și cel mai opac la frumusețea și autenticitatea limbii, și cel mai convins că poate arunca praf în ochii oamenilor simpli printr-o vorbărie plină de ifose intelectualizante („radicalale” lui Garagiale), convorbirea pășărească dintre Domnul Om Politic și Domnul Mare Cetățean dă un fior de beție a hazului și de zdruncinare a rațiunii care o face inegalabilă, strivitoare.

În jurul politicianului și a politicianismului burghez, Arghezi a variat pînă într-atît pamfletul său, încît ar trebui citate articole întregi și cu ghiotura. Fapt este că fără a combate, sau combătînd foarte rar activitatea concretă politică și actele individuale ale politicianilor, el ne-a dat împotriva acestei supreme forme a descompunerii societății butghezoimoșierești un pamflet de ansamblu și de esență, a cărui valoare unică stă tocmai în generalitate, în treacăt el a dat în dar și politicianilor burghezi și moravurilor lor o carte, o patrie de ideal și de vis paradiziac al stupideniei și ticăloșiei, numita *Tara de Kutu...*

A atacat, a atacat, a atacat...

A atacat administrația, coruptă, incoherentă, înapoiată, oare neurastenizează pe cetățean, prin șicană, paperaserie și ne-

cinste, descurajîndu-l de solidaritatea socială, de conștiința datoriei, de ordine și civilizație... A atacat moravurile vieții intime a burgheziei, care în epoca dintre cele două războaie a dat un exemplu unic de turpitudine, viciu și dezlănțuire dementă a celor mai infame porniri : „Vai vouă, bogaților !” - a strigat el atunci, nu numai într-un articol. Și le-a dăruit și lor o carte și o oglindă, „Manualul de morală practică”...

A atacat cultura burgheză, plină de morgă uzurpată și lipsită de conștiință culturală, nepăsătoare la comandamentele umanismului și la chemările poporului, a atacat practioarea șarlatanească a profesiunilor zise liberale, adică intelectualitatea rapace, ruptă de conștiința utilității sociale și parazită a poporului...

A atacat toate formele obscurantismului, și le-a atacat cu atît mai cumplit cu cît le-a văzut devenind pirghia unor mișcări politice apte să ducă la cele mai sinistre atentate împotriva omului și la cele mai groaznice dezastre ale patriei, și a devenit acerb împotriva fascismului, urmărindu-l de la primele forme de huliganism și șovinism, formele patriarhale ale diversiunii rasiale (vezi *Antisemitismul* - 1913) pînă la dezvoltarea sa maximă legionaro-antonesciană, pe oare, într-o „Scrisoare” foarte alegorizată (din cauza cenzurii) l-a pecetluit limpede, precum urmează :

„Ei nu te-au lovit numai, pe tine : au sugrumat și chinuit slăbiciunea și nevinovăția, au doborît zborul sufletelor, jucîndu-se de-a vînatul cu credința și cu preocupata naivitate. Au prins porumbelul speranței, i-au scos ochii cu acul și l-au aruncat în văzduh să se împleticească, orb în lumină.”

A atacat, a atacat, a atacat...

Totdeauna, cu o îndrăzneală care trebuie să fi uluit, într-o presă și într-o societate dominată de legea lașității, pe cei mai puternici, pe cel mai adulat, pe cel mai intangibil. În 1912 scria „Omul cu ochii vineți”, ataoindu-l piepțiș pe Carol I de Hohenzollern, asasinul țaranilor din 1907, cioclul poporului român, dinele de pază

al burghezo-moșierimii, hrăpăreț, crud și străin. Peste treizeci de ani l-a atacat pe von Killinger, ambasadorul lui Hitler la București, care nu era rege, ce-i drept, dar era un fel de rege - mult-mai-rege, ai tuturor lacheilor imperialismului și fascismului.

Pamfletul său ne-a lăsat imaginea cea mai completă și cea mai veridică a societății burghezo-moșierești, ale cărei fibre au fost toate scoase la iveală.

Avind darul de a cunoaște ca un teoretician trecut cîndva prin școala socialismului și ca un om cu intuiția genială, adevărata figură și natură esențială a societății în care a trăit, a avut un altul : aceia de a nu se lăsa prăvălit în deznădejde, în pesimism, în resemnare. Cu toate că din punctul de vedere al soluției adevărate în problema răului pe care i-a denunțat cu atîta vigoare, scrisul lui Arghezi arată o limită foarte imediată, el are, prin același instinct genial al unei naturi sănătoase și cu pasiune iubitoare și convinsă de "valoarea vieții, certitudinea unui final inevitabil, al unei perspective luminoase, fericite. Conviețuirea acestei limite, care i-a ascuns lui Tudor Arghezi soluția revoluționară și forța hotărîtoare a clasei muncitoare, cu această certitudine optimistă, provoacă, în unele articole ale lui, o zguduitoare trecere de la cea mai neagră viziune a lumii înconjurătoare, - de coșmar, de infern sau de comedie grotescă - la cea mai puternică afirmare a ceva care va veni, oare se va produce, care va pune capăt unui fenomen insuportabil. Iată de pildă o viziune valpurgic-balcanică a societății rominești în ajunul primului război mondial :

„Și lotul e un soi de icar naval. Comic lingă suferință. Durerea se rostește prin hohote de r/s. Bucuria izhucnește-n suspin. Copiii vorbesc ca niște octogenari și au ticul bătrînelii, legănată de o paralizie familiară : bătrîni s/r/l peltici ca pruncii. Biberonul îl moștenesc părinții iar fătul din scutece în loc de t/ță suge țigara Intim Club". Dar finalul răsună deodată astfel :

„Spectacolul va clara pină la ziuă... Fa-

că-se mai repede zi, lumiează-se mai degrab' !... Și, noi știm lumina ce ne ireabuiește, neapărat !..."

într-un articol din 1928, intitulat „Robul", viziunea sa este a unei lumi în care, ca într-o vrajă, totul îi spune : „*Nu e voie*" în care totul îi este interzis și în primul rînd cele mai modeste și mai elementare aspirații ale vieții. E robul absolut, cuprins, pătruns, obsedat de frica ordinului magic : „*nu e voie !*". Finalul, iarăși surprinzător, de o înălțime morală nemăsurată, îi aduce salvarea tocmai din calitatea de rob, printr-o valoare nouă, invincibilă, munca :

„Sint un rob : trebuie să muncesc. Și muncesc cu toate vitele sufletului meu înjugate la întuneric. Și mă izbăvesc. Nu mai mi-e teamă de nimic. Din mormîntul osteneții mele îngropat în bulgări de piatră, mă ridic. Ce bine a fost ! Și, deodată, lumea care mă stăpînește, lumea cu voie, mi se arată ca o gîndăcârie măruntă cit meului și grisul, adunată pe un coltuc de pune cn unt... Lasă, nu e nimic, așteaptă..."

în 1933, după iarăși o imagine neagră a viermuelii și agitației lumii burgheze („Apă. cu făină"), finalul țîșnește în sus, viguros contradictoriu, profetic :

„O singură neplăcere poate să se ivească și să strice atîta armonie și reciprocă regulă de concesi și consimțiri. Un eveniment, care nu va putea, să le folosească nici la birt nici la cafenea, nici la bucătărie, la școală și bibliotecă, mîinile lor fiind mult prea fine, sufletul lor mult prea gol și personalitatea lor mult prea abdicată. Atunci, o să putem, asista la un spectacol ele fracuri, de smoking, de redingotă și da chelneri, alergînd în fugă, lăsînd greutățile dura în seama celor care nu s-au întrecut cu ei. Și nu vă mai fi nici un drum destul de neted și de lung pentru lamentabila Lor șchiopălare..."

O altă viziune sumbră, ne înfățișează un om, așezat pe un scaun, într-o cameră întunecată, părăsită de orice semn tonic -ai vieții, la ora deprimantă a unui ploios amurg de toamnă ; în această nemîșcare începe dintr-o dată o invazie de insecte

scirboase, păduchi, păianjeni, asupra omului din scaun ; și dintr-o dată omul din scaun este numit „muncitorul” ; articolul se termină, simbolic și iarăși profetic, cu o invocație baudelaire-iană, dar cu concluzie optimistă :

„Veniți. Veniți gingași paraziți pe care timpurile eroice vă favorizează. Păianjeni cu brațele imense, gingăni cu sute de picioare agile, ieșiți din găuri, populați odaia și începeți ! Omul din jilț ar putea să vă strivească sub tălpile lui grele”...

în 1943, când de eșecul invaziei hitleriste în Uniunea Sovietică nu se mai îndoia nimeni, în urma victoriilor armatei sovietice, el anunță cu ton justițiar, dar mereu, profetic, sfârșitul și pedepsirea „năpîrcilor”.

Așadar, *așteaptă, eveniment, să se fdcă zi, muncitorul, sfârșitul năpîrcilor...* Toate acestea, reluate ide altfel sub diferite forme în articolele. în care el își declară în chipul cel mai sincer, cel mai emoționant, dragostea față de muncă. și de muncitori, de oamenii simpli care își îndeplinesc cu modestie și dezinteres sarcina lor socială, de viață sănătoasă, de slăvirea dragostei și a naturii, - dovedesc un neclintit temei optimist, pe care critica regimului burghezo-moșieresc se înalță cu atât mai implacabilă. Sentimentul unui liman, poate nu apropiat dar neîndoielnic, infuzează toată lupta argheziană, străbătută de calmul și de optimismul acestei așteptări care nu va cunoaște dezamăgire. O poezie a lui din „Cuvinte potrivite”, exprimă de minune, cu simboluri foarte simple și foarte sugestive, și necunoașterea drumului spre acest liman :

„Și seara învelindu-și grădinile cu crep/ Sînt altoit cu visuri, ca un ocean cu stele, f/ Nu știu culesul lumii de unde să-l încep, f/ Din cîte flori de aur mi-ajung pînă-n zăbrele...” - dar și certitudinea că soluția va veni, cuprinzîndu-l desigur, din afară :

„împrejmuit cu noaptea, aștept ca o făclie, I Infășurată-n iederi și-n frunze de leandru f/ Și încă neaprinsă, la ora mea tîrzie. / In vîrf să mi se lase o stea din țolicandru”.

A așteptat, nu într-o așteptare încremenită și pasivă, ci luptînd.

Dar *așteptarea* a luat sfârșit. *evenimentul s-a produs* ; muncitorul a ridicat talpa și a strivit *păduchii*; *steaua a* aprins făclia argheziană încă neaprinsă „la ora tîrzie”. Se împlinește astfel un mare destin, se rotonțește o operă măreață dar pînă în anii puterii populare încă incompletă, și se arată perspectiva adevărată în care lupta gazetărească a lui Tudor Arghezi a căpătat un conținut armonios și încheșat. La fel, poezia lui se încoronează în cele mai mari opere ale sale, unitare într-un spirit realist larg și pe baza concepției marxist-leniniste despre lume. Epoca noastră, perspectiva noastră, concepția noastră recunoaște în activitatea gazetărească a lui Arghezi un extraordinar document de luptă al celui mai mare pamfletar român, egal și urmaș al lui Mihail Eminescu în secolul al XX-lea. Ca și Dostoievski despre „Mantaua” lui Gogol, putem afirma că *„toți ne tragem din pamfletul arghezian”*, atîta timp oit, în limba romină, vor scrie condeie aprige, însetate de ideal, întru apărarea păcii, a dreptății, a omului și a cuceririlor istorice ale poporului.

FENOMENUL ARGHEZIAN ȘI CURENTELE LITERARE

DUMITRU M/CU

Hocul creației argheziene în contextul literaturii secolului nu poate fi precizat fără o prealabilă cercetare a raporturilor scriitorului cu diversele curente ce se înfruntau, disputându-și supremația, în primele decenii, ca și în perioada dintre cele două mari războaie. Știut fiind că mai toate curente și-l revendicau — integral sau în parte — pe autorul „Cuvintelor potrivite”, va trebui să stabilim prin ce se apropia (real sau numai în aparență) și prin ce se diferenția Tudor Arghezi de simbolisti, tradiționaliști și moderniști. O asemenea întreprindere nu este deloc ușoară, nu numai pentru că aceste curente n-au fost încă suficient studiate în desfășurarea lor pe planul literaturii naționale, și, în consecință, n-au fost fixate într-un consens unanim notele lor caracteristice, dar și datorită faptului că opera lui Arghezi, atât de multilaterală, se dovedește mai refractară decât ori care alta clasificărilor.

Obișnuit, un prim indiciu al apartenenței unui autor la o școală sau grupare literară îl constituie colaborarea lui la publicațiile respectivei școli sau grupări. Nu este cazul lui Tudor Arghezi. Niciodată, înainte de eliberare, prezența semnăturii scriitorului în sumarul unei reviste nu exprimă o adeziune totală la mișcarea al cărei organ este publicația. Trecind peste momentul celui dintii debut („Liga ortodoxă”, „Viața nouă”, „Revista modernă”), produs sub

tutela abuzivă a lui Macedonski, în cuprinsul căruia se înscriu ingenioasele dar lipsite de perspectivă experiențe instrumentalistice, ne găsim, în anul 1904, în fața revistei „Linia dreaptă”, considerată de istoricii literari ca fiind una din primele manifestări ale simbolismului în literatura română. Nominal, direcțiunea acestui periodic (din care au apărut doar cinci numere) aparținea lui V. Demetrius, dar adevăratul conducător era T. Arghezi, pe atunci ierodiacon la Mitropolie. Iată-l dar pe Tudor Arghezi simbolist. Dar nu un simbolist ca toți simbolistii. Scurtul cuvint introductiv, intitulat „A.B.C.” și semnat : *Redacțiunea*, pe care îl găsim în fruntea numărului 1 din „Linia dreaptă”, poate fi socotit un manifest al simbolismului numai dacă atribuim acestui termen un înțeles extrem de larg, imprecis. Într-adevăr, ce este simbolist în micul articol ?

„*Porecla revistei noastre* — scrie „Redacțiunea” — *rezumă pentru noi truda noastră sufletească de a călca pe cit se poate mai puțin strîmb cu ideea și cu condeiul, trecînd totdeauna peste împrejurări vrăjmașe ca peste ceva care nu se scrie...*”

Concret, „Linia dreaptă” nu-și propunea nimic altceva decât discreditarea „convențiunilor”, altfel zis a literaturizării facile, a clișeelelor pseudopoetice, asemănaute cu niște scame de bumbac îngrămădite în jurul peniței.

„*Acest bumbac*, — scrie „Redacțiunea”, adică Arghezi, — *ce pare din depărtare nori încărcăți cu belșug, mncat în cantități superioare, tăvălit iu zahăr-porții — ne-a lăsat loc să năzuim la aprinderea lui totală*”.

În scurtul articol, revista, prin animatorul ei, declară în fond război calofiliei, banalității lustruite. O asemenea luare de atitudine se cheamă simbolism? De fapt, sub această denumire se ascunde o mișcare aparținând unei perioade istorice limitate și a cărei tendință fundamentală e numai aparent aceea de a salva poezia de banalitate, ținta ei fiind izolarea creației lirice de realitate și în special de realitatea socială.

Mai pe larg, opiniile despre arta literară ale lui Tudor Arghezi le găsim expuse în amplul articol „Vers și poezie”, apărut în numerele 2 și 3 ale (publicației, ce trece drept o profesie de credință simbolistă într-adevăr, aici, scriitorul respinge învinuirea de decadentism adusă poeziei franceze mai noi, susține că simbolul este inerent gândirii artistice, subliniază rolul sugestiei, ridicându-se împotriva prezenței în lirică a elementelor prozaice, indiferent dacă acestea țin de reportaj, discurs, articol sau manual și, mai ales, pledează cu însuflețire ipentru înnoirea mijloacelor de expresie.

„*Decadență* — scrie Arghezi — *e un termen istoric piuă la proba contrarie; concepțiunea simbolică e veche cit și gândirea; simbolul există de cind cu omul; e-n natura celui ce exprimă să simbolizeze*”.

În cuprinsul aceluiași articol, scriitorul formulează însă idei direct potrivnice esteticii simboliste. Susținând că poezia este menită să exprime esențe, Arghezi elogiază versul, versul regulat, văzînd în el forma cea mai desăvîrșită a concentrării emoției, în opoziție cu simbolistii, promotori ai descătușării de constrângerile versificației clasice, autorul articolului „Vers și poezie”, pornind de la premiza că poezia trebuie „*să taie și să comprime pînă la romboid*”, ado-

ră versul, văzînd în el „*sintetizarea geometrică a poeziei*”, deoarece „*poezia (...), ca ori ce divinitate, iubește forma de gheață a lucrurilor corecte*”. Scriitorul nutrește convingerea fermă că atîta vreme cît „*vor exista forțe poetice, versul va fi menținut... Poezia unui vers adine nu va putea niciodată fi înlocuită de poezia frazei*”.

Încă Lovinescu remarca „insuficiența”², din punct de vedere simbolist, a doctrinei argheziene. Protestînd împotriva aplicării calificativului de decadent poezilor francezi contemporani, ideologul „Liniei drepte” nu ia, prin aceasta, cum ar putea părea la prima privire, apărarea simbolismului, ci a „concepțiunii simbolice”, „veche cît și gîndirea”, ceea ce e cu totul altceva. Mai mult, Arghezi batjocorește crunt mania imitării curentului predominant în poezia franceză de după 1880, delimitîndu-se astfel formal (ca și în fond) de simbolistii și preinșii simbolisti romîni produși de „Literaturul” :

„*Noua școală*” franceză, de cite ori i-a venit ei chef, — a ris în hohote la „*Chat noir*” de s-a auzit la București. În București cam toate sunetele pătrund strîmb și indecent, astfel că glumele ocazionale din Paris au luat aici, în capul, cîtorva încăpățînați să facă școală, proporțiile unei vaste concepțiuni, bazată pe număr și pe izmenitură. Oameni foarte nesimbolici, lipsiți natural, după cum cei din Paris erau hărăziți tot natural, de facultatea sintetică a simbolului, fabrică echivocuri sonore și ghețuri poetice legate-n sentimente ca plsa. Și pentru a nu se hotărînici ridicolul, se mai și titră „simbolisti-instrumentiști”.

Cum se vede, „simbolismul” arghezian este, pe plan teoretic, de ajuns de îndoielnic. Decisivă este însă, natural, creația poetului. În „Linia dreaptă”, Arghezi publică mai multe poezii din ciclul „Agate negre”, a căror substanță — observă Serban Cioculescu — e „*a unul romantism frenetic, pendulînd între macabru și suavitățe, cu accese de retorism hamletic*”³. Fre-

² Cf. N. Davidescu : *Un moment literar* (dl. Tudor Arghezi) în *Aspecte și direcții literare*, voi. II. 1924.

² E. Lovinescu : *Istoria literaturii romine*, voi. I. 1926, p. 123.

³ Șerban Cioculescu : *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, 1946, p. 9.

nez-ia romantică, retorismul — și încă hamletic — se opun simbolismului. De altminteri, E. Lovinescu, încă în volumul IX al „Criticele” sale, apărut cu patru ani înaintea publicării „Cuvintelor potrivite”, demonstrează că Tudor Arghezi nu este srrabolist nici măcar în „Agate negre”; după el poetul ar fi, cel puțin în opera antebelică, un modernist descins din Baudelaire — opinie pe care criticul și-o menține și în „Istoria literaturii române contemporane” din 1926—1926, dar o amendează în noua ediție, concentrată, o „Istorie” (cea din 1937), deschizând pentru Arghezi o rubrică specială: „Sinteza poeziei moderniste și tradiționale”.

Prezentarea lui Arghezi ca simbolist de către anumiți critici, începând cu N. Davidescu, se datorește unei confuzii. Prin concepția, ca și prin practica artistică, poetul s-a afirmat ca un fervent adversar al sămănătorismului și, în general, al tuturor formulelor iperimate, ce stăvileau, în primele decenii de după 1900, progresul creației lirice. Cea mai netă și violentă reacție anti-sămănătoristă fiind reprezentată de reviste ce proclamau drept ideal artistic poezia franceză a timpului, în mare măsură simbolistă, s-a ajuns la identificarea simbolismului cu însăși „poezia nouă”, cu tendințele — diverse, contradictorii — de înnoire a liricii, fără să se țină seama de diferențele, adeseori adânci, ce existau între cutare și cutare tendință; tot ce contrazicea sămănătorismul și postmimesianismul în numele unui ideal nou de artă era taxat drept simbolism. Asemenea confuzii au fost posibile datorită insuficienței clarității a orientării diferiților poeți, faptului că aceștia, animați de o aversiune comună împotriva inerției conservatoare, izbeau din direcții diferite în curentul sămănătorist, fără să aibă însă în față, deslușit, ținta eforturilor constructive. Pe cât de evidentă era opoziția poeziei argheziene față de sămănătorism, pe atât era de dificil a se defini drumul deschis de această poezie în literatura română. Colaborarea la reviste simboliste, ca „Viața socială” și „Versuri”, era și ea de natură să faciliteze confuzia

între „revoluția”, nesimbolistă, ba chiar antisimbolistă, în esență, pe care poezia noastră o datorează lui Arghezi, și simbolism. Pe lângă toate acestea, nu se poate afirma că experiențele simboliste și creația argheziană ar fi coexistat în paginile revistelor fără să se influențeze reciproc în vreun fel. Superficială, influența simbolismului asupra „Agatelor negre”, „Litaniiilor” și „Dedicațiilor”, este, totuși, vădită. Fluiditatea straniu muzicală a versurilor își are, neîndoios, una din surse în contactul, fie și trecător, al poetului cu simbolistii:

*In depărtarea noastră, Lio,
îmi zboară gândul ca un corb
în ploaia unei toamne sure,
prin solitudini de pădure,
pe unde cugetul e orb
și vîntul: un amar adio.*

Asemeni neologisme, uneori stridente („prunelă”, „sinagoga bastardă”), tendința spre abstracțiuni, spre disolvarea conturilor lumii reale, „atmosfera”. Înfruirea simbolismului n-a ajuns însă, cum ziceam, niciodată să afecteze substanța inspirației argheziene și cred că sarcasmul cu care poetul stigmatizează acest curent, într-o cronică din 1914, la volumul lui Minulescu „De vorbă cu mine însumi” exprimă nu numai o repulsie de moment, ci o atitudine constantă.

„Drept este, — zice cronicarul, luîndu-l în răspăr pe autorul recenzat, — că noi n-am priceput — grație, desigur, unei tare speciale — cum poată fi cineva simbolist, fără să fie poet și cum poate să fie un poet, simbolist?”

Și mai jos :

„Ni s-a părut că prima condiție pe care trebuie să o respecte un tînăr român și viitor simbolist este să citească franțuzește și să n-aibă de limba franceză habar...”

„...ca să fii simbolist: cîteva marchize, cîteva trene lungi, castele și cavaleri; un volum galben purtat în buzunar; o masivă doză de neseriozitate”)

Iată dar, cum, pe temeiul colaborării la anumite reviste, la cele simboliste, în spe-

) „Seara”, nr. 1447 din 27, I. 1914.

ță, nu-I putem cataloga pe Tudor Arghezi într-un curent literar înainte de primul război mondial. După război, situația se complică și mai mult. între 1920 și 1930, scriitorul colaborează la publicații de orientări cu totul diferite. Din 1922 pînă în 1924 participă, cu Ion Pillat, la redactarea revistei eclectice, cu înclinații, însă, mai mult tradiționaliste, „Cugetul romiînesc”. Ii găsim, apoi, numele în tradiționalistele „Gîndirea”, „Lamura” „Ramuri”, dar și în ultramodernistele „Contimporanul” și „Integral”. În revista proprie „Bilete de papagal”, pe care o scoate, în prima serie, între 1928 și 1930, încredințînd secretariatul de redacție lui F. Aderca, adversar jurat al tradiționalismului, Arghezi acordă ospitalitate multor scrieri moderniste și consacră un număr special memoriei lui Ūrmuz, pe care de altfel îl publicase în „Cugetul romiînesc”. Acestea nu sînt însă nici pe departe toate periodicele la care a colaborat scriitorul în deceniul al treilea. El publica, în acest timp, în numeroase alte reviste, inclusiv în „Viața romiînească” (la care colaborase asiduu și înainte de război). „Lumea” și „Adevărul literar și artistic”, considerate „poporaniste”. Poate fi socotit poetul, prin urmare, tradiționalist? modernist? „poporanist”? Puțin probabil. Constatarea colaborărilor ne spune, în chestiunea ce ne preocupă, prea puțin. Cu atît mai puțin pot fi luate în considerație pretențiile de anxioase formulate de expozenții anumitor curente, mai cu seamă după ce scriitorul însuși, adversar din principiu al oricărei școli literare,¹⁾ a ripostat, după obiceiul său, cu ironie acidulată, unor asemenea tentative. Un portret cubist, publicat sub semnătura lui H. Maxy, drept omagiu, în „Integral”, îi stîrnește desaprobarrea. Drept răspuns la afirmația prezumțioasă a lui Nichifor Crainic, că, într-un anumit moment al activității sale, ar fi suferit influența „Gîndirii”, Arghezi scrie că n-a citit niciodată revista și nici vreo carte de a directorului ei: „E rușinos, dar nu le-am citit și îl asigur că nici de-aici

înainte nu le voi citi, sînt curiozități care-mi lipsesc”²⁾).

Să apelăm, cum am făcut-o și pentru faza pseudosimbolistă, la articolele de doctrină ale scriitorului. Unele din acestea conțin vederi, care, considerate izolat, pot părea declarații promoderniste. Astfel, în „Literatura nouă”, semnat *Cugetul romiînesc*, Arghezi ia apărarea poeziei infierate de N. Iorga ca modernistă și decadentă. Mirat că Iorga se arată scandalizat pentru faptul de a se scrie romiînește și „altfel decît de către poeții Vlahuța și Coșbuc”, poetul prezintă noutatea ca pe un imperativ esențial al creației.

„Noutatea e o condiție ce se impune insului înainte de toate, necum să nu fie poruncită literaturii”.

Rezultatul sforțărilor de înnoire este diferențierea individualităților artistice, ceea ce — accentuează Arghezi — e în ordinea firii :

„Natura se vedește mai complexă și mai inteligentă decît critica literară : pe un metru pătrat de pămînt, mama Safta cultivă zece plante cu miros tare, absolut distinct, maghiranul, busuiocul, colomfirul, cimbrul, mărarul, istna, melisa, leușteanul, usturoiul și levănțica — și mai încap în metrul pătrat alte douăzeci de parfume deosebite, toate hrănite exclusiv din același gunoi”³⁾.

Aparent, pe teritoriul ideii de noutate și diferențiere, Tudor Arghezi se întilnește cu E. Lovinescu și ceilalți scutieri ai modernismului. Ca pledoarii în sens modernist ar putea fi interpretate și o seamă de articole (mai curînd poeme în proză), precum „Romantica industrială”, „Coco șofer”, „Coco între semeni — Fabrica de avioane din Brașov”, „Porumbelul de oțel”, „Drumul de fier”, etc. apărute, primul în „Cugetul romiînesc”, celelalte în „Bilete de papagal”, — în care poetul celebrează progresul tehnic, mașinismul, cîntînd, asemeni — în aparență — futuriștilor, „roata dințată”, care, împreună cu „elicea”, înlocuiește pe „Pavel din Tars”, pe „S.fîntul Ion

¹⁾ „Bilete de papagal”, voi. I, nr. 14 (1937), p. 264.

²⁾ „Cugetul romiînesc”, nr. 4 din 1922, p. 324—325.

³⁾ Cf. art. cit. despre *De vorbă cu mine insumi*

Gură de Aur", și „Fulgerul alb a) electricității”, „fugar de-a lungul fibrelor violete”, aducînd „Bunavestire a luminii renăscute”

Iată însă, că, în alte scrieri publicistice, datînd din aceeași perioadă, sau din anii imediat următori lui 1930, Arghezi exprimă păreri complet, la prima vedere, opuse. Intr-un articol din „Adevărul literar și artistic”, bunăoară, scriitorul ia' în deriziune pretenziile inovației moderniste în pictură, constînd în renunțarea la ori ce preocupare de veracitate :

„...un portret nu numai că e obligatoriu să nu semene deloc, ca să nu cadă în mediocritate vulgară, dar trebuie să semene totodată cu altceva, și cu altcineva. Ce poate fi, într-adevăr, mai dezgustător pentru un artist decît să copieze natura trecătoare și să exprime o asemănare servită ? Artistul fiind un ins individual, el trebuie să se conducă de alte proverbe decît cele curente, făcînd abstracție de realitățile basse și ridicîndu-se la sinteze. O întreagă școală viitoare trebuie dedusă din această revoluție : peisajul va semăna cu o spălătorie de rufe, pepenele cu orga, vizitiul cu caii. Și unde mai pui că nu mai e nevoie nici. de studiul insipid a o sută de constrîngerî exclusiv materiale, ca desenul, pictorul putîndu-se dezvolta pe dinlăuntru, intelectualmente, psihicamente, cerebralmente”).

Chiar în articolul „Literatura nouă”, scriitorul, susținînd legitimitatea eforturilor pentru înnoirea expresiei, ține să condamne falsa originalitate, noutatea de suprafață, manierismul, zicînd :

„O! desigur că ceea ce-i la unii o stare naturală a firei lor proprii, sau. o preocupare de arhitect, poate cădea la. alții în simplă imitație sau în manieră. Slavă domnului, că literatura „nouă” romînească prezintă și exemplare de acest soi — și — lucru edificator și. sugestiv pentru teza noastră — acelea sint cele mai acceptate. împotri-va acestui fel de a fi nou, d-l lorga își poate arunca, toate pietrele : ele nu izbesc

) T. Arghezi : *Portretul*, în „Adevărul literar și artistic”, nr. 5562 din 13 IX/93.

în literatura nouă, ci în mediocritatea cea nouă”).

Carobătînd modul superficial și facil de a fi nou, Arghezi, în acest pasaj, osîndește, de fapt, fără să-l numească, însuși modernismul.

Găsim în reviste, în perioada dintre cele două războaie, sub iscălitura lui Tudor Arghezi, și articole care, detașate din contextul întregii opere, par expresii ale unui crez tradiționalist. Apogetul tehnicii moderne privește cu scepticism și neîncredere, chiar cu aversiune, în numeroase articole din „Bilete de papagal” (Seria I) și în multe pagini din „Tablete din Țara de Kutu”, rezultatele mecanizării, ajungînd să repudieze automobilul, telefonul, civilizația însăși, și să'proslăvească existența patriarhală, rusticisimul, primitivitatea. Cum se explică asemenea atitudini atît de contradictorii ?

Niciodată nu vom izbuti să descifrăm coordonatele gîndirii argheziene, dacă vom examina diferitele texte separat și dacă dincolo de fraze, ce pot induce uneori în eroare, prin insuficienta claritate sau prin pedala exclusiv pe o anumită latură a ideii, într-un anume moment, pe alta în momentul următor, nu vom sesiza o atitudine fundamentală, aceeași întotdeauna, cu toate oscilațiile scriitorului. În domeniul artistic, Tudor Arghezi a fost condus în permanență de aspirația spre fixarea esențelor. În năzuința lui către marea artă, a cărei natură se dezvoltă intuitiv, fără să se lase comunicată limpede, analizată în studii fundamentate științifice, scriitorul, pledînd pentru un ideal estetic extrem de puțin precizat, ținea fără greș. în articolele din trecut, în tot ce contravenea acestui ideal. Merită să fie relevată insistența cu care Arghezi revine în decursul deceniilor asupra tezei sale cu privire la permanența istorică a „poeziei noi”. În „Vers și poezie” (1904) afirmă că „simbolul există de cînd cu omul”, „concepțiunea simbolică fiind”, astfel, „veche cit și gîndirea”. În articolul despre „Literatura nouă” din „Cugetul ro-

) Loc. cit. p. 326.

mînesc" (1922), susține că în „așa numita poezie nouă (...) se recunoaște o tenacitate veche de cînd lumea" și că „nu-i chiar atît de nouă poezia nouă cit sîni mai cu seamă noi poeții acuzați de poezie nouă"). Două decenii mai tîrziu, în 1943, scriitorul va exprima aceeași convingere 'zicînd : „Poezia nouă nu "începe, cum spun manualele, acum 50 de ani. Ea începe de acum vreo două mii"). Formularea tezei cuprinse în aceste citate invederează o altă înțelegere a noutății artistice decît cea modernistă. Pentru moderniști noutatea era un scop în sine și căutarea disperată a originalității cu ori ce preț avea, de regulă, drept rezultat acoperirea banalității cu palide artificii stilistice, golirea poeziei de ori ce conținut emotiv, ne mai vorbind despre totala ruptură dintre literatură și problematica majoră a vieții. Moderniștii și doctriinarul lor E. Lavinescu erau obsedați de ideea diferențierii, pretinzînd că a scrie *altfel* decît înaintașii ar constitui supremul țel în artă și căutînd, în consecință, să sape o cît mai adîncă prăpastie între ei și întreaga artă anterioară. În concepția lui Arghezi, a scrie altfel nu reprezenta un scop în sine. Cu toate neclaritățile de exprimare, din articolele scriitorului rezultă destul de limpede convingerea că inovațiile formale sînt de prisos cîtă vreme nu sînt expresia unui nou conținut, unei sensibilități inedite. În articolul despre Minulescu, din „Seara", cronicarul vestejea originalitatea simulată, constînd în „răscrăcărarea tipografică a strofei pe o pagină întregă". Tudor Arghezi pledează * neconținut, în publicistica de dinainte de eliberare, pentru acea „poezie nouă" ce nu aduce doar „un nou de clișee", ci „un nou interior, un sîmbure nou").

Inovațiilor aparente, poetul le opune înoperirile prin care se realizează „exploatarea supraconcentrată a sensibilității". Mai elastic în judecări decît în articolul din „Linia dreaptă", Arghezi, admite, în „Li-

) Loc. cit. p. 322

) Tudor Arghezi : „Eminescu", ed. Vremea, 1943, p. 41.

) Loc cit. p. 323.

teratura «ouă», cele -mai largi libertăți poetice, inclusiv cultivarea versului liber și alb, cu condiția ca, pe această cale, să se realizeze un spor de expresivitate:

„Dacă impresia cîștigă, dacă puterea sentimentului cîștigă, și metrul și rima pot sa fie fără pagubă înlăturate".

Antimodernis't în concepția estetică, Tudor Arghezi a fost, în aceeași măsură, și un antitra-diționalist. Dar, mai întii, ce e tradiționalismul ? În cuprinsul mișcării tradiționaliste s-au manifestat poeți nu numai foarte inegali sub aspectul talentului, dar profund diferiți în ceea ce privește natura mijloacelor artistice. În timp ce un Crainic, un Voiculescu, și în genere, reacționarii extremi, se mențineau cu ostentație în limitele baladescului, a versificației tradiționale, alți poeți dintre colaboratorii „Gîndirii", ca Lucian Blaga, Adrian Maniu, se numără printre principalii inovatori ai expresiei poetice dintre cele două războaie mondiale, motiv pentru care grupările moderniste n-au întarziat să-i revendice. Creîndu-și o tehnică poetică diferită de aceea a predecesorilor, netradițională, o seamă de așa ziși tradiționaliști justificau acest apelativ exclusiv prin faptul că, de preferință, își selectau materialul de inspirație din viața satului românesc. Asemeni sămănătorismului din care se revendica, tradiționalismul s-a constituit ca un curent în literatura romînă pe baza, nu atît a unei identități de vederi estetice proprii mai multor scriitori, cît a unei ideologii politice, caracterizată prin reacționarism, naționalism, împins de unii pînă la sălbătăcie, misticism ortodox, antiintelectualism, oroare de civilizație. Poeții afiliați grupării au fost influențați în grade diferite de monstroasa doctrină gîndiristă, emanație a celui mai înverșunat obscurantism înregistrat de istoria contemporană, obscurantismul ideologiei fasciste. În măsura în care era-autentic „tradiționalistă" — în accepția dată termenului de direcțiunea revistei — literatura „Gîndirii" este rezultatul și expresia rupturii de adevăratele tradiții ale culturii românești, ca și de viața și interesele poporului romîn, ale patriei. Titulatura cu

care se împodobeau tradiționaliștii tipici e un abuz, neaderența lor la realitățile naționale, la aspirațiile majore ale națiunii fiind asemeni lipsei de legătură cu trecutul maselor oprimate, tot atât de reală ca aceea a cosmopoliților declarați. Cântăreți, — spre deosebire de moderniști, ce-și întorceau ostentativ ochii de la privilegiile pământului românesc — ai satului, tradiționaliștii idealizau ruralismul absolut, sălbăticia, cîntau farmecul nediferențierii orizontului uman de acela al dobitoacelor. Proprie tradiționalismului este și deprinderea stilizării materialului de viață cules din lumea satului și redus la un rol pur decorativ. Pe toate căile : exaltarea primitivității și primitivismului, stimularea misticismului, promovarea poeziei de simple decoruri, tradiționalismul, ca doctrină și practică literară, stimula îndepărtarea creației de viața reală, antirealismul.

Ostilitatea lui Arghezi față de tradiționalismul „Gândirii” este manifestă, deși chiar creația lui conține anumite note paseiste, pe temeiul cărora unii critici consideră că se poate stabili existența unui „filon tradiționalist”¹⁾ în lirica argheziană.

O adevărată diatribă antisămănătoristă și antitradiționalistă se întocmește în amplul articol „Literatura și omul de rînd”, publicat în J929 în „Ramuri”. Pornind de la constatarea că „țăranul, pe care ciocoiul l-a numit o brută, ia în ochii naționalistului profetic înfățișarea unui animal care trebuie adaptat fa civilizație pe încetul”, scriitorul îndreaptă un necruțător rechizitoriu împotriva celor ce, odinioară, pledau pentru menținerea inspirației artistice în limitele unui ruralism preistoric. Un pasaj petrecește cu sarcasm registrul tematic sămănătoristo-tradiționalist :

„îndată ce ai publicat < o povestire care nu cuprinde staulul, idila de la fîntina cu cumpănă, strachina, țolul, naționalistul îți interzice să scrii, datorită literaturii fiind să scrie cu țărani pentru țărani, și țărani neputînd să rămîie ce sînt decît prin exploatarea intensă a bălegarului local- Cum

¹⁾ Cf. Serban Cioculescu, op. cit. pp. 78—100

s-o gîndl săteanul și la altceva decît la ceapă și la Dumnezeu, se strică, își pierde naționalitatea... Universitarii noștri fac tot ce pot ca săteanul să nu se simtă în Europa și Intelectul lui să nu se clatine dintre veacuri. Petrolul, automobilul, mitraliera, aeroplanul, binoclul, cinematograful, trenul, electricitatea, sînt agenți de înșelăciune. Tot păsatul e mai bun”.

În alte pasaje este denunțat caracterul demagogic, mincinos, al declarațiilor naționaliste de simpatie față de țărănime. Trăiesc, zice scriitorul, în Capitală, „învățați care fac cîte zece lungi călătorii costisitoare pe continent, pentru ca la întoarcere să ne legene cu laude în vederea viitoarelor călătorii. La țară însă ei nu ies niciodată, admirînd pe sătean de la distanță”. Cu totul străini de viața poporului, pe care îl iubesc frenetic, „cu condiția să nu-l vadă niciodată”, anumiți domni își fac acasă „o cameră țărănească”, în care „opincile, iile, betele, donițele, oalele” stnt — ca în poezia tradiționalistă, observăm noi — obiecte „decorative, de pe urma sentimentului intuitiv că sîntem străini de țăran, compensat prin transportarea în copie a mobilierului țărănesc în gospodăria noastră”. Zgăriind lustrul aplicat de tradiționaliști imaginilor realității rurale, Arghezi descoperă la sat „pelagră ici, tuberculoză colo, sifilis între ele”, adică : „Fericire cu bube, cu mortalitate, cu praf în gură, fără apă, fără baie, fără cămin sănătos, fără pat”.²⁾ Nici misticismul gîndirist nu e cruțat, convingerea scriitorului fiind că „nicăiri idioția nu se nîmerește mai admirabil ca în poezie și nu strălucește mai splendid ca în misticism.”³⁾

Cum rămîne însă cu neîncrederea de care vorbeam în civilizație, exprimată în mai multe articole din *Bilete de papagal?* Observăm mai sus că nu e recomandabil să privim diverse texte argheziene ca manifestări ale unei concepții definitive. Fetișizând textele, am ajunge la încheierea că

²⁾ *Ramuri*, nr. 10—11 din 1929.

³⁾ T. Arghezi : *Dialoguri academice — Arta de a fi idiot*, în *Adevărul literar și artistic*, n.r. 584 din 14. II. 1932.

scriitorul ar fi fost, pe rînd sau în același timp, simbolist, antisimbolist, modernist, antimodernist, tradiționalist, antitradiționalist. Realitatea e, bineînțeles, alta. Diferitele curente au trecut pe lingă scriitor ca niște valuri, fără să izbutească a-l lua cu ele, izbîndu-l doar, împrôscîndu-l cîteodată cu apele lor impure. Situație sugestiv înfățișată în poezia *Inscripție*. Rîul, vîntul, șoimul caută să-S ademenească pe poet să meargă cu ele. Poetul rezistă însă ispitelor :

*Și au trecut pe lingă mine
Către apus
Apele, vîntul, stelele, șoimii,
Și-au trecut și-alătura s-au dus.*

- Revenind la întrebarea pusă, stăruim în părerea că revirita lui Arghezi, în anumite momente, împotriva civilizației, nu trebuie înțeleasă literal. Comentînd, într-un articol din *Seara*, anumite opinii ale lui Octavian Goga, expuse în ziarul *Romînul*, T. Arghezi ajunge, din deducție în deducție, să pună în discuție însuși rostul culturii și al civilizației. Văzînd în intelectualitate „o valoare”, o „putere sigură și Vie”, scriitorul refuză să recunoască însușirea de intelectuali hedoniștilor spiritului, celor ce vād în cultură doar un izvor de desfătări delicate.

„Scopul culturii, al intelectualizării, — scrie Arghezi, — ar fi foarte simplu dacă omul năzuiește numai să înțeleagă muzica, literatura... Cultura trebuie să ajungă — într-alt fel nu e cultură — nu la burdufi de carte, nici la funcționari buni și-atît, dar la suflete mari, la energii considerabile, la însușirea individului, apt să se lepede de toate, și de viață la nevoie. Cultura e o pregătire pentru cer, nil pentru teatru.”

Cînd nu-și exercită menirea de stimulare a virtuților umane superioare, cultura și civilizația devin inutile, deoarece

„...Scopul vieții nu poate fi baia de abur, electricitatea, ascensorul, Opăra, literatura, teatrul, căci această viață idioată n-ar mai folosi la nimic”.

Cîtă vreme eruditul rafinat, inițiatul în tainele tuturor artelor se află sub aspect moral, pe aceeași treaptă cu pitecantropul,

preferința oricărui om normal se va îndrepta, categoric, spre insul cu un suflet ales, fie acesta chiar neștiutor de carte. Din întreaga operă de dinainte de eliberare a lui Sadoveanu se desprinde un elogiu la adresa omului simplu, trăind departe de lumea civilizată, analfabet, dar mai evoluat sufletește decît toți spilcuiții societății burgheze la un loc și profesînd o filosofie mai adîncă decît a multor cugetători de meserie. Nu altfel cugetă Arghezi, în nenumărate rînduri, în trecut, și în anii noștri, scriitorul și-a exprimat admirația față de cultura sufletească a omului simplu, față de înțelepciunea lui calmă, accentuînd mereu că orizontul unui țaran inteligent este infinit mai vast decît acela al multor domni în frac, posesori de titluri universitare.

„De unde a căpătat, — scrie, bunăoară Arghezi, în 1946, — țaranul nostru această maturitate care face de rușine pe orășeanul cărturar și educația lui de domnișor? El a parcurs cantități de noțiuni, ajunse atît de familiare încît el nici nu le mai gîndește, necum să le vînture, să le citeze sau să pornească de la ele”.

Făcînd o paralelă între domnișorul cu diplome și țaran, scriitorul observă:

„Domnișorul are o memorie personală improvizată din zdrențe sufletești corcice. El seamănă cu biletul de tramvai, continuu reînnoit, dintre două distanțe : la stație se aruncă și nu mai e valabil. Celălalt, țaranul, are ținere de minte milenară. Cu aceeași căciulă și în aceleași opinci, el vine mereu în pas egal, cu oile lui, din vremurile de dincolo de fruntariile mișcate neîntrerupt”¹⁾). Două atitudini fundamentale sau mai de grabă una singură, afirmată sub dublu aspect, se desprind din publicistica lui Arghezi : admirație nelimitată față de cultura și civilizația adînc pătrunse în viață, devenite instrumente de luptă și perfecționare umană, și repulsie pentru civilizația redusă la funcția de asigurare a unui confort, pentru cultura însușită superficial. E atitudinea ce străbate întreaga creație

¹⁾ Tudor Arghezi: *Lume veche — lume nouă*, ed. Tineretului, 1958, p. 81-

arghegiană. Când anatemizează civilizația și cultura, scriitorul are, de fapt, în vedere, chiar de nu precizează anume acest lucru, pseudocivilizația, parodia civilizației, spoliata de cultură, iar când proslăvește întoarcerea la primitivitate nu proclamă un principiu permanent valabil, după socotința sa, ci își manifestă desgustul pentru lumea populată de bestii dichisite, peferindu-i acesteia viețuirea în societatea orățăniilor, porcilor și cornutelor. Ceea ce-i repugnă, așa dar, autorului „Tabletelor din Țara Kutu” nu este cultura și civilizația ca atare ci folosirea acestora în scopuri opuse aspirațiilor adânci ale umanității, contrapunerea lor arbitrară ordinii naturale. Firește, în opera scriitorului, chestiunile nu sînt precizate atît de net ca în rezumatul nostru, inevitabil simplificat. Faptul de a fi căutat de unul singur adevărul, fără busola unei concepții științifice călăuzitoare, avînd de parcurs, astfel, drumuri exasperant de întortochiate, l-a privat pe scriitor de posibilitatea de a aborda totdeauna just și complet problemele; dincolo de oscilații și bijbirii, cititorul atent descoperă însă în literatura lui Arghezi permanența unor atitudini fundamentale în virtutea cărora scriitorul se delimitează esențial de diferitele curente și ideologii nefaste ce s-au manifestat în veacul nostru în cu-prinsul culturii românești.

Studierea opiniilor unui creator își are rațiunea numai întrucît acestea oferă indicii pentru o mai profundă înțelegere a operei. În cazul nostru: pentru o cît mai exactă fixare a locului ei în mișcarea literară a timpului. Rămîne dar să încercăm, în lumina constatărilor impuse de cercetarea publicisticii argheziene, o încadrare a operei poetului, după ce, natural, vom fi stabilit mai întîi delimitările necesare.

De moderniști, pe Arghezi, ca poet, îl desparte mai întîi prezența în opera sa a unui filon social. Poezia ce inaugurează, în 1910, o nouă fază a activității lirice argheziene, faza marilor realizări, — am numit „Ruga de seară”, — e un *credo* militant:

*Să-mi fie verbul limbă
De flăcări vaste ce distrug,
Trecîrid ca șerpîi cînd se plimbă.
Cuvîntul m.eu să fie plug
Ce fața solului o schimbă,
Lăsînd în urma lui belșug*

Poetul se vrea factor al unor transformări uriașe:

*O! dă-mi puterea să scufund
O lume vagă, lîncezîndă,
Și să țîșnească-apoi din fund
O alta, limpede și blînda.*

Sensul acestor năzuințe se precizează clar în numeroase creații. Găsim, astfel, în „Cuvinte potrivite”, poezii în care solidaritatea poetului cu mulțimile anonime, cai și revolta și repulsia lui față de lumea îmbuibăților se exprimă, pe cît de măiestrit, artistic vorbind, pe atît de răspicat:

*Cîntecul, lumina, taina, unda, ntînsurile-
albastre.
Noi le ținem, noi le strîngem, cei căzniți,
• urîți și goi.
Temeliile veciei orice-ați face-s ale noastre.
Voi, întoarceți-vă veseli și slăviți, întru
noroii.*

exclamă, cu vocea poetului, revoltatul din „Caligula”. În „Binecuvîntare”, trîndavii sînt pecetluiți cu un sarcasm tot' atît de corosiv în fond cît este în aparență de potolit:

*Dormiți, dormiți,
In monarhia minerală,
Cu-obrajii sterpi și gâlbejiți
Lipiți de carnea triumfală,
Cu care, morți, vă-suflețiți
O zi și-o viață goală.*

Un sarcasm nu mai puțin nimicitor alimentează unul din „Psalmi”, în care sub vîlul rugăciunii se ascunde o atitudine pamfletară. Poetul vorbește despre un „vecin” îmbogățit peste ori ce măsură:

*Vecinul meu a sirîns cu ne-ndurare
Grădini, livezi, cîrezi, hambare.
Și stăpînirea lui se-nlînde-acum
Pîn'la hotarele de fum.
Soarele-apune zilnic și răsare*

*într-ale sale patru buiunare.
Văzduhu-i face parte din avut
Cu-al zalelor de stele așternut...*

Manifestarea unei mistuitoare revolte, anarhică, lipsită de perspective, dar vizînd realități caracteristice orînduirilor exploatare și numai lor, sînt teribilele „Blesteme”, în care vigoarea mustoasă a expresiei realizează plasticități necunoscute pînă atunci în cuprinsul liricii romîneșii. Poetul își reprezintă surparea falselor „glorii” în cadrul unor răsturnări apocaliptice:

*Sobolii și viermii să treacă pribegi
Prin stîrvuri de glorii întregi.
Să fete în purpură șoarecii, sute.
Gîngăni și molii necunoscute
Să-și facă-n tezaur cuibare,
Sătule de aur și mărgăritare...*

Din „Cuvinte potrivite”, filonul protestatar trece în „Flori de mucigai”, volum în care Arghezi, fără să creeze o viziune întrutotul veridică a lumii celor oropsiți, nezezînd diferența structurală dintre răzvrătirea anarhică și lupta conștient orientată spre înlocuirea ordinei sociale nedrepte, dă expresie compasiunii pentru suferința umană și, totodată, unei neiertătoare uri împotriva societății burgheze, care, tolerînd marile banditisme și crime, aruncă în infernul închisorii pe toți cei care, indiferent sub ce aspect („*Sau culci pe bogați, sau scoli pe săraci*”), reprezintă un cît de neînsemnat pericol pentru tihna „stăpînilor”. Subțiat pînă la dispariție în „Versuri de seară”, acest filon reapare deosebit de viguros în multe din poeziile scrise în timpul războiului-

Din „Flautul descîntat” se degajă un dispreț imens față de boierul „*stăpîn de ogoare și de ape*”, față de lumea lui, și totodată o afecțiune plină de tandrețe pentru Ion argatul, care, boierit pentru darul său de a cînta din fluier, nu poate trăi de parte de oi, cîini și măgari, și spre oroaarea distinselor o'braze, își aduce turma toată la palat. O durere sfîșietoare, un cutremur de revoltă răscolesc versurile date din 1943, Tg. Jiu, și incluse în „101 poeme”, versuri în care poetul, prizonier în lagăr, a

adunat gemetele țării pustiite de fascism. Cu „1907”, poemul ce, alături de „Cîntare onn.ului”, certifică ridicarea poetului la o înțelegere superioară a lumii și realităților sociale, sub influența ideologiei clasei muncitoare, Arghezi ancorează în istoria patriei, înveșnicind artistic unul din cele mai semnificative episoade ale luptei poporului român pentru dreptate și viață mai bună, pentru ca în „Stihuri pestrițe” să ținuiască la stîlpul infamiei, cu neegalata sa vervă satirică, pe foștii exploatare și asupritori, pe vinzătorii de țară, pe calomniatorii înrăiți ai patriei noastre socialiste.

Creția lui Arghezi nu se află în afara modernismului numai prin cutare și cutare preocupări, ci prin însăși structura ei intimă. Una din caracteristicile curentelor moderniste, derivată din goana după originalitate cu ori ce preț, este tendința spre tot ce e straniu, extravagant, singular, manifestată adesea în preferința pentru exotic, pentru tot ce e străin banalei, chipurile, realități înconjurătoare. În versurile tuturor moderniştilor veritabili se întind continente pline de enigme, văluresc mări fantastice, punctate de insule de corali, zboară păsări stranii, cresc arbori producători de fructe nebănuite, flori rare, sticlesc pietre prețioase, plutesc parfumuri misterioase. Universul imagistic arghezian este radical diferit. Pe autorul „Florilor de mucigai”, nu numai că nu-l sperie realitatea imediată, oricît de banală sau respingătoare ar putea ea să pară unui ochi nedepins să înfrîngă aparențele, dar el caută stăruitor tocmai această realitate.

Materialul poeziei argheziene își are originea în sfera vieții din țara noastră. „*Neprețuind granitul*”, simbol, în poezia „*Jignire*”, a! materiei exotice, poetul caută „*în lutul romînesc*”, nu numai „*trupul zvelt și cu miros de ceară*” al icoanei iubitei, ci, în genere, substanța creației sale. Un număr considerabil de poezii, începînd cu „*Testament*” și sfîrșind cu unele din cele mai recente producțiuni, abordează nemijlocit teme legate de realitățile noastre. Plugul devine, în una din aceste piese, simbolul suferinței naturii de către om, cu ajutorul

uneltei. În „Belșug” aratul e înfățișat ca un act de creație, de participare a omului la veșnica primenire a lumii, roadele muncii plugarului fiind proslăvite în versuri cu densitate și sclipiri de metale nobile:

*Grîu, popușoi, săcară, mei și orz,
Nici o sămință n-are să se piardă.
Săcurea plugului cînd s-a întors,
Rămîne-o clipă-n soare, ~ca să ardă.*

În „Întîmpinare”, poetul își celebrează țara :

*Dormi la fereastra visului meu, țară,
Al cărei lan a strălucit întîia oară,
Cădelnițelor sufletului meu fierbinte...*

„Versurile de seară” dau expresie emoțiilor vieții cîmpenești, bucuriei țărănești de a strînge și gospodări roadele ogoarelor, de a mina vitele la păscut, de a privi seara, din pridvor, zborul gizelor și a asculta graiul sevelor din plante.

De realitățile noastre, lirica lui Tudor Arghezi nu este legată numai prin anumite filoane temeinice. Variatele elemente ale naturii patriei (flora, fauna), ale geografiei noastre, — deci ale realităților încojurătoare celor mai apropiate — intră în structura intimă a imaginii poetice argheziene. Versurile poetului se deschid cîmpurilor, livezilor, holdelor („Cîmpia scoate-n brazde bijuterii de rouă / și pomii pun covoare și nimburi pentru mine”; „Prin undele holdei și cîmpi de cucută / Fugarii-au. ajuns în pustie.-.”); în cuprinsul lui se leagă pături, se înalță munți cu „piscuri mari de piatră”; le Mioară zboruri de cocori („De prin adîncul nopții vin cocorii...”) iar zumzetul albinelor le umple de suavitate („La tine se ridică în fiecare seară / Albina să ia miere, un bob, și-un bob de ceară”). Prezența unor asemenea elemente nu decurge de obicei din intenții descriptive. Problematice, lirica lui Arghezi prefăce diversele frînturi de peisaj pe care și le asimilează în simboluri, un același element puțînd îndeplini, conform necesităților expresive, cele mai diferite funcțiuni. Foarte frecvent evocă, astfel, Arghezi, copacul. În *Din drum*, copacul sugerează ge-

nerozitatea nemărginită a creatorului de frumos:

*Copacul darnic cu găteala lui,
De sus își pierde foi de-argintărie,
Căzînd în drumul orișicui,
În suflet sau pe pălărie.*

Într-un Psalm, copacul devine un simbol al însingurării:

*Tare sînt singur, Doamne, și pieziș.
Copac pribeag uitat în cîmpie...*

Un prun pare, în *Creion*, însăși imaginea purității, a frăgezimii virginale:

*...Numai gura dumisale
Se aude subț un prun.
Plouă crengile lui rouă.
Cade cîte-o picătură,
Una-n păr, găteală nouă,
Una-n gene, atta-n gură.*

În *Oseminte pierdute*, șoapta plopilor evocă iubirea înmormîntată, iar stejarul, în severitatea lui, întrupează parcă un verdict :

*A mai venit de-atuncea să v-asculte,
Voi plopi adinei, cu voci și șoapte multe ?*

*La poartă, umbr-aceiuași stejar.
Mă rog, intrînd de domnul grădinar. —*

*I-am spus că vreau să caut un mormînt,
Pe care l-am săpat, de mult, cîntînd.
Și mi-a răspuns că nu e în grădina lui.
E-adevărat, nu este mormîntul nimănu.*

În reprezentarea argheziană, existența, dobîndind îndeobște contururi și reliefuri de o pregnanță fără egal, ia adesea înfățișări vegetale izbitoare prin ineditul lor. Condeiu căzut din mîna scriitorului e „o surcea”, „un crîmpei de cracă”, „uscat, ruginit și frînt”; sînul unei femei este „strugure, dudă sau ghindă”; iubita e o „mi-reasmă”, „răspîndită” în ființa poetului ca „într-o pădure”; imaginea ei stă „înfiptă” ca o „săcure” în „trunchiul” adoratorului, iar trupul, îmbrățișat, „murmură” aidoma pădurilor.

Viziuni nu mai puțin îndrăznețe încorporează imagini evocînd vietăți ce populează

cîmpiile, apele, codrii și văzduhul natal. Dintre păsări, cocorii își fac deseori apariția în paginile operei lirice a lui Arghezi, prezența lor fiind expresia materială a unor sentimente năpraznice, zguduitoare și, în general, a tot ce implică vigoarea :

*Cu tunet se prăbușiră și norii
In încăperea universului închis.
Vijelia aduse cocorii...*

Cocorii vin „din adîncul nopții” („întoarcere în țarină”), se învîrtejesc, de-a valma ou corbii, în vifor, participă la urgiile apocaliptice („Prigoana”) sau „spintecă țărîa” („Heruyim bolnav”). În contact cu „țarina” străbună, dătătoare de puteri, poetul simte crescîndu-i tui însuși „aripi de cocor”. Numeroși și ei, șoimii, vulturii, încarnează, în reprezentarea lui Arghezi, cutezanța, avîntul temerar, aspirația la sublim. Șoimii îl cheamă pe poet spre înălțimi:

*Cină mi-a zburat de sus în jur,
Șoimul mi-a spus :
Vino cu mine,
Și nici cu șoimul nu m-am dus.*

Cînd se decide să ia cu asalt cerurile, poetul se înfrîțește cu vulturii :

*Tîlhar de ceruri îmi făcui solia
Să-ți jefuiesc cu vulturii țărîa...*

Cu niște vulturi — captivi — sînt asemuite, în „Flori de mucigai”, spiritele rebele, încărcate. Mersul tîrît al ocașilor în lanțuri e

*O șchiopătare de vulturi căzuți din stele
Prin oțățitul întuneric tare...*

Pe vulturi îi numește poetul și atunci cînd 'denunță despotismul divin :

*Te-ai arătat adeseori făpturii,
Și-ntotdeauna-n haine de-mpărat
Amenințînd și numai supărat,
Că se sfiau de tine și vulturii.*

Muntele Măslinilor, simbol, în poezia cu același titlu, al idealului de perfecțiune („Tu, în hotarul marilor mistere, j Ești ca

*un semn de-a pururea putere ! Al vieții
noastre cea fără de leac, ! Împresuratule
de astre !”) este imaginat de poet ca un „altar de șoimi, sălaș de sori”.*

Și alte păsări și, în genere, vietăți numeroase, ce mișună pe meleagurile acestei țări, își află loc în universul poetic arghezian. Pe clapele pianului cîntă mierle :

*Și poate că nu or fi fost nimic,
Dacă nu intra să sape>
Cu cîntecul, și degetul tău cel mic.
Care pipăia mierlele pe clape...*

Din sufletul înfășurat de lumina tremurătoare a toamnei „beau caprele-amintirilor”, iar

*In fluierul de sticlă al cîntezii
Se joacă mișele cu iezii.*

Într-o pagină din „Cuvinte potrivite” posedă cucuveaua ; poetul își recunoaște în ea sufletul:

*O, cucuveaua lui Dumnezeu
Gîndesc c-ai fi sufletul meu.*

Torturat de întrebări fără răspuns, poetul se simte

*...prejmuit ca o grădină
In care paște-un mînz.*

Cînd în suflet domnește însă pacea, lumea i se revelează poetului sub înfățișări de eden subcarpatic:

*Uite-n livadă stupii,
Uite-n vifore lupii,
Uite cerbii,
Uite firul ierbii-
Vezi
Herghelii, stoluri, turme, cirezi ?*

Nu numai la flora și fauna țării sale apelează poetul, constant, spre a da gîndului o concretețe 'dusă pînă la 'materializare, ci la realitățile românești îndeobște, mai cu seamă la cele din interiorul universului țărănesc. Într-un moment de depresiune, pă-

nunțul îi apare poetului ca „o moară deșartă / Cu larve cerind adăpost”. Sub cupolele toamnei,

*Casele-adunate, ca niște urcioare,
Cu vin îngroșat în țărmul lor de lut,
Stau în țărmul albastru-al riului de
soare,
Din mocirla cărui aur am băut.*

În „Restituiri”, ispitele lumești iau chipul unui han în care răsună cîntece îmbietoare :

*Să ne oprim ? Un cîntec ne vine de la han.
E vinul bun și patul adine și tu ești dulce..*

Efortul minții omenești de a pătrunde tainele existenței e văzută, în poezia „Între două nopți”, ca o muncă trudnică, sub pămînt, cu o unealtă țărănească rudimentară :

Mi-am împlîntat lopata tăioasă în odaie...

Săpînd, s-a rupt lopata...

Iată cum, pînă și pentru tălmăcirea dramelor de conștiință de esență intelectuală, Arghezi se slujește de un material expresiv adunat din cuprinsul vieții celor ce trudesc pe ogoare. El nu profesează, ca modernistii, concepția că stările psihice mai complicate sau subtile ar putea fi sugerate doar evocînd jungle, insule misterioase, mări sudice, ori numind orchideea și constelațiile celui-lalt emisfer.

Desigur, extragerea materiei prime poetice dintr-un anume sector al realității nu demonstrează nimic în sine. Și simbolistii și modernistii pot împrumuta (cazul lui Alibert Samain și Francis Jammes, în Franța) aspecte din viața satului, pentru a le transforma în elemente ale imaginii. Problema e ce face în poet cu materialul selectat, ce funcție estetică îi încredințează. Pentru simbolisti, al căror program prevede exprimarea de stări psihice neorganizate, vagi, „muzicale”, fenomenele lumii reprezintă doar iluzii înveștîntînd o existență impalpabilă, domeniu al subiectivității creatorului. Simbolistii văd lumea demate-

rializată — „pădure de simboluri”. Materialitatea viziunii constituie, dimpotrivă, particularitatea artistică principală a operei lui Arghezi. În vreme ce simbolistilor totul le apare dematerializat, diafan, Arghezi conferă în reprezentările sale proprietăți materiale pînă și abstracțiunilor. Timpul trece pe lîngă oră : „Cînd am plecat, un ornic bătea din ceață rar / Atît de rar, că timpul trecu pe lîngă oră”), orele sînt bronz, fier, catifea, pîslă, etc. („În cer / Bate ora de bronz și de fier. Într-o stea, / Bătu ora de catifea / Ora de pîslă bate / În turla din cetate”). O caracteristică esențială a lui Arghezi, ca artist, este, așa dar, simțul realului. Poetului îi e foame de realitate :

*Mi-e foame de nisip și lut
Și dor de apele din care n-am băut.*

Tinzînd consecvent spre real și concret, poetul crează, în chip firesc, o operă în care intră o doză considerabilă de specific național, chiar în accepția dată noțiunii de conducerea „Vieții roroînești”. Acest atribut al creației argheziene nu i-a scăpat lui Ibrăileanu. «„Luceferii plini de voie și de har” ai d-lui Arghezi nu dau splendoarea cerului atît de romînește, văzută și simțită de veacuri de pe vreun „picior de plai” de păstorii evlavioși, care au lăsat în urmașul lor „saricile pline de oseminte”»?). Nu ne propunem să dezbatem această chestiune aici. Am amintit-o doar pentru că recunoașterea notei specific naționale încorporate organic în scrisul arghezian — și nimeni nu o poate contesta — implică negarea unei înrudiri ele substanță între opera poetului și felurile curente decadente. Avîndu-și rădăcinile adînc împlîntate în realitate, și anume în realitățile patriei, în creația lirică a lui Tudor Arghezi pulsează o sensibilitate caracteristică, reprezentînd în esență un stadiu evoluat în funcție de dezvoltarea social-istorică a aceleiași sensibilități care alimentase opera lui Eminescu, Coșbuc și Goga. Una din în-

) G. Ibrăileanu: *Cronica literară — Modă și originalitate*, în *Viața romînească*, nr. 1, din 1928, p. 118—119.

«uşirile sensibilităţii argheziene este robusteţea. Obişnuit, în versurile poetului îşi găsesc expresia stări sufleteşti compacte, masive; chiar îndoielile, zbulciimările, sentimentul de măcinare interioară, respiră, la Arghezi, forţă, vigoare. Exploratori ai subconştientului, avînd înclinaţie spre tot ce e tenebros, nediferenţiat, modernişti de diferite nuanţe se complac de regulă în mister :

*Nadir latent! poetul ridică însumarea
De harfe răsfirate, ce-n zbor invers le
pierzi...*

Ei, spre a vorbi astfel, „nu strivesc corola de minuni a lumii” şi „preschimbă neîrîr ţelesurile „în ne-nţelesuri Şi mai mari”. Poezia argheziană exprimă, din contră, o nevoie imperioasă, fizică, de certitudine :

Singuri, acum, în marea ta poveste,
Cu tine am rămas să mă măsoar ;
Fără să vreau să ies biruitor,
Vreau să te pipăi şi să urlu : „Este .”

Simţirea argheziană, obiectivată în vers, este una elementară, frustă, nesubţiată, neperversită, poetul dispreţuind „ispitele uşoare si blajine”, căutînd „gustul otrăvit şi tare”, scaldîndu-se în gheaţă şi culcîndu-se „pe stei”, pîndind primejdia, alegînd „poteca strîmtă”, „ducînd în circă muntele întreg”, dorind adevărul cu setea taurului sălbatic.

*Te-ntrăzării în stele, printre peşti,
Ca taurul sălbatic, cînd se-adapă-*

De ce, aflîndu-se, în virtutea structurii interioare a personalităţii sale artistice, la antipodul modernismului, Tudor Arghezi nu poate fi clasificat — cu toate că anumiţi critici credeau aceasta, în trecut — nici printre tradiţionalişti ? Tradiţionalismul, am văzut, este simulare, pastişă, stilizare arbitrară, cu un cuvînt artificiu şi imposură. Călăuzit permanent de un ascuţit simţ al realului, Arghezi nu putea, fireşte, accepta pozele tradiţionaliste, acestea amintîndu-i de „bergerismul” de pe vremea clasicismului francez. Incisivele observaţii asu-

pra literaturii arcadice europene de odinioară, expuse într-un scurt scurt articol din „Progresul social”, vizează, evident, şi lirica promovată de curentul tradiţionalist la noi :

„...oaia epocilor pastorale oficiate era o oaie parfumată şi pudrată şi cu coarnele făcute cu maşina de frizat cîrlionţii, numai că nu purta pantofi de mătase. Oaia convenţională, cu cioban convenţional!”

Repudiînd o asemenea reprezentare, pseudopoetică, a lumii cîmpeneşti, scriitorul exclama :

„Originalul e mult mai poetic ; adică, oaia cu părul încilcit în scaieţi, ciobanul neprimenit un an.”)

Deosebirea, sub unul din aspecte, între Arghezi şi tradiţionalişti, aceasta e: în timp ce în versurile tradiţionaliste tipice, avem de-a face cu o convenţie, un simulacru de realitate ţărănească (of. spre ex. „Biserica de altădată” de Ion PiMat), în poezia argheziană diverse aspecte ale lumii rurale se răsfrîng — în măsura în care prezenţa lor e cerută de idee — în autenticitatea lor adesea dură, „nepoetică”. Se vorbeşte despre „coteţe”, „miţe”, „şoareci „mocirlă şi. zmîrc”, „borş de noroi”, „tăriţe”, „găleată cu bale”, „moş Pirţag” etc. Vocabularului „distins”, de obicei, al tradiţionaliştilor, exprimării lor afectat rurale, Arghezi îi opune un grai ţărănesc mustos, „graiul cu-ndemnuri pentru vite”.

Istoricii şi criticii literari care susţineau teza concilierii, în cuprinsul poeziei argheziene, a modernismului cu tradiţionalismul, îşi argumentau aserţiunea invocînd pe de o parte prezenţa unor preocupări religioase, care, împreună* cu materialul de extracţie rurală, ar reprezenta „filonul tradiţionalist”, de altă parte cucerirea de către poet a unor noi cîmpuri tematice şi revoluţionarea mijloacelor de expresie, consecinţă, chipurile, a situării pe poziţii moderniste. O atare judecată este rezultatul unei confuzii între tradiţionalism şi tradiţie, ca şi între modernism şi spiritul inovator. Am notat că materialul de inspiraţie nu este

*) T. Arghezi: „Poezia”, în „Progresul social”, nr. 7, iulie, 1933, p. 503.

identic, în ciuda aparenței, la Arghezi și la tradiționaliști, după cum radical diferite sînt viziunile create — din elemente ale vieții țărănești — de către autorul „Cuvintelor potrivite”, de o parte, de către poezii „Gîndirii”, de alta. Nici problematica religioasă nu e aceeași la tradiționaliști și la Arghezi. Tradiționaliștii sînt bisericosi, bigoți, cucernici, (sau prefăcut — mai ales — cucernici) ; ei cred fără să cerceteze (sau, mai curînd, afectează credința), se prosternă în fața icoanelor. Arghezi este un iconoclast, un zdrobitor de poncife, chiar dacă tributar multă vreme spiritualismului, o conștiință neliniștită, un suflet neîncercător, dramatic, un Tonia care vrea „să pipăie” divinitatea. În „Psalmi” și alte poezii cu caracter filozofic-religios, drama căutării dumnezeirii este, în fond, o dramă a cunoașterii. Impulsul prim al căutărilor argheziene nu este, ca în cazul mysticilor, o nevoie de adorație, a aspirației a slugii de a cunoaște chipul Domnului său, ci o dorință crîncenă de reprezentări clare, dedesubtul căreia nu cred să mă înșel bănuind orgoliul umui suflet ce nu rabdă să fie mistificat.

Ar fi să ignorăm, totuși, voit, unele accente din lirica argheziană, dacă am refuza să recunoaștem orice corespondențe între acestea și o anumită latură a poeziei tradiționaliste. În „Inscripție pe o casă de țară”, „Biserica din Gropi” și „Icoana”, de pildă, găsim un patriarhahsim pronunțat : olteanul își dă jos de pe umeri cabilița, se descoperă și se închină cu evlavie în fața „bisericii necunoscute”, a cărei arhitectură „de nici un stil (...) nu rîvnește ca să fie” ; în sat, „Ierusalimul se-arata după ploaie, / Cum. l-au știut întocmai, pe vremuri, curioșii” ; în casa bătrînă, un ungher nelocuit, prevăzut cu „pat adine, cu perinde moi”, stă permanent gata pregătit pentru momentul cînd, eventual, „[sus, void să mai scoboare / Flămind și gol, va trece pe la noi”. „Cei doi orbi” reproduce scena evanghelică în care Domnul, „mergîndu-și drumurile sfinte”, redă orbilor vederea. În „Arheologie”, poetul simte în el „sfintele oseminte” ale trecutului, așezate ca sicriile

într-un cimitir, și, în extaz, are senzația că :

*...totul se deșteaptă,
ca-ntr-o furtună mare cit tăria
Și-arată veacurile temelii-
Eu priveghez pe ultima lor treaptă..*

iar în „închinăciune” e răpit de vedenia unor timpuri mitice

*Cînd păstoream cu turmele pămîntui
Și ne mutam ușor, din loc în loc,
Și nu știam unde ne-o fi mormîntul
Și viețuiam cu zarea la un loc...*

și cînd :

*— Necăutînd în turla și orașe
Unde se-nseamnă timpul cu-o bătaie
Soroacele stau scrise în stelele urmașe.
Și ne simțeam acasă în cer, ca-ntr-o odaie.*

Evoeînd satul, talmăcînd sentimentul de solidaritate intimă eu strămoșii, independent de tradiționaliștii, constituiți într-o mișcare, Arghezi se întîlnește cu ei, involuntar, atunci cînd printr-o vibrație deosebit de intensă în fața amintirii trecutului, alunecă spre atitudinile de adorare a primitivității și de comunicare subconștientă misterioasă cu cei răposați.

După cum în viziunea artistică nu e tradiționalist, Arghezi nu este modernist în expresie. O chestiune trebuie limpezită. Criticii care, pe vremuri, vedeau în ori ce învoire tematică, prozodică, sintactică și de lexic o „revoluție” modernistă, atribuiau curentului respectiv merite ce-i lipsesc în realitate. Continua îmbogățire tematică, perfecționarea necontenită a uneltelor e o lege a dezvoltării artei, o necesitate obiectivă a creației. Cum observă și Arghezi în „Literatura nouă”, uneltele poetice create de marii maeștrii se învechesc, ajung să nu mai încapă noile conținuturi, produse de evoluția neîncetată a vieții, fiind, nu rareori, de-a dreptul discreditate prin folosință de către nenumărați ucenici de a doua mînă. Exemple avem, din belșug, și în literatura noastră. Insușindu-și tot ce are mai

exterior tehnica eminesciană, odată cu preluarea, răstălmăcită, a pretinsului pesimism al poetului, o mulțime de versificatori atrag, pentru o perioadă, lirica noastră în impas. Biruirca „cnunsciaiiismului”, înnoirea gândirii și expresiei poetice, constituiau o necesitate vitală a literaturii. La acțiunea de asanare, își dădură concursul, cu eficacități diferite, mai multe forțe. O contribuție salutară în acest sens a adus, în unele din poeziile lui, Macedonski, compromițând însă, în același timp, cauza, prin diverse manifestări bizare. Puternice lovituri a aplicat maladiei post-emesciene, prin opera sat, Coșbuc. Fără să fi reușit să îngroape definitiv lista de imitatori ai lui Eminescu, cei doi poeți și-au creat, încă în viață fiind, epigoni. Întîlnim di-se în paginile publicațiilor sămănătoriste, epigonii eminescieni (trecuți prin Vlahuță) și cei coșbucieni domină, în primul deceniu al secolului nostru, poezia; prin ei, m lirică pătrunde masiv platitudinea, o platitudine în stare să innăbușe și să usuce totul. Tematică stereotipă. Mijloace de expresie uzate. Absență de har, de pulsație autentică. Convenționalism pe toată linia. In asemenea condiții, în poezie nu era posibil nici un pas înainte, fără nimicirea sămănătorismului, după cum condiția sine *qua non a progresului social era lupta, împotriva înapoierii feudale, în care, în treacăt fie spus, își avea izvorul și curentul sămănătorist. In raport cu primitivismul sămănătorist declarat, simbolismul ar putea apărea în ochii unora ca un curent inovator, chiar „revoluționar”. De fapt, asemenea mișcării moderniste în ansamblul ei, simbolismul — ca simbolism — nu putea determina și nici nu-și propunea să determine înprospătarea reală a poeziei, care începe, necesar, de la conținut, în sensul punerii acestuia de acord cu tendințele vieții, — ci urmarea crearea unei diversiuni estetizante, cu scopul de a abate creația lirică de la preocupările sociale, ideologice.

Dar nu ori ce adversar al sămănătorismului devenea, la începutul secolului și mai târziu, în mod automat, simbolist sau modernist. Antisămănătorist, Tudor Ar-

ghezi nu s-a identificat niciodată cu mișcarea simbolistă; ciracii lui Macedonski (oșteni ai simbolismului) îi erau tot atât de nesuferiți ca și imitatorii sfingaci ai lui Coșbuc și Vlahuță. Autorul „Florilor de mucigai” a anexat liricii noastre noi domenii, independent de curentele decadente, chiar dacă, în unele puncte se întâlnește cu ele. Independent de simbolisti, de modernisti, a creat poetul, de asemeni, un limbaj poetic nou. Mulți poeți ai epocii, spre a fi la modă — modernisti —, s-au dedat la răsucirea în chip și fel a frazei, la „răscrăcărarea strofei pe o pagină întregă”, începînd totodată să colecieze cuvinte cit mai puțin frecvente, neologisme cit și mai tipătoare, barbarisme. Tudor Arghezi a urmat altă cale. Repudiind originalitatea ieftină, poetul nu s-a lăsat, decît o clipă, în adolescență, sedus de ispita noutății gălăgioase, falsă în fond, de dorința de a epata. Faimoasele „cuceriri” revendicate de simbolism și modernism le-a privit întotdeauna cu destulă răceală și, dacă în anumite volume („Flori de mucigai”, „Versuri de seară”) acordă drept de cetățenie versului liber, mai apt să exprime conținutul specific, versul alb îl utilizează extrem de rar. Cît privește lexicul, s-a observat¹⁾ redușă frecvență a neologismelor în lirica lui Arghezi, spre deosebire de proză, unde abundă. Contribuția argheziană la îmbogățirea limbajului poetic și a limbii literare în general nu constă atît în introducerea de cuvinte noi cît în investirea celor existente cu noi capacități expresive, nebănuite, prin așezarea imprevizibilă în context. Avem în această privință, o declarație a poetului însuși:

„Cred că este ca și dovedit că noutatea limbii nu are nou decît aspectul nou ai acelorași cuvinte, puse să comunice unele cu altele și să se împrumute între ele, așa încît un critic superficial nu le mai recunoaște. Evident că în această circulație a torentelor subterane ale limbii prin sedimentele vechi ale vorbelor este nevoie și de puțin meșteșug...”²⁾

¹⁾ Serban Cioculescu, op. cit. p. 100.

²⁾ „Literatura nouă” loc. cit.

Arghezi a înnoit expresia poetică, nu desființând, ci reconsiderând materialul tradițional. Pe linia tradiției se află poetul și atunci când valorifică resurse neexplorate ale limbii vorbite, meșteșugind fraze de o savoare indicibilă prin înșurubarea în cuprinsul lor a unor vocabule, unor clișee verbale periferice, și atunci când adună în vens nectarul, aurul și tămîia limbii vechilor cărți bisericești, limbă ce-și are, la urma urmei, obîrșia tot în graiul poporului. În stil, originalitatea argheziană e, mai ales, de ordin sintactic. Poetul (ca și prozatorul) făurește noi tipare expresiei, sfărîmîndu-le pe cele uzate, orînduiește cuvintele, membrele frazei într-o ordine nouă, creează propozițiuni cu reliefuri și durități pipăibile. De unde această putere de a dăruii vorbelor înlănțuite proprietăți materiale? Singură, ingeniozitatea nu explică miracolul. E vorba de un foc lăuntric, asemeni aceluia care, în frămîntarea lui, încrește suprafața planetei, născînd munți și văi. Studiind, în „Arta prozatorilor roinîni”, aspectul artistic al prozei argheziene, Tudor Vianu constată că o anumită parte a acesteia este „expresia unei revolte violente”¹⁾. Observația poate fi extinsă și asupra unei însemnate părți a liricii: într-adevăr, revolta sau, în ori ce caz un zbucium continuu, o neconținută căutare dramatică, formează principala sursă a creației scriitorului. Dramatismului interior i se datoresc și inversiunile sintactice, și prezența termenilor cofturoși și pietroși, și fluidul nervos ce umblă prin cuvinte, asociindu-le și ciocnindu-le neașteptat.

Situația fiind aceasta, mai putem vorbi despre modernism artistic la Arghezi? Ar fi împotriva evidenței să afirmăm că opera scriitorului n-ar avea în nici un punct al ei atingeri cu mișcarea modernistă, tot astfel cum nu i se pot tăgădui (am spus) anumite comunicări cu tradiționalismul. De moderniști îl apropia pe Arghezi, între cele două războaie, o anumită înclinație estetistă, exprimată declarativ în câteva articole și vădită, de asemeni, pe alocuri, în opera

¹⁾ Tudor Vianu: *Arta prozatorilor roinîni*, 1941, p. 271.

lirică. Predominarea pitorescului în unele poezii din „Flori de mucigai” („Tinca”, „Ucigă-1 toaca”, „Streche”), înfățișarea artei ca un joc gratuit, în „A.B.C.”, elogiul: cărții ce „nu răspunde la nici o întrebare”, în „Ex libris”, sînt aspecte ale unor manifestări de estetism declarativ contrazise de partea cea mai însemnată a creației argheziene.

Expresie concentrată a crezului estetic ai autorului, superbul „Testament”, poate constitui și un indiciu valabil pentru fixarea locului lui Tudor Arghezi în istoria literară. Poezia exprimă răspicat atașamentul față de cauza „robilor” care, „printre plāvani”, au adunat „*sudoarea muncii sutelor de ani*”. Grămădind „*pe o singură vioară*” durerea milenară a „bătrînilor”, poetul face din cîntec bici pentru pedepsirea opresorilor :

*Biciul răbdat se-ntoarce în cuvinte
Și izbăvește-ncet pedepsitor
Odrasla vie-a crimei tuturor.*

În „Testament”, poetul ni se revelează ca un apologet ai artei militante și tot ce e măreț în creația argheziană stă sub semnul idealului proclamat în această poezie. Conținutul cu mijloace profund originale, în condițiile dezvoltării artistice a limbii și literaturii romîne, marile tradiții, Tudor Arghezi a creat, în primele patru decenii și mai bine ale secolului, opere clădite pe o concepție fundamentală democratică, în paginile cărora, fie sub aspecte realiste, fie sub forma patosului și cutremurărilor romantice, și-au găsit expresie tendințe sociale progresiste, nobile și legitime aspirații generale omenești. Prin conținutul creației sale, autorul „Cuvintelor potrivite” și al „Porții negre” face parte dintre acei scriitori care, între 1900 și 1940 au reprezentat, cu toate deosebirile artistice, uneori foarte adînci, dintre operele lor, direcția salutară a evoluției literelor românești. În ce grupare îl vom încadra așa dar? Formal, scriitorul nu s-a atașat statornic nici unei grupări. A fost un izolat. Actul aderii depline, entuziaste, a lui Tudor Ar-

ghezi la, o anumită cauză social-politică precisă și, implicit, la o anumită mișcare artistică, se va produce abia în anii noștri. Azi, scriitorul este un combatant plin de elan pe frontul construcției culturale socialiste, un participant la opera, de făurire a vieții noi, condusă de partid. În trecut, Arghezi neînrolat sub nici un steag, a creat opere de valoare artistică excepțională care, prin tot ce aveau mai bun, contribuiau la izbînda acelei cauze pentru care militau toți patrioții adevărați, toți scriitorii legați de popor. În ceea ce privește arta literară, scriitorul a impus în acest domeniu înnoiri adânci, mai adînci decît ori care alt poet de după Eminescu, aducînd înnoiri corespunzătoare spiritului culturii înaintate din țara noastră, menite să afirme cu o nouă, nebănuită forță, geniul creator al poporului român. Era natural ca un scriitor ce desfășura o asemenea activitate să se apropie de acele poziții literare care corespundeau tendințelor democratice și progresiste. Dintre toate grupările constituite între 1900 și 1940, cea d. la „Viața românească” stimula mai consecvent spiritul democratic (fără să poată depăși limitele concepției burgheze radicale a democrației) și realismul în literatură (fără să întrevedă posibilitatea depășirii realismului critic, a evoluției spre realismul socialist). În acest sens, nu e lipsit de semnificație faptul că în afara unor legături de grupare literară, Tudor Arghezi se întâlnește cu colaboratorii reprezentativi ai „Vieții românești”, pe linia democratismului, a vederilor progresiste, ca și pe linia unor tendințe artistice, precum inspirația din realitatea națională. De altminteri și personal, scriitorul a întreținut cu „Viața ro-

mînea-scă” și cu publicațiile înrudite relații mai strînse și mai îndelungate decît cu alte reviste. În monografia sa, pot spune de pe acum, excelentă, aflată sub tipar la ESPLA, și pe care a avut bunăvoința de a mi-o pune ia dispoziție, în manuscris, Ovid S. Crohmălniceanu scrie :

„Fără să facă parte din cercul revistei, Arghezi se numără (...) printre prietenii „Vieții românești” și al publicațiilor scoase de colaboratorii ei : „Adevărul literar și artistic” sau „Lumea” din Iași. O parte din primele „Bilete de papagal” sînt scrise de Miha.il Sa.doveanu, G. Topîrceanu, Ionel Teodoreanu, Demostene Botez, Otilia Cazimir. La „Viața românească”, Arghezi își amintește de un „interior”, în care „sub coviltirul lămpii”, s-a simțit mai bine ca-n toate casele pe unde a poposit... (...) Lui Ibrăileanu i-a păstrat o nedesmințită stimă, ca și lui Minai Ralea, care primul a avut îndrăzneala să afirme în paginile revistei ieșene că „>D. Tudor Arghezi, e cel mai mare poet al nostru de la Eminescu încoace”. *)

Viitoarea istorie științifică a literaturii române, reconsiderînd clasificările, va trebui, fără doar și poate, să scoată numele lui. Tudor Arghezi atît din rubrica moderniştilor, cît și din aceea a unor preţinse sinteze între modernism și tradiţionalism, și să-l așeze — la loc de frunte — în marele capitol consacrat literaturii animate de idei înaintate, acelei literaturi care continuă după 1900, dezvoltând pe o treaptă nouă, tot ce are mai valoros creația literară anterioară.

*) Mihai Ralea : „*Cronica literară*” — T. Arghezi, în *Viața Romînească* nr. 6—7 din 1927, p. 440.

ETICA ȘI POEZIA MUNCII LA TUDOR ARGHEZI

GEO SERBAM

a începutul creației lui Tudor Arghezi s-ar fi convenit să stea, ușor modificat, adagiul virgilian : „Ciot omul și... uneltele sale.”

„Homo faber”, înșul dăruit lucrului, menirii de a făuri, concentrează atenția asupra sa în toată opera lui Arghezi. El reprezintă vitalitatea dinamică, opusă smîrcurilor și putregaiului. De activitatea lui, cântărețul „Plugului” leagă visurile toarse între țărână și stele. Cu tălpile în noroi și însetat de azur, poetul a descoperit în muncă teritoriul care nu mai este răvășit de vânturile îndoielilor, un izvor de certitudini, întreaga gamă a sensibilității sale, de la cruzime la suavitate, este solicitată pentru a pune în valoare nenumăratele înfățișări ale muncii. Tot ceea ce o însoțește sau o evocă - scule, semințe, roade - participă la alcătuirea universului specific arghezian. Soarele și lumina acestui univers se află în muncă. Nașterea propriului vers, Arghezi o atribuie metamorfozei îndelungate săvârșită de truda generațiilor trecute :

*Ca să schimbăm, acum, întâia oară,
Sapa-n condei și brazda-n călimară,
Bătrînii-au adunat, printre plăvani
Sudoarea muncii sutelor de ani.*

Mărturisirea acestei legături organice explică perfect ide ce poetul „Belșugului”

prețuiește munca personală și își îndreaptă ostilitatea vitriolantă împotriva profitorilor. Criteriul activității direct productive operează, în viziunea poetului, o delimitare precisă între muncitor și nemuncitor, separație implicată în străfundurile „Testamentului”. Slova în care „Zace mînia bunilor” nu-ți dezvăluie înțelesul domniței „întinsă leneșă pe canapea”, hotarul a două lumi opuse interzice comunicarea. Un text mai vechi ne edifică definitiv asupra cauzelor acestei opoziții și ne întărește o dată mai mult în sentimentul că poetul aderă deliberat la dezideratele respectului și devotamentului față de muncă. într-o cronică dramatică la „Poezia depărtării” de Duiliu Zamfirescu („Viața românească” nr. 1/1943), Arghezi folosea prilejul pentru a exprima «reprobarea drastică față de trândăvia aristocrației înfățișată în piesă. Cu termeni ce vor reveni în „Testament”, cronicarul anticipează imaginea domniței insensibile vorbind de „atmosfera sufletească a unei clase al cărei suflet cască prin saloane, se întinde pe canapele și care, leneșă la inteligență și flască, își omoară timpul citind cărți frumoase, dar închise pentru puterile ei ca niște lăcate”. Această lipsă de receptivitate, stigmat al inactivității, este consecința unei existențe vegetative, a traiului într-o casă „unde în nici o odaie, afară de bucătăria care prepară sosuri pentru stomacuri trîn-

clave, nu se muncește". Față de un asemenea spectacol, cel ce va traduce în slove „*mînia bunilor*” trăiește senzația de inaderență totală, răscolitoare. „*E lumea în mijlocul căreia te simți mînjit și revoltat pînă la nihilism*” - conchiude el.

De aici violența cu care Arghezi intenționează procesul deținătorilor de averi nelucrate, acaparatorilor prin viclenie și șantaj. Bl a dat, odată, în paginile „*Cronicii*” tabloul expresiv și incisiv al sistemului, exploatarea omului muncitor. În timp ce acesta străbate, cu închipuirea sa îndrăzneată, zărilor viitorului, spre ziua cînd lumea va fi (regenerată în spiritul trudei și al datoriei, scăpînd de plaga trîndăviei - din toate părțile M înconjoară, îl asaltează, înfometate și însetate, larvele infecte - „*corcite clin întunerice și umezeală*”. Realitatea burgheză a epocii trecute este condensată în simbolul parazitilor, o realitate hidoasă, respingătoare, de „*bestiolă cu tirtita*” puturoasă, în contrast cu care se profilează, impunătoare, figura muncitorului. Arghezi a întreprins o asiduă și perseverentă acțiune de denunțare a parazitismului, înlăturînd iluzia somptuoșității, onoarei și decenței lumii de inavuți prin rapt public, nerușinat. Mitul burghez al proprietății „*sfinte*” întâlnește ironia sa caustică de cite ori încearcă să camufleze averi obținute oricum, numai prin muncă cinstită nu. Bunurile acaparate prin procedee obscure, însușite de-a gata, se rînduiesc în seria „*asasinatului cu tîlhărie*”. Constant pe linia sublinierii contrastelor, autorul „*Manualului de morală practică*” observă în paginile acestuia: „*Bordeiu, bătrînului grădinar din periferie e o pildă morală; palatul somptuos al domnului fără profesie activă e imoral*”. Prețul holdelor îl dau munca și sudoarea. Văduvită de aceste elemente, proprietatea îi apare lui Arghezi primejdioasă și antisocială. Această interpretare, formulată de scriitor în termeni intransigenți, demonstrează fondul social puternic pe care se grefează aversiunea argheziană

față de fenomenul parazitismului propriu orînduirii împărțită în asupriți și asupritori. Demascînd acest fenomen, pamfletele sale au împlinit o adevărată funcție de ecarisaj.

Parazitismul, caracterizat prin agresivitate și ticăloșie pe plan social, produce, pe plan individual, urîțirea, putrezirea ca sub acțiunea unei infecții. Pamflete cum ar fi „*Invitation à la valse*” sau „*Unul ca destui*” („*Pagini .din trecut*”) urmăresc tocmai degenerarea celor ce se consideră „*terorizați*” de eventualitatea vreunui efort. Dar nu numai lenea, ci și concentrarea exclusivă asupra averii, obsesia aceea nebună sugerată de Arghezi într-un „*Psalm*” („*Vecinul meu a strîns cu ne-ndurarel Grădini, livezii, cirezi, hambare*”) naște, monștri, atentează la frumusețea lumii. Portretul „*vecinului*” caligrafiat cu vădită oroare fiziologică, inspiră dezgustul, scirba, greața :

*Urechea lui închisă pentru graiuri
Cu scamă s-a umplut, de mucegaiuri.
Gingia moale, înțărcată, sugă,
Ochiul pornește blînd să se usuze,
In pînlec spinii, urzici și aguride.
Dau știri, de beteșugul ce-l ucide.
Creștetul, gol poți să-l încerci.
Puhav sub pipăit, ca pe ciuperci'.
Și-i, șubred ca o funie-nnodată,
Cu căpăliu-n barca înecată.*

Acesta este destinul celor care se închină la „*liturgia bogăției*”, cum spune poetul în „*Caligula*”. Este consecința directă, fatală, a abdicării de la însăși condiția de om. Repulsia stîrnită în sufletul poetului și tradusă în imagini tari, evocatoare ide mușite, de mîzgă și puroi, vine din impresia aceea de „*minjire*” cunoscută cîndva în salonul aristocrației lîncede. De data asta, este „*mînjit*” omul, ființa făcută să se bucure de armonia firii și care prin comportarea sa nesăbuită introduce tocmai o notă de desechilibru, renunță la reverie, la frumos, se abrutizează în legea lui Mamon. Indignarea izbucnește acuzatoare, ca un

strigăt de durere, în versurile ce se vor ochemare („Omule”), din culegerea „101 poeme” :

*Avidă, mina ta se siringe.
Storci aur și se scurge sînge.
Nădejde, sînge, har, ca un burete
Le soarbe aurul cu sete
Și-n beciul tău zidit înghiață
Neprihănită oamenilor viață,
Avîntul, bucuria, puse bine
De stîrvul tău, păstrate pentru tine.
lini e rușine, omule, îmi e rușine.*

Canalizarea tuturor preocupărilor spre bani, avere, retează avîntul, face să piară parfumul luminii, al văzduhului, al prieteniei, al antei. „*Haideți - îndeamnă Arghezi - lepădați obsesia și treceți la muncă veselă, nouă*”. („Scrisori de la morți”, „Secolul”, 22 mai 1932). Cu alte cuvinte, fericirea, adevăratele plăceri ale vieții îl ocolesc pe cel ce, la rîndul său, ocolește munca. Condiționarea fericirii - prin care Arghezi nu înțelege tenebroase complicații metafizice, subtilități tragice, ci pur și simplu umila bucurie de a trăi din roadele brațului și minții tale, stropit de polenul aștrilor, printre harnicele furnici și albine - de muncă, dă o profunditate cu mari rezonanțe felului său de a concepe însuși rostul omului.

Arghezi a transpus în roman dilema alegerii între satisfacțiile plate ale traiului aristocratic, lînced, și neajunsurile muncii răsplătite doar prin conștiința cinstei și a datoriei împlinite într-o lume incapabilă să aprecieze valorile fără sunet metalic. Drama Sabinei din „Ochii Maicii, Domnului” implică la un moment dat dilema aceasta. Alegerea fără echi-voc a eroinei concordă cu preferințele cale mai scumpe autorului, care îi că-lăuzește de aproape hotărîrea „*de răscumpărare a unui trai nesocotit și stupid*”, prin suferințele muncii. Noțiunile acesteia, „răscumpărare”, „suferință”, sînt un ecou. al atmosferei mistice care plutește

peste întâmplările romanului. Însă decizia eroinei, comportarea ei după aceea nu au nimic mistic, ba conțin un oarecare ascuțit polemic împotriva dogmelor, care recomandă retragerea în schimnicie. Conștiință că a huzurit, neatentă și surdă la suferințele truditorilor, că a beneficiat de munca altora, Sabina renunță la „bogație”, trecând de partea „sărăciei”. Este semnificativ că această radicală conversiune are loc sub impulsul voinței de a dobîndi 'demnitatea pierdută cit timp se complăcuse în traiul leneșei domnițe. Confesiunea sa împletește revolta împotriva timpului irosit absurd și degradant cu aspirația către o puritate ce-i rămăsese necunoscută : „*Am înțeles toată șubrezenia vieții de-a gata. și sînt hotărîtă să intru în lumea celor care suferă chinul rău răsplătit, al muncii, ca să-mi pot. întemeia o conștiință și o însuflețire. Vrei să-ți spun drept ? Averele tatii mă ofensează. Din ziua în care am simțit așa, nu i-am mai cerut nici un ban, rușinată că mă. trăiesc și azi din resturile risipei de odinioară... Tata nu muncește, au muncit pentru el robii, de pe moșie - și m-am deprins să nu mai am nici un respect, pentru averile adunate nu se știe niciodată bine cum. Vreau ca să îmbrățisez ca și tine cinstita sărăcie, numai că nu în călugărie. Averele mea m-a neli-niștit și umilit întotdeauna, întîlnindu-mă cu ochii lumii sărace. Am trecut cu săracii, Păuno ! Și nu vreau să ies din r/n-d/d lor, pînă ce vor mai fi săracii*” Evident, astfel de convertiri n-au avut loc frecvent. în declarațiile Sabinei, autorul se reflectă mai mult pe sine, cu adeviziunea sa fundamentală, constitutivă la mentalitatea, credințele, aptitudinile și căutările celor ce-și justifică existența prim trudă. Celui ce a răsturnat acidul ironiei sale peste racila parazitismului, celui ce a dezvoltat „noroii” goanei după profit, îi corespunde mai curînd replica : „*Am trecut cu săracii*”, deși în acest caz nu a fost necesară nici o modificare de optică sau de raporturi. Arghezi aparține lumii de truditori, în numele

căreia exclamă -sub imboldul unei superiorități greu de tăgăduit :

*Cîntecul, lumina, taina, unda,-ntinsurile-
albastre
Noi le ținem, noi le stringent, cei căzniți,
uriți și goi".
(„Caligula”)*

Solidar cu cei „căzniți”, Arhgezi a îmbrățișat dintru început gestul de simpatie, atitudinea favorabilă acestora. La pierderea unui fost coleg de gazetărie din vremea Faclei, se grăbea *să-i* recunoască aceluia meritul de a fi iubit mulțimile de muncitori, care „*reprezintă forța și drepturile pământului*”. Elogiul lui Arhgezi mergea de la recunoașterea „forței” maselor, către ceea ce anima mișcarea lor, acel „*vînt de ideal*”, cum spunea el, ce „*nu se poate compara cu nici o mișcare omenească de fină astăzi*” („Viața socială”, febr. 1911). Fără să pronunțe cuvântul socialism, înțelegem însă că la el se făcea aluzie. Cu toate că târziu, abia în zilele noastre, poetul va fi înțeles conținutul real al idealului socialist, prețuirea arătată muncii și slujitorilor ei, în toată opera sa, așează pe aceasta, la loc de frunte, în patrimoniul nostru clasic.

Tănărului care pășește în viață, Arhgezi îi recomandă să se devoteze muncii. Grijă sa cea dintâi este a-l preveni nu cumva să cadă în ispita strălucirii aparente a celor avuți : „*Casele somptuoase sini ziduri, de morminte goale*”. Numai dăruirea și tenacitatea în lucru sint capabile să înlăture vidul, să procure satisfacții durabile. Etica muncii, astfel concepute, un fel de mod de autodesăvîrșire, a fost ilustrată de Arhgezi în celălalt roman, „Lina”, cu transparente preluări autobiografice. Ion Trestie, cum s-a remarcat din primul moment al apariției cărții, amintește insistent de perioadă când Arhgezi a lucrat la fabrica de zahăr de lingă Chitila. Cum autorul însuși n-a ținut să ascundă prea de tot asemănările, sîntem cu atât mai îndreptățiți să identificăm evoluția și gândurile

eroului cu concepția sa despre muncă. Cum se poate numi patima cu care Trestie se aruncă în muncă ? Este ceva mai din adînc, dincolo de spiritul întreprinzător și de inteligența suplă, înzestrări atribuite de autor, parcă, pentru a flata condiția eroului, modestă pe lângă tehnicienii și inginerii uzinei, pe care o va conduce în cele din urmă. Ar trebui un cuvînt care să semnifice nevoia acută, neapărată - ca avariția bunăoară - numai că aplicat într-o direcție cu totul contrarie. Trestie poate „să nu se hrănească, nu doarme oțeva nopți în șir aplecat deasupra retortelor din laborator, tocmai pentru că munca îl capturează în întregime. Bineînțeles, nu este un ascet : cu anumită pedanterie, îi place să-și amenajeze o existență comodă, caută confortul civilizației, disprețuiește boema. Primează, însă, în tot ceea ce face, conștiinciozitatea, o disciplină a muncii, vecină uneori cu fanatismul. Această comportare îi crează un ascendent absolut justificat, îi recoltează dragostea și respectul celor din jur. Extrem de instructiv este duelul tănărului, intrat pentru prima oară într-un laborator, cu laborantul în funcție. Acesta crede că face cuiva o grație muncind, de aceea, preocupat mai intens de aventurile amoroase detestabile, de fapt nici nu muncește, ascunzîndu-și incapacitatea sub o continuă și dezonorată falsificare a rezultatelor analizei. Impertinenta perpetuare a falsului se acomodează cu stilul său ele viață, de la un capăt la altul, mincinoasă. Ori tocmai atitudinea în fața erorii îl diferențează, de acesta, pe Ion Trestie. Lui nici un moment nu i-ar trece prin cap că începe lupta împotriva persoanei laborantului, când se apucă cu o seriozitate (puțin prea gravă chiar pentru vîstsa sa) și cu un interes de ordinul strict al adevărului, să organizeze operația analizelor. El muncește dezbrătat de orice prejudecăți, călăuzit - s-ar putea susține - ide instinct, dacă nu s-ar adăoga și o atitudine principială în toată comportarea sa. Principiile sînt acelea impuse de necesitate

celor mai bune rezultate. Până își dă seama că laborantul mistifică rezultatele, el perseverează să repete analizele cu o încăpăținare oarbă. Când constată realitatea, încăpăținarea aceluia inconștientă de a întreține eroarea, el înțelege că înlăturarea laborantului devine necesară, obligatorie. Deși o persoană triumfă asupra celeilalte în această ciocnire, confruntarea se face mai curînd între două moduri de a privi munca. învinge firesc cine îi acordă întreaga cinste cuvenită, iar, prin el, autorul, foarte generos de altminteri cu eroul său favorit, răsplătindu-J, întrucât îi reprezintă atât de bine idealul, cu onoruri nesperate. Laurii direcției generale a fabricii încunună cam pe neașteptate fruntea timarului capabil, în timp ce inima celei mai atrăgătoare fete consimte să bată în acelaș ritm cu a sa. Este o aglomerare de succese, intrucîtva facilă, de care putem face abstracție însă, ireținînd semnificația unei biruințe dusă pînă la apogeu, pe calea muncii oneste.

împrejurarea că biruința lui Ion Trestie are loc într-o fabrică nu asigură neapărat felului argehizan de a privi munca, o coloratură strict muncitorească. Se va fi observat încă pînă aici că scriitorul atribuie muncii o accepție generală, în limitele unor rigori etice umaniste, dar fără precize determinări istorice. Neoperînd demarcațiile existente între proletariat și drojdia socială, lumpen-proletară, Argezi din epoca apusă a dominației burgheziei, crede că *„nefericirea materială vine de la dezorganizarea, individuală”*, iar rezolvarea ei mu i se pare o chestiune de justă retribuție în raport cu munca prestată, ci de *„chibzuință”* („Boema manuală”, Progresul social, 20 noembrie 1933). Această părere greșită a îngustat simțitor câmpul de investigație a scriitorului, dar nu a diminuat valoarea reprezentativă a confruntauții, ce se operează permanent în paginile sale. Parazitismului cercurilor dominante - politicieni și „oameni de ghișeu” neangajați într-o profesie certă - Argezi îi opune exemplul plugarului

asociat cu al meșteșugarului, rareori cu al funcționarului anonim, numit simbolic, Popescu. Ce caracterizează pe aceștia toți este discreția cu care-și îndeplinesc sarcinile. Zi de zi, fiindu-de de ajuns să se contemple în roadele propriului efort. Și prin aceasta se deosebesc de paraziții sociali, a căror activitate se rezumă în fanfaronada de bilei grotesc, (vezi „Jubileu” în Pagina din trecut) Tot paradă, destinată să împodobească nimicul, este în cele din urmă opulența burgheză, care jignește în tăcere și dezamăgește rafinamentul simplu, natural al „Unchiașului Gavrilă”. Venit de la țară să-și vadă băiatul ajuns domn, adică parvenit la situația de burghez îmbogățit, el nu numai că se simte stânjenit printre mobilele inutile aglomerate în încăperile somptuoase, dar constată că a devenit de prisos, pentru fiul său. S-a interpus ceva între tată și fecior, acesta s-a adaptat unei lumi în care tronează - unchiașul nu știe să aștearnă fard peste putregai! - minciuna (căreia nu-i cedase nici Ion Trestie). Bătrânul nu poate să nu deplîngă îndepărtarea fiului de câmpul unde crescuse și unde *„nu mint nici vîntul, nici ploaia, nici omul, nici țămîntul”* (Pagini din trecut, ed. a II-a, p. 427). Ceva din reacția acestui trudit și înțelept plugar a trecut în comportarea cotidiană a poetului. înrudirea și-o mărturisește Argezi nu numai cînd așterne, în „Ruga de seară” cu care inaugura colaborarea la „Viața socială”, acel vers definitoriu; *„Cuvîntul meu să fie plug”*. De atâtea alte ori, el face confidențe de trudit în ogradă, care alternează șlefuitul unui vers cu preocupări practice - gospodărești. *„Acasă - se destăinuie într-un loc - trec fără nici o zăbavă de la un comentariu, pus pe slove sau de la o carte pe care o citesc, la curtea gospodăriei. O sculă de ascuțit pe tocilă, o fricțiune de aplkat unui cocoș, o pensulă cu alifie de pucioasă pentru rîia ivită pe spinarea unui pîsoi”* („Bilete de papagal”, pag. 225) înainte de a intra, ca elemente constitutive, în țesătura de metafore, alegorii și

comparații a poeziei argheziene, uneltele au trecut prin mina bătătorită de lucru a poetului, drept care el se și consideră, câteodată, făurar. Se vede din plăcerea pusă în enumerarea atîtor scule meșteșugărești că frecventarea lor produce voluptăți nu mai mici decît ținerea io paknă a boabelor dure, a fructelor cernoase, a florilor catifelate și a gîzelor tremurinde. „*Sapa, casmaua, foarfecă de grădină, stropitoarea, găleata, toporul, fierăstrăul, rindeaua, menghina, pila, cleștele și ciocanul solicită și la o vîrstă înaintată pe scriitorul nevoiaș, care dacă nu se plînge niciodată, nu trebuie socotit ca un trîndav al slovei și ca un ciocoi fără treabă. Din 24 de ore cîte cuprind o zi și o noapte, el se străduiește mai mult cu uneltele plugarului decît cu acelea ale artistului complicai, și pe cînd facea muncitor salariat lucrează opt ore, el ar fi mulțumit să muncească numai 16 și să se folosească ele o hoclînă de S. Dimpotrivă, el se răsfață numai. 4, iar iS le dă strădaniei de toată ziua, peste ori ce program acceptat și organizat. Și asta ține neîntrerupt de vreo 50 de ani!*” („Lume veche-lume nouă”, p. 322) Unica mândrie pe care Arghezi nu și-o reprimă este în legătură cu truda. Crescut în cultul muncii, a mărturisi meseriile practice devine pentru autorul „Cuvintelor potrivite” își o modalitate de a și fixa aderențele, dezioidu-se de ori ce contact cu tagma acaparatorilor : „*La 12 ani - se destăinuie Arghezi într-un moment de refulate a sfielilor - dam lecții de algebră unui adult, învățînd algebra pentru el. În vacantele școlare lucream ca ucenic la un pietrar, poleind inscripțiile clin cimitire. La 16 ani eram secretarul vmei expoziții de pictură și publicam primele versuri. La 17 ani intram laborant într-un laborator de uzină și la iS ani conduceam laboratorul. La 10 ani am fost diacon și referent de conferențiar pentru religia comparată la Școala de ofițeri. în străinătate, am cărat cu spinarea, am vîndut bibelouri de 10 centime bucala, am învățat să fac inele și capace de ceasor-*

nice!” După asta a urmat activitatea susținută de gazetar și publicist, scriind uneori cîte o gazetă întreagă (Seara) și colaborând și la altele. La 58 de ani își trecea examenul de zețar. Pe bună dreptate, i se îngăduia să fie mândru ! „*Dacă mi-am făcut un. nume literar, noaptea mi l-am făcut, cu brațele tremurînd de oboseala pămîntului!*” („Lume veche - lume nouă” p. 329-330). După osteneala din ogradă, poetul se întoarce la ogorul poeziei unde nu-l așteaptă deloc tihna molesitoare. -Condeiu se face lopată cu care sapă pînă țîșnește, rară, vîna de argint „...*cită sforțare îmi cere mie, ca nimănuia, ori ce bob de nisip, e de neînchipuit!*”, exclamă poetul, niciodată epuizat. Condiției solidarității prin legat testamentar, Arghezi îi adăuga experiența vieții sale întregi, pentru a înțelege și prețui strădaniile mulțimilor, ca nimeni altul pînă la el. Cînd depășește cadrul țărănesc, autorul rămîne totuși pe aproape. Comandamentele înalte ale muncii, - dragoste, devotament, dăruire - le caută atunci în truda aproape nebăgată în seamă a olarului, a potcovarului, a tocilarului.

Intreținîndu-se cu Coco, ca și cum s-ar adresa unui june învățăcel, cîntărețul „Belșugului” îl povățuiește să și pună inima toată în meseria ce și-a ales-o, să nu dea îndărăt de la chinurile ce i se cer, mai întai spre a învăța, apoi spre a se perfecționa. Și ca să se verifice dragostea și conștiinciozitatea, îi mai amintește : „*Ține sculele curate și rînduite, atelierul proaspăt și, lucrînd, fluieră și antă!*”. Toate aceste povețe sînt în legătură cu privirea poposită asupra urciurului de lut, ale cărui taine de frumusețe poetul le ghicește în osîrdia fără preget și fără pretenții a olarului supus suptemei exigențe a dragostei de muncă : „*Mășterul de străchini, pe care l-au apucat veacurile bătrîn, învățase de la tătine-su să facă ghivece, dar nu era mulțumii nici cum îi suna lutul ieșit din cuptor, nici de grăunțele lutului, nici de culoarea lui. Și-a spălat pămîntul tot*

mai fin, țină l-a făcut aluat, l-a copt
 pină ce a sunat a sticlă și l-a spoit cu
 smălțuri, care nu s-au mai șters. Au
 trecut de la meșterul de-atiinci vreo
 șase mii de ani și bucuriile lui au rămas
 vii, în sunetul urciorului pe care l-am
 dezgropat acum și l-am așezat între cris-
 tale. Aceluia meseria scumpă i-a fost, și
 mina lui mai trăiește, colea Ungă mina
 mea care i-o atinge pe-a lui" („Pagini din
 trecut", p. 378-379). Secretul perenității
 rivnite de atîți creatori inspirați a fost
 descoperit ide făurarul ulcelelor, fără să
 simtă altceva decît că ființa i-a fost dată
 pentru munca aceea și totul în el, dege-
 tele, ochiul, urechea, s-au concentrat în-
 tr-o năzuință neștiută spre desăvirșire.
 Gestul final al poetului contemporan,
 care mîngie cnina meșterului de acum
 cîteva milenii, traduce plastic ideea ne-
 muririi dobîndită în lucrul înfăptuit cu
 dragoste, și - desigur - angajamentul
 tacit de a-i continua pilda.

Pe cînd profitorii ilustrează cu propria
 lor înfățișare, cu chircirea fizică și sufle-
 tească procesul degradării materiei, meș-
 terul arghezian, schimbîndu-și ca și plu-
 garul osînda-n bucurie („Plugule"), își
 conservă, intactă, candoarea de simțiri,
 acea ingenuitate, care este condiția în-
 săși a poeziei. Această semnificație este
 cuprinsă în poema tocilei din „Ce-ai cu
 mine, vîntule?" Tocilarul străbate tîrgul,
 flămînd, cunoscut de dinii pe care-i iu-
 bește împreună cu poetul, se oprește
 înaintea porților, în căutare de lucru.
**„Aduceți bricege, foarfeci, topoare și
 brice"** - pare că strigă. Ce neînsemnat
 se arată meșteșugul lui! **„De sus pică
 apa, dedesubt fuge tocila; se culcă
 oțelul pe lat; din apă naște fulgerul și
 roiesc stelele de aur - și. pe cînd cînta
 armonica, joacă tocila și. se desface be-
 teala scînteii"**. Se ascute un cuțit de
 măcelărie sau ce se întimplă? Tocilarul
**„dîn strungul lui de silix scapără soare
 și improvizează luceferi ziua nămiaza
 mare"**. Nici nu mai știi că te afli pe pă-
 mînt și parcă ai fi în cer: **„Vrei o
 cometă? o cale lactee? steaua polară?**

**Stăi pușin, să puie piciorul pe spetează și
 o spadă pe piatră: ia-le, prinde-le,
 du-le"**. Acumularea vertiginosă de scîn-
 tei ne proiectează în plină, lucidă halu-
 cinație cosmică: **„De jur împrejurul
 tocilei aleargă acum o altă roată, de
 aur. Nu se văd stelele pe cer? Cum să
 fie văzute? Az'i-noapte, tocilarul a tîrît,
 cu o prăjină cu cîrlig, perdeaua licurici-
 lor după el, a mototolit-o și a vîrit-o în
 cutia lui dintre roți. Le dă drumul la
 cîte una, la cîte zece, la cîte o sulă și o
 mie, ca la niște albine aprinse, dintr-un
 stup din vatră. Polenul constelațiilor s-a
 grămădit ca o făină de jar în cureaua și
 în roata lui cea mare și scapă și se în-
 toarce. Visteriile împărățiilor au intrai
 simbolic în descîntecul tocilarului: focuri
 de diamante, safirele, smaraldele, ame-
 tiste, rubinul"**. Amețit de atîtea minu-
 nății, tocilarul revine la realitate abia
 după ce n-a imai rămas nimic din cuțitul
 dat la ascuțit. A uitat și de foame și de
 tot, cînd, călcînd pedala roții, a văzut
 firmamentul în mișcare, și rotirea păm-
 întului **„învăluit în trîmbe de stele"**.
 Va pribegi mai departe, umil și neîn-
 semnat, cu bucuriile acestea ale lui in-
 accesibile miniștrilor, bancherilor, advo-
 caților, obsedați numai de **„blid, fiertură
 și doblni"**. Chiar dacă în perspectiva
 sa asupra muncii, Arghezi nu depășește
 haturile mentalității țărănești, opoziția
 deseori subliniată între muncă și para-
 zitism - cu corespondențele tipic arghe-
 ziene: suavitate-abjecție - accentuează
 valorile stabile în etica populară, prefi-
 gurează o atitudine care avea să înles-
 nească - în zilele noastre - asimilarea
 idealului socialist.

Era Arghezi cumva un adept al în-
 toarcerii ia puritatea primitivă a naturii
 și la dogmele mistice ale patriarhalității?
 Nu s-ar putea o ipoteză mai eronată
 decît aceasta. Agricultor prin tradiție,
 autorul „Cuvintelor potrivite" se împo-
 trivește conservatorismului, și romantis-
 mul său, cit există, nu îmbracă niciodată
 sensul retranșării în trecut, respinge
 stagnarea. Curios să cunoască și însetat

de puritate, el descoperă „splendoarea mesianică a mecanicii aplicate”. Printr-o împerechere de cuvinte ce trebuie să ti părut bizară pentru anii respectivi, Arghezi vorbește de „romantica industrială” cu revelația unei revoluții, în paginile „Cugetului rorninesc” din 1922, unde-și relua seria „Agatelor negre” începute în „Linia dreaptă” de la 1904. „în locul dogmelor - constata poetul, vizibil cucerit de noua perspectivă - omul a pus într-o bună zi șurubul, cuiul, piulița, sîrma, fierul pătrat și rotund, socotit în milimetri, subtilizat, placa laminată, geamul, sita”. Universul străvechi nu mai simțise de mult invazia unei asemenea forțe, venită dintr-odată peste creațiile mileniilor, să determine o altă ierarhie și o simetrie perfecționată. „Intrarea locomotivei în cîmpia cu fragi, și iepuri a fost ca o nouă papalitate pentru regatul recent al fanteziei fierului, concurent cu spîritul sfînt al vaporilor de apă”. Din „fulgerul alb al electricității” a ieșit telegrafia fără fir „ca un mesa) al stelilor cuvînlătoare”. La rîndul lor „unelte zămislind alte unelte”, în cuptoarele uzinei, au chemat armate de ingineri și muncitori la „vecernia industrială în temple de oțelării”. Faldurile unor credințe desrobitoare filfîie deasupra îmbătrînitei Terra : „Ciocăntorii de fier purced să mîntuiască lumea, cuprinși, de un fior de înaltă tensiune..!” Sensibilitatea sa excepțională pentru frăgezimile naturii îi inspiră o singură reticență față ide „inteligența” rece a tînărului cel-mai-de-curînd sosit, nutrit cu o „idealitate stranie” din „sinii de nichel și aluminiu”. Rezerva aceasta va fi compensată însă de ardoarea cu care Arghezi a ținut să evidențieze foloasele „educației industriale”. Numai peste cîțiva ani, într-un articol al său din „Viața Romînească” (nr. 3, martie 1925, pg. 431-432) se putea citi constatarea saltului substanțial întreprins prin intervenția acestei educații : „Civilizat prin metalurgie și chimism, omul are o viziune unitară, care-i permite să deosebească dispa-

tele, să perceapă afinitățile, să grupeze prin simplificări, în familii solidare, lucrurile și imaginile înrudite intuitiv”. Un asemenea salt, departe de a îndepărta, apropie ființa umană de miezul universului, o face mai puțin plăpîndă și terorizată de taine. Miracolul genezei presimțite în „Har” devine fenomen palpabil pentru Ion Trestie, care cunoaște procesul evoluției de la „gulia” sfeclei la „cristalul” zahărului. Misterul supranaturalului este, cel puțin parțial, dar din ce în ce mai sigur, destrămat. De aceea autorul poate afirma despre eroul său că citind „Tratatul fabricantului de zahăr” a descoperit „o sumedenie ele lucruri, mai adevărate decît multe lucruri cu aparențe de adevăr”, aducînd un elogiu deschis satisfacției integrale oferită de „știința experimentală și industriile lipsite de rîia abstracțiilor și de mucigaiul îndoielilor”. Entuziasmul lui Ion Trestie pentru mediul fabricii, se armonizează cu mentalitatea de agricultor a lui Arghezi prin refuzul comun de a accepta fragilitatea speculațiilor intelectuale. De fapt, Trestie vine și el tot de la țară, dar întrebările nelămurite ce le aducea cu sine își găsesc răspuns în contemplarea mașinii construită de mina și inteligența omului.

Navigînd înspre țărmlul certitudinilor, Arghezi este, cum s-a zis, un poet al germinației și al vitalității în plină revărsare, care și explică preferințele sale pentru elementele neperisabile sau care presupun o descompunere cit mai lentă. Sătulă de spectacolul „obrazelor putrefacte”, Sabina evadează cu o mașină din lumea aristocrației leneșe. Situația oarecum simbolică îi prilejuiește lui Arghezi să aștearnă - prin derivație și absolut; independent - o pagină revelatoare pentru ecoul intens ce-l găsesc în sufletul său metamorfozele industriale ale metalelor : „Forja înfierbîntă fierul și-l înmoaie strămutat în mîzgă de jar. Singură forja are o frumusețe de crepuscul înviaț în cărbune, și temperatura ei echivalează cu soarele și cuptoarele vulca-

vice. Smulsă clin rug și fasonată pe nicovală, smîntîna de joc ia încovoierea, muchiile și suprafețele voite și le păs-trează. O potcoavă dă un cuțit, o frigare o spadă și măduva vergelii toarsă violent prin filieră dă fuiorul de sîrmă; el scapără scînteia reminiscenței minerale. Piulița strînge și freacă bidonul. Burghiul rumegă punctul hotărît algebric, nitul eternizează încheietura, cleștele bont. prelungeste degetele și le dă dexteritate. O lamă fină, dințată retează oșelul, și pilele, tăbărîte pe pîrții ca niște omizi, le rod pînă la măsură și eleganță. Baioneta rotativă străpunge munții din șes în șes cu o albie subterană pentru trecerea locomotivelor din mitologia industrială". Și ca o supremă încordare a acestui feeric spectacol, Arghezi subliniază înțelesurile adinei ale tuturor eforturilor din lume amintind ciocanul, care „bătătorește poteca de suît la cer și caută emanciparea provizoriului către durabil și etern". Pulsează în acest tablou puterea magică a „meșterului de străchini", acelaș impuls demiurgic, relevat însă pe o buclă mai de sus a spiralei pe care o înscrie dezvoltarea omenirii. Arghezi, creator genial, fuge de efemer, rămîne în permanent, sondează și lasă să țîșnească la suprafață esențele, dar fără melancolia vetustului. Din interior, din viziunea sa așezată pe cele mai intime aspirații, poetul își ridică repulsia antitraditionalistă. În plină desfășurare a autohtonismului gîndirist (noțiunea „gîndirism" va duce gîndul arghezian la permanența grotescului oaragialesc - „Caragialismul" în Pagini din trecut) redactorul „Biletelor de papagal" ridiculiza, - odată cu închipuita aureolă a ortodoxismului - mania retransării în legendar, negarea progresului instaurat de creațiile omului modern, sub pretextul conservării unui presupus specific. Estetica restrictivă, partizană a supremației naturii asupra lucrului fabricat, el o tratează ca pe o aberație. Recurgînd încă odată la exemplul locomotivei, Arghezi observa :

„S-au scris toate injuriile declamatorii, pe timpuri, pe timpurile de curînd, împotriva panașului de fum al carului cu foc, alunecat pe traverse. Esteticii sufereau de tren, ca de un păduche mare, ivit în grădina înflorită a naturii. Unuia îi strica un castel, altuia un parc: de vreme ce trecea pe Ungă ele o caravană de coviltire de fier, se pierdea farmecul drumului hodorogit de căruță și poezia balegilor de cal. Și cînd apărea expresul între munți și girle clocotitoare de prunduri, erau literați și pictori care scuipau după el cu sinceritate". („Drumul de fier", „Bilete de papagal", 16 sept. 1928).

Arghezi realizează specificul, la oare tradiționaliștii nici gînd să ajungă, integrînd unei viziuni convergente elementele caracteristice realităților naționale. Programul său estetic condamnă exclusivismul, omisiunile capricioase neintrînd în sfera creației autentice : „Toate lucrurile naturii și ale omului și toate vietățile poartă țandăra lor de aureolă, pe dinafară sau pe dinăuntru. Poezia nu e numai în dragoste, poezia e în atelier, în uzină, în chinul omului de a realiza, în muncile, în invențiile lui - ea trebuie numai găsită" („Poezia" în Progresul social, 20 iulie 1933). Potențialul poetic fiind egal, natura și industria nu se resping, ele coexistă, se întrepătrund, dînd naștere la osmoze de un tip superior. Arghezi nu se sfiește chiar să conceapă posibilitatea ideală de a corecta natura cu ajutorul industriei. Oroarea sa de fetid îl împinge să formuleze o asemenea ipoteză, atribuită din cochetărie lui Coco : „Eu nu sînt decît un papagal, dar dacă ar fi să fac lumea din nou, aș aduce în reconstituirea universului materialele incoruptibile și pure pe care le-a scos din neant industria metalului și chimia electrică.." („Musca"). Toate acestea pentru a elimina „smîrcul, zeama, purulența", elemente disarmonice în ordinea universală, pe care Arghezi le introduce în rîndul aberațiilor. Este un dezechilibru al materiei anormal și accidental deși frecvent, care

contrazice ceea ce poetul însuși numește „*meticuloasa mea trebuință de ordine, înnăscută*” („Dintr-un foișor”, Revista Fundațiilor, dec. 1941). Trebuința aceasta, tiranică aș spune, este firește satisfăcută de simetria, echivalența, angrenarea de-săvârșită și calculată în amănunt, care condiționează funcționarea procesului industrial. Pe Arghezi îl impresionează știința de a supune metalele tuturor necesităților de fabricație, de a organiza ansamblul producției, prevăzând locul fiecărui element și motivind neapărat prezența lui. În același articol din „Viața Românească” unde se atrăgea luarea aminte asupra foloaselor „educației industriale”, se propunea atenției creatorilor „*ordinea mecanică*” - fidelă „*ordinii naturii*”, care i-a premers și i-a creat condiții pentru a se închea - drept remediu împotriva artificializării artei. Nu se putea o dovadă mai concludentă a afinităților lui Arghezi cu civilizația mecanică, decât această recomandare întărită prin situarea propriei creații într-un cadru industrial, atelier fabulos. „*In vreme ce ni se strecoară rîndurile prin degete, firul nostru plămuit evocă sute de industrii. Ecouri de lăcătușerie, șuier de rindele, zumzet de prisacă, lovituri abrupte de pietre cioplite, distilerie de păcură și alcool, locomotive, ocne surpate în întuneric*”. („Moralități” în Versuri și proză, 1 ian. 1914, p. 31) Revoluția aceea denumită de Arghezi „romantica industrială” modifică însuși lucrul, optica artistului, obligîndu-l la improspătări corespunzătoare : „*Scriitorul care vine - avansează Arghezi chiar în imomentul recoltării în volum a „Cuvintelor potrivite” - e un tehnician. El va lucra în limba lui personală ca un monteur... Date la strung, bătute pe fnicovală sau presate cu vîrf și ghivent cuvintele vor construi ideile și substanțele literare după scheme noi și imaginația împărechiată, cu studiul rezistenței materialelor întrebuițate va conduce hărnicia literatului*” („Evenimentul”, Sin-teza, 1 aprilie 1927).

Disciplina și conștiinciozității din plan moral îi corespunde ordinea și armonia în plan mecanic. Sînt valori care îl separă categoric pe modernul poet Arghezi de excentricitățile moderniste, unde se lăfăie în voie absurdul, anarhia mișcărilor. Și futuriștii și constructiviștii se revendicău de la industrie, elogiau mașina, elirnrînd însă, din funcționarea ei, ori ce premise logice. Arghezi a parodiat odată, cu un humor gras, aberația modernistă, ca pe ceva care intră în conflict cu legile elementare ale vieții și ale plasticii sociale („Ce trebuie să știe un tînăt la 45 de ani”, în revista Integral, nr. 5, iulie 1925).

Priveliștea mașinilor și a muncii industriale, ea și truda plugarului ori a meseriașului, reflectă pentru Arghezi ipostaze ale omului pășind pe calea perfectibilității sale. Acolo unde modernismul ar căuta monstruosul, Arghezi surprinde încrucișarea sveltă de linii, de planuri și volume. Anatomia fabricii de zahăr îl tulbură pînă la extaz pe tînărul Ion Trestie ca un miraj al ingeniozității concurând natura - des solicitată ca element de comparație în amplul pasaj descriptiv - din care rezultă o enormă forță a omului. Semnificativ este că tot acest decor aglomerat și care ar putea părea apăsător, extenuant - după cum îl și prezintă unii autori - nu atrofiază spontaneitatea sufletului, elevațiile interioare. Un rafinament nou, care întrece sensibilitatea de cîmp și ploi, nativă, a lui Trestie îl face receptiv la cîntecul angrenajelor, aburilor trimiși cu presiune pe țevi, roților învîrtite - un cîntec de o complexitate specială și de aceea și de o diafanitate particulară comparativ cu al greierilor, ide pildă, și el prezent în uriașa panoramă argheziană. „*Muzica muncii învăluia toată fabrica pe zecile de hectare clădite, ageră, energica și trezînd în sufletele apucate de dansul*

Starea sufletească a eroului corespunde întru totul sentimentelor trăite de autor, cîndva la intrarea sa în fabrică, și mărturisite cu toată emoția în „Amintirile ierodiaconului Iosif” (Na-țiunea, 1J aprilie 1925).

brațelor și sculelor o mulțumire bărbătească. Țipau nicovăile. Drugii roșii de fier, loviți ca o cocă de far de baroase, dădeau un zgomot înăbușit. Ciripitul pilelor vioaie, însoțea Țiurea stridentă a circidarelor intrate în arăznă și măcinatul gros pe menghini al raspelei, rozătoare de blocuri de fontă, rumegată după model. Bronzul își adăuga și el, tocit de scula cu dinți, horecăitul ventriloc de mistreț. Un sunet evoca saltul pe un picior al dansatorului, care fluieră cu chivără pe ceafă, altul silabisea ca o copilă, și mugetul generatoarelor, de tauri mulți, se încrucișa cu strigătul în zig-zag de iad al unui eșapament. O mașină tușea, un aparat strănuta. Peste toate, la ora lăsatului de lucru răceala țâgarului semnalului cu aburi. Și într-un minut nu se mai auzea nimic, ca și cum o armată în marș, cu tobe, cu trîmbiți, cu escadroane și artilerie zmu-cită din glod, a leșinat, la o comandă."

Suavitatea, atât de insistent remarcată la Arghezi, și pusă în legătură cu receptivitatea sa de o mare finețe pentru universul câmpenesc agrar, se afirmă la fel de încântătoare și fiind poetul scrutează universul industrial. O călătorie cu trenul, s-ar bănui banală, în ori ce caz obișnuită, sub pana sa se transfigurează uimitor, împrumutând ceva din strălucirea, din măreția mereu alta a firmamentului în noapte, „...pînă la Iași, prin toată Moldova, ne-a dus furia de aur a scînteilor din locomotivă. Țîngari de foc, albine de vulvoaie, funinginile aprinse jucau miliarde ca o manta de stele. Tălazul lor învăluia fulgerul nostru și din depărtare, trenul va fi alergat ca o fiară de noapte cu coama de văpaie. În amănuntul lor punctele portocalii scriau figuri, cercuri și burghie se răsuceau în feluri fiștecare, zmălțuiau cioburile de întuneric, mureau pe o țîargine de beznă, iveau lăstare, semănau închipuiri, aruncau o floare. Mîncîndu-se între ele sau împerecheate și fugind alături cîte două spre prăpastia cerului, păreau stropite de-o voință, mînate de-o fatalitate. Locomotiva le deșerta ca pe niște litere vii pentru

întocmirea unei cărți sorocite orbilor naturii". („Rampa", 10 dec. 1912).

în multe locuri, Arghezi celebrează „belșugul" roadelor din ogor. Nu mai puțin remarcabilă este însă și imaginea pe care el ne-o construiește despre abundența industrială. Pagina aceea de neuitat din „Poarta neagră", unde este zugrăvit bălciul legumelor revărsate pe tarabele din piață, își are un echivalent cu nimic inferior în acel „Paradis tehnic" descoperit în vitrina magazinului cu produse metalice. „*Douăsprezece ciocane de tot atîtea mărimi, cu coade de frasin, au călciul potrivit pe cui. Cel greu bate pironul, cel ușor și subțire bate Ținta, barosul turtește blocul de fier pe nicovală, scos din jar. Am numărat o sută cincizeci de pile cu mușcătura dură a raspelului sau cu frecarea didce, late, plate, înguste, triunghiulare și rotunde, unele ca acul de tricotaj. Inelele și brățările cu cîte opt mîrgăritare de oțel cu lustru sînt rulmenții, care vor aluneca pe un ax, în interiorul unui locaș, învărtite nesimțit în grăsimi. Cele douăsprezece măsele dintr-o cutie de metal sînt cheile tubulare. Dălțile cu tăișul fin, scot gaura geometrică a unui lemn în care trebuie intercalat un altul, lată rindele, securi, mistrii, draibăre, filiere, tîrnăcoape, broaște, balamale, lacăte. Fonta, oțelul, arama, nichelul, cositorul și plumbul, i se arată trecătorului din stradă fermecat de gingantisnele omului, în sute de forme".* (Pagini din trecut, ed. II. p. 442).

O asemenea orgie este echivalentă cu cea din „Flautul fermecat", poemul unde „belșugul" nu se etalează deloc pentru frumusețile sale intrinsece, ci ca să adîncească imaginea prăpastiei ce desparte pe plugar de boier. Convoiul spicelor și știuleților, giuvaere stropite cu sudoare, trece siluit de girbaci, de joarde și de bite. Un „gol zidit" se căsca între „oameni și stăpâni". Alternativa este cit se poate de grăitoare : „stăpâni" ou aparțin oamenilor. Ei dispun numai, după plac, de soarta acestora, batjocorindu-le truda.

Alcătuirea care permite asemenea inegalități, urmate de nedreptăți strigătoare ia cer, ajunge să deformeze chiar pe cei hărăziți toată viața muncii oneste. Potențialul lor, nu numai fizic ci și moral, riscă să se atrofieze. Este acel proces demascat în călătoria poetului prin „Țara de Kutu” : **„Dacă nu ai agonisit avere, te întorci la maimuță : frig de sus, lut ud jos, pustiu înainte - și primprejur „ordine socială” : antropometrie, fișă individuală, bilet, moralitate”** (pag. 164). De vreme ce imoralitățile persistă și inrunditatea se întinde amenințătoare, încurajată prin însăși „ordinea” creată de oameni, poetul a trăit uneori un zguduitor sentiment de zădărnice, îndreptînd diatriba sa, fără discernămint, împotriva civilizației, tehnice, progresului mecanic, altădată elogiată. Într-o pornire generală de negație, poetul își întoarce, în acele momente, fața spre perfecțiunile presupuse că ar exista doar în „ordinea naturii”, eătînd refugiul suprem corespunzător mentalității lui țărănești. Ss cască astfel un gol, un antagonism de neconciliat în viziunea scriitorului, care exaltă rezultatele inventivității omului, perfecția mașinii și, în același timp, își manifestă neliniștea să nu-i provoace pierderea tuturor acelor însușiri din epocile îndepărtate cînd, mai aproape de natură, omul 'Comunica nemijlocit cu stelele. („Și ne simțeam acasă în cer, ca-ntr-o odaie”, „închinăciune”, „Cuvinte Potrivite”). Această oscilație, trădînd dileme dure-roase, sfișietoare, arată ineficienta simplei perspective eticizante pe care poetul a păs-trat-o asupra muncii în trecut, și decurge din acceptarea greșită a unor principii de armonie, de organizare presupuse odată pentru totdeauna, permanente, aplicabile în orice condiții de timp și de loc. Numai însușirea materialismului istoric va înlătura din 'Concepția poetului criteriul fals al ordinei prestabilite și-l va ajuta să înțeleagă temeiul alcătuirii sociale, relațiile determinate de muncă, prin prisma **nece-**

sității. Urmarea se va vedea în „Cîntare Omului”, unde contradicția ireductibilă de altădată își găsește rezolvarea firească, dictată de mersul istoriei. Și aici omul trucidator, producător al uneltelor și al roadelor este furat de către acaparatori nesățioși, înjosit în aspirațiile sale spre sublim, însă drama lui nu mai este privită de autor ca o decădere, ca o prăbușire din paradisul inițial, și nu-și mai caută iluzoriu tămăduirea în precepte etice abstracte. Omul pe oare-l cîntă de astă dată Argezi apare pentru prima dată în proporțiile gigantice de stăpînitor al naturii și al propriei lui sorți, odată cu dobîndirea conștiinței clare despre inevitabilitatea răsturnării alcătuirii strimfoe, împărțirii în avuți și săraci. Parafrazînd și inversînd un mai vechi vers arghezian s-ar putea spune că poetul a descoperit astfel „leacuri **noi** pentru dureri mai vechi”. Revoluția va încununa cu o aură necunoscută pînă acum în paginile lui Argezi, imaginea tonică despre forța morală și frumusețea muncii pe care el a făurit-o în „Cîntare Omului”.

Dacă Argezi n-a scris toată viața la această operă fundamentală nu e mai puțin adevărat că un șir lung de tablouri, imagini și reflecții i-au pregătit apariția. Ca într-o sinteză firele disparate, urmărite pînă acum, se concentrează în înțelesurile supreme ale poemei. Străvechea patimă spre absolut, spre spiritualizare mărturisită în „Psalmi” (**“O neliniștită patimă cerească/ brațul mi-l zvîcnește, sufletul mi-l arde”**) și rămasă nesatisfăcută de soluțiile prescrise în biblie, mutată pe tărîmul muncii dă omului imbold să-și dovedească superioritatea asupra întregii firi. Am văzut în trecut munca înobilînd **individul** - aici prezența ei se 'Subsumează unei perspective filosofice mult mai cuprinzătoare, implicînd evoluția **speței**, destinul acesteia în univers. îmbogățînd universul cu geniul său inventiv, transformînd natura potrivit voinței sale (**„Născocitorul”**), realizînd nebănuite minuni (**„Ai logodit văpaia cu ațele-n viitoare”** - „Pe drum”), omul a răspuns la veșnica

poruncă a -sufletului său, la „Chemarea înălțării” :

***De-o fire cu țarina dar dezlegat de lut,
Ai început o lume din nou de la-ncepul.***

Creatorul uneltelor este și creatorul său însuși. Cu atât mai respingător se înfățișează complotul cetei lenevite, (care amintește de asaltul larvelor de odinioară), alcătuită din „*mîncăi șireți*” și din „*limbuți*” gata să-și adjuce munca altora. Evident, leneșii profitori nu se pot prezenta altcum decât tot „*lungiți pe canapele*” („Rînduiala”). Ei provoacă învrăjbiri, împing la război cu o singură grijă de a strânge averi. Dar chiar poruncind, tronul „miroase”, duhnește „*a stîrv, a murdărie*” („A mai trecut o vreme”). Mult deasupra se află „*cel ce gîndește singur*”, truditul, făuritorul mașinii „*ființă zămislită cu gîndul și visarea* . Prin zămislițiile sale, în vreme, „*se-nalță, slabul, omul, pe aripi în*

tăru . Și ea răspunsul său la „chemarea înălțării” să fie desăvîrșit, îi rămîne să mai asculte de o ultimă poruncă pe potrivă energiei lui de urmaș al lui Prometeu, cutezătorul, să cuteze a sfărîma lanțurile ce pingăresc miinile sale harnice :

***R timpul, slugă veche și robul celui rău,
Tu, omule și frate, să-ți fii stăpînul tău.***

Asemenea îndemn s-a aprins în slovele argheziene numai după ce poetul a cunoscut și s-a identificat cu realitățile muncii eliberată de exploatare. Din mijlocul acestor realități prezente, aduînd cu sine o îndelungată experiență a creației și a muncii, pe care nu și le mai simte apăsate de povara trecutului, de zbuiciumul zadarnic al fostului ierodiacon, Tudor Arghezi ridică înseninat și împăcat privirea către ceruri și, cu brațul întins spre muncitorul încordat deasupra brazdei, a uneltei ori a mașinii, proclamă : Ecce homo !

*i*NVATA-MA.

M/HAI BENIUC

*Î*nvață-mă. Natură, să fiu tare
| (la subia-ntro mină de erou,
Virtutea ta s-o ani necruțătoare,
De-a dreapta ce-i vechi de ce e nou.

*Dă-mi aripi cugetării, aripi largi,
Ca să mă nalț în cosmicele spații,
Și forța ta mi-o dă, când stele spargi
Și iar le-ntruchipezi în constelații.*

*Dar nu-mi răpi. nicidecum imboldul tainic
De-a pune flori să crească pe morminte
La cei ce au căzut mergînd nainte.*

*Iar ție cît sînt viu rămînu-ți crainic,
Doar de mă faci să sufăr ca un cine,
Cînd încă-n lume nu-i destulă pine.*

LA IZVOR

MARIA BAN US

*A*ui la o parte ferigile
și, zărești izvorul.
Mierle și cinteze cîntă
sus, în frunzarul făgetului.
„Clipa, clipa, noi sîntem clipa :
Nimic nu se-ntoarce.
Fericită e clipa”.

Soarele-ascuns al pădurii
 îți mîngîie ochii.
 Ai scos din traistă
 paharul roșu de polivinil
 și l-ai lipit de buza izvorului.
 — „Bea, spune el cu blîndețe,
 bea, răcorește-te.
 Știi cui am dat eu să bea ?
 La-nceput, la-nceput de tot,
 mai înainte ca el să fi mers la rctzboi,
 să-și apere munții,
 mai înainte să fi fost arcul întins
 și săgeata zvîrlită,
 mai înainte de-a fi fost pus în lanțuri
 și dus în robie,
 mai înainte de a fi ocaș în mină
 și gladiator la Roma,
 mai înainte de a fi 'Spartacus,
 căpetenia sclavilor răsculați,
 mai înainte de a fi legendă și flamură,
 a fost un cioban,
 un mic cioban trac,
 cu bîță și fluier,
 și a stat aici lingă mine, între ferigi,
 și i-am dat să bea,
 și el a băut și s-a răcorit,
 și a stat întins într-o rînă,
 pe patul de frunze roșcate,
 și-a ascultat cum sus, în frunzarul făgetului,
 mierle și cinteze cîntă :
 „Clipa, clipa,
 Nimic nu se-ntoarce.
 Fericită e clipa".

CĂLĂTORUL

Uneori poetul se simte așa :
 un uriaș animal preistoric,
 \un arheopteryx ce-a nimerit, să spunem,
 pe bulevard.

Are aripi, labe și ghiare.
 într-o labă ridică receptorul telefonului public
 și se uită la el de la mare distanță,
 cercetîndu-i esența.

Alteori e mai aproape de timp.
Are formă umană,
dar e un vraci.
Peste propriul cap
a-mbrăcat un cap de lup sau de șarpe,
și face semne rituale prin aer,
rostind incantații.

Există și ceasul helenic,
când membrele au proporții perfecte
și-articulațiile lunecă neauzit,
unse cu mirul echilibrului clasic.
Poetul plutește pe o trimă.
La bord se mai află : Sappho, Pindar, Hesiod,
Dar vine ceasul când zvîrle pieile %echi de pe el.

Atunci decolează cu Tu 104,
îmbrăcat cu trenți și pălărie de fetru,
ca să-și păstreze anonimatul.
Sub manșetele pantalonilor săi
el ascunde-o pereche de aripi, prinse de glezne,
și-o pereche de aripi prinse de umeri, sub trenți.
Pe cînd pasagerii ceilalți dorm
și stewardesa pregătește cafelele,
el, neobservat de nimeni, se despoaie de haine,
deschide ușa metalică și, gol ca un Lucifer,
îșnește în vreme.

Micile aripi își fac datoria.
Pletele lui fosforescente luminează stihile.
După milenii, coboară lin,
pe Marte, să spunem.
Cu-n braț înconjoară un țurțur de stei orbitor,
cu celălalt, streășină, mina și-o' duce la ochi,
și, cu-nțelegere, cu duioșie,
privește spre noi, pămîntenii mileniului doi :
Drăguții de ei, cite mîi au de făcut !
Nici măcar problema Berlinului încă n-au rezolvat-o !

SCURTĂ ÎNTUNIRE

ntre mîine și azi e numai un gard,
și-acela, pe-alcurei știrbit, aplecat într-o parte,
\un gard învechit ce merge cu noi de-a lungul șoselii,
însoțindu-ne pașii, neobservat, familiar,
ca acest peisaj cu plopi și salcîmi,
pe care-l cunoaștem, de cînd eram mici,
și pe care din nou îl străbatem.

într-o zi, obosită de soare și mers, m-am oprit
și-am intrat în umbra plăcută pe care-o revarsă
copacii ascunși după gardul cel vechi.
Peste câteva clipe, înviorată, am simțit dorința
să văd ce e dincolo.
Am ales o spărtură, între șipcile rupte, mîncale **de vreme**
și m-am uitat.
Se vedea ca o rariște într-o pădure sau într-un parc,
cu arbori uriași și drepti ca niște cedri,
dar nu erau cedri.
Văzduhul, pîlpîitor, era striat de raze în diagonală,
și-n iarba stropită de umbre și de lumini
se juca un copil,
unul din acei băiețași dolofani și cîrni,
de care-n deobște se spune : Dulce copil !
Așa și era.
Atunci de unde această senzație de straniu ce mă cuprinse
Mă uitai cu luare aminte la el :
copil ca orice copil.
(Ba seamănă chiar cu Tudor al meu, cînd era mai mic)
De unde această senzație ?
Mă uit mai atent la obiectele ce-l înconjoară.
în iarbă, Ungă băiat, e un cos de fructe.
Spun : fructe — și mă opresc.
Fructe să fie aceste forme, aceste culori ?
— Ce ai acolo ? îl întreb,
potrivindu-mi un zîmbet de circumstanță,
și arătînd cu capul spre coș.
— **Aici** ? și băiețașul scoate din coș un soare minuscul
și mi-l arată.
— Da, ce ai acolo ?
Copilul rosti un cuvînt.
Cînd rostise : aici, se exprimase curat, romînește.
Dar acum rostea niște sunete stranii,
din nu știu ce limbă.
— Și dincolo ce ai ?
•— Aici ? repetă copilul în romînește,
și ridică în fața mea o mică mașină strălucitoare.
— Mîine am fost în lună cu ea și m-am întors.
— Așa, va să zică, mîine ai fost în lună cu ea...
Și cum se numește ?
— I-a mea. A mea e cea mai frumoasă...
Și iarăși rosti un cuvînt, fără-nțeles pentru mine.
Mă aflam ca-ntr-o țară străină,
unde te simți nițel umilit
că pînă și țîncii. de doi-trei ani
vorbesc ceva între ei
și tu, uriașul, nu-i înțelegi.
Dar asta e numai o mică parte
din tot ce simțeam.

Căci eram peste măsură de tulburată.
 Bilbându-mă-aproape, l-am întrebat :

— Și hainele, hăinuțele tale, din ce sînt făcute ?
 Se știe cit de ușor acceptă copiii absurdul.
 Dar întrebarea mea i se păru de-a dreptid nătîngă.
 Copilul ghici că se petrece ceva ieșit din comun.
 Lăasă mașinuța din mină și mă privi,
 — Cine ești tu ?
 — Cine sînt eu ?... Păi eu... eu am trecut pe-aici
 și te-am văzut... eu te iubesc... înțelegi ce spun ?
 Copilul dădea din cap că da, înțelege.
 Dar mă privea cu uimire : de ce îl întreb dacă-nțelege ?
 — Și cînd mai vin... am să-ți aduc o jucărie.
 Știi ce e asta o jucărie ?
 — Sigur că știu, spuse copilul.
 — La revedere. '
 — La revedere, spuse copilul.

Din nou străbat peisajul meu familiar :
 plopi și salchni, o fîntînă* un lan de porumb,
 borne kilometrice de-a lungul șoselei.
 Dar de-aici înainte, mereu,
 paralel cu drumul, invizibil și continuu prezent.
 simt că există un alt peisaj,
 cu arbori înalți ca niște cedri,
 cu raze ce taie în diagonală văzduhul pîlpîitor,
 cu iarba în care se joacă printre obiecte ascultătoare copilul
 ce rostește cuvinte noi, necunoscute,
 și știe și vechile, sacrele mele cuvinte : joc și iubire.
 Prezența aceasta dă pașilor mei o cadență solemnă,
 mersului meu măsură și liniște.
 E pasul în care urcau
 scara cea largă de piatră,
 pe dealul Acropole,
 aducătoarele de ofrande,
 la panathenee.

ISON

DAN DESUU

arcul vechi, cu iarba iască
 și frunzarele vilvoi,
 este, cu vopsele noi,
 ca o ceașcă chinezească :

cu smarald și cu topaz
 și cu nimeni pe alee,

care singură se-ncheie
într-o panglică de-atlaz.

Mai departe, cine știe,
cu grilajele de fier
drumul iese lingă cer,
undeva, prin bălărie.

Tot mai stinsă, tot mai rară,
ca un murmur de havuz,
tot mai sună în auz
depărtata primăvară...

Meii aduce vîntul două
adieri, cu pași mărunți:
una veche, dinspre munți,
alta, dinspre suflet, nouă.

Bate vîntul, bat și eu,
amîndoi batem într-una,
și-n havuzuri bate luna,
îngînîndu-ne mereu.

1943

ZA CHARIE ZUGRA VUL

VICTOR TULBURE

l vom desluși mai jos
Pe Zacharie zugravul,
• Cel ce gînd avu pios
însă pămîntean năravul.

Că-ntre piatră și văzduh
Iscusitul între meșteri
Nu-l văzu pe Sfîntul duh
Nici în slavă, nici în peșteri.

După cin și după hram,
I-a știut, de bună seamă,
Ca-ntr-un vechi epitalam
Pe toți sfînții cum îi cheamă.

Doar pe vr-unul, cit de cît,
Ar fi vrut să-l vadă-n față —•
Ce nas are și ce.gît ?
Ce bărbie ? ce mustață ?

Fiindcă, după cîte ştiu
Zugrăveala cere artă,
însă şi modelul viu
Alfel treaba e deşartă...

Parcă ai picta un vînt...
Şi e dat așa să fie :
Să nu lase nici un sfînt,
Pîn-acum, fotografie.

De-aceea-s zugrăviți
Cuvioșii alandala,
Slabi, bărboși, urîți, chirciți,
Parc-a dat întrînșii boala.

Dar pe sfintele femei
Paraschivă sau Mărie,
he-a făcut cu mult temei
Iscusitul Zacharie.

Par băcițe de la munți,
Zdravene și arătoase,
C-un etrîmpei de soare-n frunți
Și cu țîțele pietroase.

De cați bine la veșmînt
Dă să-l rupă-nto'tdeauna
Sinul tînăr, sinul sfînt
Și cu sfîrcul ca aluna.

>

Pocăiți, monahi, bătrîni,
Plescăind satanic buza,
Vor cu ochi, ca niște mîini,
Să-i descheie Maicii bluza.

Domnul Savaot și el —•
Ca prin gaură de cheie,
Din triumghiul isoscel
Cată lung către femeie*

LUI ARGHEZI

ION BĂ NOȚA

e-o fi fost cînd s-a născut,
de-a văzut,
adîncimile de cer
și lăriiile de fier,
prospețimile' din șoapte,
și-a văzut, —
dînd arvună și tribut —
adîncimile din noapte
și tăriile din zi?!

Cum făcu de le Urzi
din amici și borangic
din imens și din nimic
iscînd farmec de oglinzi
sufletul să . ți-l desprinzi, —
și să-l vinzi —
frumuseții-n veacul sfînt...

Dar m-a prins, —
dinadins —
fir de vînt
și uitai
de arnice și de nai
și de cerul ne-ncăput...

Cine să-l fi fost lăut, —
cînd în țarini zburdă iezii,
cînd din strună cîntă-aezii —
pe Arghezi?
Ani cătat, —
înfrigurat; —
și am văzut
că l-a lăut
meșter mare priceput, —
cu vechimi
și adîncimi —
mii de ani
străjuind lingă plăvani.

Și nu știu cum s-a făcut —
s-a destins și l-a-ncăput
universu-ntr-un .sărut —

și-albia, de sălcii, vezi,
fu uitată-ntre livezi,
și-i cîntară ciocîrlîi
orătării și Marii,
iar pe la sfîrșitu-amiezii
mierlele și cu cîntezii.

Dar el, — hoț de drumul mare —
Îmbătat de cînt și floare
se făcu privighetoare,
și țîșni din grîu și mături
lingă E mine seu,-alături.

8 mai 1960

PA DURBAN TOAMNA

AURORA CORNU

„Niciodată toamna nu fu mai frumoasă”
(TUDOR AKGHEZI)

Vădure-n toamnă, naivă armonie
Tot mai întinzi velințe aurii,
Și-ți pardosești potecile cu-alune.
Sub sceptrul tău pășteam odată vaci
Și-ți culegeam paftalele de doamnă,
Frunza stejarilor, și-o luam în saci;
îmi amintesc cum era cald în arbor
Și de arome bune ameteam
Și grea de lene atîrnînd de ram
Ca unui fruct în pom, îmi era toamnă.
îmi amintesc cum contemplam spre munți
Undirea suitoare-a coamei, tale
Și cum sclipea un sat în miezul tău
Misterios și blînd pe-un plai departe.
Mult aș fi vrut să calc acea sclipire,
Să fi, străpuns hățișul roșcovan
Pînă la sat; iar casele de-argint
Mi-ar fi pictat pereții amintirii,
Cu o idilă nouă, imblinzind
încă puțin necruțătoarea-mi fire!
Dar eu tindeam spre armonia ruptă
în jumătăți de tonuri și în sferturi
Trăgeam spre marile-nfloriri de piatră
Pe care le visasem sus pe deal
Privind, cum joacă peste văi, departe,
Sonde și poduri, curcubeu, metal.
Neliniștea în albia-amintirii

Curgea de mult de cînd Ungă Doflana,
Un glas adînc și răzbătînd prin moarte,
Și-a încrustat chemarea subterană.

Pădure-n toamnă, naivă armonie,
Tablou candid fixat în pînze vechi
Necruțător împins tot mai afund,
Ca blind fundal al sufletelor noastre
în care răsfățăm ciudate temple,
Mașini, orașe și măiestre iele,
Atomi și sputnici alergînd spre astre;
Un alt peisaj din neguri desfăcînd,
il capturăm treptat, zîmbind extatic
Cum doar copiii smeul și-l contemplă.

Un nou fundal se va topi din toate.
Ce armonie nouă va da stanțe,
Urmașului, vișînd pe fața lumii?
Ce tonuri stranii, încă neștiute
Cînd comunismu-și va fi-ntins aripa
Pe Terra noastră liniștind convulsii
Și cînd înscriși în amintirea lumii
Noi vom fi tonul aspru și eroic
Cerînd desenul căror cutezanțe,
Căror splendori, ce le va naște clipa...?

IMPARA ȚI A POETULUI

ION BRAD>

Impărăția lui cu munți de piatră
Prin cari zăvozii vînturilor latră
Și gîndul dintr-un țanc într-altul zboară
Cu saltul arcuit, de căprioară,
Hotarul dintre două lumi abrupte,
Cu piscuri, cap în cap, ce-au fost să lupte,
impărăția lui fierăstruită
De ape iuți și colți de dinamită,
Cu ireale turnuri de cleștar,
E-a noastră, printr-un drept testamentar.
Pe urmele stăpînului, de-o viață,
Piatra dă muguri, steiul se dezgheață,
Steaua piezișă e cununii de stele,
Izvoarele pun pace între ele
Și pînă-n ziuă, numai flori, te fură
Spre luminișuri ramura obscură.
Nu șovăi, nu aștepta, nu întreba!
Ce bați în poartă? Intră cu tinerețea ta!

DOMNITEI DIN POEME

CONSTANTIN NISIPEANU

Motiv : . . . . . Sînt
Legat de umbra ochilor tîi crunt,
Și-s doară Făt-frumosul din ipoveste.

(„DomnLța” — Tudor Arghezi)

ă fii cu luare-aminte, Domniță, că-n palat
chiar Făt-frumos din bazme pe uși s-a strecurat
și tînăr încă astăzi la anii care-i are
el poate să te-alinte și-adînc să te-nfioare...

E neam de șoim, Domniță, vestit în haiducie
și inima ți-o fură cum altul nu mai știe
și de-o intra la tine pe ușa descuiată
n-ai să mai fi ca floarea, din geam, nevinovată.

Iar de-o avea lăuta, să-ți cînte la fereastră,
va coborî și luna din luntrea ei albastră
și o să ți se prindă în păr ca o garoafă,
să-ți picure argintu-i, ca pe-un sărut, pe ceafă..

Și de-o intra la tine, și de-o veni aproape,
prefă-te că ești nufăr pe-ntunecate ape
și fă să bată vîntul și fă o beznă-adîncă,
să urle lupii-n casă ca-n peștera din stîncă,

Să-l uluiești, Domniță, să fugă-n altă parte,
Că-n ochi el poartă suliți ce te rănesc de moarte!
— Ba, dimpotrivă, mamă, doresc să-l văd de-aproape,
să se-oglindească-n mine ca soarele în ape.

ARGHEZI TRADUCĂTOR

„Căușter desăvirșit al poeziei și prozei originale, Tudor Arghezi n-a șovăit să-și pună talentul și în anevoioasa slujbă a traducerii, acest într-aripat vehicul de cultură. Poeți, prozatori și dramaturgi ai literaturii universale au ajuns, distilați prin retorta argheziană, h îndemâna cititorilor de limbă romină. Maunce /vlagre', Walt Whitman-', Tristan Bernard', Baudelaire', Rimbaud', înainte de 23 August, au solicitat sufletul oriăurarului romin, car; spre gloria literaturii poporului său, le-a dat dreptul de cetate și limba lui Necușe și a lui Eminescu. După eliberare, maestrul s-a angajat cu entuziasm în opera de popularizare a literaturii mani noastre prietene de la Răsărit și astfel, în afară de Anatole France', La Fontaine', și Bertolt Brodit', a dăruit veșmiit rominșc nemuritoarelor pagini ale lui Iliia Iihrenburg', Kuprin', Saltikov-Scedrin', Krilov' și Gogol.'¹³

Cu privire la munca traducătorului, numeroase au fost, în critica literară, discuțiile despre locul cuvenit hotărului dintre personalitate și fidelitate sau, cu alte cuvinte, despre amploarea îngăduită creației proprii a traducătorului. Socotind că cea mai de scamă calitate a unei bune traduceri e exactitatea, unii au pledat pentru deplina subordonare a traducătorului față de textul tradus, iar învățatul francez A. Cartault,

¹ „Cintecul preoților” un „Revista ideii” no. XXXVII, 7 (1904) semnată cu pseudonimul J. Gabriol. După știința noastră cea dintii traducere realizată de Arghezi. Înșiruirea de mai jos nu e o bibliografic.

² „Dumnezeii” în „Versuri” I (1911) dec. 1, nr. 6.

³ „Cafeneaua cea mică”, piesă în 4 acte. în „Rampa” I (1912) sept. 10 nr. 207 și urm. jucată pentru întâia oară la Teatrul Comedia la 9 sept. 1912.

⁴ Vd. „Națiunea”, foaia intelectualității XI (1923) apr. 8, nr. 2669 și „Viața rominească” XXX (1938) apr. p. 3 (Albatrosul); RFR XII (1948) nov., nr. 11 (Dușmanul, Muza bolnavă, Binecuvintare); ibid. dec. nr. 12 (Mi-aduc aminte timpul, Pornire-n sus, Răspunsuri, O mortăciune).

⁵ RFR XI (1944) nov. nr. 11 (Adormitul din șanț)

⁶ „în floarea vieții” ESPL-A 1953

⁷ „Fabule” Tineret 1954, 1955

⁸ Ana Fierling și copiii ei (Mutter Courage) Buc. 1957 (Edit. Fondul Literar al Scriitorilor din R.P.R.).

⁹ „Un poem inedit” în „Scinteia” XVI (1945) sept. 27, nr. 337, pag. 1.

¹⁰ „Moloh”, în col. cu R. Vasilescu. Cartea rusă 1951

¹¹ „Povestiri” în col. cu Octav Panaitescu, Cartea rusă 1952

¹² „Fabule”, Cartea rusă 1952, Tineret 1957

¹³ „Suflete moarte”, în col. cu I. Țăranu etc. Cartea rusă 1954.

in prefața pe care o dă ediției și traducerii sale din poetul latin Persius", o 'definește astfel: „Exactitatea constă în a reproduce pe cât mai fidel cu putință într-o limbă străină, fără a o silui, conturul gândirii autorului tradus, fluctuațiile (le 'mouvement), culoarea stilului său, tot ce-i constituie caracterul specific și originalitatea". Mai mult încă, Persius fiind poetul vestit pentru obscuritatea stilului său, învățatul francez . <e părere că un bun traducător va reda în traducerea lui pînă și această obscuritate, căci, precizează el : „e cu desăvârșire neîngăduit ca, pe furiș, să strecuri un comentariu într-o traducere". Și, în versiunea lui, autorul, altminteri profesor de poezie, se ține de cuvînt. Mai generos fusese cu 40 de ani în urmă celebrul elenist Ulrich von Moellendorf-Wiiaiuovitz, care, întrcbindu-sc în articolul sau „Cc înseamnă să traduci?" (Was ist übersetzen?), recunoștea că orice metru își are ethosul lui particular în fiecare limbă care-l folosește, că hexametru lui Homer nu seamănă cu al lui Goeihe, și socotea că traducerile nu trebuie să fie robite unui respect rigid față de original". Deși în zilele noastre consensul unanim este pentru considerarea muncii traducătorului drept o muncă de creație, cu toate libertățile îngăduite unui gimnast la bare fixe, nu lipsesc, cum n-au lipsit nici de-a lungul celor 50 de ani în citi s-a desfășurat impresionanta activitate de traducător al lui Arghezi, glasuri care, recunoscînd frumusețea fără de cusur a versiunii românești, îi impută totuși maestrului carența unei alte calități, pare-se indispensabile, și anume fidelitatea. Acestor obiecții li s-ar putea răspunde, parafrazînd vorbele aceluși ginere al poetului G. Sion, că pentru păcatele condeielor geniale „Dumnezeu are deosebită cumpănă și chiar înșală la cântar"; totuși, vom încerca, în cele ce urmează, să le analizăm temeinicia și, 'din această analiză, să tragem și concluzii privitoare la valoarea generală a operei argheziene de traducere.

Pentru nevoi de metodă (și nu numai, cum se va vedea), vom împărți materialul în trei, cercetînd rînd pe rînd proza, fabula și poezia lirică și stăruind mai cu seamă asupra acelor traduceri unde maestrul a lucrat de-a dreptul pe textul original, dînd opere exclusive.

Din proza lui Anatole France, Arghezi ne-a dăruit în românește „In floarea vieții" („La vie en fleur"), încîntătorul volum în care „micul Pierre" continuă să-și depene amintirile legate de zilele petrecute pe băncile liceului, pînă și după bacalaureat O confruntare pe un număr întins de pagini poate încredința pe orișicine că versiunea românească este cit se poate de fidelă celei originale, atît în spiritul, cit și în litera ei. Cuvîntul românesc îmbracă exact echivalentul noțional francez, înfățișîndu-ni-l întocmai. Oțeva exemple : „*je larde la vérité*" devine : „sulemenesc adevărul" (25) ; „*Ies vacances coupables et délicieuses*" : „Vacanței mele , vinovată și dulce" (48) ; „*à l'heure de l'épreuve*" ; „în ceasul rău" (57) : „*qui moissonnaient tous les lauriers*" : „secerau toți laurii" (clasei-71) ; „*Il mit sa serviette sous son menton et porta de la nourriture à sa bouche*" : „își puse șervetul sub gușă și duse hrană gurei sale" (80). Două portrete, în care poetul florilor de mucigai și cântărețul gingășiei găzelor și-a găsit admirabile corespondențe cu clasicizantul francez : „...văzui pe bătrâna Cochelet (e vorba de cea care, odinioară, fusese Céline, modelul pe care și-l disputau Gérard, David, Guérin, Girodet și atîtia alți pictori ai frumuseții) stînd pe o treaptă a scării, cu fruntea între genunchi. Era într-adevăr hădă, cucuiul care-i aslupa ochiul drept crescuse cit pumnul și, din ochiul astupat, curgeau pe obrazul minjit de țărână niște lacrimi cleioase și ruginile. Boneta murdară și legătura neagră de peste ea, scuturate de tuse. dezveleau creștetul căpățînii, chel și cu jeg. Niște cercei mari de aur, spânzurați de

¹⁴ Perse, „Salircs", texte établi et traduit par A. Carlault, Paris, Belles Lohres, cd. 11 1929, p. 7.

¹⁵ La Alexandru Elian „Cu privire la traducerile franceze ale poeziilor lui Eminescu" în Convorbiri literare 1939, p. 1469—1537.

urechi, desăvârșeau pocitura". („La mère Cochelet... Elle était vraiment hideuse, la houppe qui lui bouchait l'oeil droit était maintenant grosse comme le poing, et de cet oeil bouché coulaient, sur une joue tachée de terre, des larmes visqueuses et mutilées. Son bonnet sale et son serre-tête noir, secoués par la toux, découvraient un crane chauve et crasseux. De grosses boucles d'or qui pendaient à ses oreilles achevaient sa hideur"). Și dincoace, ochii actriței Jeanne Leiucl, care l-au fermecat pe tânărul Pierre, așa cum, cîndva, fermecaseră și pe alții, alți ochi, verzi aceia, verzi tulburi, lături de pește... „ochii ei, cenușii fără «ă fie nici cenușii, de un cenușiu cum nu s-a mai văzut și cum nu se va mai vedea, un cenușiu ușor, lichid, strecurat, ca aerul, ca eterul, înlăuntrul căruia pluteau niște firimituri luminoase, abia zărite, ieșeau pînă în față, piereau afund și scînteiau "din nou". („Us étalent, ces yeux, d'un gris qui n'était pas gris, d'un gris qu'on n'avait encore pas vu et qu'on ne reverra plus, d'un gris léger, liquide, subtil, aérien, éthéré, ou des points lumineux à peine perceptibles, se tenaient en suspension, venaient à la surface, bougeaient et reparaissaient encore"). Folosind cu zgîrcită socoteală neologismul, maestrul Arghezi nu șovăie să-l prefere acolo unde; aparent inutil, dă o coloratură mult mai adecvată gîndirii decît cuvîntul românesc corespunzător. Astfel Justina, femeia simplă și plină de prejudecăți religioase, nu vede cu ochi buni strădaniile aeronauților, căci „nu da aprobare să te ridici de viu la cer..." (p. 67: „elle n'approuvait pas qu'on montât"). „Nu încuviința" ar fi lipsit cuvîntul de subtextul său ironic, potrivit căruia Justina apare în postura cuiva chemat să dea sau să nu dea aprobare, în postura unui personaj superior de care atîrnă, administrativ, înfăptuirea sau neînfăptuirea unei trebi. Tot astfel, tînărul absolvent al bacalaureatului, cumpănind alegerea unei cariere, se oprește o clipă asupra celei de avocat. Baroul îl atrage. își zicea : „Voi apăra cu talent o văduvă tînără care se va îndrăgosti de mine. Căci pentru mine toate duceau la amor", (p. 128). „Dragoste" ar fi fost pușin altceva : cu caracterul lui pușin familiar, pușin vetust, „amor", vine încă odată să sublinieze ironia și blîndul umor atît de specifice spiritului franceian. Pe deasupra însă a acestor amănunte, meritul cel mai de seamă al maestrului este că a izbutit să redea întocmai încîntătoarea atmosferă generală a stilului sfătos, dar nu lipsit de • nerv, cizelat dar lipsit de ori ce prețiozitate, somptuos, dar fără nici o stridentă, al marelui clasic francez.

Pentru a examina traducerea după La Fontaine, unde poetul și-a îngăduit libertăți mai mari decît la Krîlov, tradus mai aproape de original, vom cerceta întii, în text paralel și cu titlul de exemplu, binecunoscuta fabulă „Greierele și furnica", care, în versiunea Arghezi, are 67 versuri, față de 22 ale originalului. Povestirea începe cu enunțarea situației :

*La cigale, ayant chanté
Tout l'été
Se trouva fort dépourvue
Quand la bise fut venue.*

Și-a pierdut vara cîntînd
Greierele, și, flămînd,
A văzut așa, deodată,
Pornind viscolul să bată.

Așa stînd lucrurile, se duce la furnică. Aici, poetul român introduce 18 versuri, inexistente în original; care descriu opulența cămărilor furnicii. Urmează cererea greierului; din cele 5 versuri ale originalului („La priant de lui prêter / quelque grain pour subsister / Jusqu'à la saison nouvelle. / Je vous paierai, lui dit-elle, / Avant l'août, foi d'animal/

Intérêt et principal"), discursul sporește La 18, pe care nu ne putem împiedica să le transcriem, pentru atât 'de specifica lor savoare :

Mă ro'g, maică, dumitale,
Sînt în picioarele goale.
Am rupt opinci și obiele
De calc de-a dreptul pe piele.
Straie, ce mai am pe mine,
De gol ce-s, mi-e și rușine.
Am rămas de capul meu,
M-a uitat și dumnezeu.

Luat de vînt, tîrît de apă,
Plăpînd ca foaia de ceapă,
încă de la arătură,
N-am mai pus nimic în gură.
Să-mă ierți, de nemîncare
S-a prins burta de spinare.
Uite ce ți-aș fi cerut.
Niscai boabe de-mprumut,
Pînă pe la mărțișor...
Vreau să rabd, dar nu să mor
Și mă jur, i-a spus, că-ți voi
Da cu dobîndă-napoi.
Poți sămtrebi 'dacă nu sînt
Om cinstit și de cuvînt-

După cum se știe, furnica îl refuză pe greier. Adăugînd de la sine descrierea gestului cu care-și însoțește ea cuvintele („Zise potrivindu-și baba/ Negri-i ochelari cu laba") și încă o constatare, inexistentă în original („Că — așa o fi .bogatul,/ Darnic, mai vîrtos cu sfatul"), Arghezi traduce celebra replică („Ai cîntat, îmi pare bine.../ Acum joacă, dacă-ți vine!") și încheie cu un final de asemenea propriu: „Și calica de mătușe/ Puse ivărul la ușe". Preluînd așadar anecdotică originalului, poetul român, după ce îngroașă, de la primul vers, ideea („Și-a pierdut vara cîntînd"), dezvoltă descrierea, sporește dialogul (în discursul arghezian al greierului, acesta, ca ori ce solicitator insistent, supralicitează termenul de restituire a împrumutului : de unde în original se angajase pînă „în august" acum făgăduiește că se va plăti „pînă pe la mărțișor". Amănuntul e de un izbitor realism pentru psihologia solicitatorului, care în clipa aceea nu știe de fapt nici de unde, nici cînd va putea restitui împrumutul ; principalul pentru el e să-l capete), adaugă pe parcurs concluzii generalizatoare. Asemenea se întîmplă și în alte fabule. Astfel în „Lupul și mielul" : „Un miel se adăpa din *unda lină/ Amestecată cu lumină*" (pentru : „Un agneau se désaltérait / Dans le courant *d'une eau pure*" — compară cuvintele subliniate), cînd răsare lupul, despre care La Fontaine spune fără echivoc : „*Un, loup survient à jeun, qui cherchait aventure*", dar pe care Arghezi ni-l înfățișează ca pe „Un lup flămînd sau poate și sătul", adăugînd, în paranteze: „Ajunge să fii lup și-i prea destul", și schimbînd dintr-o dată imobilul samavolniciei lupești: dintr-un fapt oarecum firesc biologic, s-a dezvăluit socialul. În „Vulpea și strugurii", pe marginea constatării : „*Metis comme il (vulpea) n'y pouvait atteindre*", poetul fantazează, „fabulează", narînd un tablou viu și realist, în care apare via, amănuntele ei de așezare, sforțările vulpii : „Dar, la-ndemîna labeli, o-mpiedică s-ajungă / Pînă la ei zăbreaua ulucilor prea lungă. / Și ghimpii-n care gardul e prins și împletit / Ciorohinele-i aproape

de bol. S-a tot sucit / S-a ridicat, se-nțeapă și-i lasă gura apă". Astfel, ca și La Fontaine pentru Esop (*), Arghezi a îmbogățit anecdotică inițială, făcând-o să devină un tablou sau o pictură după natură, o elegie sau un fragment epic, un discurs sau o pledoarie⁽¹⁾). Totodată, el a îngroșat elementul satiric, scoțind în evidență simbolul social. Este, în fond, ceea ce, cu mai mult sau mai puțin talent, fac de mii de ani încoace fabuliștii, cînd brodează pe temele clasice, îi că iscălesc ca autori, fie că, mai modești, se intitulază doar traducători-

Traducînd pe Michelangelo („Sonetele către Orleu”). pe Louise Labbé sau pe Valéry, Rainer Maria Rilke pleca la drum cu o profundă cunoaștere a celor două limbi, cea din care și cea în care traducea, o cunoaștere care mergea-pînă la cele mai tainute subtilități ale cuvîntului și sintaxei. La fel de înzestrat, Arghezi traduce, de pildă, pe Baudelaire. Și totuși, la ambii poeți (și exemplele s-ar putea desigur înmulți), versurile proprii nu se suprapun cu originalul. Cel ce confruntă cuvîntul va fi întotdeauna uimit că aici o imagine sau o idee s-a pierdut, dincoace, dimpotrivă — și de cele mai multe ori — ea se înfățișează sporită în noua versiune.

Ajuns în toamnă, poate să-mi pară timpul bun
 Ca să mă duc cu grebla pămîntul să-l adun,
 împrăștiat departe de florile alese,
 Și să-ntocmesc grădina ia loc, precum fusese,

scrie Arghezi, pentru : „Iată că am ajuns în toamna ideilor, și că am început să am nevoie de lopată și de greblă, ca să adun la loc țarinile inundate, în care apa sapă «ropj adinei ca niște morminte" (*L'ennemi* - Dușmanul). în 1938, apărea, în revista *Viața Romînească* traducerea lui Arghezi după celebra poezie a lui Baudelaire, „Albatrosul". Dramaticul tablou al soartei poetului în societatea capitalistă este o variantă nouă a unei vechi versiuni, refăcute, sau - cum ne încredințează Șerban Cioculescu - operă nouă a poetului, care uitase de tălmăcirea făcută în urmă cu cincisprezece ani. Socotim că nu e lipsit de folos-să reproducem ambele versiuni, ne mai publicate de atunci și dintre care cea clintii e aproape necunoscută.

1. ALBATROSUL

Ca să se joace uneori marinarii
 Prind albatroși, pasări tăcute ale zării,
 (are-nsoțesc de-aproapc, ca niște steaguri mari,
 Corăbiile duse de răzvrătirea mării.
 "N)bia lăsați din brațe pe scîndliri, sub catarg,
 Acestor șoimi puternici ai marelui azur
 încep să le alirne, ca un veșmînt prea larg,
 Aripile greoaie, din umeri, împrejur.

) lata, de pilda, cum se înfățișează două din fabulele citate la protopărintii lor i. hșop ș. Fedru : „Greierele și furnicile. Era iarnă. Grăuntele li se udaseră furnicile stăteau și le uscau. Ln greiere căruia îi era foame le ceru ceva să mănînce Furnicile! ziseră: „De ce vara, nu ți-ai strîns și tu provizii?" „N-am avut vreme, răspunse greierele : cinam mcîntator' Furnicile-i răspunseră- rîzînd : „Bine, dacă vara cîntai iama joaca (Esop, ed. Chambry, Paris 1927, p. 15), „Vulpea și strugurii" - Strînsă de loame, o vu pe se silea să apuce niște struguri într-o vie înailă, sărînd în sus pe cît putea. Neputînd sa-i atingă, zise coiborînd : „Nu-s copti încă; nu vreau să-i culeg verzi . (Phaedru, ed. Brenot, Paris .1924, p. 56) ; „0 vulpe înfometată, vîzînd niște ciorchini de struguri într-o viță, voi să-i apuce. Neizbutînd, 'se îndepărtă zicîndu-si : 'F agurida (Lsop, ib. p. 17)

) Vd. Emile Faguet. Introducere la La Fontaine „Fables el epitres", Paris Nelson 1937, p. X.

îiifrontătorul bolții e-acum stingaci si și.
Semeț, pin-adineauri, viteazul s-a prostii.
Glumind, un om îi vira in cioc luleaua lui
Ori îl maimuțărește cu mersul ismenit.

Asemeni e poetul cu Prințul dintre nori-
Stăpîn peste furtună, prăpastie și *vini*.
E-mpie'decat să meargă, hulit de muritori,
Cînd aripi!e-i vaste l-aruncă la părnint.

(„Națiunea”, foaia intelectualității” XI (1923) apr.
8, nr. 2669, p. 1)

2. L'ALBATROS

Ca să petreacă, după un obicei al lor,
Corăbicrii mării prind albatroși din zbor.
Acești giganti ai zării, cu penele de săbii,
Copilăroși, în sloiuri se țin după corăbii.

Răpit abia clin slavă și pus să umble, jos,
Arhanghelul tăriei stingaci e și sfios.
Aripile-i alirnă și-i zac și mt-i ajung,
Ca mînecele goale din umeri, unui ciung.

Ce bleg e caraghiosul ceresc și ce schilod,
Batjocură de glumă și ris pentru norod !
Un om în plisc luleaua i-o viră și-l îngînă
împiedicat în straie, cum șchioapătă, pe-o rină.

Poetul e de-o seamă cu pasărea frumoasă:
înfruntă vijelia și arcul și nu-i pasă.
Dar surghiunit cu chiot și singur în restrîște.
Aripa uriașă nu-l iasă să se miște.

-(„Viața romînească” XXX (1938) apr. p. 3)

Punînd alătura originalul și versiunea romînească, constăți, desigur, ca și în strofa mai sus citată, numeroase necorespondente. Precum se vede, poelul romîn nu face propriu zis muncă de traducător, însușindu-ș, schema idcogral'ică, atmosfera poetică intimă a textulu,, el îl restituie limbii rornine (recul prin propria sa sensibilitate. Astfel, zadarnic vom căula. ca într-o iuxtă, corespondența culăruî cuvînt sau a cutărei imagini. în schimb însă, fiorul liric ai originalului . prezent, înveșmintat în strălucite haine noi. Reproducnd cu răutăcioasă satisfacție, in extenso, în „Cuget clar"») un articol care analizează școlărește necorespondențele dintre original și versiunea argheziană din 1938

221-216 "ALBATROSUL ȘI BĂLĂCĂRIȘA". în „Cuget clar" III (1938) oct. 14 nr. 14 pp.

a „Albatrosului”, N. Iorga adaugă : „Și iată ce ușor, în zece minute, am putut da traducerea exactă a vestitei bucăți”. Cităm o singură strofă :

Stîngaci se mai arată cel ce trecea zburînd
Frumosul de odată e-urît și caraghios ;
Vezi unul cum luleaua de pliscu-i o agaș
Și altul cum .imită infirmul, șchiopătînd.

„Cred — scrie tot el — că e ușoară comparația”. Ușoară e, într-adevăr, comparația, dar, vai. nu în sensul dorit de cel care-o inițiase. Gluma groasă ce s-a făcut cîndva atribundu-i-se traducerii de poezie alternative misogine, și anume că ori e fidelă și nu e frumoasă, ori e frumoasă și nu e fidelă, s-ar iputea mărgini la atît, dacă la baza ei n-ar sta o situație .mult .mai complexă. Constatarea că poezia lirică „nu se poate traduce” — *traduce* în sensul strict al cuvîntului, dorit de profesorul de poezie latină citat mai sus — au făcut-o unii cu amărăciune. Cît ne privește, socotim că ea poartă într-însa un superior imbold. într-adevăr, dacă un Benjamin Cremieux sau un Valery-Larbaud au putut declara că ar fi gata să învețe romînește numai de dragul de a-l citi pe Eminescu în original, de ce n-am vedea, la rîndul nostru, în prețioasele tălmăciri din poezia universală un îndemn de a pătrunde înșine tainele limbii respective, deschizîndu-ne, astfel, noi și noi orizonturi de gândire? Citind în romînește pe Homer sau ipe Pușkin .prețuim arta de stihuitor a lui Murnu, a lui Lesnea sau a lui M. R. Paraschivescu, dar nu ne simțim, totodată, ispitiți să gustăm în original farmecele clasicultului elen .sau rus? În felul acesta traducerea, gingaș mijlocitor de cunoaștere între popoare, își atinge încă unul din. nobilele ei țeluri.

Meticulos traducător la proză, fabulist realist și plin de vervă, impetuos poet liric, Tudor Argezei și-a pus și în ramura literaturii romîne de traducere pecetea genului său.

A. R.

DIN STAL

Arghezi și teatrul, iată un subiect de exegeză întinsă, în așteptarea căreia nu facem aici decît să schițăm cîteva direcții posibile de cercetare. Interesul lui Arghezi pentru arta scenică s-a concretizat într-o susținută activitate de criticar, prestată încă înainte de .>a deveni poetul cunoscut al „Cuvintelor potrivite”. În „Viața romînească”, în „Seara”, în „Cronica”, în „Lumea” sau în „Țara noastră”, foiletoanele, schițele, notele sale teatrale alcătuiesc, o producție, impunătoare. Cu toate că și-a refuzat titlul de critic, numindu-se cel mult „reporter teatral”, Arghezi a

¹⁹ Același care simțise, în așa de frumoase rînduri, greutatea transpunerii liricului dintr-o limbă într-alta : „La toate popoarele europene, din cunoașterea poeziei poporului, în ultimul veac, forma poetică s-a prefăcut cu totul, s-a făcut mai colorată, mai felurită, mai adevărată — potrivită pentru înțelesul și nevoile sufletești ale maselor adinei, însetate de mîngîierea și îndreptarea poetului, care vorbește astăzi către dinsele. Însă francezii n-au o adevărată poezie populară. Transformarea hainei poetice a stat la dîșii mai mult în adăugirea unor podoabe voite, bătătoare la ochi, grele și false. Și .fiindcă limba franceză e cea-mai bogată în termeni abstracți și în cuvinte șterse, fiindcă dorința de noutate frămîntă pe scriitori, acolo ca și aiurea, își poate cineva închipui ce risipă de abstracții clocotite, ce lux de poze, de schime, de gesturi se întîmplă în Parnasul contemporan al Franciei. Pe cînd noi ținem la dispoziția poezilor o limbă care e aceeași pentru toți, care nu s-a specializat, o limbă .familiară și puternică, capabilă de toată gingășia, de toată expresia, de toată energia, limba în care Eminescu a dovedit ce minunate capodopere nou-nouțe în scrisul omenirii, se pot înjgheba de cine-i cunoaște tainele”. („Sămănătorul”. 1903, p. 418).

avut în vedere câteva principii critice, formulate precis și de mai multe ori și aplicate consecvent.

• Lui Arghezi i se datorește, printre primii, introducerea în aprecierea repertoriului dramatic a unui spirit critic incisiv, ostil concesiilor dictate de relații, de interese, materiale sau, pur și simplu, de nepricepere. Era, pe alunei, la modă — imediat după 1910 — sistemul gratulărilor reciproce, pe baza căruia șiruri de ineptii erau înconjurare de laude sfărătoare, înșelând și pervertind gustul publicului- împotriva apologiei, Arghezi dresează adevărate pamflete. Convingerea sa călăuzitoare este sintetizată pregnant în următoarea frază, împrumutată unui articol din „Viața rominească” nr. 3, piartie 1913 : „A lăuda o mediocritate și a impune un suflet idiot este un sacrilegiu”. Cu aceștișă pornire de respect numai a valorilor reale, de respingere categorică a non-talentului, Arghezi va comenta alit textul cît și interpretarea actoricească.

Intre acești doi factori, Arghezi pretinde să existe perfectă înțelegere și colaborare pentru ca un spectacol să poată fi considerat izbutit. Dacă trebuie să acorde vreo prioritate, atunci preferințele sale merg către text, considerat ca temeiul existenței teatrului. Rigorile academizante, impuse textului, îi repugnă, după cum îl supără „literaturizarea”, prin care înțeiege lucrul confecționat, artificial, supus rețetelor. O asemenea rețetă i se pare recomandația după care o piesă trebuie să fie „construită”. Altceva îi cere Arghezi și anume să prezinte măcar un „personagiu concentric” adică unitatea de structură a eroului, corespondența dintre simțire, acte, poziție socială — cerință perfect îndreptățită și în spiritul realismului. Un accent apăsător pune Arghezi pe funcția aparte îndeplinită de cuvînt în cadrul propriu scrierii dramatice. „In teatru’ — precizează o cronică a sa din „Viața rominească”, 1925 — cuvîntul duce în caravane rapide soarta ideii, întortochetată de literatură. Aprind în teatru însemnează ard și ard însemnează consum și sfârșesc. Textul, în teatru, cuprinde în sine, adunată și aglomerată, o viață, care are datoria să se concentreze exploziv în textul dialogat”. Ritmul dinamic, pus în raport cu necesitatea de a comprima un conținut de viață cît mai intens, ilustrează aici, încă odată, poziția realistă de pe care își. emitea judecățile cronicarul.

Insă, oricîle condiții estetice ar satisface textul, pentru a deveni teatru, mai solicită un element. In același loc Arghezi scrie : „Puterea textului întovărășită cu puterea actorului realizează teatrul total”. Față de actor aceeași. exigență ca și față d. text. Munca tenace, care să însofească pînă la epuizare fizică talentul, este condiția, pusă celor ce rîvnesc realizări durabile. Pregătirea unui rol ? In legătură cu aceasta, Arghezi pronunță cuvînte mari, cum nu ies deseori de sub pana lui decît cînd vorbește de poezie, adică: „abnegație ascetică” ! Efortul se repartizează pe rînd. Mai întîi spre înțelegerea textului. Asistînd la jucărea unei piese a lui Shaw nu se poate opri să remarce vădit dezamăgit: „...actorii trebuiau ajutați să-l priceapă mai bine, ca să sădească pe autor de ieftina deonorare de a-i solidifica și înlemni ondulările și rafinamentele^ inteligenții”. („Țara noastră”, 6 febr. 1927). O bună înțelegere înlesnește traducerea în joc, interpretarea pe scenă, cu mijloacele specifice artei dramatice. Dintre acestea, Arghezi, își manifestă interesul față de două, în special : dicțiunea și gestul, pe care le vrea simple, naturale, nuanțate spontan, dînd, din acest punct de vedere, maxima apreciere jocului prestat de Suzanne Despres și Marioara Veniura în spectacolele recenzate în „Cronica” anului 1915. Ochiul, poetului-spectator din stal a surprins scînteiu talentului, chiar acolo unde nu era decît o promisiune pe atunci. Intîlnim la el aprecieri, laudative, adresate fără greș unor tineri ce aveau să devie reprezentanți ai primei noastre scene, ca N. Băltățeanu, Ion Finleșleanu, G. Calboreanu.

Cum se poate prevedea chiar din cele expuse pînă acum, nimic nu a iritat mai mult simțul artistic arghezian decît ostentația, cobotinismul, care și-au căutat deseori pavăză

sul? un cuvânt răsunător, inventat parcă de traficanții gloriilor efemere: montarea, Ideea că un spectacol se „montează”, lăsând loc aberațiilor de gust, soluțiilor căznite, capabile doar să asazineze simplitatea, l-a revoltat și în trecut și îl revoltă și astăzi pe marele maestru al artei celei mai trudite și totuși celei rhai simple. Ne reîntoarcem la articolul din 1925, unde citim : „O piesă bună cu un actor bun trebuie să confie pretutindeni într-o cameră goală, în cîmp, sau într-o clopotniță, sau într-o sală de spectacol, toată emoția, tot adevărul, și toate sugestiile, fără să piardă și să cîștige nimic în ambianță”. Incapacitatea de a realiza marea simplitate își găsește matematic refugiul în trucurile decorului, pe care-l complică, îl umflă și-l încarcă fără nici o noimă, innăbușind și cea din urmă fărîmă de autentic. „îndată ce veți răsfoi un text de teatru — notează instructiv Arghezi — și veți vedea mulțiplicindu-se parantezele, literile italice și explicațiile, veți avea o primă dovadă brută că vă găsiți în fața poate a unei lucrări literare complete însă negreșit, a unei cirpeli de teatru. Autorul, simțindu-se invalid, descrie mobilierul, ușile, are nevoie d. costume, de covoare, de ferestre colorate, de lumini crepusculare, de tablouri în scenă, de codru, de perspective și de o herghelie de cai verzi. Aceasta se cheamă : montarea”. Eroarea autorului în acest caz echivalează cu o trădare, cu o abdicare de la îndatorirea sa de a da lucru finit și expresiv în gradul cel mai înalt, fără ingrediente. Absența vocației reale a făcut necesară apariția regizorului, suprapus peste actori, peste autor, devenit un fel de zeu — zeu al mucavalei și măștii împrumutate. Cu un asemenea rol al regizorului, care copleșește și fac și text cu accesorii, Arghezi nu este de acord: „Aici s-a strecurat Regizorul — să-l scriem cu literă mare — și autorii l-au primit cu entuziasm, ca pe o inteligență chemată să substituie lipsii lor de talent mijloacele tapițerului, peruchierului, croitorului, limonagiului, zugravului de firme, și să dea, în loc de teatru o expoziție de 3—4 acte de produse comerciale variate”. Asemenea spectacole factice, întăresc convingerea pe care Arghezi o exprimă lapidar într-o frază ce condensează întreaga sa viziune asupra teatrului: „Teatrul bun se joacă în fața unei simple perdele, trasă pe fundul unui părete gol”.

Am reprodus mai mult diri acest articol întrucît ideile cuprinse aici au fost înioce-mai reluate — uneori în formulări aproape similare — într-un articol din „Teatru” 1956, nr. 6, ceea ce demonstrează că sînt convingeri care reflectă o concepție artistică statornică, unghiulară. Pentru caracterul judicios al afirmațiilor, trebuie să extragem un întreg paragraf din aceste „precizări” mai noi : ... într-un cer de bidinea albastru descrescînd se ridicau stînci de fotografie în culori, arbori, de carte poștală în culori pînă la cer ; o vitrină cu prăjituri și cofeturi. Gemele de caval și muzică depărtată, hăuliri și apeluri alpiniste. Apoi mobiliere, mătăsuri, crinoline, dansuri. Tot felul de adjuvante, surogate și ingrediente, pe tîngă jocurile de lumini electrice în zig-zag. Unde e teatrul ? ăsta să fie ? Expoziții, de vederi ? Magazine de scaune capitonate ? Abuzul de mijloace anliteatrale covîrșește. De asemenea, corpuri străine au. nevoie autorii de bilei și panoramă. îl amesteci în tertipuri și cioburi, si artistul piere. Teatrul bun se reazămă pe om, pe actor. El. e și decor, și atmosferă, și idee. Pentru o anume împrejurare concretă e de ajuns o indicație, nimic mai mult. Autorul e cu atît mai afirmat cu cit e mai despuiat de falsificările de adaos”.

O artă menită să pună în valoare pe om — ce poate fi. mai nobil și mai apropiat de idealurile noastre contemporane? Fără să alcătuiască un sistem organizat, părerile despre teatru ale autorului „Cîntării omului” au la bază observația vieții și intuiția artistului adevărat.

G. T.

^POEZIE ȘI ADEVĂR

o dată poezia lui Tudor Arghezi își dezvăluie izvoarele într-un episod adevărat, trăit ori auzit de poet. De multe ori, tabletele sale conțin elemente încorporate ulterior în creația poetică. Mai întâi a fost tableta „Hoțu” din 1943, consemnarea unei mici dureri din ograda poetului, și apoi traducerea ei în vers, de data asta cu adâncirni de vis printre aștri, cunoscută din poezia „Inscripție pe cotețu lui Hoțu”. Trecerea prin filtrele poeziei ridică, desigur, faptul deasupra întîmplătorului, îi încarcă de semnificații care exclud confuzia dintre imagine și ceea ce i-a servit ca sugestie inițială. Deci identificarea eventualelor surse, acolo unde sînt, nu ar avea rostul să stabilească valoarea poeziei, ci să sugereze ceva din procesul creației, să atragă atenția asupra constanței unor preocupări, să afle ecoul — în timp — al anumitor teme.

În acest sens este instructiv a urmări antecedentele mării trăsei despre 1907, a vedea cum fapte consemnate de poet cu arii în urmă au concurat la încheierea zguduitorilor tablouri create abia în vremea noastră. Ov. S. Crohmălniceanu, în cronică pe care o făcea poemului la apariție, a relevat unele paralelisme, identificînd nucleul în atitudinea luată de poet în paginile „Faclei”. Se poate împinge identificarea chiar mai departe, pînă la împrejurările vieții poetului din anul răscoalelor.

În 1907 Arghezi se afla în Elveția și a fost eroul unui incident de natură să-i semnaleze, să-l previe direct asupra proporțiilor grave ce luaseră evenimentele din țară. Faptul se găsește relatat de scriitor însuși într-unui din „buletinele” sale semnate la revista „Progesul social”. În numărul din 20 mai 1932, Arghezi își amintea de țăzui funcționarului elvețian care provocase mișcarea opiniei publice prin refuzul scris de a se transforma într-un agent de siguranță al intereselor reacționare. I se cerea omului în cauză să contribuie la supravegherea polițienească a corespondenței venite pe numele Ion N. Theodorescu. „În timpul răscoalelor din 1907 eram în orașul Geneva un străin, — notează Arghezi — un străin fără nume, confundat în masa imigranților internaționali”. Nu fără uimire a trebuit să afle atunci că poliția romînă ținea să-i cunoască gîndurile, chiar la distanță fiind. Era o experiență revelatoare pentru poetul care începea astfel să ia cunoștință direct de putregaiul politicianismului, de lepra manevrelor de culise, de înăbușirea samavolnică, strivirea, suspectarea aspirațiilor generoase, teme ale atîtor și aibitor pamflete argheziene de mai itîrziu. „Preocupat, probabil, să descopere niște instigatori inexistenți — continuă Arghezi — guvernul romînesc din 1907 concepuese ideea, nu prea fericită, de a căuta nu numai în țară dar și în străinătate responsabilitățile unei mișcări care încheia automat epoca unei oligarhii excesive...”

Episodul acesta avea să dea naștere versurilor intitulate „Scrisoare”, unde regăsim întocmai explicația »e mai sus :

„Vulpii și viclenii se prefac
Că n-ar pricepe pricina de boală
Care-a-mbrîncit țărani cu furcile-n răscoală.
Ca să le pară mîinile curate
Dau zvon că răul vine doar din străinătate
Și caută prin lume pe cei care instigă
Să scapere-n bordeie uscata mămăligă”.

Poezia de astăzi culminează într-un elogiu al „dîrzului funcționar”, comparabil cu legendarul Wilhelm Tell, prinos de recunoștință adus unui suflet simplu, cinstit, ai

cărui gest făcuse și mai vizibilă mocirla corupției oficiale. Umirii lincerate în primul moment după aflarea adevărului, îi va fi succedat revolta, îndârjirea, minia, cărora Arghezi le-a dat glas în răsunătoarele campanii ale „Faciei”, imediat după întoarcerea sa în țară. Se cunoaște desfășurarea campaniei, inițiată de N. D. Cocea. Neobservată până acum a trecut o declarație a lui Arghezi care, încă de atunci, își exprima convingerea că va fi nevoie de verbul avîntat al marelui artist pentru a evoca drama țaranilor ridicați pe pământurile lor împotriva exploataților. În articolul comemorativ de la 9 martie 1913, el scria: „Singură povestea, singură poezia, poate găsi vocea vastă care să cînte izbirea pământului revoltat cu cetatea, pricepută și rece stăpînitoare. Talazul țărănesc, care aleargă peste câmpie și zdrobit de stîncă de aur se revarsă sînge în șanțuri și înneacă, pentru ca să fie povestit cere unica putere a geniului.” **Marea exigență și spiritul de răspundere cu care privea Arghezi orice încercare de a zugrăvi tragica desfășurare a lui 1907, se deduc din aprecierile sale :** „Paginile, rândurile, volumele noastre sînt de aceea ca niște timide și foarte slabe precuvîntări”. **Și tot de acolo desprindem această mărturie a gradului înalt în carp tema revoltelor țărănești era implicată în toată viața sufletească a poetului coexista cu preocupările sale intime, prindea contururi clare:** „în odaia noastră noaptea cînd gîndim, în geamătul durerii și în strînsura pumnului neputincios”. **Din această împărtășire îndelungă cu geamătul de durere al mulțimii și din acumularea răzvrătirilor neputincioase, pînă în vremea cînd o conștiință nouă ia venit să orienteze înțelegerea poetului, a crescut pentru a fișni astăzi poemu) „1907”.**

Dezvoltînd investigarea reminiscențelor și similitudinilor, vom găsi și aici situații consemnate cîndva de autor în mod, poate, cu totul întâmplător, integrate acum, cu semnificații împlinite, în tabloul general. În 1925, într-un comentariu dedicat cu totul altor probleme, Arghezi strecura la un moment dat și relatarea următorului fapt autentic: „În timpul răscoalelor din 1907 țaranii dintr-un sat argeșan se întorceau acasă de la un conac devastat. Fiecare ducea subsuoară sfîrîmăturile cele mai inutile, ale cîte unui obiect inutil. Un sătean purta un braț de clape de pian. „— Nu se știe, poate va trebui vreodată la ceva, afirma săteanul”. („Viața românească” Nir. 3, p. 432). **JMînrlarea, creată în memoria poetului, și-a găsit loc în marea frescă actuală. V-ați amintit, fără îndoială, versurile din memorabila poezie „Stane, căpitane” :**

„Amurg. Se-ntoarce-n sat o ceată.
Unchiașul iarăși se arată.
Un om ținea în mîină o vioară,
Altul un ghem de sfoară,
Și altul, dintr-un scaun, spata,
Unul o greblă ruptă și lopata.”

Toată tragedia răzmeriței țărănești, datorită lipsei de orizont a acestei clase, se degajă din creionarea succintă, lapidară a unor fapte ce probează, zdrobitor de dureros, incapacitatea de inițiativă constructivă, creatoare a plugarului. Dar acest înțeles nu-î aveau cele relatate cu peste trei decenii în urmă. L-au căpătat versurile actuale numai după ce vasta experiență de viață și artistică a poetului a întîlnit învățătura clasei muncitoare. Sub semnul acestei învățături sa produs lichidarea atîtor contradicții din trecut și s-a desăvîrșit osmoza dintre adevăr și poezie în creația lui Tudor Arghezi.

S. M .

„BILETE DE PAPAGAL” ȘI SATELIȚII LOR

a origini a fost oroarea lui Arghezi față de scrisul lăbărțat, întins și prelins, din neputință, pe bărăgane de hirtie. În ziarele având pagina cit un cearceaf, articolele sale erau „foițe”, „bilete” (cu care a introdus și a impus în literatura poeziul nou al tabletei), pînă ce într-o zi scriitorul s-a decis și a făcut să apară propria sa publicație, concisă și concentrată. „Biletele de Papagal”, ieșite în a doua zi a lui februarie 1928 nu întreceau cu mult - nici în lățime, nici în înălțime - jumătatea coalei noastre obișnuite de scris îndoită pe lungimea ei. Surpriza acestui format original o mărturisea parcă însuși inventatorul în cuvintele de început: „Un ziar citit de nuc n-a mai apărut niciodată, — nici la furnici. Neavînd ziarul mare, în care să scrie nerozii importante, redactorul acestei foițe de țigară dă la lumină mai puțin decît o fițuică și se mărginește să publice crîmpeie surlzătoare”.

De unde era să știe Coco că invenția lui se va multiplica în foarte scurt timp și alte asemenea mici făpturi tipografice se vor ivi în toate colțurile țării? Inițiatorii lor aveau să fie tineri, unii dintre ei cu stagiul chiar în paginile „Biletelor de Papagal”, alții vrăjiți de departe de strălucirea verbului arghezian, și îndemnați de prospețimea exemplului său.

Dintre cei care se bucuraseră de ospitalitatea „Biletelor de Papagal”, Geo Bogza și colegul său de visuri tinerești, Al. Tudor-Miu, trimit cîin Cîmpina, la 1 oct. 1928 în dar lui Coco primul dintre sateliții săi, sub numele „Cucu Prahovei”. Scrisoarea de însoțire explică asemănarea cu un sentiment de frățească recunoștință: „Imitația a produs-o nu atît un spirit de-o atare categorie, cit aerul ademenitor ce, după experiența ta, știam că se poate găsi într-o cetate de o șchioapă, cu pereții sparți în dungi de colonade, printre cari, primenitoare și îmbătătoare se strecur toate vuiturile”.

Tot avînt, iot entuziasm juvenil și gest de îmbrățișare a zărilor vrea să marcheze și „Pe drumuri noi...” căruia îi dădea viață Eugen lebeleanu, în orașul de sub Tîmpa, la 23 februarie 1929, după ce, în decembrie precedent, semnase două grațioase poezii în revista maestrului. Noua publicație era, mărturisit, un act de emul: „Avînd ca exemplu pe marele nostru Tudor Arghezi... căruia, cu acest prilej, ținem să-i aducem afectuoase scuze pentru faptul că i-ain împrumutat formatul ziarului său, cu sufletele pline de soare și de lumină pornim cu noi și multe speranțe pe pîrii neumbrate, pe drumuri noi”.

Alți tineri., din alt oraș provincial, de data aceasta Buzăul, — „suflete în căutare de frumos”, cum se numesc singuri — își adună visurile în foița lor tipărită, căreia îi. zic pe măsura puterilor lor : „Licăriri literare”, Ieșite de sub teascurile cu cerneală la 21 noiembrie 1929. Ni.ci o lună moi tirziu se găsește și la Iași un grup de tineri „cu vise însorite-n buzunări și zîrnbete-n. priviri”. La 14 decembrie ei fac să apară ziarul miniatură „Teatrul”, al căruia prim. articol se chema programatic și definitiv : „N-au murit visătorii!. Că aveau perfectă dreptate se vede din faptul că în ziua următoare, tot la Iași, își făcea apariția altă revistă liliput: „Cuvinte literare”. Aceasta va dura mal mult decît toate de pînă acum, fără să cîștige vreo notorietate în afara spațiului regional. \Și atunci cultul arghezian, este declarat: într-un articol din nr. 11-12 citim : „Sintern admiratorii sinceri ai domnului Arghezi. Ne este drag și pentru frumusețea gîndurilor sate și pentru că în. coloanele „Biletelor de Papagal” a făcut să se releve mulți tineri talentați”.

Poate cineva să se mire că sateliții se produc numai în provincie. Insă la București, concurența originalului era strivitoare. Chiar încercările Urzii, ce se fac aici, eșuează. În martie 1930. sub titlul „Pro și contra” și în decembrie același an, sub titlul „Generația mea” cunoaștem două Imitații fulgerătoare. Mal rezistenți se dovedesc la probă, tinerii din buzău strînși în jurul „Carnetului literar”, pe care-l lansează la 26 noiembrie 1931. Acestuia-ii

succede „Pax”, revistă ieșeană de atitudine democratică, ieșită în noiembrie 1932 și bucu-reșleanul „Gong” din decembrie al aceluiași an.

Dispariția. între timp, a prunei serii din „Bilete de Papagal”, nu împiedică și nu întrerupe multiplicarea modelului. Pe tiparul său și cu talente care își tăcuseră ucenicia în „Udele de papagal”, va apare la Brad, apoi la Turda, începând de Iulie 11 mai 1933 și preluându-și și în anul următor revista de bună ținută literară „abecedar”. Inițiatorul acesteia, Emil Gmrgiuca, tăcea în prezentarea inițială profesiei care dezvăluiau indirect filiația: „O să vă trimit în această revistă liliputană, ca într-o coajă de nucă făcută căruț în basm și trasă de un bălăin pitic, scurte pilpiiri de soare și — ascultați numai! — ceva ce seamănă a bălaie de inimă, ca într-o scoică de mare”. Pe acesta poartă au intrat în literatură talentele robuste ale lui Minai Beninc și Pavel Dan.

Iu fine, vine și riadul altor centre provinciale să-și aibă replica lor la minusculele „Bilete de Papagal”. În septembrie 1933 apare la Brăila, „Stilet”. Ploieștiul dă în martie 1934 un „Veac Nou”. Și după ce mai găsim, un „Fapt” la București în februarie 1935, ne oprim la Giurgiu, unde de 1 aprilie 1936 răsare „Zodiac” cu aceste cuvinte promițătoare: „Sînlem un. mănunchi de tineri avînlați, dornici de muncă, dornici de mai. bine, dornici de progres, dornici de viață”.

Cum se vede, tinerețea a fost semnul distinctiv și factorul comun al tuturor realizărilor tipografice înjghebate în umbra „Biletelor de Papagal”. Unele au fost simple imitații ale înfățișării revistei argeziene, fără să împrumute prea mult din spiritul modelului și au trecut nelăsînd nici o amintire. Altele au fost zvicniri de eliberare din timiditățile începutului, ale unor talente ce s-au afirmat mai apoi și păstrează, ca atare, interesul unor documente. Au fost și unele care au pășit peste efemer., cu realizări proprii certe. Dar cu cîci nu soarta fiecăreia în parte Interesează ci existența în J bloc, numărul — am înregistrai 15, dar înșiruirea s-ar fi putut încă prelungi, mai fiind de semnalat: la Turnu Severin „Curentul nou” (1931) și „Curierul școlar” (1935), la Călărași „Curierul reporter” (1933), la București „Așa” (1934), la Turnu Măgurele „Buhu” (1936), ajungînd pînă în 1946 la clujeanul „Abecedar literar” — și cum se vede, seria extrem de bogată, verifică prestigiul exemplului și permite să se vorbească, și tipografic, de o tradiție a „Biletelor de Papagal”.

G. O.

PRIN PAGINILE UNOR PUBLICAȚII UITATE

Există în istoria literară reviste care se mențin în conștiința culturală doar pentru că au adăpostit în paginile lor, în diferite împrejurări, pagini din operele unor scriitori de seamă. Cine ar mai ști că a existat o foaie anodină, fără nici o contingență cu arta, ca de pildă, „Curierul de Iași”, dacă, forțat de împrejurările dramatice ale vieții sale materiale, Eminescu nu ar fi colaborat la „foaia vitelor de pripas”, cum singur o caracterizează!

Nu întotdeauna în trecutul nostru literar, îndeosebi după 1900, cînd spiritul mercantil burghez pătrunde din plin și în acest sector, revistele sînt o familie sufletească a scriitorilor legați prin aspirații și țeluri comune. Uneori revista e un mijloc de a publica și nimic mai mult. Cînd persecuția oficialității burgheze îi interzice scriitorului accesul la revistele literare principale, ziarul și revista oarecum perifică îi rămîn singurele modalități de afirmare. Camil Petrescu și-a făcut cronică dramatică la un ziar comercial „Argus”, care interesa pe oamenii de bursă și nu pe scriitori, ziar în care

trebuia să fie și o cronică dramatică, așa cum era una a petrolului, a cerealelor, a cursului prețurilor la obor.

Se mai întâmplă însă ca unele reviste, literare în toată puterea cuvântului, să cadă cu timpul în uitare, salvându-se numai puterea de viață a unora dintre colaboratori. Căci o revistă literară în care nu s-a afirmat nimic, numele colaboratorilor ei rămânând în neant, e mai deplorabilă decât un simplu ziar de informații cules după agențiile străine. Ce altă glorie are de pildă „Liga ortodoxă” în afara faptului că aici, pe lângă colaborarea lui Macedonski, începe să publice poezia lui Tudor Arghezi ?

Tot în perioada debutului, înainte de 1900, în revista „Viața nouă” (1898, nr. 1, 1 fbr.) în care publica versuri și proză Mihail Sadoveanu, Ion Th. Arghezi semnează poemul în proză „Senar” :

„Vîrfurile pădurii se-nfigeau în sînge și trestii leneșe sărutau undele aprinse. Sălciile își scaldau pletele. Departe peste lac, într-o ceață violetă, o dungă de frunze ruginite. Pe lac domnea o melancolie dulce și toamna începuse să zîmbească printre araci desfrunzite, iarba avea petice palide”, (nr. 6, 19 apr. p. 43).

În numărul următor apare poezia „Versuri” cu rezonanță verlainiană, mai firească unui poet cu temperamentul lui Bacovia, rezonanță care va dispărea din lirica lui Arghezi :

Oh ! ploaia, ploaia-mi bate-n geam,
Sub șirurile iungi de ploaie
Gîncirea mea se înconvoaie,
Suspînul meu e lung și stîns,
Și imnul meu se-nalță mort
Din coarda ruptă ce-am întîns.

„Linia dreaptă” (an. I, 1904, nr. 1, 15 apr. Semnează și sub pseudonimul I. Gabrior) și-a trasat direcția cu versuri și articole semnate de Arghezi. Astfel în primul număr publicat în „Agate negre”, ciclul continuat în numerele următoare. Tot acolo apar „Note de pictură”, o cronică artistică plină de intuiții și cu aprecieri cărora vremea le-a dovedit justetea: desenele lui Luchian sînt „sufletul plin de nuanțe”, Kimon Loghi „zugerăvește unsuros” „pe fonduri de limonada”, Ștefan Popescu e „un diletant prolix”.

Traducerea poeziei „Dumnezeii” de Walt Whitman (nr. 6, 1. dec. 1911) în care poetul american își caută protectorii în „prietenu sfînt și bunul meu tovarăș”, în „gîndurile cele mai mari și năzuința neamurilor toate”, în „tot eroismul și entuziasmul neînfrînt”, inaugurează colaborarea lui Arghezi la revista „Versuri”, ulterior „Versuri și proză” (lași an I, 1911 nr. 1, 15 sept.), alături de O. Densusianu, Bacovia, I. Minulescu, Stamatiad, I. M. Rașcu, Emil Isac, M. Cruceanu.

Numele poetului apare în 1914, cu o emoționantă confesiune asupra meseriei de scriitor.

„S-ar zice că scriem și nu-i adevărat. Scrisul nostru e agricultură sau țesătorie. Abia de ^ți trebuiește un plug, sau un război. În vreme ce ni se strecoară rîndurile printre degete, firul nostru plămuitor evocă sute de industrii. Ecouri de lăcătușerie, șuier de rindele, zumzet de prisacă, lovituri abrupte de pietre cioplite, distilerie de păcură și alcool, locomotive, ocne surpate în întuneric” (Moralități”. An III, nr. 1, ian. 1914, -p.31)

La „Rampa”, unde Arghezi colaborează cu Cocea, Demetrius și Galaction, poetul publică medalioane literare, cronici artistice (Camil Răssu an. I, 1912, nr. 188 8 iunie), considerații privitoare la teatru și la modul meschin la care este înțeleasă această instituție educativă de către publicul burghez.

„E interesant spectacolul lojilor, unde gurile cască, pleoapele se lipesc și persoanele fac sforțări de linie și de bust. Binoclurile, pudra, cravatele, adresa croitorilor. Toți

suferă și 'toți .sînt fericiți, spectatorii... căci 'nicăieri, ori ce-ar face, nu pot fi pedepsiți ca la teatru".

Seria nesfîrșită de „Bilete" (...de papagal") este inaugurată aici. Biletul este ori ce: poem și pamflet, eseu și cronică, un comentariu larg al contemporaneității. Un astfel de „Bilet" e un îndemn către scriitori, chemați să cunoască viața direct, fără mijlocitor.

„Eu visez pentru tot scriitorul îndeletniciri manuale, care să-i permită să umble, să vadă, să cunoască, să se îndoiască neîncetat, să fie nesfîrșit și divers. Între un condei de reporter și un ciocan de sfărîmat pietre pe șoselele Europei, artistul trebuie să prefere ciocanul" (An. II, nr. 333, 28 noiembrie).

Tot în paginile „Rampei", Arghezi va publica în foarte multe numere traducerea piesei de teatru „Cafeaua cea Mică" de Tristan Bernard (an I, nr. 267, 10 sept. și urm.) precum și o povestire duioasă legată de amintirea șederii la Geneva, „Ali-Fehni" (nr. 375—376, 20 ian.)

În „Hiena" (1919), în format de broșură, la rubrica „Schițe" poetul publică: „Morții", „Dimineață", „Ion Ion", datate „Văcărești" 1919, poezii care aveau să intre în „Flori de mucegai". Tot acolo apar și niște „Note de închisoare". Unui „hoț" îi emană pe față bunătatea cu care orice om s-ar mîndri și „pe lîngă care subtilul suris al Giocondei pare o murdărie" („Oțul și vrabia", an II, 1920, nr. 15, 26 sept. p. 2—3). Chiar și într-un ziar ca „Izbînda" (1918—1922) unde, de altfel, a publicat Galaction, Demetrius, Bacovia, numele lui Arghezi apare după o poezie — „Biserica din gropi" (an II, 1920, nr. 410)

Diversă în manifestări, colaborarea lui Arghezi la „Cugetul românesc" (an I, 1922), începe cu „cronica informativă" chiar în numărul de deschidere, după care poetul inițiază un gen de tabletă „Cum se scrie romînește"; urmează „Teatru", „Cronici literare", „Medalioane" (despre Duiliu Zamfirescu: „are locul lui singur în literatura romînească, asemuiitor rolului franțuzesc al lui Gautier"). Poezia ocupă un loc preponderent în această colaborare. Acum apare traducerea Prefaței lui Baudelaire la „Flori de otravă" și poeziile frămîntărilor lăuntrice prilejuite de căutarea adevărului: „Mîhniri", „Duhovnicească", „Psalmisul singuratic", „Cucuveaua" (datată 1896), aceasta din urmă în vibrația lirică a lui Macedonski.

E noapte, șoapte trec pe baltă
Saturn, Saturn, vibrează-n vînt,
Nici un cuvînt, e vînt, e vînt.

Tot aici reapar unele Din „Agate negre" și se publică „povestirea pentru un abecedar", „Domnița Pulcheria", iar la rubrica „Viața culturală" poetul ia atitudine față de ieșirile huliganice ale unor studenți rasiști. „Romantica industrială" și „Literatură nouă", apărute ca editoriale (semnate C.R.) sînt o luare categorică de poziție în problemele literare. Poetul este receptiv spiritului inovator, avîntului tehnic caracteristic secolului nostru, profesînd în locul vechii romantici, desuete, o romantică industrială. Cel de al doilea este un răspuns și o condamnare totodată a poeziei decadente mascată sub o vegetație bogată de firme: symbolism, modernism, dadaism, etc, care numai se declară „poezie nouă", a literaturii tradiționaliste, învechite, cu recunoașterea existenței unei poezii într-adevăr noi — „Un nou interior", „dictat de atitudine", prin „concentrarea", prin părăsirea clișeeilor și retoriceii convenționale.

O revistă obscură și mărunță ca „Făclia" (an I. 1915, nr. 1, 15 noiembrie) ascunde poeziile „Psalmul de taină" și „Nehotărîre", amîndouă cuprinse de aceeași neliniște și apăsare a sufletului.

Multe din colaborări sânt popasuri de o clipă, opinii de moment, mai ales ca existența revistelor literare e efemeră, multe neajungînd să-și fixeze un profil propriu, sucombând după primele numere sau cel mai tîrziu în primii ani. . . .

în „Clopotul” (an I, 1922, nr. 1, 20 oct.) apare o singură poezie a lui Arghezi „Reproche divin” — un psalm alunecînd între închietudine și slavă.

„Națiunea” este una din principalele publicații la care poetul a colaborat constant, fiind din 1923 și directorul ei. Aici apar „Amintirile ierodiaconului Iosif”, confesiune autobiografică, cu considerații pătrunzătoare asupra spiritului laic al poporului, al cărui fond sufletesc, religia nu-l atinge de fapt și nu-l alterează.

Fabrica de zahăr îi dă poetului sentimentul mării descoperiri („Primul pas în fabrică a fost pentru mine o măreață descoperire”).

în anul următor, în „Clipa” (an I, 1923, nr. 1, 20 mai), revistă insignifiantă, „Bilettele Și Foițele” devin „Spini pe hîrtie”. De remarcat printre altele articolul în care? ia apărarea lui P. Istrati, recunoscîndu-i talentul.

„El nu s-a ivit din cenaclu, din concubinajul Universității ou Critica, din amorul tragic al Finanței cu Editura. Nici un părinte nu i-a împrumutat sexul artistic ca să-l ouă”. („Faiton”).

„Un teatru naturalist” dezbate nevoia unui teatru autohton al vieții de aici, nu al imitațiilor sterile.

„Ia vedeți, domnilor dramaturgi, dacă nu ar fi locul să administrați publicului rorhînesc, rebel la lecturile somnifere, un teatru agreabil și, vorba ceea, moralizator. Pînă acum, majoritatea autorilor de teatru și-au ales câte un model din străinătate. Bernstein, Bataille, De Flc-rs și chiar Ibsenii și Hauptmanii au găsit numeroși domni bine intenționați să facă La București pe .maimuțoii de la Dunăre”.

în „Sinteza” (1927) în afară de poezia „Suiș”, Arghezi a publicat articole și pamflete, aproape număr de număr. în „Sinteza” a fost de altfel locul unde, într-un moment în care critica șovăie să decidă asupra valorii poeziei lui Arghezi — dacă nu-l detestă de-a dreptul — G. Călinescu dă, într-o serie de articole, una din cele mai competente judecăți estetice asupra celui „mai mare poet contemporan al nostru” („Tuidiqr Arghezi”. „Note”).

Articolul „Evenimentul” e caracteristic pentru aspirațiile artistului, concepînd o lume a viitorului, diferită total ca structură de orînduirea burgheză

„Altă dată, dispărea o clasă sau o categorie, pentru instaurarea unei categorii mai recente. Astăzi, platforma lumii în fatalitatea ei se întoarce pe un pivot și se orientează altfel decît a stătut. Spirit de ani, de zile și de ore, evenimentul, greu ca ugerii cerului purtători de ploaie bună, va «rumpe brusc .atunci când ultima picătură a secundai îl va fi împovărat peste măsură cu ponderea ei neînsemnată ansă hotărătoare. Și va ii așa cum bate-n ornic al doisprezecelea ceas și va fi douăsprezece și toată lumea va ști că a sunat de 12 și toată lumea va potrivi ceasornicul după eveniment. În ziua aceea nici un cais ,nu va înflori în anul lui pentru a doua oară însă omul va înflori întreg, pentru că încă nu înflorise niciodată deplin”.

Din colaborarea sporadică ia „Tiparnița literară” (an I, 1928, nr. 1, oct.) se impune medalionul „Theodor Pallady” — o pagină de poezie asupra picturii contemporane și asupra omului și artistului (an III, 1931, nr. 1—5).

în 1928, „Săptămâna literară, plastică, teatrală” (an I, 1928, nr. 1) îi publică articole în genul tabletelor („Informația literară”; „Literatura meșteșug”; „Scrisoare domnului Grigore Iunian”) și un „Poem în proză”.

Printre studii politice, sociale și economice, cum își reclama cuprinsul în subtitlul revista „Progresul social” (an I, 1932, nr. 1, 20 martie), Arghezi ținea lunar „Buletinul”, adică cronică revistei, atacînd teme ca : „Libertatea individuală” — un protest contra samavolnicilor și iresponsabilității organelor de poliție; „Competințele curate”,

un denunț al disprețului cu care e tratat intelectualul român de oficialitatea politică.

„Stalul înțelege să-i gonească pe scriitori, întocmai ca acum 50 de ani, când meseria lui Eminescu constituia o rușine pentru ori ce familie cu tineret ispitit să lucreze artistic și când marii proprietari ,ai zecilor de mii de hectare dintr-o singură bucată, rezidind la Paris, rezervau intelectualilor înșelați de viață, ,spitalul și balamucul subvenționat sau banul aruncat în pălăria prezintată cu gaura în sus”.

Mulțumirea poetului este de ai sluji cu demnitate artei, poeziei, slujind prin aceasta omul și viața.

„Poezia e însăși viața ; e umbra și lumina care caifilează natura și dă omului senzația că trăiește cu planeta lui în cer. Pretutindeni și în toate este poezie, ca și cum omul și-ar purta capul cuprins într-o aureolă d. iconă. Toate lucrurile naturii și ale omului și toate vietățile poartă țăndăra lor de aureolă, pe dinafară sau pe dinăuntru. Poezia nu e numai în dragoste, poezia e în atelier, în uzină, în chinul omului de a realiza, în muncile, în invențiile lui, — ea trebuie numai găsită” (an. II, 1933, nr. 7, 20 Iulie, p. 501—504).

Reviste fără nici o contingență cu domeniul artei aparțin bibliografiei marelui poet. Nu e vorba de o simplă solicitare sau de o colaborare vremelnică, onorifică, ci de o activitate îndelungată și bogată, nu de o risipire a forței creatoare, ci de extindere și de autocuprindere. În timp ce colaborează la „Bilete de papagal”, la „Adevărul literar și ilustrat”, la „Revista Fundațiilor”, în perioada anilor 1932 poetul este prezent număr de număr și la „Radio-Fonia”— revista abonaților și amatorilor de radio. Temele radiofonice devin pretexte pentru discuții asupra celor mai variate și discutate probleme ale vremii. Un ziar departamental și de circulație restrînsă ca „Săptămâna CFR” (an. I, 1932) constituie un teren propice pentru desfășurarea unei laborioase activități publicistice. „Tableta” se numește acum „Săptămîna”, și cum ziarul se adresează funcționarilor și muncitorilor feroviari, ea va trata probleme care frămîntă această lume : condițiile de muncă ale funcționarilor, mizeria și pauperizarea maselor, criza economică. În revista „Muzică și Poezie” (an I, 1935, nr. 1, noiembr.) poetul schițează emoționantul tablou al întîlnirii lui Enescu cu Luchian („Vioara și paleta”) în locuința mizeră a pictorului. Articolele de aici se încadrează în profilul revistei : („Un artist necunoscut”, „însemnări de ignoranță”), iar printre acestea apare poezia „Confidente”.

Astfel, prezența lui Arghezi scoate din praful uitării publicații care altfel ar fi rămas îngropate poate pentru totdeauna. Pagini moarte vor reînvia prin puterea verbului arghezian, reviste și ziare necunoscute vor intra în circuitul viu al exegezei. Mai puțin cunoscute în cîmpul istoriei literare, revistele și ziarele amintite îmbogățesc — parțial desigur — peisajul publicistic bogat în cadrul căruia trăiește poetul Arghezi pînă la cel de al doilea război mondial. Popasurile sale de o clipă sau de durată formează un itinerar literar care va fi străbătut de ori cine va vrea să studieze formarea și dezvoltarea unei personalități ca aceea a lui Tudor Arghezi.

M. B

TRADUCERI DIN ARGHEZI ÎN ALTE LIMBI

Tudor Arghezi a început să se manifeste ca poet de acum aproape șase decenii, dar poeziei sale i-a trebuit destul de mult timp ca să poată deveni cu adevărat cunoscută chiar în România. S-ar putea pune o întrebare naivă : de ce n-a arătat-o nimeni străinătății în trecut? Răspunsul e însă tot o întrebare: cine și cui s-o arate înainte de eliberare, cînd convorbirile internaționale nu se făceau de la popor la popor și cînd burghezia stăpînitoare a Romîniei vorbea cu alte burghe-

zii despre grâu și petrol iar la câte o expoziție internațională trimitea ca supliment de cultură rețeta sarmalelor și câteva curtezane regale travestite în ii Și catrințe? Cine avea atunci cuvânt liber, habar n-avea de poezii patriei.

Ieșirea din izolare a literaturii românești a (ost cu puțință numai după eliberarea țării. In noile împrejurări cultura noastră a dobândit și trimițători interesați în prosperitatea și circulația ei universală, și adresanți care o așteptau peste hotare.

Și astfel, dacă pînă acum cincisprezece ani două sau trei poezii argheziene, traduse de cite cineva întimplător, s-au rătăcit prin vreo revistă străină, astăzi, cînd țara va împlini șaisprezece ani de libertate și marele ei poet e sărbătorit la a optzecea aniversare, putem vorbi însfirșit fără sfială de circulația internațională a poeziei sale. De puține zile a ieșit de sub tipar, la cea mai mare editură sovietică, un volum de peste patru sute de pagini, cuprinzînd în traduceri rusești o selecție a celor mai bune poezii ale lui Tudor Arghezi. Se mai află sub tipar și la Varșovia un volum similar, există un volum masiv de traduceri în limba maghiară, datorite lui F. Szemler, în citeva țări opera poetică argheziană a fost reprezentată masiv în antologii și zeci de reviste de peste hotare au publicat nu odată selecții reprezentative din opera marelui nostru ipoeet.

Dacă am vrea să vorbim despre situația din trecut, aproape că n-am putea alcătui măcar o frază bibliografică întreagă. Acum citeva decenii, un tînăr amator turc ini se pare, iăcînd și versuri românești, ar îi tălmăcit din entuziasm ceva în turcește. Au apărut citeva poezii și în limba maghiară, traduse de neobositul Z. Frauyo, asta era cam tot. Astăzi putem număra în unele limbi (rusă, Iranceză, germană) citeva traduceri diferite ale acelorași poezii. Dacă ieri am fi (fost fericiți, și nu puteam fi, să auzim de cunoașterea în străinătate măcar a două, trei din poeziile fundamentale în versuri tălmăcite corect, azi putem vorbi de arta traducerii operei argheziene și avem mijloace să facem comparații și să preferăm, din mai multe versiuni din aceeași limbă, o anumită traducere.

Bine prezentat ni se pare a fi Arghezi, atît ca abundență de tălmăciri cit și ca valoare a transpunerii, în Uniunea Sovietică în țara ih care astăzi sînt cunoscuți și circulă în mase aproape toți scriitorii noștri de seamă, din trecut și de azi.

Intîia oară, în ianuarie 1958, revista sovietică rusă „Inostrannaia literatura” publicase în tălmăcirea lui N. Stefanovici „La stele”, „Drumu-i lung”, „Chitare” și „Phi-gule”. Cîteva luni mai tîrziu, „Antologia, poeziei romînești”, apărută la Goslitizdat, Moscova, înfățișa toate ciclurile principale ale operei poetice argheziene prin poeziile : „Testament”, „Plugule”, „Mîhniri”, „Chemarea”, „Lumină lină”. „Chitare”, „Belșug”, „Vodă-Tepeș”, „Caligula”, „Buna vestire”, „Cina”, „Dacica”, „Da, e lung”, „Drumu-i lung”, „Omule”, „Pe răzătoare”, „La stele”, „Foaie verde la Paris”, „Giuvaere”, „Stupui lor”. Traducători, pe lingă cel amintit, erau și alți trei : N. Pavlovici, acest excepțional interpret rus al frumuseții solemne a „Testamentului”, precum și I. Gurova, S. Șervuiski. Acum cititorul de limbă rusă putea cunoaște, în linii mari, și evoluția poeziei argheziene și universul ei bogat. Traducerile, făcute cu competență și talent, izbuteau să comunice și marea solemnitate din „Testament”, și emoția subtilă a lirismului arghezian, duritatea în linii de aqua-fort. a „Cinei”, emoția demnității umane din „Cîntare omului”, usturătoare* satiră din ciclul „1907” sau jocul adine al peniței, cu puternicele 'lui-semnificații, din „Stihuri pestrîte” ori din „Prisaca”.

După apariția, Ia noi, (în colecția revistei „Romînia populară”) a unei plachete care adăuga acestor traduceri sovietice citeva versiuni corecte în limba rusă, făcute de colaboratori din țară ai revistei, după încă o versiune rusă a „Testamentului” din revista sovietică „Dnestr”, „Inostrannaia literatura” (nr. 8 din 1959) tipărește un nou grup de traduceri (autorii versiunilor ruse: A. Sendik, excelent interpret al ritmicei

și rimelor maestrului, N. Stefanovici, care a găsit mijloace să transpună tot sunetul complex de imn al unor poezii din „Cîntare omului”, N. Podgoriceani, cunoscut și ca un bun interpret eminescian, și alții) : „Doină din frunză”, „Pînă atunci”, „Cel ce gîndește sinigur”, „Adame”, „Flori de mucigai”, „La treabă”, „Cuvînt”, „Secera” și „Lingoare”. În aceeași tună apărură în revista „Dnestr” (nr. 8 din 1959) patru poezii din ciclul „1907” : „Lipsește morminte”, „Duduia”, „Cucoana-mare” și „Stane, căpitane”.

Iar acum, opera poetică a lui Tudor Arghezi este prezentată sistematic, prin traduceri care s-au dovedit cele mai izbutite și prin multe tălmăciri noi, în volumul masiv tipărit de editura „Goslitizdat” din Moscova.

Afară de acestea, în U.R.S.S., au apărut și vor mai apare și alte numeroase tălmăciri în publicațiile altor republici. Cîteva poezii au apărut în revistele ucrainiene, altele în cele beloruse (semnalăm izbutita traducere a poeziei „Plugule” a lui A. Bacilo, în revista belorusă „Polîmea”, nr. 8 din 1959). Sintem informați de asemenea că numărul din mai al revistei georgiene „Tiskari”, aflat sub tipar, conține un grup numeros de poezii traduse din opera argheziană.

Arghezi are mai mulți traducători și în Franța. În 1958, revista franceză „Cahiers du Sud” (nr. 348) a publicat un număr masiv de poezii argheziene în traducerea lui Luc-André Marcel (care mi se pare și cel mai fericit dintre interpreții francezi ai lui Tudor Arghezi, chiar daGă, potrivit tradiției franceze, nu folosește în tălmăcire nici măsura prozodică, nici rima, văduvind astfel poezia argheziană de o parte din sunetul ei, spre deosebire de traducătorii ruși, care au reușit să îmbine fără pierderi respectarea textului propriu-zis cu respectarea formelor prozodice argheziene, atît de originale și ele). Luc-André Marcel a publicat în revista amintită poeziile „Testament”, „Cîntec din fluiet”, „Bărăganul”, „Morgenstimmung”, „Maica Scintila”, „Cîntec de adormit Mițura”, „Mîhniri”, „Lingoare”, „Inscripție pe o casă de țară”, „Agate negre”, „De-a v-ați ascuns”, „Vodă-Tepeș”, „Cuvînt înainte”, „Ion Ion”, „Har”, „Cina”, „La popice”, „Cîntec mut”, „Stane, căpitane”, „Tinea”, „Rada”, „Vînt de toamnă”, „Poate că este ceasul”, „Umbra” și „Ex libris”.

După un an, numărul din iulie-august 1959 al revistei franceze „Europe”, închinat Romîniei, publica șase poezii argheziene în traducerea lui Claude Sernet : „Jignire”, „Belșug”, „Caligula”, „Mitra lui Grigorie”, „Cel ce gîndește singur” și un „Psalm” din 1958.

Cam în același timp, apărea la Paris o plachetă (Tudor Arghezi, „Poemes choisis”, Editions Hauteieuilles) urmată puțin după aceea de un volum compact („Poemes roumains”, aceeași editură), ambele datorite lui Flubert Juin, care încerca o nouă variantă argheziană în franțuzește, folosind uneori, deși relativ, și rima. Antologia citată cuprinde, în traducerea sa, poemele : „Testament”, „înviere”, „Cîntec de adormit Mițura”, „Tu nu ești frumusețea”, „Poate că este ceasul”, „Mîhniri”, „Inscripție pe-o poartă de conac”, „Cîntec mut”, „Ion Ion”, „Tinea”, „Niciodată toamna”, „Plugule”, „Cîntec din fluiet”, „Doina”, „A fost o noapte oarbă”, „Om cu om”, precum și „Duhovnicească” și „Bărăganul” în excelenta traducere făcută de poeta noastră Veronica Porumbacu.

Tot. Hubert Juin a publicat în revista belgiană „Le Journal des poètes” (nr. 4, aprilie 1958, Bruxelles) poezia tradusă în franțuzește „Toate stelele”.

Printre cele mai bune tălmăciri din Arghezi se numără versiunile germane („Sind und Form”, caietul 5—6, 1956, Berlin) ale poetului nostru Alfred Margul-Sperber, în care se regăsesc cu toată puterea și fluxul răscolitor și solemn din „Testament” și gingășia tainei din „Har” și aerul solar din „Belșug” sau aerul fără lumină din „Duhovnicească”. În același număr apărea și „De-a v-ați ascuns”. Alte traduceri germane au apărut anul acesta în „Rumänische Rundschau” nr. 1) și în „Neue Literatur” (nr. 2).

Pe Ungă volumul pregătit de o editură poloneză și aflat, mi se pare, sub tipar, revistele țărilor de democrație populară au publicat și continuă să publice mereu traduceri ale poeziilor lui Arghezi. în R. P. Bulgaria au apărut versuri argheziene într-o antologie a poeziei românești și într-o culegere închinată anului 1907; de asemenea, revista „Septembri” (nr. 8 din 1959) a tipărit un „Psalm” („Călare-n șes, dc-a fuga pe vânt ca Făt-frumos”) tradus de At- Dalcev, iar în „Literaturen front” din august 1959, a apărut poezia „Cel ce gindește singur”.

Alte tălmăciri au apărut și în limba cehă („cîteva poezii și romanul „Ochii Maicii domnului”), în slovacă („Testament” în revista „Kultunry zivot” din august 1959), în limba sîrbă („Portret”, tălmăcit de Vasko Popa în nr. 6 din 1956 al revistei „Republika” și alte cîteva poezii, printre care „Dar ochii tăi”, și „A. E. I. O. U.”, în versiunea lui Radu Flora, în revista „Polja” nr. 2 din »1957) precum și în alte limbi.

Unele poezii ale lui Tudor Arghezi au fost traduse în grecește de poelu! Jannis Ritsos.

Fără îndoială că sînt și alte tălmăciri, care vor fi scăpat informației noastre. De asemenea, în multe din țările prietene vor apare traduceri din opera bogată a marelui nostru poet, și acum, cu prilejul aniversării sale.

Peste 'hotare, cititorii de poezie, după ce au aflat despre Eminescu și foarte mulți îl pot citi acum în limba lor de-acasă au început să cunoască și pe al doilea mare poet al nostru, care clădise de mult un monument de limbă și poezie romînească și care a aflat în ei marele dar de a întineri și a găsi, la o bătrînețe care nu se poate numi bătrînețe, imensa vigoare descătusată de libertatea fertilă de azi a poporului nostru,

Acum, cînd poporul nostru stă de vorbă direct cu alte popoare, prin reprezentanții săi autentici, poezia lui Tudor Arghezi, ca și opera atîtora din mării noștri clasici, a devenit un bun mondial, puțind să circule prin lume cu pași de mărime geografică internațională.

V. K.

O PRIETENIE LITERARĂ

Incă de la sfârșitul veacului trecut, Tudor Arghezi a întemeiat o trainică și frumoasă prietenie cu N. D. Cocea, Gala Galaction și V. Demetris. Pe la mijlocul ultimului deceniu al veacului al XIX-lea, toți patru erau elevi de liceu, în vîrstă de 16—17 ani. Ceea ce i-a apropiat și i-a unit sufletește, într-o comuniune de nedesfăcut și atît de rodnică, biruitoare peste șase decenii, au fost preocupările și năzuințele lor literare luminate de idealurile înaintate ale vremii, cărora li se 'dăruiseră, de pe atunci, cu rîvnă și entuziasm.

Prin 1895—1896 acești candidați la cununa muzelor frecventau cenaclul lui Alexandru Macedonski din strada Povernei. Gala Galaction îi cunoscuse pe N. D. Cocea cu diva timp înainte, însă pe Tudor Arghezi, pe atunci elevul literat Ion N. Theodorescu și mai apoi Ion Theo, îl cunoscuse mai îndeaproape și se împrietenise cu el în acest cenaclu al autorului „Noptii de .mai”. Momentul întîlnirii și împrietenirii cu Tudor Arghezi, în cenaclul macedonskian, era o seară de iunie, rămasă neuitată în amintirea acestor scriitori, cum precizează Gala Galaction în articolul „Despre Tudor Arghezi”, apărut în „Jurnalul de dimineață” din 15 august 1945. „Așa dar ne-am cunoscut în salonul lui Alexandru Macedonski, într-o seară de iunie. După ce am ieșit din casa maestrului, ani făcut împreună o plimbare mai lungă și am ajuns sub teii, toți în floare, de la șosea... El citise nu știu ce despre muzica lui Wagner

și-mi spunea ideile lui într-un fel timbrat și indiscutabil. Băiețandrul ăsta era o energie originală și un hotar sufletesc apărât cu vehemență... Am fost prieteni definitivi, din seara aceea".

Prietenia dintre Arghezi, Cocea, Galaction și Demetrius s-a sudat, apoi în sîncele și însufl-eșitele comunicări reciproce de realizări și proiecte (literare, din cadrul reuniunilor care se țineau cu regularitate în locuința lui Gala Galaction de pe strada Semicercului nr. 3, la care participa un număr restrîns de elevi îndrăgostiți de meseria scrisului. Locuința lui Gala Galaction, își amintește scriitorul în articolul „Casa amintirilor” din 1946, „era o bojdeucă arhaică, poate cea mai veche de pe strada Semicercului. Mama îmi lăsa deplină libertate să-mi primesc colegii și prietenii, în camera mea, și admitea vizitele interminabile, discuțiile gălăgioase și veselia vizitatorilor... Dintre cei cu care împart și azi neșterse amintiri și privilegiile prieteniei din tinerețe, sînt Tudor Arghezi, N. D. Cocea... și mulți alții care n-au uitat căsuța din strada Semicerc”, (cf. Gala Galaction : „Oameni și gîndurj din veacul meu”, p. 155—156).

Adolescenții cu visuri literare care frecventau căsuța din strada Semicercului, își petreceau timpul în rodnice și avîntate discuții pe diferite teme din literatura romînă și universală, își citeau reciproc din producțiile lor, îndeosebi poezii, uniți în aceleași idealuri de frumos, încrezători în puterile și destinul lor. Ei urmăreau cu pasiune și interes polemica din acea vreme dintre revistele „Viața” și „Evenimentul” pe tema „artei pentru cartă” și a „artei cu tendință”, situîndu-se pe pozițiile „artei cu tendință”, încălziți de flacăra ideilor socialiste. În articolul „Siluete de o clipă”, publicat în ziarul „Socialismul” din 29 septembrie 1919, Gala Galaction mărturisea : „Ideile socialiste, propovăduite prin vorbă și prin scris de cîțiva adevărați apostoli, încălzeau toate cugetele generoase și se răspîndeau binefăcătoare în poporul școlar secundar. Cei mai buni elevi din clase citeau cu sîrguință „Criticile” lui Gherea, broșurile socialiste, poeziile lui Vlăbuță, Traian Demetrescu și Pincio. Ba citeau și cărți străine, mai cu seamă franțuzești, și petrecerea lor era schimbul ideilor agonisite și discuția inteligentă” N. D. Cocea, Tudor Arghezi și Gala Galaction au cunoscut încă din anii de liceu frumusețea și măreția idealurilor socialiste, prietenia lor crescînd și mai trainică prin aderența comună la aceste idealuri.

La grupul Arghezi-Galaction-Cocea, din stana Semicercului, s-a alăturat, la scurtă vreme de la înfiriparea lui, și V. Demetrius, și el un adept al ideilor socialiste, oinindu-se toți patru într-o prietenie caldă și nezdruccinată de-a lungul anilor. În articolul „Cîteva amintiri”, publicat în revista „Viața literară” nr. 158 din 15 mai 1934, V. Demetrius scria : „Un prieten cu numele comun Popescu, elev în clasa a VI-a sau a VII-a de liceu, îmi vorbise mult de un grup de tineri, liceeni și ei, ce se adunau mereu în casa unuia, discutînd literatură și citindu-și primele compoziții. Atras de cuvintele prietenului meu și cedînd insistențelor sale afli acceptat să-l însoțesc o dată acolo. Așa dar, iată-mă într-o seară, urmînd pe prietenul meu, la ușa casei, ce în imaginația mea de adolescent îmi părea fermecată. Parcă văd și acuma șnurul clopoțelului de la intrare la a cărui agitare ușa se deschisese și în pragul ei apărî un tînăr zvelt, cu plete negre și ochii vii. Era Grigore Pișculescu, blîndul părinte Galaction de astăzi. Prima impresie pe care mi-o făcuse era aparența sa de o desăvîrșită eleganță, care contrasta violent cu hainele mele sărăcăcioase. Înăuntru am remarcat pe un alt tînăr, extraordinar de frumos, cu o figură diafană ca de fată. Mi-a fost recomandat Niculae Cocea. Am petrecut acolo o seară frumoasă. Solicitai, am citit și eu o poezie. De atunci s-a cimentat între noi o prietenie care, în ciuda anilor trecuți, a rămas mereu vie și entuziastă, ca la început. Pe Arghezi, și el un frecventator al acestui cerc de tineri, l-am cunoscut ceva mai tîrziu. Cum era și firesc pentru niște adolescenți frămîntați de voluptatea scrisului,

plănuiam apariții de reviste și crearea de edituri. în oarecare măsură am reușit să înfăptuim astea mai târziu. Care a fost aportul lor în patrimoniul literaturii românești, vremea va decide. Atunci însă greutățile existenței ne mai (puneau puțin plumb în aripi". ; ;

Tudor Arghezi, N. D. Cocea, Gala Galaction și V. Demetrius au pornit în același timp pe drumul literaturii*, toți debutând prin 1896—1897, iracurajându-se, sprijinindu-se și ajutându-se unul pe altul extraordinar de mult. Calda și sincera prietenie care i-a unit încă -din inii primelor visuri și tentative literare, i-a ajutat să se afirme laolaltă.

Debutul publicistic al lui Gala Galaction este strâns legat de prietenia cu Tudor Arghezi. Schița „Pe terasă”, publicată de Gala Galaction în „Adevărul ilustrat” din 7 octombrie 1896, în care poetul Amedeo Manari își plinge în fața prietenilor jalea și durerea provocate de moartea iubitei sale, i-a fost inspirată de o întâmplare la care participa direct Tudor Arghezi, cel ce semna pe atunci, în „Liga ortodoxă”, cu numele Ion Theo. În evocarea „Lîngă Dunăre în vacanță”, publicată în ziarul „Drapelul” din 27 iunie 1945, Gala Galaction nota: „N-am uitat și nu uit nuveleta „Pe terasă”, nu pentru firava ei însemnătate, ci pentru clipa și gestul care mi-au destăinuit-o... liram înaintea unei biserici și un convoi funebru, cu cai albi și cu draperii albe, pornise <Jin fața știutului locaș... Cineva, de tot tînăr, întrerupsese călătoria pământească și lăsa căile pământului pentru ale vecinicii.

Priveam de departe, cu pălăria în mină. Și, pe neașteptate, văd lîngă mine pe amicul meu Ion Theo, coleg proaspăt de uriașe aspirații literare...

Simțisem din capul locului, eram Încredințat din ceasul când ne cunoscusem, că acest adolescent va fi într-o zi un titan al literaturii românești...

În clipa aceea dominată de doliul ce! alb, Ion Theo a scos din sîn o petală veștedă... și arătînd spre convoiul care se depărta :

— Ea mi-a dat-o, acum trei zile...

În domeniul publicisticii, prima manifestare concretă a solidarității prietenești și a comuniunii de aspirații dintre Tudor Arghezi și ceilalți confrăți ai săi, care a avut răsunet în literatura vremii și a «marcat momente importante în biografia lor, o constituie apariția revistei „Linia dreaptă”, la 15 aprilie 1904. Revista avea înscris ca director, pe frontispiciu, pe V. Demetrius, dar aparținea în egală măsură și lui Tudor Arghezi. În articolul „Cuvinte pentru prieteni”, publicat în „Viața literară” din 15 mai 1934, Gala Galaction arăta : „Nu mai știi nici azi dacă revista era deopotrivă a Ini Demetrius și a lui Arghezi, dar (așa mi-aduc aminte dintr.o scrisoare a celui din urmă), Arghezi era cel ce asuda mai mult lîngă mașina tipografică” menționând, în continuare, că tinerii care editau această revistă erau „sălbatic de independenți” și „iconoclaști iară ambiguitate”, adversari ai realităților sumbre din acel timp. În primul număr al „Liniei drepte”, alături de Tudor Arghezi și V. Demetrius, îl întâlnim și pe Gala Galaction cu nuvela inspirată din viața țărănitrușii „asuprite „II osăndesc jurații?”, iar în nr. 4 cu cea dintîi a sa „Scrisoare către Siniforoza”.

Anul 1910, anul apariției revistei „Viața socială”, revistă de militantism în spiritul ideile socialiste, -sub conducerea lui N.D. Cocea, îi găsește pe acești mari prieteni uniți în aceeași comuniune sufletească și de aspirații innoitoare, protestatare față de orînduirea din acea vreme. În 1910, cel plecat departe de București era Tudor Arghezi. În acel timp, poetul își ducea cu greu existența la Geneva. Prietenii săi buni, rămași în țară, nu-l uitaseră însă, cunoscîndu-i zbuciumul și amărăciunea traiului său din capitala

Elveției. într-un moment greu al existenței sale din acea vreme. Tudor Arghezi. iese însă din **impas** prin ajutorul 'frățesc al lui V. Dernetrius. Acest moment este evocat astfel de către Tudor Arghezi, în articolul intitulat „5 lei”, apărut în „Bilete de papagal” din 18 ianuarie 1945 : „Nu cîștigasem două zile nimic și a treia zi se anunța proastă. M-am sculat la ora mesei o foame aprigă. Poșta era lîngă mine și aveam o cutie a mea. M-am dus la poștă să-mi iau, dacă era, corespondența. Uitîndu-mă prin zăbrele am văzut un mandat poștal din România. îmi trimitea poetul Dernetrius suma de 5 lei...

O masă destul de bogată costîndu-mă, dimpreună cu o „pișoletă” de vin, 50 de bani, m-am descurcat satisfăcător și am filmai și o havană adevărată de 20 de bani.

Dernetrius era la București funcționar plătit slab la o firmă de librărie și agonisea mai puțin decît mine pe continent.”

La plecarea sa din țară, Tudor Arghezi lăsase în mîinile lui N. D. Cocea, spre păstrare, un caiet de versuri, dar nu cu intenția de a fi publicate. La apariția „Vieții sociale”, prietenii săi au socotit însă că marele talent al lui Arghezi trebuia vestit publicului, începînd să publice versuri din caietul aflat în posesia lor. „Între anii 1905 și 1911, — scrie Gala Galaction în articolul din „Jurnalul de dimineață” — Arghezi a trăit în Elveția. Sint anii lui de consolidare și de pregătire. Noi, cei ce îl așteptam să revie printre noi... am început să-l divulgăm. Un caiet cu poezii era în mîinile noastre și cînd a apărut revista „Viața socială”, mîrgăritarele lui Arghezi s-au deșirat în paginile ei, număr după număr”. Poezia lui Tudor Arghezi „Rugă de seară”, apărută în primul număr al „Vieții sociale”, este edificatoare pentru atitudinea socială și artistică atît a lui cît și a prietenilor lui care editau revista :

Să-mi fie verbul, limbă
de flăcări vaste ce distrug
trecînd ca șerpii cînd se plimbă ;
cuvîntul meu să fie plug
ce fața solului o schimbă,
lăsînd în urma lui belșug.

O! dă-mi puterea să scufund
o lume vagă, lîncezîndă,
și să țîșnească-apoi din fund
o alta, limpede și -blinda.

La reîntoarcerea în patrie, Tudor Arghezi și-a reluat legăturile cu vechii și bunii săi prieteni, alăturîndu-se cu energie și entuziasm luptelor sociale, de critică și **protest**, pe care aceștia le desfășurau în acea vreme, cu deosebire în paginile revistei „Facla”, apărută cu un an în urmă, sub conducerea lui N. D. Cocea. **Intr-un** interviu apărut în „Viața literară” din iulie 1933, solicitat să-și depene **amintirile** din vremea în care milita împreună cu prietenii săi prin paginile „Faclei”, N. D. Cocea spunea la început: „**Fru-moase aduceri aminte. Minunate lucruri realizate în comun... Admirabilă prietenie!**”, mărturisind, în continuare: „O primă amintire sau mai exact o impresie dominantă: entuziasmul care domnea în redacție și dragostea cu adevărat frățească dintre colaboratori. Venirea lui Arghezi printre noi a fost principalul eveniment. Verbul de foc al poetului „Agatelor negre” a dat „Faclei” aspectul ei adevărat. Biciuia fără milă, ataca fără cruțare”.

Una din cele mai de seamă roade ale indestructibilei prietenii dintre Tudor Arghezi și Gala Galaction, o constituie, fără îndoială, editarea revistei „Cronica”, al cărei prim număr a apărut la 12 februarie 1915, și-pe al cărei frontispiciu erau trecuți, ca directori, acești doi scriitori. Prin scrierile și prin temperamentele lor, Tudor Arghezi și Gala Galaction apăreau, în ochii opiniei publice, ca două personalități contrastante. Cu toate acestea, prietenia și unitatea lor sufletească înfruntau adversitățile.

În articolul „Amicul meu Tudor Arghezi”, apărut în nr. 2 al revistei „Cronica” din 19 februarie 1915, Gala Galaction scria : **„Ne-am legat prieteni și am rămas prieteni de-a lungul anilor aducători de prefaceri și de ruine, de-a lungul inegalităților și surprinderilor vieții”**

Întotdeauna, succesele dobândite de Tudor Arghezi și Gala Galaction au constituit un prilej de sinceră și afectuoasă bucurie pentru amândoi. Exemplele sînt numeroase. De pildă, în 1915, când volumul lui Gala Galaction „Biseriçuța din răzoare” primește premiul Academiei Romîne, în urma raportului lui Barbu Delavrancea, Tudor Arghezi scria aceste rînduri în „Cronica” din 7 iunie 1915: **„Bunul nostru camarad și prieten străvechi poartă de cîteva zile o răspundere gravă. Academia Română a strecurat în paginile cărții sale de povestiri -din ramura-i de dafin cîteva frunze. Smirna imaginilor iui se va risipi de-aici înainte printre ramuri de nemuritoare...”** Scrisul lui Gala Galaction a primit aceeași elogioasă apreciere din partea lui Tudor Arghezi și mai tîrziu, de pildă, prin articolul „Jubilee de 50 de ani” apărut în „Adevărul literar și artistic” din 18 ianuarie 1931.

Prietenia lui Tudor Arghezi cu Gala Galaction, ca de altfel și cu N.D. Cocea și V. Demetnîus, a durat pod de aur peste jumătate de veac. În 1940, când Tudor Arghezi împlinea 60 de ani, Gala Galaction mărturisea 'emoționat: **„Am legat cu Arghezi o prietenie rezistentă și nepăsătoare față de toate vulgaritățile, tristețile și încercările unei vieți de intelectual și de scriitori.**

Ca să rămii prieten neclintit cu un tovarăș de literatură, vă închipuiți cit de tare trebuie să îi și să rămii, înaintea flecărilor și intrigilor cafenelei, înaintea separatismelor profesionale și mai ales înaintea succeselor și norocului vechiului tău camarad.

Sînt 44 de ani de cînd și Arghezi și eu dăm bune examene în fața acestui dascăl aspru și necruțător care este timpul.. Și el și eu am avut parte în viață, de stări de prefaceri, de povârnișuri și de culmi, de care n-au prea avut parte alții, din contingentul nostru. Ne-am găsit, uneori în situații ciudate și antagonice...

Cu toate acestea... Rămînem, unui pentru altul, invizibil și definitiv legați prin acea vrajă negrăită și nepieritoare, care încep pentru noi într-o seară de iunie, și se întări, nu știu unde, în taina oracolelor vieții, prin funii de mătase, trecute de la el spre mine și de la mine spre el..."

Același cald și emoționant elogiu al prieteniei cu Gala Galaction îl ifăcea și Tudor Arghezi, într-un emoționant medalion publicat în „Luceafărul”, din 15 aprilie 1959, în care mărturisea: **„Nu știu dacă de prea multe ori cîte doi din contemporanii noștri pot să-și «puie că s-au cunoscut acum 60 de ani și că prietenia le-a durat senină, credincioasă și nestingherită, 60 de ani. Noi, Galaction și mai jos iscălitul, aducem această simplă mărturie pentru noi, ca doi plugari vecini, întîlniți primăvara pe brazdă și aprinzîndu-și unul de la celălalt luleaua”.**

Într-adevăr, această prietenie se înscrie printre cele mai frumoase în istoria literaturii române de la sfîrșitul veacului trecut și până azi.

T. V.

TUDOR ARGHEZI DESENATOR

Între două stihuri, în clipele lui
de încordare sau de destindere,
cînd caligrafia tiranică a rimelor
și șerpuria gândurilor se lasă
molcom dorită — se întîmplă ca în joacă,
poetul să-și mîzgălească manuscrisele cu notații fugare, cu schițe, cu desene imaginare.

De multe ori un asemenea gest izbuște să pună ordine în șirul ideilor răvășite și să restabilească un ritm frînt sau destrămat... Goethe, Hugo, Baudelaire, Pușkin. — au lăsat, fiecare, numeroase asemenea mărturii ale multilateralității lor artistice.

Autoportretul din fruntea revistei noastre, semnat la 23 martie 1926 și apărut întiași dată în 1931 în „Flori de mucigai”, prevestea că și poetul nostru cunoaște arta desenului pe care o practica de altfel cu sensibilitate, oglindind — la propriu sau la figurat — fațeta iscoditoare și blajină a unei personalități complexe. Acest portret era însă și semnul că, dacă ar fi vrut, Arghezi ar fi putut ajunge și un excelent „zugrav de subțire”.

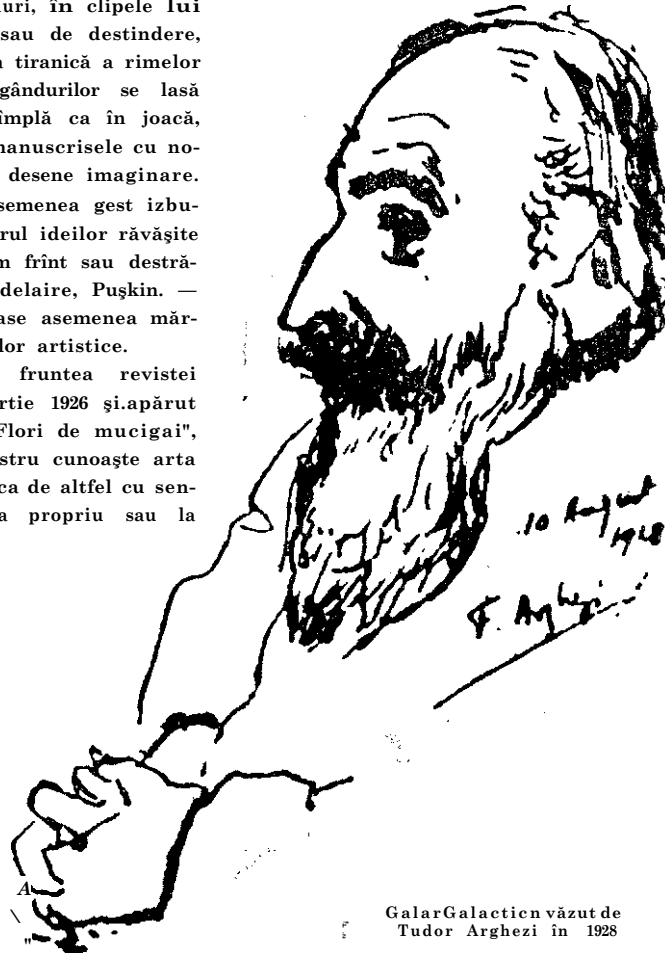
Admirabilele critici plastice, începute alături de Gala Galaction, prin 1898, cînd nu împlinise 18 ani și cînd din cohorta mediocrităților a deslușit vraja lui Ștefan Luchian ; apoi faptul de a fi zăbo-

vit îndelung, și nu întâmplător, în fața operelor lui Pallady, Iser, Paciurea, Brâncuși; sau faptul de a fi vorbit cu înțelegere și competență de celălalt glorios semicer, de Camil Ressu — toate aceste intuiții și toate aceste afinități ne-au dat firește de gîndit.

Răsfoind colecția ziarului „Seara”, am întîlnit o cronică în care Arghezi pomenea de fostul cronicar al „Vieții Romînești”, de pictorul Apcar Baltazar ; pe acesta îl cunoscuse încă din copilăria lui, cînd, împreună cu Jean Al. Steriadi, fuseseră, tustrei, tovarăși de clasă ; Arghezi își amintea chiar de un desen al lui Baltazar : „un marinar cu beretă, de oare, desinatorii și noi pe vremuni — cum mărturisea — eram noi și pictorul Steriadi atît de geloși în băncile noastre...”)

Peste timpuri, atunci cînd cel de al doilea pictor și coleg, J. Al. Steriadi, a sfințit — Tudor Arghezi a evocat odată mai mult tinerețea lor, povestind cum și unu) și

T. A., *Tabala Rasa* — Baltazar, în *Seara*, 1914, martie 31.

Gala Galaction văzut de
Tudor Arghezi în 1928

altul, fiindcă arătau „facilități pentru desenul cu tibișirul” — avuseseră de pățimit când directorul cu catedra de științe naturale, recunoscându-și caricatura cu barbetele albe, lungi ale epocii, pe tablă, schițate în recreație, nu știa niciodată pe care anume dintre cei acuzați să-d elimine din școală, întrucit se desvinovăteau amindoi...” »)

Foarte recent, poetul a reîmprospătat aceste amintiri istorisindu-ne cum la „Can-temir-Vodă”, în ultimele clase gimnaziale, „se întâmpla ca împreună cu colegul de bancă să incondaem pe dascălul nostru de științe naturale, Pană Constantinescu, sau pe vreun altul... și se nimerea ca desenul meu în cretă, să iasă mai bun decit al lui Jean Steriadi”.

„Mai tîrziu, pe la 17 ani, voiam să mă fac desenator și pictor — dar îmi lipsea confortul ; mi-ar fi trebuit o cameră, un șevalet, o canapea, unelte... Cu tristețea adîncă pe care o simt și astăzi — a trebuit să renunț în favoarea unai bănci în Cișmigiu ; acolo puteam face poezii...

M-aș apuca și azi, cînd am confortul necesar, să fac pictură — dar nu mă mai lasă viața... Fiindcă nici o artă nu se face cu robinetul deschis”...

înclinarea lui Arghezi pentru artele plastice aduce confirmarea predispozițiilor arătate mai sus.

Dacă poetul nu și-a păstrat acasă nici urmă de desen — în schimb pe la alții am atlas cîteva schițe.

Cele mai vechi datează din epoca înființării „Societății pentru dezvoltarea arte-lor în România — Meana”, (1898), cînd membrii acestei grupări țineau ședințe la ca-feneaua Kibler sau Fialkovski. Arghezi (care și-a făcut debutul în cronica plastică tocmai cu prilejul primei expoziții „Ileana”), a creionat atunci p. cîțiva dintre anima-torii cercului : iată-l, cu barba lui oacheșe, p. poetul Mircea Demetriade, traducătorul lui Rimbaud și Gérard de Nerval, membru în comitetul societății. Al doilea personaj din dreapta este publicistul Panait Mușoiu. Socotit ca foarte periculos siguranței statului, considerat ca „singurul anarhist român al vremii”²⁾ — acest cărturar — ne spune maestrul Arghezi - „locuia într-o uliță imposibil de găsit : «Fundătura Pipăiiă», unde, ca să nu fie mereu deranjat de poliția care nu-l slăbea din percheziții, Mușoiu stătea zi și noapte cu ușa întredeschisă”.

Un al treilea model este „vestitul om d. litere”, Alexandru Bogdan-Pitești anima-tor al vieții culturale de la sfârșitul secolului XIX și autor - alături de Luchian Vermont și Artachino - al manifestului „Expozițiilor Artiștilor Independenți” din S' Aceasta fronda din lumea plasticilor a determinat pînă și arborarea steagului roșu în fața Ateneului Rornin. Alexandru Obedenaru apare și el pe aceeași foaie de album .pri-mul d., nndul al doilea). Semnatar al unei poezii despre „Ileana”»), Obedenaru, sept c* era autorul unor plachete, căror singură înșiruire de titluri edifică asupra conținutului- „Himere”, „Pantheea”, „Spleen”... Alături de poet, în centru, cu un interesant profil acvilin w colereta - se află Camil Demetrescu, pe care-l găsim trecut în fruntea membrilor ade-rai societății „ileana-). „... rindul al treilea se ară ^ n d e c i a ...

numit Foca , , , t.mu, portret din stînga, jos, - senzația acestei pagini de album _ este al .l« Ștefan Luchian. Alături de cuvintele de adîncă sensibilitate scrise despre marele meșter, desenul plin de vigoare, semnat Arghezi, constituie un important docu-ment care atestă o dată mai mult o statornică admirație.

... „...” o ... e p e c a - d i n 1913 - cînd Tudor Arghezi redacta săptămînal cronica

’ O ^ m ’ r i ^ r ^ f f ^
 : Epocarlsăfm.rtie it ^ ’ ^ 1912 ” I U ” le IX
 : Ileana, Regulamentul pentru Intîia expozițiune. Buc. li

plastică a ziarului „Seara”, ne-au mai rămas alte câteva desene: iată-l din nou, foarte asemănător, cu aspectul lui țănoș, pe Al. Bogdăi-Pitești, prins pe viu, la biroul directorial, în fața unei călimări și a tradiționalei cești de cafea. Apoi un personaj feminin, model al sculptorului Paciurea și al pictorilor Pascin și Ressu. Un alt desen în peniță reprezintă un tânăr reporter concentrat asupra textului, cuprinzând cu toată mâna condeiul — desen printre cele mai realizate. Personajul cu „pince-nez” — secretar de redacție al gazetei, Mihail Canianu, traducător al „Minciunilor convenționale” ale lui Max Nordau — era — cum ne istorisea maestrul Arghezi — și „negrul lui lanco Kaiinderu” căruia îi scrisese cartea premiată de Academie: „Portul barbei și părului la Romani!”

Ultima schiță, care reprezintă pe vechiul și bunul său prieten Gala Galaction, este și singura care a văzut lumina tiparului în „Bilete de papagal” din 17 august 1928. i

Numărul desenelor prezentate este desigur redus; credem însă că prin uitate colecții particulare ori prin arhivele multor cărturari se mai pot găsi și alte mărturii despre talentul de desena tor al lui Tudor Arghezi.

Bogdan-Pilești — desen de T. Arghezi

ARGHEZI ȘI SADOVEANU

semănări între Arghezi și Sadoveanu?" Un amator de paradoxuri ar ti tentat să exclame: „Se deosebesc atât de mult unul de altul, încît faptul că încep să semene nu ne mai surprinde”. Cu toate acestea, o judecată elementară și oarecum apriorică ne va spune că doi mari creatori ce s-au întîlnit la aceeași răscruce a timpului cu spațiul nu se poate să nu aibă ceva comun. Apropierile dintre Balzac și Stendhal n-au rămas neșemnalate. Ca exponenți supremi ai genului literar românesc în acest secol XX, este cu neputință ca Arghezi și Sadoveanu să nu-și afle, dedesubtul originalității ce-î delimitază, consonanțe adînci.

Nu o dată de altfel, numele lor ni s'au înfățișat împreună. În acest chip i-a pomenit Ibrăileanu; referindu-se la specificitatea națională a creației lor. Tot alături t-a citat Mihai Beniuc, de astă dată fiind vorba de un fapt bine cunoscut și unanim prețuit: îmbrățișarea de către cei doi mari scriitori a idealurilor revoluției socialiste, slujirea devotată a acestor idealuri prin mijloacele artei lor. Lucrul a fost posibil, deoarece biografia amîndurora a înregistrat ca moment capital intrarea poporului român într-o nouă eră a istoriei sale. Similitudine fundamentală, dar cronologiceste nu prima.

Ulterior în 1934, la 15 mai, în revista „Viața Literară” a apărut un desen în peniță datat 1912 și reprezentînd pe Gala Galaction la biroul său de lucru.

Să ne amintim că pe amândoi ia trezit la lumina vieții același an 1880, care s-a dovedit astfel anul cel mai prielnic pentru destinele scrisului românesc. Amândoi au atins termenul unei bătrâneți glorioase, după o viață închinată în întregime artei, într-o neconținută, aproape bucolică împărtășire cu firea. Desigur că fără un anumit stil de viață (pe care, pornind de la date îndeobște cunoscute, l-am putea numi, impropriu și provizoriu, „naturist”), nici nu s-ar putea explica longevitatea și mai ales păstrarea vitalității creatoare pînă la asemenea vârste patriarhale. Dar acest stil de viață nu a însemnat cîtuși de puțin evadare din clocotul cetății, în miezul căruia cei doi scriitori s-au aflat în toate momentele cruciale, soîcîtînd bărbăție civică. De aceea au fost sfirtecațe cu toporul sau arse pe rug de către legionari cărțile lui Sadoveanu, de aceea, în timpul dictaturii antonesciene, a fost întemnițat Tudor Arghezi.

Totuși, semnatarul acestor rînduri n-a pornit de la asemenea aspecte, ci, în primul rînd, de la o tulburătoare impresie de consonanță care s-a sedimentat prin lectură și a atins momentul cînd se cerea limpezită. Nu este vorba deci de un simplu joc al spiritului asociativ sau de dorința câștigării unui rămășag. Este încercarea de a chema la lumină un sentiment difuz, dar obstinat.

Primul suport pe care i-l putem bănuși este caracterul de universalitate al celor două creații. Arghezi și Sadoveanu sînt poeți ai extensiunilor maxime: unul din ei cuprinde în aria sa de preocupări marele și micul infinit și toate treptele intermediare, celălalt — întreaga istorie și geografie a patriei. Amândoi posedă registrele afective cele mai întinse, vibrînd cu egală intensitate sub imboldul dragostei și al urii, al admirației și al disprețului, al duioșiei și al indignării. Operele lor alcătuiesc două enciclopedii spirituale ale poporului nostru, destinate a se întregi și reliefa reciproc.

Impresia de consonanță despre care vorbeam mai sus cunoaște întîia tresărire la citirea primei pagini a versurilor argheziene. Te întîmpină acolo celebrul „Testament”, expresia cea mai plină — dar nu singura la Arghezi (se mai pot cita: „Arheologie”, „Denie cu clopote”, „Rugă de vecernie”, „Voci” etc.) — a sentimentului succesiunii generațiilor, al continuității în sens nu numai biologic, ci mai ales social, moral și estetic. Sentimentul acesta, o știe oricine, reprezintă o componentă inalienabilă a operei sadoveniene, fiind implicat profund în atitudinea autorului față de materia tratată și transmis de el personajelor sale (vezi „Neamul Șoimăreștilor” — unde „morții poruncesc celor vii”, „Hanu’ Ancuței”, „Baltagul” și atîtea altele). Citind în Testamentul arghezian: „Așează-o cu credință căpătîi./ Ea e hrîsovu’ vostru cel dinții./ Al robilor cu saricile, pline./ De osemintele vărsate-n mine”, îl auzim parcă pe Sadoveanu mărturisind la a 70-a aniversare că este „prirnuil individ din seminția mamei” sale care s-a ridicat la „cunoștința cărții”, după ce „zeci și sute de generații ale clanului din care făcea parte se petrecuseră într-un colț de lume, Ia apa Moldovei, în întuneric și suferință, în tristeță și revoltă înăbușită...” Sadoveanu se simte mesagerul sufletului „acestor rînduri de oameni ai tristeții și suferinței”, pe care-l poartă în sine, ca un venin”. Arghezi spune de asemenea: „Veninul strîns I-am preschimbat în miere...” Iar cînd citim mai departe: „Durerea noastră surdă și amară / O grămădii pe-o singură vioară”, ne răsar în minte cuvintele de încheiere ale „Neamului Șoimăreștilor”: „această istorisire de-acum trei sute de ani, din vremea cînd strămoșii erau încă dîrji, am „scris-o în liniștea unei prisăci, avînd în inima mea răsnetul durerii lor”.

Confluența observată cea dinții ni se pare a fi și cea mai semnificativă. Ea reprezintă, într-un fel, trunchiul care hrănește multe alte similitudini. Ea înseamnă primul punct de sprijin al unui întreg sistem de întăriri pe care cei doi scriitori și l-au făurit, de-a lungul anilor de opresiune burgheză, în lupta lor împotriva alienării umane, împotriva forțelor ce se înverșunau să-l înstrăineze pe om de propria iui esență. Simpla perpetuare biologică n-ar însemna nimic. În sînul maselor populare ea se conjugă însă cu perpetuarea omenescului. Aceasta este temelia dragostei și devotamentului față de popor

a scriitorilor despre care vorbim, ca de altminteri a tuturor creatorilor adevărați. La Arghezi, credința în Dumnezeu a constituit obiectul unei îndelungate dileme. Credința în popor — nu. El și-a afirmat de la început solidaritatea dîră cu „cei căzuți, urîți și goi”, tot așa cum Sadoveanu a pus Ja baza operei sale „dragostea pentru toți acei necunoscuți, umiliți și obijduiți care vin din adâncul istoriei”. Convergența celor două opere nu o vom căuta însă în compasiunea pentru cei care suferă, căci această latură — fără a fi absentă în opera lui Arghezi (de la „Flori de mucigai” sau „Poarta neagră” și până la „1907”, cîte pagini nu o atestă ?) ni se pare totuși că cedează întietatea unui alt aspect comun și anume elogiului plin de mândrie al virtuților populare.

Este vorba în primul rînd de lauda statorniciei, a rezistenței poporului în fața aitîtor vînturi potrivnice: „Cetățile, un vînt le-a măturat/ Și zidurile mari și întărite/ Se fac tărîțe-n vînt. Pe nesimțite/ Un duh al gândului le scurmă./ Au fost cetăți și na rămas o urmă./ Puterea inimii vă doare/ Căci decît cremenea-i mai tare./ De mii de ani eu mă păstrez/ Fără cetăți și fără meterez”. Sînt versuri ale lui Tudor Arghezi, dar cîți dintre eroii sadovenieni nu le-ar fi putut rosti aidoma !

Este vorba apoi de spiritul protestatar ce sălășluiește în mase, de inaderența și răzvrătirea acestora în fața unor nedrepte întocmiri sociale. E adevărat că adeseori, în scrierile din trecut ale lui Arghezi și Sadoveanu, inaderența s- răsfrînt sub aspectul refugiuului în primitivitate, al regresivității arhaice, al ostilității față de civilizația burgheză. (Tributul acesta, plătit confuziei ideologice, va fi recuperat de către ambii scriitori prin operele lor de după eliberare, care slăvesc munca și propășirea neconținută). Cealaltă formă de inaderență a alcătuit-o răzvrătirea, aceasta constituind un filon continuu al operei argheziene — transpus însă în imagini obiective abia după 23 August. Acum pătrund în poezia lui Arghezi chipurile de răzvrătiți, dintre care „Patru a,| Cătrincii” statornicește un nou „județ al sărmanilor” și se așază alături de atâtea personaje sadoveniene.

În strictă continuare, s-ar putea urmări paralel numeroasele mărturii aduse de cei doi scriitori în privința psihologiei și eticii populare, . mentalității și moravurilor care le răsfrîng. S-ar vorbi astfel despre nemărginita dragoste de viață a poporului, tradusă prin intensitatea pasiunilor, prin violența romantică a gesturilor și chiar prin atitudinea în fața morții. „De-a v-ați ascuns” potențează, prin rafinată disimulare, durerea sfășietoare a desprinderii omului de tot ceea ce a alcătuit sensul existenței sale, — de copii și nevestă, de „pășune, bordeie și oi”, de „văcuțe” și „mioare”. Eroii lui Sadoveanu se caracterizează prin același calm în fața ineluctabilului, calm pe care ar fi greșit să-l numim „aparent”, „exterior”, dar care în realitatea lui lăuntrică se împletește slrîns cu regretul cel mai profund. Altele sînt oare stările sufletești pe care le dezvăluie „Miorița” ?

Ar mai trebui amintite atîtea și atîtea pagini care întreprind elogiul demnității, al curajului, al modestiei, al ospitalității. La Arghezi, am desprinde în acest scop poezii ca : „Inscripție pe o casă de țară”, „La treabă”, „Nu-nțelegeam” și multe altele. La Sadoveanu, cine ar ști ce să citeze cu precădere ? Un aspect ce s-ar cuveni să nu fie ignorat este admirația nețărmurită cu care cei doi scriitori îmbrățișează creația artistică populară. „Din neam în neam cu boii pe brazdă și ciobani, / Noi sîntem proști, bădie, de două mii de ani. / Și totuși, luați de vînturi și îndurînd arșița, / Noi, proștii, pe o trișcă, făcurăm Miorița” — sînt versuri care recheamă în amintire cuvintele lui Sadoveanu despre acel „păstor necărturar (ce) se înălța pe aripi de gînduri și de visuri, cîntînd sfios frumusețea veșnic schimbătoarelor lucruri și jalea scurtei și trecătoare vieți”. (Lipsa de spațiu ne interzice a vorbi aici despre asimilarea folclorului în creația originală a lui Arghezi și Sadoveanu, despre laturile comune și despre cele distincte ale acestui proces. Cert este că, pentru opera amîndurora, folclorul înseamnă un rezervor inepuizabil de forme și de motive.)

În sistemul de permanente exemplare care apără esența umană într-o orînduire ostilă ei, după factorul „popor” trebuie să pomenim factorul „natură”. În atitudinea față de natură a Lui Arghezi și Sadoveanu se pot descoperi multe consonanțe. Amîndoi au înțeles dragostea pentru natură ca o comuniune dintre cele mai intime, conformă de altfel înclinației populare. S-au citat adesea cuvintele Lui Sadoveanu despre acest adînc resimțit „fenomen de participare, osmoză și simbioză. Mă încorporez lucrurilor și vieții — spune scriitorul — am simțirea că totul trăiește în felul său particular: brazdă, stîncă, ferigă, tufiș de smeură, arbore și tot ce pare nemișcător; faptul de-a avea asemenea cunoaștere mă face să iau parte la viața tainică a stîncii, arborelui, smeurei și ferigii”. Cîte pagini argheziene nu exprimă același simțămînt sau purced nemijlocit din el? „Uite-n livadă stupii,/ Uite-n vifore lupii,/ Uite cerbii,/ Uite firul ierbii./ Vezi / Herghelii, stoluri, turme, cirezi ? / Toate ale mele sînt și de mine țîn. / Tot ce nu-i al meu și e străin”. („Haide”). Să adăugăm că Arghezi — ca și Sadoveanu — întrevede în natură un cadru al împlinirii vitale, protector și regenerativ — sentiment ilustrat mai ales prin „Versurile de seară”. Să pomenim de asemenea despre ridicarea naturii la demnitatea de mediu consonant cu vibrațiile sufletului omenesc. Este drept că poeziile care reflectă acest mod romantic al sensibilității nu sînt prea numeroase la Arghezi, dar frumusețea lor le face de neuitat. Cine nu tresare citînd „Toamna” sau „Oseminte pierdute”? Aici ne întîmpină realmente mult discutatul „eminescianism” arghezian, aici și apropierea de Sadoveanu este foarte sensibilă. Peisajul a încetat să fie simplă descripție, pentru a deveni o atmosferă sentimentală, saturată de corespondențe.

Ceea ce am spus acum nu trebuie să eclipseze o altă latură la fel de reală, aceea a interesului viu și neistovit pentru înfățișările concrete ale firii în toată varietatea lor, de la grandios pînă la miniatural, de la rotația astrilor pînă la foirea vietăților mărunte. Lui Arghezi și Sadoveanu le sînt proprii în egală măsură deschiderea maximă a unghiului percepției, acuitatea senzorială, atenția veșnic trează pentru toate solicitările externe. Cînd nu construiește un cadru sentimental, descripția lor capătă deplina densitate picturală, autorizînd invocarea comparativă a maeștrilor olandezi. (Apropierea a și fost făcută, pentru Sadoveanu, de către G. Călinescu, și de Pompiliu Constantinescu pentru Tudor Arghezi).

Pornind de aici s-ar mai putea vorbi despre marea capacitate de transfigurare cu care sînt înzestrați cei doi scriitori, despre zelul cu care caută să atragă în sfera poeziei zone foarte diverse ale realității, orice incompatibilitate fiind din principiu exclusă. Ne-am găsi atunci pe un drum presărat cu multe alte înrudiri, dintre care desigur nu ultima s-ar înfățișa arta sugestiei, darul de a „exprima inexprimabilul”. (La Sadoveanu, un element indispensabil al compoziției epice este tăcerea. La Arghezi, un factor la fel de important al compunerii lirice se dovedește elipsa.)

N-am vrea să încheiem aceste rînduri fără a pomeni — fie și în treacăt — despre o a treia permanență fundamentală pe care se sprijină operele discutate. Ne gîndim la însăși limba națională, pe care Sadoveanu și Arghezi au ridicat-o la trepte supreme ale demnității creatoare. Este cert că nu există în veacul nostru scriitori romîni care să fi adus în dezvoltarea limbii literare contribuții apropiate de acelea ale lui Sadoveanu și Arghezi, că nu există scriitori care să fi supus latențele expresive ale graiului obștesc unor eliberări mai prestigioase, care să fi înapoiat poporului cu o dobîndă mai superbă ceea ce primiseră din tezaurul său. Este și acesta un motiv puternic pentru ca în gîndul nostru numele unuia dintre ei să-l cheme imperios pe al celuilalt, ca al unui tovarăș nedespărțit într-o nobilă acțiune comună.

*

Recitind cele câteva glose aşternute fugitiv^mai sus, dobîndesc sentimentul că. înrudirea de substanţă dintre Arghezi şi Sadoveanu încă trebuie căutată, la un nivel sporit al adâncimii. Apropierea înceată de o esenţă care deocamdată ți se refuză nu reprezintă însă un temei al descurajării. Aceste confluenţe, pe care în parte noi numai le intuim, firesc este să se ascundă întrucâtva perspectivei noastre apropiate. Dar ceea ce cugetul nostru oglindeşte încă difuz şi incomplet va dobândi, desigur, deplină limpezime în conştiinţa literară a viitorului.

Şt. C

ÎNSEMNĂRI PE MARGINEA „TESTAMENTULUI

\a răspîndit ideea (printre alte multe prejudecăţi ale criticii estetizante) că | poezia lui Tudor Arghezi n-ar conţine un mesaj social, că arta sa e un simplu !joc, pe care nici autorul nu l-ar considera altfel. Pus în circulaţie cu ani în urmă-; acest concept al gratuităţii n-a făcut decît să deruteze pe cititor prin continua sublimare a revoltei şi nemulţumirii argheziene, văzută ca rezultat exclusiv al unei pure plăceri estetice. Unele declaraţii ale autorului, netraduse decît foarte rar practic în opera lui, erau de natură să întreţină o asemenea interpretare falsă. În argumentaţie, s-a invocat printre altele şi cunoscuta profesie de credinţă exprimată în „Testament”, al cărei sens nu numai că nu susţine, dar contrazice flagrant pe cei care văd aici codificarea artei gratuite.

Ori ce examen cît de sumar al amintitei poezii va trebui să descifreze (şi unii dintre criticii trecutului au făcut-o în parte) înţelesurile adine sociale pe care le închide poetul în stihurile acestea puse în fruntea primului său volum. Desigur, nu sini de trecut cu vederea contradicţiile în plasa cărora va cădea uneori Tudor Arghezi şi nici unele aserţiuni teoretice în favoarea partizanilor „artei pure” (vd. de ex. articolul „Vers şi poezie” din revista „Linia dreaptă”, 1904), dar filonul cel mai puternic al operei sale ramine tot acela pe care, îl anunţă şi-l explică „Testamentul” :

*Îtinsă leneşă, pe canapea,
Domniţa suferă în cartea mea.
Slova de foc şi slova făurită
Impărechiate-n carte se mărită
Ca fierul cald îmbrăţişat în cleşte
Robul a scris-o, Domnul o citeşte
Făr-a cunoaşte că-n adâncul ei
Zace mânia bunilor mei” (s.n.)*

Revolta mocnită a generaţiilor de\ ţărani din care îşi trage şi poetul obîrşia na reprezintă o atitudine izolată sau existentă numai la un anumit moment. Ea devine o constantă a liricii argheziene care poate fi urmărită în „Rugă de seară” sau în „Rugă de vecernie”, în „Psalmi” sau în. danteşile tablouri din „Flori de mucigai”. Declarată în iJeslamente”, conduita de răzvrătit nu e deloc un. gest lipsit de finalitate; din contră, ea tinde în genere să schimbe înfăţişarea relelor alcătuirii sociale. În acest scop nobil, poetul se înarmează şi îşi doreşte forţe artistice sporite, capabile să ardă zgura şi putregaiul :

*Să-mi fie verbul limbă
De flăcări vaste ce distrug,
Trecînd ca şerpîi tind se plimbă ;*

Cuvîntu! meu să fie plug
Ce fața solului o schimbă,
Lăsînd în urma lui belșug.

O! Dă-mi puterea să scufund
O lume vagă, lîncezîndă.
Și să țîșnească-apol din fund,
O alta limpede și blînda"
(„Rugă de seară”)

Infruntînd și supunîndu-se uneori experiențelor formaliste, autorul „Cuvîntelor potrivite” s-a dovedit totuși în opera lui majoră un poet conștient de caracterul parazit, de lîncezeala și trivialitatea societății burgheze. „Mlnia” cu care se încheie „Testamentul” nu ne apare citușl de puțin pornită din unghiul gratuității. Se ascunde acolo (în măsura în care n-a fost văzută!) un deplin înțeles al ariei ca protest social demonstrabil, firește, mai întil cu cea mai mare parte a poeziei Iul Tudor Arghezi dar și cu alte exemple, într-una din prelegile sale, ținute la Facultatea de Filologie, tov. Ov. S. Crohmălniceanu semnala următorul fragment de cronică teatrală, deosebit de semnificativ pentru cunoașterea adevăraților surse ale revoltei argheziene :

„Atmosfera sufletească a unei clase al cărei suflet cască prin saloane, se întinde pe canapele și care leneșă la inteligență și flască, își omoară timpul citind cărți frumoase, dar închise pentru puterile ei, ca niște lacăte. E salonul cu vegetația lui de bibelouri, cu întunecimea ferdelelor lui grele, cu tineri savanți prea devreme, sosiți de curînd pentru mlntuirea patriei din tripourfle și bulevardele Parisului, tineri croiți cu foarfecă și care n-au înțeles nici munca, nici idealismul Parisului. E salonul unde pute a mlasme flaconate, unde mobilele par cîștigate la loterie sau furate, unde lucrurile iau atitudini medicamentoase. E casa unde în nici o odaie, afară de bucătărie care prepară sosuri pentru stomacuri trîndave, nu se muncește. Academie de cinism mistic, de ipocrizie și scepticism înnăbușitor cu principii de moarte. E lumea în mijlocul căreia te simți mirijit și revoltat pînă la nihilism. E Paul Bourget, sarbăd și deșert în neamul lui, importai în România, de doamna cu sentimente moi și macre. E răscoala importată a citorva temperament ca L&maître, Barres și Maurras, visătoare de frumusețe medievală și cu restul varietății în republica lor, pe care au pus brațele stăpînire. în Franța, o aristocrație împuținată, fără rost, se retrage prin saloane, cu tezaure sufletești mari de inferioritate și pedantism, așteptînd pe D-na de Thebes să-i ghicească imperiul în palmă și pe d. Bourget să-i facă psihologia. Acești infirmi ar voi să îndrepte universul după ce l-au stricat și au fost vărsași afară din talazfeie lui, ca niște cadavre.

Iată ce ne dă d. Duiliu Zamfirescu la noi, omenire tînără și începătoare, o similitudine psihologică străină și sleită, copiată, factice și rău confecționată și aceea. O literatură de ramolism, de flăcări stinse, de parvenitism în odihnă, așezat turcește; un filfizonism artistic după cognac, pocher și femei neîubite. Iubirea chiar pe care o speculează în cele 4 acte, e-o iubire cu puștile de salon. Eforturi de ciocoism, nici un accident, nici un cumnt” (Cronică teatrală la piesa „Poezia depărtării” de Duiliu Zamfirescu, în „Viața romînească”, 1913, nr. 1, p. 112.)

Aflăm de aici în chip explicit cine e „Domnița” din „Testament” și de ce anume boală suferă, ne. încredințăm încă odată de realitățile respingătoare care au stirnit mînia poetului și a „bunilor săi”. Criticînd pe bună dreptate artificioasa și dulceaga piesă a lui Duiliu Zamfirescu, cronicarul dramatic împrumută condeiul pamfletarului care denunșase în alitea iinduri în „Facla” sau în „Viața socială” clasele parazite, descompuse de trîndăvie și de o incurabilă anemie intelectuală. Opoziția poetului față cu această lume crepusculară este de la sine înțeleasă și a nu descifra sentimentul și atitudinea de protest ar fi într-adevăr... o gratuitate.

Mesajul social din „Testament” se polarizează așa dar in jurul mlniei seculare a străbunilor, dar nu se limitează la atit. Mai înțelegem din această profesie de credință și aspirația poetului către ceea ce numește el „măcar c'deva crîmpeie / Măcar o țandăra de curcubeie I Măcar nițică seamă de zare” („Cuvînt”), adică idealul său de frumos și de adevăr. Răzvrătitul Arghezi e in ultimă analiză poetul tuturor lucrurilor de la frunză pînă la stea, și acest fapt ni se pare implicit crezului său artistic. A-l demonstra înseamnă a invoca tot ce e mai valoros, adică aproape toată lirica argheziană. Ne mulțumim, în cadrul însemnării de față, să mai cităm un fragment de articol, unde poetul își declară preferințele pentru uriașul univers' uman, deasupra căruia și-l imaginează pe însuși „homo faber” al timpurilor noastre :

„Poezia e însăși viața; e umbra și lumina care catifelează natura și dă omului senzația că trăiește cu planeta lui în cer. Pretutindeni și în toate este poezie, ca și cum omul și-ar purta capul într-o aureolă de icoană. Toate lucrurile naturii și ale omului și toate vietățile poartă țandăra lor de aureolă, pe dinafară sau pe dinăuntru. Poezia nu e numai în dragoste; poezia e în atelier, în uzină, în chipul omului de-a realiza, în muncile, în invențiile lui— ea trebuie numai găsită”. („Poezia”, în „Progresul social” II, nr. 7, 20 iulie, 1933, p. 503).

Autorul „Testamentului” își legitima astfel propria sa creație, adevărat caleidoscop în care distingem fosforescențele unei scînieietoare jerbe de lumini, pururea vii, tocmai prin evocarea omului istoric de la noi, a „durerii sale de vecii întregi” și a aspirațiilor spre „o lume limpede și blinda”, spre „țandăra de curcubeie și de vis”.

A1. S.

O VECHE TRADUCERE DE TUDOR ARGHEZI

întecul preoților, traduceredupă Maurice Magre de J. Gabriol, datează din 1904 și a apărut în „Revista ideii”, condusă de inimosul anarhist P. Mușoiu, în numărul de septembrie 1904. In acel moment, Linia dreaptă, „revista literară, bilunară”, de sub direcția nominală a lui V. Demetrius, își încetase apariția, după o existență de două luni (cinci numere, 15 aprilie—15 iunie 1904). Dar ce-are a face ! Atît ne este de ajuns, ca mărturie'a unui moment crucial din evoluția literară a lui Tudor Arghezi, adevăratul animator al periodicului. In paginile efemerei reviste apar cîteva din cele mai semnificative „Agate negre”, ciclul .liric pe care mai tîrziu avea să-l renege autorul, nu însă fără să se fi îndurat de a culege cîteva în Cuvinte potrivite, și mai recent, La stăruințele editurii, chiar în ultima retipărire de la E.S.P.L.A. „Versuri” (1959). Să le recapitulăm, în ordinea apariției: — 36 — („Sărmanul meu suflet strivit”), — 3 — („In depărtarea noastră Lio”), — 31 — („Morți în crucea nopții? nu cred”), — 21 — („Trecutul revenind pe-alcouri”), — 32 — („Oh, cine-ar zice că pe-aici), — 4 — („Dar unde merg? prin ce oraș”) și — 41 — (Astăzi soarele prin ceață”). De n-ar fi decît atîta, și încă revista și-ar fi înscris numele cu litere de aur în bibliografia noastră literară (ca Familia de la Pesta, a lui Iosif Vulcan, pentru debutul lui Eminescu !). Nu este debutul liric arghezian propriu zis, care s-a produs la Liga ortodoxă a lui Macedonski, în 1896, dar e o etapă însemnată pentru cunoașterea devenirilor succesive ale poetului care și-a găsit timbrul și forța explozivă ceva mai tîrziu, cu neuitatul Belșug. Arghezi este și autorul cuvîntului inaugural, „A, B, C...” semnat Redacțiunea, în care enunță „un ideal pentru toată viața”, și în care se anunță stilul arghezian colorat, gîndirea în imagini, cînd e vorba să atace acele „convențiuni” care încurcă condeiul „ca un bumbac”. Teoreticianul poeziei se afirmă în articolul Vers și poezie, sub forma

unei replici aduse ideilor lui G. Panu, articol **care va fi reținut** de criticul Ilarie Chendi pentru seriozitatea și competența **tînăruui** gînditor. Am vorbit chiar de omniprezența lui T. Arghezi, care semnează unele „note”, ca acelea despre **Salonul de Pictură : „Tinerimea Artistică”** și mai ales recenzia cărții lui N. Iorga despre Ștefan cel Mare, scrisă cu ocazia comemorării a patru sute de ani de la moartea marelui voevod.

O poemă în proză, tradusă după Baudelaire, **Cinele și flaconul**, e însoțită de o notă care o atribuie colegului de redacție Gabriol, lui I. Gabriol care atacase două teme religioase, recenzind o carte : **A new Catechism**, de M. Mangasarian, în traducere franceză și examinînd critic, stilul arhitectonic și al frescelor din **Biserica Sf. „Nicolai-Vlădica”**, de curînd înălțată, lerodiaconul își alege un pseudonim, ca să nu trezească susceptibilități în lumea clericală și ca să-și asigure deplină libertate spiritului său critic foarte ascuțit. Recenzentul nu se așează pe terenul radicalismului francez, arăîndu-se circumspect față de „catechismul rațiunea, religiunea științifică sau : ne-religiunea **apropiată**”. Mai îndrăzneț e cronicarul plastic, care atacă viguros pe pictorii „Eugen Voinescu, Romeo Girolamo și Galeota... cei care au botezat-o (biserica cea nouă I) în Iordanul curioasei lor paletă”. Pamfletarul este de pe acum format, rezervele sale curajoase față de spiritul în care Iorga concepuse apologia eroului național nu aveau să-i fie iertate de istoricul literaturii noastre moderne, cu treizeci de ani mai tîrziu !

O interesantă povestire cu titlul **Lotar**, datată 1902 și semnată T. Arghezzi (sic) completează contribuția multiplului talent arghezian, sub toate fațetele lui, care face pentru noi toți memorabilă existența efemeridei literare.

În numărul ei de iulie, **Revista Ideei** introduce o notă despre **Linia Dreaptă**, fără să bănuiască desigur încetarea definitivă a apariției ei : „**Linia Dreaptă**, o minunată revistă, care cuprinde bucăți simțite, de cea niai pură artă, bucăți menite să ne transporte pe lingă să ne fie utile. **Apare bi-lunar, 5 lei pe an, strada Cătunul Nou, 2, București**”. Arghezi se angajase să-i traducă poezia iui Maurice Magre, după ce, într-o scrisoare cu data 18 martie, se scuzase de neplata abonamentului la **Revista Ideei**. Poezia era în spiritul acestei reviste, iar un Remy de Gourmont ar fi putut spune că ea era însuflețită de ceea ce el numea „veșnicul păgînism” — revolta omului împotriva tuturor constrîngerilor nefirești. Nu am reușit să ne procurăm originalul ca să putem confrunța cele două texte. În orice caz, tălmăcirea lui Arghezi este dintre acelea puține, despre care se poate spune că fac impresia unei compuneri originale prin acea spontaneitate a creației, obținută prin luciditate, migală atentă și conștiință artistică. Poetul era de altfel în stăpînirea unui punct de vedere personal asupra condițiilor unei bune traduceri. El își găsește expresia într-o cu totul remarcabilă scrisoare adresată lui P. Moșoiu la data de 12 august, ca să-și justifice ritmul încet de lucru. Scrisoarea conține o adevărată teorie a creației personale în cadrul numai în aparență modest al traducerii. Nu vrem să lungim nota prin analiza ideilor emise de tînărul poet, dublat de un teoretician original, care știe să găsească pentru exprimarea intențiilor sale artistice o serie de imagini și metafore pe cît de izbitoare, p. atît de just definitorii. Scrisoarea e nerezumabilă. O redăm **in extenso** și pentru farmecul stilului epistolar arghezian :

Joi seara, 12 aug. 04

Iubite domnule Mușoi,

Dă-mi voie să-ți mulțumesc de mențiunea încîntătoare p. care o faci în bibliografia nr. 5 din revista d-taie. Am primit-o virgină de tamponul poștei, nu cumva cineva dintre ai d-tale, notat de vreo întrebare a Directorului, a constatat că așa nu se descuie și că locatarul îi e ipe-akirea ? De-acî pînă la poema lui Magre nu e decît distanța dintre cotul meu și același; căci încă stă pe masă, căci așteaptă să-ți termin scrisoarea, căci... 11

strofe au trecut în sintaxa poeticei romine. Patru! mai sînt patru; și recunoaște că acestea fac cel puțin cit 11 mistuite.

O vei avea pe curînd deși a'est „curtnd” pentru d-ta poate fi elastic : nr. în **care** ai fi voit să figureze a trecut la posteritate I Dar nu crede te rog, că a fost de glumă, și că gluma datorii mele de registru n-. cîntat pentru fiecare strofă, patru haine de-ale ei, ca să nu-mi dea voia pe care o căutai cu lumina — de-a mă executa quasi-instantaneu. Dacă te vei amuza să confrunți textul cu tălmăcirea, n-am ce face decît să-mi agăț **de** piept blazonul teoriei; căci privirilor d-tale crunte le trebuie opus ceva. În general **cred** că nu se **traduc** decît frazele rîn ele i-deea, mai grasă și mai cu aer, se plimbă cu miinile la spate (nu mă pot opri fără a admira șoldurile pe unde se întînesc degitile inelate) așa că, numai dacă meșteșugarul nu e vreun drac de sintezist, — traducătorul **își** poate răsuci mustățile la ea, din locul care-i specializează puterile și etcaetera... Poemele — presupun că toate operează pe logodnă de nuanță și sentimente — îmi spune conștiința că se **interpretează** (de altfel mă repet și repetiția e-n stare să ridice scuza la rangul unei valori) că se sprijină pe afinități și analogie ca să-și potrivească straiile exotice. Și îmi inchipuiesc că pentru ca o operă de artă — fără înțeles relativ — să dezvolte aceleași perspective în aleea fondului primordial, cantonierul literar trebuie să purceadă pe cadastrul inginerului: pas **cu** pas, sugestie dupe sugestie, să se oprească într-**aceleași** locuri și-ntraceeașl orizontală, să-și **culce** impresiunea. Compară, taie, împlinește, re-face, nu-nseamnă deci decît o probă într-o culoare locală-a aceleiași stampe. — Dar știi **ce** gîndește l Cantonierul trebuie să fie un inginer, și cel puțin egal în descărcare **electrică**, dacă nu la fel cu primul. Fără condițiunea aceasta, „traducere” perfectă nu există.

Dar să ajung la cazul mai particular, unde dacă teoria nu se schimbă persoanele cît **nu** se asemănă! Am căutat **cu toate** acestea să nu reneg analogia **cel puțin eu, dacă** raportul dintre ea și ea mă disprețuiește. Și așa am dat ceva **ce** vei citii peste două-trai, cel mult 4 zile. Răspunde-mi tocmai atunci, dacă e nevoie, și nu mă menaja, cum **nici eu** în fundul inimii mele nu-l menajez, — pe Magre.

Am declamat și eu! totuși m-am căznit să atășez mai mult decît disprețuise poetul să Iacă, citeva decoruri, la el distanțate de public; e o scenă fără staluri, sau fără ranguri pentru asistență; domnii se amestecă actorilor și culiselor. Nu-i nimic; teatru intim!

Mulțumescu-ți **cald în** numele Redacțiunei „Liniei drepte” **care în** origine și **în** viitor (dacă va trăi) **nu e** decît direcțiunea geometrică a „Ideei” **d-tale**. — Vei vedea.— Minile mele într-**ale d-tale**.

T. Arghezi

Ultimul paragraf ne îndeamnă să credem că redactorii **Liniei** drepte: T. Arghezi, Gala Galaction și V. Demetrius, nu socoteau definitivă încetarea apariției revistei lor, ci'ndmai o vacantă estivală. Ea trăise însă — fără să știe că intrase în istorie.

După acest preambul cam prea lung, iată și rîndul poemei lui Maurice Magre, **în** traducerea poetului stăpîn pe tainele fluidității și ale expresivității uneori energice. **Ne-a** rămas o singură nedumerire: asupra felului cum apare numele autorului; la sumarul **Revistei** Ideei. Lăsăm cititorilor să dezlege enigma.

CÎNTECUL PREGĂTIRII

Vă-nvățam, odinioară, ca pe niște rătăciți:
„Cîntați, cîntați, puterea lumii, și prosternați proslăviți,
ne-nterupt, pe Dumnezeu,
care-nvăluie făptura cu-nstelatu-i curcubeu,
căci Isus gătește cină fraților dezmoșteniți...”

„Rugăciunea căfră Domnul se înalță ca un cânt,
Ce se pierde azi și rmîne, s-o-nzeci cu viitorul.
Puneți coasa la pămînt
Și ucideți buruiana și brăzdați din nou ogorul
și-așteptați să curgă-n tihnă al ursitei vecinie vînt.

„N-aveți pine, și talazul suferințelor vă fură ?
lat-a sufletului pine, pînea visului și-a vieței,
pura Cuminecătură.
Pe zmeriți i-așteaptă Domnul, la ospățul tinereței,
să-și dea singele și raza ce-i străluce-n jurul feței.

„Suferiți ! Pe fundul zarei crește umbra vastei cruci...
Ochii limpezi ai lui Ghrisť,
prin dantela înserării, astăzi, licăresc mai dulci...
Sămănați grăunți de sînge în pămîntul vostru trist,
răvărînd d'e-asupra-i lacrămi de rubin și ametist"...

Mumele-și purtară pruncii pe sub zîmbetul Măriei,
și popoare, prosternate,
contemplara, prin altare, vași ca umbra reveriei
crucea dragostei ce-niinde brațele-i însîngerate,
ca ó binecuvîntare, peste rana agoniei.

Dedesubt plîngeau bolnavii, luminați de bucurie.
Slăbănogii și moșnegii
și-adunau drept jertfă, cirja, ca prisos de avuție.
Călătorii și păstorii și oșteni-n rînd cu regii,
Aduceau potire de-aur, trandafiri și iasomie.

...Adevăr să fie oare că, de dincolo de stele,
sîă plecat un Dumnezeu,
înțelept și blind, ce-ascultă, ridieîndu-se, spre ele,
din adînc, durerea lumii, frîntă-n lanțuri și oțele,
și-a pămîntului, ce zace oa-ntr-un giulgiu mort și greu ?

Adevăr, că glas de trîmbiți v. trezi la judecată
veac de veac și munți ,de oameni cătră crestele cerești ?
Că gîndirea, legănată
a pribegilor, visa-va, între aripi îngerești,
ca în fire de paiajen, dragostele din povești ?

...Cu tăria-i de miresme ne pătrunse primăvara.
Clocotitu-ne-a-ntre tîmple valul sîngelui în floare.
Zmirna-și desfăcea spirala,
plebea-și umilea genunchii sub făclii de sărbătoare
și fiorul scump, al vieții, năvăli pe-un fir de soare.

Ridicați-vă, voi, oameni, și iertați-ne minciuna :
din vecie v-am mințit.
Veseliți-vă la masa viștei cea de totdeauna.
Nu mai scurgem setei voastre vinul stors din infinit.
Căci podgoria Tăriei s-a stîrpit.

N-auziți uțcînd murmurul glasurilor din 'natură,
șoapta șînuribr calde,
Vocea crîngurilor multe, îmbrăcate cu velură ?
Inserarea-și bate unda de vâpăi și de smaralde
și zefirii se sărută, nuzi. și blonzi, prin frunzătură.

Zmulge-ți vâlul castitate», "o, fecioară, și-l șfiș, ie,
sinul leagăn dă-l iubirei
și îndreaptă-ți idealul' sipre-a-neîntărei (sic) vijelie.
Feți-Frumoși, culcați sub cerul gol, cu -bolta lui pustie,
în cătușa sărutăret stă inelul ferioarei.

Flori dulci, ca ochii ce s-așteaptă, femei, beție de splendori,
ia geamuri viața se arată
în vâl senin, cum n-a fost ceriul pe lume niciodată. .
...Ne doare sufletul și truda, și nori. ne bate după nori.
O, groaza rânjetului mor.ței ne-a zguduit de-atîtea ori.

... De treci pe lîngă cimitirul împresurat de mărăcini,
în oare s-au oprit 'pribegii, zvîrliți mormînt peste mormânt
streini, mereu streini,
un zgomot surd străbate-afară și dă pustiului cuvînt.
El spune spaima beznei umezi, zguduit-de vînt.

Că nu-i acolo fericirea, spre unde-adesea năzuim,
în lumea ceea de fantasme cu carc-n suflete murim.
Că răi și buni se pierd in haos, lăsîndu-și.vuifului țărîna...
La noi e toată fericirea. Și om cu. om să-și daie mîna :
Să bem, să rîdem, să iubim...

După MAURICE MAGRE, de J. GABRIOL

(Revista Ideei, 1904, Sept. nr. XXXVII, 7.

La sumar : Un viitor ex-prelat: Cîntecul preoților

La „CupririsuFcoleoției de la No. XXXI-XL" (p. 160) : J. Ga-
briol: Cîntecul preoților, după Magre, p. 112

ș.-c.